

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ULUSLARARASI HUKUKTA DENİZ YOLUYLA
GERÇEKLEŞTİRİLEN YASA DIŞI GÖÇ İLE
MÜCADELE

GÖKHAN AYDIN

2501120505

TEZ DANIŞMANI:
PROF. DR. AYŞE NUR TÜTÜNCÜ

İSTANBUL - 2016

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı : GÖKHAN AYDIN Numarası : 2501120505
Anabilim Dalı /
Anasanat Dalı / Programı : KAMU HUKUKU Danışmanı : PROF. DR. AYŞE NUR TÜTÜNCÜ
Tez Savunma Tarihi : 24.06.2016 Saati : 14:00
Tez Başlığı : ULUSLARARASI HUKUKTA DENİZ YOLUYLA GERÇEKLEŞTİRİLEN YASA DIŞI GÖÇ İLE
MÜCADELE

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 36. Maddesi uyarınca yapılmış,
soruların sorularına alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜNE OYBİRLİĞİ / QYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATI (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- PROF.DR.AYŞE NUR TÜTÜNCÜ		Kabul
2—PROF.DR.İBRAHİM KAYA		Kabul
3- PROF.DR.NURAY EKŞİ		Kabul

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATI (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- DOÇ.DR.LEVENT KIRVAL		
2- YRDÇ.DOÇ.DR.GALİP ENGİN ŞİMŞEK		

ÖZ

ULUSLARARASI HUKUKTA DENİZ YOLUYLA GERÇEKLEŞTİRİLEN YASA DIŞI GÖÇ İLE MÜCADELE

GÖKHAN AYDIN

Bu çalışmada, deniz yoluyla gerçekleştirilen yasa dışı göç ile mücadele alanındaki uluslararası düzenlemeler incelenmiş ve mücadele kapsamında devletlerin yetki ve yükümlülüklerinin hukukî çerçevesi çizilmiştir.

Devletler açısından istenmeyen bir durum olan yasa dışı göçün uluslararası niteliği ve gerçekleştiği bölgede birden fazla devleti etkilemesi, bununla mücadelede uluslararası işbirliğini gerekli kılmıştır. Söz konusu işbirliği, mücadele alanındaki hukukî düzenlemeler ve önleme faaliyetlerinin icrasına yönelik işbirliği ile hayata geçirilmiştir.

Çalışma kapsamında deniz yoluyla gerçekleştirilen yasa dışı göç ile mücadele, insan hakları yönünden ziyade; devletlerin yetki, yükümlülük ve uygulamaları bakımından incelenmiştir. Bu çerçevede konuyla ilgili kavramlar açıklandıktan sonra, devletlerin yetki ve yükümlülüklerini belirleyen ilgili hukukî düzenlemeler ile uygulamaya yönelik işbirliği süreçlerine değinilmiştir. Diğer bir bölümde devletler tarafından farklı deniz alanlarında kullanılabilecek yetkiler belirlenmiş ve örnek olarak seçilen devletlerin uygulamalarına yer verilmiştir. Son olarak söz konusu mücadele alanında Türkiye'nin hukuk düzeni ve faaliyetleri açıklanmıştır.

Anahtar kelimeler: Göçmen, göçmen kaçakçılığı, düzensiz göç, deniz yoluyla gerçekleştirilen yasa dışı göç, deniz alanlarında devletin yetkisi, Türkiye'de yasa dışı göç.

ABSTRACT

COMBATING ILLEGAL MIGRATION CARRIED OUT BY SEA IN INTERNATIONAL LAW

GÖKHAN AYDIN

In this study, the international regulations in the field of combating illegal migration carried out by sea have been examined and the legal framework of the states powers and obligations in context of this combat has been drawn.

With it's international nature and effects on more than one state in the region carried out, the illegal migration which is undesirable for the states has necessitated international cooperation to combat with it. Such cooperation has been implemented with the legal regulations in the field of combat and the cooperation for the execution of prevention activities.

Within the scope of the study, combating illegal migration carried out by sea has been examined in terms of powers, obligations and practices of the states rather than in terms of human rights. In this context, after explaining the relevant concepts, the legal regulations regarding determining the powers and obligations of States and cooperation processes for the practices have been dealt with. In another section, state powers which can be used in different maritime zones have been determined and the practices of states selected as an example have been mentioned. Finally Turkey's legislation and activities in the field of this combat have been explained.

Keywords: Migrant, migrant smuggling, irregular migration, illegal migration carried out by sea, state powers in maritime zones, illegal migration in Turkey.

ÖNSÖZ

Bu çalışma, deniz yoluyla gerçekleştirilen yasa dışı göç ile mücadelede devletlerin yetki ve yükümlülüklerini belirleme amacıyla, söz konusu mücadelenin uluslararası hukuktaki yerini konu almıştır.

Teknolojik imkânların artması ve devletlerin kara sınırlarındaki denetimlerini sıkılaştırması, uluslararası sınırların yasa dışı geçilmesi için deniz yolunun daha çok tercih edilmesine sebep olmuştur. Deniz sınırlarının kontrol altında tutulması, kara sınırlarına nazaran daha zor olup, deniz üzerindeki göç yolculukları insan hayatı açısından daha fazla tehlike arz etmektedir. Bu yönleriyle deniz yoluyla gerçekleştirilen yasa dışı göç ile mücadele, özellikle son yıllarda yaşanan can kayıplarındaki artış sebebiyle, uluslararası alanda ilginin yoğunlaştığı ve güncelliğini koruyan bir konu olmuştur.

Bu konu, üzerinde yoğun olarak yaşanan göç hareketleri nedeniyle, uluslararası ilişkileri etkilenen Türkiye Cumhuriyeti açısından da büyük öneme sahiptir. Nitekim son yıllarda Türkiye'den Avrupa'ya yönelen ve deniz yolunun kullanıldığı yasa dışı göç hareketlerindeki artış, yeni tedbirlerin alınmasına neden olmuştur.

Konu, insan hakları hukuku bakımından da inceleme alanı oluşturan birçok husus içermekte olup; çalışma, mümkün olduğunca bu boyuta girmeden, devletin yetkileri ile sınırlı tutulmuştur.

Çalışma süresince, kesin olarak kayıt altına alınamaması sebebiyle, ülke sınırlarını yasa dışı olarak geçen ve ülkelerde yasa dışı durumda bulunan göçmen sayılarına ulaşılamamıştır. Ancak konumuz özelinde yasa dışı sınır geçiş teşebbüslerine ilişkin istatistiki bilgiler önem arz ettiğinden, devletler tarafından bu hususta yapılan tespitlere ilişkin değerlere yer verilmiştir.

Deniz yoluyla gerçekleştirilen yasa dışı göç ile mücadele kapsamında, uluslararası işbirliği ve hukukî düzenlemeler ile devletler uygulamalarına yer verilerek hazırlanan çalışmanın; konu hakkında çalışma yürüten kişilere ve ilgili kolluk birimlerine faydalı bir kaynak olması amaçlanmıştır.

Çalışmanın hazırlanmasında, anlayışlı tutumu ile bana destek olan Milletlerarası Hukuk Anabilim Dalı Başkanı değerli hocam Prof. Dr. Ayşe Nur TÛTÛNCÛ'ye ve yol gösterici katkılarını esirgemeyen Yeditepe Üniversitesi Milletlerarası Özel Hukuk Anabilim Dalı Başkanı Prof. Dr. Nuray EKŞİ'ye; ayrıca yeterince zaman ayıramama rağmen, bana ihtiyaç duyduğum anlayışı gösteren değerli eşim Merve AYDIN ile bu süreçte aramıza katılan mutluluk kaynağı oğlumuz Çınar AYDIN'a teşekkür ederim.

Haziran 2016

Gökhan AYDIN

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vii
KISALTMALAR LİSTESİ	x
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

YASA DIŞI GÖÇ VE İLİŞKİLİ DİĞER KAVRAMLAR

I. Göç.....	5
A. Göçmen.....	6
B. Sığınmacı.....	7
C. Mülteci	9
D. Düzensiz Göç	11
E. Yasa Dışı Göç.....	13
1. Nedenleri	14
2. Güzergâhları	16
F. Karışık Göç.....	20
II. Göçmen Kaçakçılığı.....	21
III. İnsan Ticareti	22

İKİNCİ BÖLÜM

YASA DIŞI GÖÇ İLE MÜCADELE KAPSAMINDA ULUSLARARASI DÜZENLEMELER VE İŞBİRLİĞİ

I. Evrensel Düzenlemeler	25
A. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi	25
B. 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Protokolü	27
C. Palermo Sözleşmesi	31
D. Göçmen Kaçakçılığı Protokolü	33

II. Avrupa Būnyesindeki Dūzenlemeler.....	36
A. Avrupa İnsan Hakları Sōzleşmesi.....	36
B. Avrupa Birliđi Tarafından Yapılan Dūzenlemeler	37
1. İřbirliđine İliřkin Dūzenlemeler	39
2. Uluslararası Korumaya İliřkin Dūzenlemeler	41
3. Sınır Yōnetimine İliřkin Dūzenlemeler	45
III. İřbirliđi Sūreçleri	47
A. Avrupa ve Eski Sovyetler Birliđi Bōlgesindeki Sūreçler	49
B. Akdeniz Bōlgesindeki Sūreçler	51
C. Asya ve Okyanusya Bōlgesindeki Sūreçler	55
D. Amerika ve Karayipler Bōlgesindeki Sūreçler.....	57

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DENİZ YOLUYLA GERÇEKLEŞTİRİLEN YASA DIŞI GÖÇ İLE MÜCADELE DÜZENİNİN SAĞLANMASINDA YETKİ

I. Deniz Yoluyla Gerçekleřtirilen Yasa DıŐı Gōç ile Mūcadele Dūzeninin Sađlanmasında Yetkinin Niteliđi	60
II. Deniz Yoluyla Gerçekleřtirilen Yasa DıŐı Gōç ile Mūcadele Dūzeninin Sađlanmasında Deniz Alanlarına Gōre Kullanılabilecek Yetkiler	62
A. İç Sular.....	64
B. Karasuları	68
C. Bitişik Bōlge.....	75
D. Açık Denizler	77
E. Arama Kurtarma Bōlgeleri.....	81
III. Deniz Yoluyla Gerçekleřtirilen Yasa DıŐı Gōç ile Mūcadelede Dūzeninin Sađlanmasında Yetki Kullanımına İliřkin Uluslararası Uygulamalar	85
A. Avrupa Birliği'nin Uygulamaları	86
B. Avusturalya'nın Uygulamaları	93
C. Amerika Birleşik Devletleri'nin Uygulamaları.....	96

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’NİN DENİZ YOLUYLA GERÇEKLEŞTİRİLEN YASA DIŞI GÖÇ İLE MÜCADELESİ

I. Yasa Dışı Göçte Kaynak, Transit ve Hedef Ülke Olarak Türkiye	104
II. Yasa Dışı Göç ile Mücadelede Uluslararası İşbirliği	105
A. BMMYK ile İşbirliği	105
B. IOM ile İşbirliği.....	106
C. ICMPD ile İşbirliği.....	107
D. Budapeşte, Prag ve Lahey Süreçleri	107
E. Frontex ile İşbirliği	109
F. NATO ile İşbirliği.....	110
III.Yasa Dışı Göç ile Mücadele Aracı Olarak Türkiye - AB Geri Kabul Anlaşması	111
A. Geri Kabul Anlaşmalarının Amacı	111
B. Türkiye - AB Geri Kabul Anlaşması	112
IV. Yasa Dışı Göç ile Mücadeleye İlişkin Ulusal Mevzuat	118
V. Yasa Dışı Göç ile Mücadeleye İlişkin Uygulamalar	123
SONUÇ	133
KAYNAKÇA	138

KISALTMALAR LİSTESİ

A.e.	: Aynı Eser
a.g.e.	: Adı Geçen Eser
AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ABÖ	: Afrika Birliği Örgütü
AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
Bkz.	: Bakınız
BM	: Birleşmiş Milletler
BMDHS	: Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi
BMMYK	: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
BMUSMO	: Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suçla Mücadele Ofisi
Bs.	: Basım/Baskı
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
dn.	: Dipnot
Ed.	: Editör
ENPI	: European Neighbourhood and Partnership Instrument
EUROMED:	Euro-Mediterranean
Frontex	: Frontières Extérieures
GİGM	: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü
I.C.J.	: International Court of Justice
ICMPD	: International Centre for Migration Policy Development

ILM	: International Legal Materials
IMO	: International Maritime Organization
IOM	: International Organization for Migration
MAD	: Milletlerarası Adalet Divanı
md.	: Madde
MME	: The Africa-EU Partnership on Migration, Mobility and Employment
MTM	: Mediterranean Transit Migration Dialogue
NATO	: North Atlantic Treaty Organization
No	: Numara
OJ	: Official Journal
para.	: Paragraf
R.G.	: Resmi Gazete
RCM	: The Regional Conference on Migration
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
SACM	: The South American Conference on Migration
SAR	: International Convention on Maritime Search and Rescue
SOLAS	: International Convention for the Safety of Life at Sea
t.y.	: Tarih yok
UNTS	: United Nations Treaty Series
USAK	: Uluslararası Stratejiler Araştırma Kurumu
vb	: Ve benzeri
vd	: Ve devamı
y.y.	: Yayın Yeri Yok
YUKK	: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

GİRİŞ

Birleşmiş Milletler (BM) verilerine göre 2015 yılında Dünya üzerinde 1 milyardan fazla göçmen bulunmaktadır, yani yaklaşık her 7 insandan 1'i göçmen konumundadır. Bunların 244 milyonu ise uluslararası göç etmiş kişilerdir. Yasa dışı durumda bulunan göçmen sayısı ise, doğası gereği bu faaliyetler gizli ve kayıt dışı gerçekleştiğinden, tam olarak bilinmemekte olup; 2010 yılı itibariyle bu sayının en az 50 milyon olduğu tahmin edilmektedir¹.

Çalışmanın ilk bölümünde değinileceği üzere yasa dışı durumda bulunan göçmenler; hem ülke sınırlarını yasa dışı olarak geçen, hem de izin verilen sürenin dışında ülkede bulunan göçmenleri kapsamaktadır. Her ne kadar küresel ölçekte bu göçmen sayıları net olarak tespit edilemese de; konumuz açısından da asıl önem arz eden yasa dışı sınır geçiş tespitlerine ilişkin ülke bazındaki istatistikler, bu alanda hazırlanan çalışmanın önemini ortaya koymaktadır. Nitekim sadece 2015 yılında Avrupa Birliği (AB) sınırlarını yasa dışı olarak geçmeye çalışan 1.8 milyon göçmenin, 1 milyonunun deniz yolunu kullandığı tespit edilmiştir².

Son yıllarda deniz yolunun kullanıldığı yasa dışı göç hareketlerindeki artış, BM dâhil uluslararası kamuoyunun gündeminde yer almış ve bu hareketlerle mücadele kapsamında yeni tedbirler arayışı başlamıştır. AB'ne yönelen göçmenlerin büyük bir kısmının Türkiye'yi transit ülke olarak kullanması nedeniyle³, alınan ve alınacak olan yeni tedbirlerin Türkiye Cumhuriyeti'ni de etkileyecek olması kaçınılmazdır. Uluslararası alandaki söz konusu gelişmelerin değerlendirilebilmesi ve gerektiğinde ulusal önlemlerin alınabilmesi için öncelikle, bu konu hakkındaki hukukî düzene ve

---

¹ "International Migrant Stock 2015", (Çevrimiçi), <http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/data/estimates2/estimates15.shtml>, 12 Mayıs 2016; International Organization for Migration(IOM), **Global Migration Trends Factsheet 2015**, Berlin, IOM, 2016, s. 5, 11, 12, (Çevrimiçi), <http://iomgmdac.org/global-trends-2015-factsheet/>, 06 Mayıs 2016.

² Söz konusu verilerin tam değerleri 1.822.337 ve 1.047.438 kişidir. Bu veriler yapılan yakalamaları temsil etmektedir, bunların dışında sınırları yasa dışı geçip yakalanmayan göçmenler de bulunmaktadır; Frontex, **Risk Analysis for 2016**, Warsaw, Frontex, 2016, s. 5, 16, (Çevrimiçi), http://frontex.europa.eu/assets/Publications/Risk_Analysis/Annula_Risk_Analysis_2016.pdf, 12 Mayıs 2016.

³ Aynı kaynaklı (Frontex) verilere göre, bahse konu 1.047.438 göçmenin, 885.386'sı Türkiye üzerinden deniz yoluyla Yunanistan'a geçmeye çalışırken tespit edilmiştir.

uluslararası uygulamalara vâkıf olunmalıdır. Bu düşünce Yazar'ı, deniz yoluyla gerçekleştirilen yasa dışı göç ile mücadeledeki mevcut hukukî düzen çerçevesinde, devletlerin yetki ve yükümlülüklerini belirlemeye yönlendirmiştir.

Bu hedef doğrultusunda öncelikle, birbirleriyle karıştırılmaya müsait olan ancak hukukî anlamda farklı sonuçlar doğuran kavramların tanımları yapılmıştır. Bununla birlikte yasa dışı göç kavramı özelinde, nedenleri ve kullanılan ana güzergâhlarını belirtecek şekilde daha fazla bilgiye yer verilmiştir. Bu sayede, sonraki bölümlerde değinilecek hususlarda, kavram karmaşasının önüne geçmeye çalışılmıştır.

Deniz yoluyla gerçekleştirilen yasa dışı göç ile mücadeledeki uluslararası gelişmeler ve işbirliği, bu alanda hukukî düzenlemelerin hazırlanması ve uygulamaya yönelik işbirliği süreçlerinin oluşturulmasıyla sonuçlanmaktadır. Bu sebeple ikinci bölümde, yasa dışı göç ile ilgili uluslararası hukukî düzenlemeler ve işbirliği süreçleri incelenmiştir. Evrensel nitelikli düzenlemelerin yer aldığı bu bölümde; bölgesel düzenlemeler açısından, AB'ne üye olma yolunda ilerleyen Türkiye açısından daha fazla önem arz eden, AB mevzuatı ve gelişimine yer verilmiştir. Bu şekilde söz konusu mücadelede devletlerin yetki ve yükümlülüklerini belirleyen hukukî sınırlar çizilmeye başlanmıştır.

Devletlerin yetki ve yükümlülükleri, yasa dışı göç alanındaki düzenlemeler bakımından incelendikten sonra; bunların deniz hukuku özelinde değerlendirilmesi gerekir. Bu doğrultuda üçüncü bölümde, deniz hukukunun farklı deniz alanlarına göre devletlere tanıdığı yetkiler açıklanmış ve ikinci bölümde belirlenen hususlar bu yetkilerle birlikte değerlendirilerek, hukukî çerçeve tamamlanmıştır. Sonrasında örnek olarak belirtilmesinde fayda görülen devletlerin, söz konusu mücadeledeki uygulamalarına yer verilmiştir.

Son bölümde ise Türkiye'nin deniz yoluyla gerçekleştirilen yasa dışı göç ile mücadelesi; ilgili mevzuatı, uluslararası alandaki işbirliği ve uygulamaları kapsamında açıklanmıştır.

Yasa dışı göç kavramı, hem kişilerin kendi imkânları ile hem de organizatörler yardımıyla göçmen kaçakçılığı bünyesinde, gerçekleştirilen yasa dışı sınır geçişlerini

kapsamaktadır. Çalışmada bu iki hususa da yer verilmiştir. Ayrıca yasa dışı göç, zaman zaman insan ticaretinin de belirli bir aşamasını oluşturabilmektedir. Ancak insan ticareti, sınır geçildikten sonraki durumlara özgü daha fazla unsur içerdiğinden ve insan hakları hukukunun inceleme alanına daha yakın olduğundan, çalışma kapsamı dışında tutulmuştur. Bununla birlikte son yıllarda, “yasa dışı göç” kavramı yerine “düzensiz göç” kavramının kullanımı tercih edilmekte olup; çalışmamız, bu kavramların taşıdığı anlam içerisinde özellikle sınır geçiş ihlallerine ve dolayısıyla işlenen suçlara yoğunlaştığından, zorunlu olmadıkça; söz konusu özelliği belirtmek için uluslararası alanda da kullanılmaya devam eden “yasa dışı göç” kavramının kullanımı tercih edilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

YASA DIŞI GÖÇ VE İLİŞKİLİ DİĞER KAVRAMLAR

Özellikle ulaşım ile teknoloji alanındaki gelişmeler ve bunun paralelinde uluslararası hukuktaki gelişmeler, göçle ilgili farklı statülerin belirlenmesine sebep olmuştur. Gerek ulusal gerekse uluslararası düzeydeki farklı bakış açıları göç mevzuatında da olguların farklı şekilde algılanması ve nitelendirilmesine neden olmaktadır. Bununla birlikte bazı kavramların uluslararası düzenlemelerde tanımı yapılarak, tekdüze kullanımı sağlanmıştır. 1967 Protokolü ile değiştirilen 1951 tarihli Mültecilerin Hukukî Durumuna Dair Sözleşme (1951 Cenevre Sözleşmesi)⁴ ve Uluslararası Göç Örgütü (IOM) tarafından hazırlanan “Uluslararası Göç Hukuku: Göç Terimleri Sözlüğü”⁵ göç mevzuatına ilişkin ortak bir dil kullanılması yolunda kaynak niteliği taşımaktadır.

Yasa dışı⁶ göç ile mücadeledeki hususların net bir şekilde açıklanabilmesi için öncelikle, yasa dışı göç kavramı ve bu kavramla ilişkili, benzer ve farklı diğer kavramların tanımlanması gerekmektedir.

---

⁴ **Mültecilerin Hukukî Durumuna Dair Sözleşme** (Convention Relating to the Status of Refugees), 28 Temmuz 1951, 189 United Nations Treaty Series (UNTS) 150; Türkiye Sözleşme’yi 29 Ağustos 1961 tarih ve 359 sayılı Kanun’la çekince koyarak onaylamıştır (R.G. 05.09.1961/10898). Sözleşme’yi değiştiren Protokol, **Mültecilerin Hukukî Durumuna Dair Sözleşmeye Ek Protokol** (Protocol Relating to the Status of Refugees), 31 Ocak 1967, 606 UNTS 267; Türkiye çekincesi geçerli kalacak şekilde Protokol’e, 01 Temmuz 1968 tarihli Bakanlar Kurulu Kararı ile katılmıştır (R.G. 05.08.1968/12968). Bundan sonra “1951 Cenevre Sözleşmesi” ve “1967 Protokolü” kısaltmaları ile kullanılacaktır.

⁵ IOM, **Uluslararası Göç Hukuku: Göç Terimleri Sözlüğü**, Ed.: Richard Perruchoud, Jillyanne Redpath - Cross, 2. Bs., S. 31, y.y., IOM, t.y., (Çevrimiçi), http://publications.iom.int/system/files/pdf/iml31_turkish_2ndedition.pdf, 06 Kasım 2015.

⁶ “Yasa dışı” terimi, bazı Devlet kurumları da dâhil olmak üzere, kimi yazar ve kuruluşlar tarafından “yasadışı” şeklinde birleşik olarak kullanılmaktadır. Ancak Türk Dil Kurumu (TDK) Yazım Kurallarında belirtildiği üzere, bu terim “yasa dışı” şeklinde ayrı yazılmalıdır; bkz.: TDK, “Yazım Kuralları: Ayrı Yazılan Birleşik Kelimeler”, md. 8, (Çevrimiçi), http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=221:Ayrı-Yazilan-Birlesik-Kelimeler&catid=50:yazm-kurallar&Itemid=132, 01 Aralık 2015.

I. Göç

Yukarıda değinildiği üzere göç kavramı hakkında da literatürde farklı tanımlamalar kullanılmıştır. Örneğin Lee, kalıcı ya da yarı kalıcı yer değiştirme⁷; Kearney, insanların bir coğrafya üzerinde yer değiştirmesi⁸, Başol, nüfusun belirli bir bölümünün yerleşmek amacıyla bulunduğu yerden ayrılıp başka bir yere gitmesi⁹; Özer, coğrafi mekân değiştirme sürecinin toplum yapısını değiştiren nüfus hareketleri¹⁰ olarak tanımlamıştır. Göçün nedenlerine ilişkin ise; zulüm ve eziyetten kaçınma, çalışma, doğal afetler, siyasî sebepler, savaş vb. etkenler sayılabilmekle birlikte, bu hususları “daha iyi şartlarda yaşama arzusu” şeklinde özetlemek mümkündür.

Göçe neden olan koşulları belirtme çerçevesinde farklılaşan tanımlamaların ortak özelliği, yer değiştirme eylemidir. Genel olarak, “insanların yaşamlarına farklı yerde devam etmek üzere yer değiştirmesi” olarak tanımlanabilir.

IOM tarafından ise göç, “bir kişinin veya bir grup insanın uluslararası bir sınırı geçerek veya bir devlet içinde yer değiştirmesi” olarak tanımlanmış; süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun (aile birleşmesi, ekonomik nedenler, mültecilik gibi) insanların yer değiştirdiği nüfus hareketlerinin göç kapsamında olduğu belirtilmiştir¹¹.

Tanımından da anlaşılacağı gibi, göç kavramı özellikli bir kavramdır ve bu kavramı farklı yönleriyle alt başlıklara ayırmak, farklı statüleri belirten nitelermeler yapmak mümkündür. Sözelimi uluslararası göç, iç göç, ekonomik göç, aile göçü, toplu göç, dönüş göçü, hedef ülke gibi alt ayrımlar yapılabilir. Çalışmamızın ilgi alanını ise iç göçten ziyade, uluslararası göç oluşturmaktadır.

---

⁷ Everett S. Lee, “A Theory of Migration”, **Demography**, C. III, No:1, y.y., Population Association of America, 1996, s. 49, (Çevrimiçi), <http://www.students.uni-mainz.de/jkissel/Skripte/Lee.pdf>, 04 Kasım 2015.

⁸ Michael Kearney, “From the Invisible Hand to Visible Feet: Anthropological Studies of Migration and Development”, **Annual Review of Anthropology**, S. 15, Annual Reviews Inc., 1986, s. 374, (Çevrimiçi), <http://www.annualreviews.org/doi/abs/10.1146/annurev.an.15.100186.001555>, 05 Kasım 2015.

⁹ Koray Başol, **Demografi**, İzmir, İzmir Matbaası, 1995, s. 209.

¹⁰ İnan Özer, **Kentleşme, Kentleşme ve Kentsel Değişme**, Bursa, Ekin Kitapevi, 2004, s.11.

¹¹ İngilizce karşılığı “migration”, IOM, **a.g.e.**, s. 35.

Bu ve benzer şekilde sıfatlar kullanılarak göç kavramının farklı durumlarını ve alt başlıklarını belirten birçok kavram¹² bulunmakla birlikte; konumuz açısından bu tanımlamaların hepsini tek tek incelenmek yerine, özellikle kolayca anlaşılabilen ya da anlam karışıklığına sebep olabilen kavramlar incelenecektir.

Belirtmek gerekir ki, asıl olan göçün yasal tanımıdır. Türk hukukunda 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu(YUKK)¹³ ile göç kavramı tanımlanmıştır. YUKK'un 3(1)(ı) maddesine göre göç, *“yabancıların, yasal yollarla Türkiye’ye girişini, Türkiye’de kalışını ve Türkiye’den çıkışını ifade eden düzenli göç ile yabancıların yasa dışı yollarla Türkiye’ye girişini, Türkiye’de kalışını, Türkiye’den çıkışını ve Türkiye’de izinsiz çalışmasını ifade eden düzensiz göçü ve uluslararası korumayı”* ifade etmektedir.

A. Göçmen

Evrensel olarak kabul edilmiş bir göçmen tanımı bulunmamakla birlikte, uluslararası ölçekte genellikle; bireyin zorlayıcı dış etkenler olmaksızın kendi iradesiyle aldığı karar kapsamında göç etmesi şeklinde anlaşılmaktadır. Bu ifade kişinin, kendi ve ailesine ilişkin beklentilerini geliştirmek, maddi ve sosyal koşullarını iyileştirmek amacıyla başka bir ülkeye hareket etmesi durumu için geçerli kabul edilmiştir¹⁴. Dolayısıyla göçmen, hayati tehlike ya da zulümden kaçınma gibi zorunlu bir sebepten ziyade ekonomik nedenlerle, daha iyi yaşam koşulları sağlama amacıyla kendi iradesiyle göç eden kişi anlamında kullanılmaktadır. Bu yönleriyle açıklanacak diğer kavramlardan da ayrılmaktadır.

Bununla birlikte konumuz kapsamında, deniz yoluyla ülke sınırlarını yasa dışı olarak geçen ya da geçmeye çalışan kişileri belirtmek adına; sözlük anlamıyla, göç eden kişileri genel olarak ifade etmek için de göçmen kavramı kullanılmıştır. Bu kullanıma, hukukî statülerden bağımsız olarak, açıklanan durumda nesne ya da özne ifade etmesi nedeniyle yer verilmiştir. Hukukî anlamda farklı sonuçlar doğuracak her

¹² İç göç, dış göç, uluslararası göç, hedef ülke, kaynak ülke, transit ülke ... gibi.

¹³ R.G. 11.04.2013/28615.

¹⁴ A.e., s. 37, İngilizce karşılığı “migrant”.

durum için ise, yukarıda belirtilen özel anlamında kullanılmış ve söz konusu durumlara ilişkin gerekli açıklama yapılmıştır.

Türk hukukunda göçmen kavramı, uluslararası hukuktan farklı bir anlam taşımaktadır. Uluslararası hukukta ülkede bulunan herkes göçmen kavramına dâhil iken, Türk hukukunda 5543 sayılı İskân Kanunu¹⁵'nda göçmen kavramı daha dar anlamda ve belirli bir sınıf yabancıyı ifade etmek için kullanılmıştır. İskân Kanunu'nun 3(1)(d) maddesine göre göçmen, Türk soyundan olan ve Türk kültürüne bağlı olan yabancılardır.

B. Sığınmacı

Uluslararası düzeyde sığınma (iltica)¹⁶; özellikle ırkı, dini, tâbiyeti, belirli bir sosyal gruba mensubiyeti ya da siyasî görüşü nedeniyle zulüm görmekten korkan ve vatandaşı olduğu veya ikâmet ettiği ülkede koruma sağlanamayan kişiye, bir devletin geri göndermeme (non-refoulement)¹⁷ ilkesi ve uluslararası veya ulusal düzeyde tanıdığı mülteci haklarına dayalı olarak topraklarında verdiği bir koruma türüdür¹⁸. Bu kapsamda sığınmacı da, “zulüm veya ciddi zarardan korunmak amacıyla, kendi ülkesi dışında bir ülkede güvenlik arayışında olan ve ilgili ulusal ya da uluslararası belgeler

¹⁵ R.G. 26/09/2006/26301. Md. 3(1)(d) : “Göçmen: Türk soyundan ve Türk kültürüne bağlı olup, yerleşmek amacıyla tek başına veya toplu halde Türkiye'ye gelip bu Kanun gereğince kabul olunanlardır”.

¹⁶ İngilizce karşılığı olarak “asylum”; sığınmacı ya da sığınma arayan kişilerin karşılığı olarak “asylum seeker” kullanılmaktadır.

¹⁷ Devletlerin mültecileri, yaşam ve özgürlüklerinin tehdit altında olabileceği ülkelerin sınırlarına herhangi bir şekilde geri göndermesini yasaklayan ilke, 1951 Cenevre Sözleşmesi md. 33-1: “Hiçbir taraf devlet, bir mülteciyi, ırkı, dini, tâbiyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasî fikirleri dolayısıyla hayatı ya da özgürlüğü tehdit altında olacak ülkelerin sınırlarına, her ne şekilde olursa olsun geri göndermeyecek veya iade (“refouler”) etmeyecektir”. Bu ilke uluslararası bir belgede ilk olarak 1933 yılında yer alsa da, en yaygın kabul 1951 Cenevre Sözleşmesi ile olmuş ve daha sonra birçok uluslararası ve ulusal düzenlemede de yer almıştır, ayrıntılı bilgi için bkz.: Yücel Acer, İbrahim Kaya, Mahir Gümüş, **Küresel ve Bölgesel Perspektiften Türkiye'nin İltica Stratejisi**, Ankara, Uluslararası Stratejiler Araştırma Kurumu (USAK) Yayınları, 2010, s. 35-37.

¹⁸ IOM, **a.g.e.**, s. 73. Sığınma, ilk aşamalarda bir devletin başka bir devletin ülkesinde (diplomatik misyon binaları veya savaş gemilerinde) sığınma sağlanmasını ifade eden *diplomatik sığınma* olarak gelişmiş olup; daha geniş kapsamlı uygulanan ve kullanılan *ülkesel sığınma* ise bir devletin kendi ülkesindeki yabancılara koruma sağlanmasını ifade etmektedir. Çalışmanın devamında sığınma tabiri ülkesel sığınma anlamında kullanılacaktır. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Acer, Kaya, Gümüş, **a.g.e.**, s. 13.

çerçevesinde mültecilik statüsüne ilişkin yaptığı başvurunun sonucunu bekleyen kişi”¹⁹ olarak tanımlanmaktadır.

Yani sığınmacı, mülteci statüsü kazanmak için başvuru yapan ancak başvurusu henüz sonuçlanmamış kişi için kullanılan bir terimdir. Ancak uluslararası alanda kullanımı ve sağlanan korumalar bakımından; ilgili başvuruyu henüz yapmamış olan ancak yapmak isteyen (sığınma arayan - *asylum seeker*) kişiler de sığınmacı kavramı içinde kabul edilmektedir. Konumuz gereği çalışmanın devamında, sığınmacı kavramı bu tür kişileri de kapsayacak şekilde kullanılacaktır; örneğin gemide tespit edilen bir göçmenin sığınma talebinin olması durumunda, sığınmacı olarak adlandırılması gibi.

Sığınmacılar da, mülteciler için tanınmış olan ve 1951 Cenevre Sözleşmesi’ne taraf devletlerin yükümlülüğü olan geri göndermeme ilkesinden yararlanırlar, çünkü başvurularının kabul edilmesi durumunda mülteci statüsü kazanmış olacaktırlar²⁰. Bununla birlikte söz konusu başvurunun olumsuz sonuçlanması durumunda, insani gerekçelerle kendilerine özel olarak ikâmet izni verilmemişse, bu kişiler ülkeyi terk etmek zorundadır; terk etmemeleri halinde yasa dışı bir şekilde ülkede bulduklarından sınır dışı edilebilirler²¹.

Türk hukukunda ise YUKK’un yürürlüğe girdiği 2014 yılına kadar sığınmacı kavramı, yukarıda değinilen korku ya da koruma sağlanamaması nedeniyle Avrupa dışından gelen ve iltica başvurusu kabul edilen yabancılar için kullanılmaktayken; sonrasında, sığınmacı kavramı yürürlükten kaldırılarak bu kişileri belirtmek için “şartlı mülteci” tanımlaması yapılmıştır. Dolayısıyla 2014 yılında yürürlüğe giren değişiklik nedeniyle, mevcut Türk hukuk düzeninde sığınmacı kavramı bulunmamakta olup; uluslararası anlamıyla sığınmacı kavramının karşılığı olarak “uluslararası koruma başvurusu yapan” ifadesi kullanılmaktadır. Türkiye’nin 1951 Cenevre Sözleşmesi’ni

---

¹⁹ A.e., s. 34; IOM, a.g.e., s. 74.

²⁰ 1951 Cenevre Sözleşmesi md. 33’de belirtilen geri göndermeme ilkesi ile sağlanan korumanın gerçekleşebilmesi için, ilkenin tanımında geçen mülteci kavramının sığınmacıları da kapsayacak şekilde anlaşılması gerekir; bkz.: Guy S. Goodwin Gill, Jane Mcadam, **The Refugee in International Law**, 3. Bs., Oxford, Oxford University Press, 2007, s. 201 v.d. Geri göndermeme ilkesine daha ayrıntılı olarak, 2. Bölüm’de değinilecektir.

²¹ IOM, a.g.e., s. 74.

coğrafi sınırlama (çekince) ile onaylamasının sebep olduğu bu hususlara ilişkin bilgilere 4. Bölüm’de değinilecektir²².

C. Mülteci

Mülteci kavramı, göç eden kişilere başvuruları uygun bulunmaları halinde, bazı haklar kazandıran ve statü belirten bir kavramdır. 1967 Protokolü ile değiştirilen 1951 Cenevre Sözleşmesi ile bu statünün “ırkı, dini, tâbiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasî düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen yahut tâbiyeti yoksa ve önceden yaşadığı ikâmet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen her şahsa”²³ uygulanacağı belirtilmiştir. Yani mülteciler haklı nedenlere dayalı zulüm korkusu nedeniyle ülkesinden ayrılmış kişilerdir; gönüllü olarak ülkelerini terk etmemektedirler. Bununla birlikte ekonomik, sosyal vb. nedenler Sözleşme kapsamında mülteci olabilme gerekçeleri olarak kabul edilmemiştir.

Mülteciler için 1951 Cenevre Sözleşmesi ile çalışma, ikâmet, seyahat hakkı gibi, eğer mülteci olmasalardı yabancı bir ülke vatandaşı olarak sağlanabilecek en fazla hakların tanınması kabul edilmiş olmakla birlikte; mevcut durumları açısından ilk aşamadan itibaren bu haklardan en önemlisi geri gönderilmemeleridir (taraf devletlerin yükümlülüğü olarak).

Afrika Birliği Örgütü (ABÖ) tarafından mülteci sorunun belli yönlerini ele almak amacıyla 1969 yılında Afrika'daki Mülteci Sorunlarının Özel Yönlerini Düzenleyen Sözleşme (ABÖ Sözleşmesi)²⁴ imzalanmış ve 1974 yılında yürürlüğe girmiştir. Çoğunluğunu Afrika ülkelerinin oluşturduğu taraflar, 1951 Cenevre Sözleşmesi’nde yapılan mülteci tanımının kapsamını genişletmiştir. Sözleşme ile

²² Bkz.: 4. Bölüm, dn. 61- 67.

²³ İngilizce karşılığı “refugee”; 1967 Protokolü md. 1-2 ile değiştirilen 1951 Cenevre Sözleşmesi md. 1/A(2).

²⁴ **Afrika'daki Mülteci Sorunlarının Özel Yönlerini Düzenleyen Sözleşme** (Convention Governing the Specific Aspects of Refugee Problems in Africa), 10 Eylül 1969, 14 UNTS 691.

mülteci hakkı tanınması için sayılan nedenlere; dış saldırılar, işgal, yabancı egemenliği ya da ülkelerin bir kısmında veya tamamında görülen kamu düzenini ciddi şekilde bozan olaylar nedeniyle ülkeyi terk etmeye zorlanan kişiler de eklenmiştir²⁵.

Orta Amerika'da yaşanan mülteci krizine son vermek amacıyla Cartagena/Kolombiya'da düzenlenen konferans sonunda yayınlanan 1984 Cartagena Mülteciler Bildirisi²⁶ de, 1951 Cenevre Sözleşmesi ile yapılan mülteci tanımını nedenler yönünden genişletmiştir. Bildiri'nin 3. maddesinde, yaygın şiddet, dış saldırı, iç çatışmalar, yaygın insan hakları ihlalleri ya da kamu düzenini ciddi olarak bozan diğer durumlardan dolayı hayatları, güvenlikleri ya da özgürlükleri tehdit altında olduğu için ülkelerinden kaçan kişilerin de mülteci korumasından yararlanacağı bildirilmiştir²⁷. Cartagena Mülteciler Bildirisi'nin devletler bakımından herhangi bir bağlayıcılığı bulunmamakla birlikte, Orta ve Latin Amerika Devletleri tarafından çoğunlukla söz konusu genişletilmiş tanım kullanılmaktadır²⁸.

AB üyesi devletler arasında, sığınma başvurularına farklı işlemlerin yapılmasını (kimi tarafından mülteci statüsü tanınırken, kimi tarafından tanınmaması) önlemek ve Birlik bünyesinde tek düze uygulamanın sağlanması amacıyla, 2004

²⁵ Madde 1/2: "Mülteci terimi aynı zamanda, kendi menşe ülkesinin ya da vatandaşı olduğu ülkenin bir bölümünde ya da tümünde, dış saldırı, işgal, yabancı egemenliği ya da kamu düzenini ciddi biçimde bozan olaylar nedeniyle, menşe ülkesi ya da vatandaşı olduğu ülke dışında bir başka yerde sığınma aramak için daimi ikâmet ettiği yeri terk etmeye zorlanan herkes için geçerli olacaktır." Sözleşme metni için bkz.: (Çevrimiçi), http://www.unhcr.org.tr/uploads/root/2.1_m%C3%BClteciler.pdf, 18 Aralık 2015.

²⁶ 22 Kasım 1984 tarihinde Orta Amerika, Meksika ve Panama'daki Mültecilerin Korunması Hakkında Uluslararası Konferans Dizisi'nde kabul edilen kabul edilen **Cartagena Mülteciler Bildirisi** (Cartagena Declaration on Refugees, Colloquium on the International Protection of Refugees in Central America, Mexico and Panama), Bildiri metni için bkz.: (Çevrimiçi), <http://www.refworld.org/docid/3ae6b36ec.html>, 29 Nisan 2016.

²⁷ Madde 3: "Böylece, bölgede kullanılması tavsiye edilen mülteci tanımı ya da kavramı, 1951 Sözleşmesi'nin ve 1967 Protokolü'nün öğelerini içerdiği gibi, bunun yanı sıra, yaygın şiddet, dış saldırı, iç çatışmalar, yaygın insan hakkı ihlalleri, ya da kamu düzenini ciddi olarak bozan diğer durumlardan dolayı hayatları, güvenlikleri, ya da özgürlükleri tehdit altında olduğu için ülkelerinden kaçan kişileri de kapsayacaktır." Sözleşme metni için bkz.: (Çevrimiçi), http://www.unhcr.org.tr/uploads/root/2.1_m%C3%BClteciler.pdf, 18 Aralık 2015.

²⁸ BMMYK (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği – UNHCR), **Dünya Mültecilerinin Durumu: İnsani Yardım Elli Yılı 2000**, Cenevre, Oxford University Press, 2001, s. 123'den aktaran Gül Gökçan, Çiğdem Açıkıldız, Senar Ataman, "Mültecilik Hakkında: Göç ve Mültecilik", **Mülteci.net**, y.y., t.y., (Çevrimiçi), http://multeci.net/index.php?option=com_content&view=article&id=58%3Agoc-ve-multecilik&catid=35%3Agoc-ve-multecilik&Itemid=14&lang=tr, 19 Aralık 2015.

yılında Vasıflandırma Yönergesi²⁹ yayınlanmıştır. Yönerge’de mülteci kavramı 1951 Cenevre Sözleşmesi paralelinde, “ırkı, dini, tâbiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasî görüşü dolayısıyla haklı nedenlere dayanan zulüm görme korkusuyla vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu korku nedeniyle bu ülkenin himayesinden yararlanamayan ya da yararlanmak istemeyen üçüncü ülke vatandaşı; veya yukarıda belirtilen sebeplerle eski ikâmet ülkesi dışında bulunan ve bu korku yüzünden, bu ülkeye dönmek istemeyen ve kendisine 12. maddenin (mülteci statüsü dışına çıkarılma) uygulanmadığı vatansız kişi” olarak tanımlanmıştır (md. 2(c)).

Türk hukukunda ise YUKK’un 61. maddesi ile mülteci, 1951 Cenevre Sözleşmesi’ne paralel olarak tanımlanmıştır, Türkiye, 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Protokolü’ne, mülteci tanımına getirilen coğrafi sınırlama ile taraf olduğundan; bu statüyü, Avrupa’da meydana gelen olaylar sonucu, ırkından, dininden, vatandaşlığından, siyasî görüşlerinden veya belirli bir guruba ait olmasından dolayı zulüm korkusu ile göç eden kişilere tanımaktadır³⁰.

D. Düzensiz Göç

Düzensiz göç konusunda açık ve genel kabul görmüş bir tanım bulunmamakla birlikte, IOM tarafından devletlerin göç düzenlemeleri uyarınca gerekli olan izin veya belgelere sahip olmadan ya da idari koşulları yerine getirmeden ülke sınırının geçilmesi, ülkede kalınması ya da çalışılması; özetle devletlerin düzenleyici normlarının dışında gerçekleşen hareketlilikler olarak tanımlamaktadır³¹. Düzensiz göç temel olarak iki durumu kapsamaktadır; hedef ülke düzenlemelerine ya da yasalarına aykırı olarak, ülke sınırları içine girme ve ülkede bulunma.

²⁹ 29 Nisan 2004 gün ve 2004/83/EC sayılı, “**On Minimum Standards for the Qualification and Status of Third Country Nationals or Stateless Persons as Refugees or as Persons Who Otherwise Need International Protection and the Content of the Protection Granted**” isimli Konsey Yönergesi(Directive), Official Journal(OJ) 30.09.2004 L304 s.12, (Çevrimiçi), <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32004L0083>, 20 Şubat 2016. Yönerge hakkında ayrıntılı bilgi, AB’ne ilişkin hukukî düzenlemeler kısmında verilecektir.

³⁰ Bu hususa 2. Bölüm’de ilgili Sözleşme’nin başlığı altında ve 4. Bölüm’de “Ulusal Mevzuat” başlığı altında değinilecektir.

³¹ İngilizce karşılığı “irregular migration”, IOM, **a.g.e.**, s. 26.

Bu kapsamda “düzensiz göçmen” ifadesi de, hedef ya da transit ülkenin yasal giriş koşullarını ihlâl ederek giriş yapan veya meşrû yollarla giriş yapmış olup da izin verilen kalış süresini aşan kişileri ifade etmek için kullanılmaktadır³². Düzensiz göçmenleri, sığınmacı ve mültecilerden ayıran en önemli unsur; ülkelerini gönüllü olarak terk etmeleri ve hedef ülkenin koruması altında olmamalarıdır.

Günümüzde göçmenler için kullanılan “düzensiz” nitelemesi, daha önceleri aynı durumlar için kullanılan “yasa dışı” ifadesinin yerine kullanılmaktadır. Yasal olmayan yollardan ülkeye giriş yapılmış olsa bile, hakkında henüz yetkili organlarca karar verilmemiş olmasına rağmen, yasa dışı tabirinin bir suçu çağrıştırması; bireylerin değil eylemlerin yasa dışı olabileceği; yasa dışı olarak nitelendirmenin göçmenlerin sığınma başvurularını değerlendirmede olumsuz etkilerinin olabileceği gerekçeleriyle bu kullanım tercih edilmektedir³³.

Düzensiz kavramı devletlerin göç yönetimi, göç kontrolleri ve sınır yönetimlerindeki yasal olmayan durumları ya da düzensizlikleri belirtmek için kullanılan bir kavramdır. Söz konusu düzensizlik hedef ülke üzerinde birkaç yolla meydana gelebilir. Bunlar; ülke sınırları içine devletin belirlediği yasalara aykırı olarak girilmesi (evraksız olarak, sahte evrak ile, sınır kapısı dışından, sınır kontrollerinden herhangi bir şekilde kaçınarak vb.), izin verilen süre bitmesine rağmen ülke içerisinde kalınması, bu ülke içinde izinsiz olarak ya da izin süresi bitmesine rağmen çalışılması, sahte evlilik ya da evlat edinme yoluyla ülkede kalınması, göçmen kaçakçılığı ya da insan ticareti suçlarının konusu olarak ülkeye getirilme, sığınmacı ya da mülteci statüsünde olup daha sonra düzensiz göç statüsüne geçmeleri³⁴ olarak sayılabilir.

---

³² İngilizce karşılığı “irregular migrant” olup, aynı zamanda gizli göçmen, kayıt dışı göçmen, belgesiz göçmen, düzensiz bir durumda olan göçmen tabirleri de kullanılmaktadır, IOM, **a.g.e.**, s. 27.

³³ Khalid Koser, “Irregular Migration, State Security and Human Security”, y.y., 2005, s. 5, (Çevrimiçi), https://www.iom.int/jahia/webdav/site/myjahiasite/shared/shared/mainsite/policy_and_research/gcim/tp/TP5.pdf, 11 Kasım 2015; IOM, **a.g.e.**, s. 26, 27.

³⁴ Sığınmacıların, mülteci olmak adına başvurularının reddedilmesine rağmen ülkede kalmaya devam etmeleri, izinsiz olarak çalışmaları ya da ikinci bir düzensiz göç hareketine katılmaları; benzer şekilde mültecilerin de ikinci bir düzensiz göç hareketine katılmaları yada mültecilik statülerinin sonlandırılması, onları düzensiz göç kategorisine sokacaktır, Koser, **a.g.e.**, s. 7.

E. Yasa Dışı Göç

Uluslararası alanda yasa dışı göç ve yasa dışı göçmen kavramları, düzensiz göç başlığında açıklanan durumlar ve göçmenler için kullanılmaktaydı. Yukarıda değinildiği üzere göçmenler için kullanılan yasa dışı kavramının cezaî bir anlam taşıması ve insani boyutun göz ardı edildiği düşüncesiyle, söz konusu durumdaki göçmenler için bu kavramın yerine düzensiz kavramının kullanımı yaygınlaşmıştır³⁵. Bu kullanım benzer şekilde, göç durumunu belirtmek için de düzensiz sıfatının kullanımını beraberinde getirmiştir.

Bununla birlikte bu kavramlar tanımlarında açıklandığı üzere genel bir durumu (ülkeye giriş ve ülkede kalma hususlarındaki tüm düzensizlikleri) ifade etmek için kullanılmaktadır. İnsan ticareti ve göçmen kaçakçılığı gibi suç oluşturan, özellikle ülkelerin sınır geçiş düzenlemelerinin ihlâli konularında, yasa dışı göç kavramı kullanılmaya devam etmektedir³⁶. Bu sebeple konumuz kapsamında, deniz yoluyla devletlerin hukukî düzenlemelerine aykırı olarak gerçekleştirilen göç hareketlerine karşı mücadele inceleneceğinden, genellikle yasa dışı kavramının kullanılması tercih edilmiştir.

Düzensiz göç tanımında değinildiği üzere, yasa dışı göç kapsamındaki göçmenlerin mültecilerden farkı; ülkelerini terk etmeleri zorunluluktan değil kendi istekleri üzerine olması ve kendi ülkelerinin korumasından yararlanabilmeleridir³⁷. Bununla birlikte yasa dışı göç kapsamındaki göçmenler, yasa dışı giriş ve çıkışları nedeniyle cezaî yaptırımlarla karşılaşırken ve sınır dışı edilmeleri söz konusuysen; mültecilerin yasa dışı girişlerinin ardından haklı nedenlerini göstererek gecikmeksizin yetkili makamlara sığınma başvurularını iletmeleri halinde cezalandırılmamaları ve geri gönderilmemeleri gerekir³⁸.

³⁵ İngilizce karşılığı “illegal migration”, IOM, **a.g.e.**, s. 27.

³⁶ IOM, **a.g.e.**, s. 26.

³⁷ BMMYK Türkiye Temsilciliği, **Mültecilere Yardım**, Ankara, 2001, s. 15.

³⁸ 1951 Cenevre Sözleşmesi md. 31-33.

Yasa dışı göç ile mücadele alanındaki, gerek uluslararası gerek ulusal hukuki düzenlemeleri ve uygulamaları değerlendirebilmek adına, yasa dışı göçün nedenlerine ve bu amaçla kullanılan güzergâhlara da değinmek gerekir.

1. Nedenleri

Literatürde göçün sebeplerini incelenmek adına birçok teori ortaya konmuştur³⁹. Uluslararası ve ulusal düzeydeki ekonomik, sosyal, politik, dinsel, çevresel, teknolojik gelişmeler uluslararası göçü tetikler nitelikte olup; yasa dışı göçün nedenleri, uluslararası göçün nedenleri ile paralellik göstermektedir.

Uluslararası göçün en temel nedenlerinden biri ekonomik nedenlerdir. Ravenstein'a göre insanların ekonomik anlamda daha iyi olmayı arzulamaları, diğer etkenlerin (baskıcı kanunlar, ağır vergiler, kötü iklim koşulları gibi) önüne geçerek göç dalgaları oluşmasının öncelikli nedenidir. Bireyler bu arzu ile daha büyük ticaret ve endüstri merkezlerine göç etmekte, söz konusu merkezlerin artışı da uzun mesafeli göçün artarak devam etmesine neden olmaktadır⁴⁰. Wallerstein'ın "merkez-çevre" teorisine göre de, ekonomik gelişmişliğin sonucu olan zenginlik ve refah farkının merkez ve çevre ülkelerarasında artması, düşük standartlarda yaşayan çevre ülkelerdeki kişilerin, merkez ülkelere göçüne sebep olmaktadır⁴¹. Ekonomik etkilerin zamanla, sosyal ve siyasi düzeni de olumsuz etkilemesi sebebiyle göç üzerindeki etkisi büyüktür.

Everett Lee'nin geliştirdiği "itme-çekme teorisi" göçün nedenleri açıklamada yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu teoriye göre göçün sebepleri, insanları kaynak ülkelerdeki ayrılmaya yönelten "itici faktörler" ile hedef ülkelerdeki kendine çeken

³⁹ Göç Kanunları (Ravenstein), Nüfus-Coğrafya, Neoklasik, Karar, Göç Ekonomisi, İkiye Bölünmüş Emek Piyasası, Ekolojik Sistemler, Dünya Sistemleri, Ağ, Yeni Ekonomi, Ulaşımı, Sosyal Sermaye, Kümülatif Nedensellik... Teorileri, Bkz., Hüdayi Sayın, "Uluslararası Hukuk ve Türk Hukuku Bakımından Göçmen Kaçakçılığı, İnsan Ticareti, Cinsel Sömürü Suçları ve Bunlarla Mücadelede Uluslararası İşbirliği", **Yayınlanmamış Doktora Tezi**, İstanbul, 2010, s. 35-90; Hanifi Sever, **Yasadışı Göç ve Göçmen Kaçakçılığı**, Ankara, Adalet Yayınevi, 2014, s. 31-49.

⁴⁰ Ernst G. Ravenstein, "The Laws Of Migration", **Journal of the Statistical Society of London**, C. XLVII, No: 2, London, Wiley (Royal Statistical Society), 1885, s. 198-199, (Çevrimiçi), <http://www.jstor.org/stable/2979181>, 16 Kasım 2015.

⁴¹ Immanuel Wallerstein, **Dünya Sistemleri Analizi: Bir Giriş**, (Çev.) Ender Abadoğlu, Nuri Ersoy, 3. Bs., İstanbul, Bgst Yayınları, 2014, s. 60-67.

“çekici faktörler” in birleşiminden oluşur. İtici ve çekici faktörler de ekonomik, sosyal, siyasî ve çevresel nitelikli olabilmektedir⁴². Yoksulluk, işsizlik, çalışma ücretlerindeki düşüklük, ekonomik itici faktörler; hedef ülkelerdeki yüksek gelir düzeyi, refah seviyesi ve iş imkânları ekonomik çekici faktörler arasında sayılabilir. Bununla birlikte itme ve çekme faktörlerinin önem derecesi, farklı sınıftaki kişiler için değişiklik gösterebilir; hedef ülkedeki eğitim olanakları çocuğu olan aile için önemli olabilirken, çocuğu olmayan aile için önemsiz olabilir.

Uluslararası göçün önde gelen diğer nedenleri ise siyasî istikrarsızlık, silâhlı çatışmalar, terörizm, savaş ve şiddet olayları olarak belirlenebilir. Özellikle son yıllarda Asya ve Afrika Kıtası’nda artan bu tür olaylar, kitlesel göçe sebep olan en önemli faktörler arasında yer almaktadır. Afganistan, Irak, Filistin, Mısır, Tunus, Hindistan gibi ülkelerde meydana gelen şiddet olayları, insanları öncelikle yaşam kaygısıyla göçe sürüklemektedir. Bulunduğu ülkede can güvenliğinden endişe duyan ve yakın gelecekte bu güvenliğin sağlanamayacağını düşünen insanlar, aileleriyle birlikte güvenli diğer ülkelere göç etmeye çalışmaktadır. Söz konusu olaylar can güvenliğini tehdit eder niteliğe ulaşmasa bile; zamanla ekonomik belirsizlik, işsizlik, yoksulluk, refah seviyesi düşüklüğü, sosyal düzende bozulma gibi diğer hususlarda da olumsuzluklara, yeni itici faktörlerin oluşmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla siyasî istikrarsızlık ve her çeşit şiddet olayları, ölüm ya da zulüm kaygısıyla olmasa bile; bu tür itici faktörleri yaratarak, daha iyi yaşam koşulları arayışıyla, insanları göç etmeye yönlendirmektedir.

Politik baskı, ağır vergiler, ırkçılık, sosyal hakların yok sayılması, cinsel ve etnik ayrımcılık gibi etkenler de uluslararası göçün diğer sebeplerindendir. Ayrıca iklim değişimleri, sel, deprem, volkanik patlamalar gibi çevresel şartlardaki bozulmalar da doğal nedenler olarak insanları göçe sürükleyen sebepler arasında yer almaktadır⁴³.

Günümüzde özellikle ulaşım ve iletişim alanındaki teknolojik gelişmeler, seyahat sürelerini kısaltmış, araç imkânlarını arttırmış; insanların bilgiye ve

---

⁴² Acer, Kaya, Gümüş, **a.g.e.**, s. 20; Lee, **a.g.e.**, s. 49-57.

⁴³ Acer, Kaya, Gümüş, **a.g.e.**, s. 21.

birbirlerine ulaşmasını kolaylaştırmıştır. Dolayısıyla kaynak ülkelerdeki insanlar, hedef ülkelerdeki daha iyi yaşam şartlarını gözlemleyerek, göç etmek için yasal ve yasal olmayan yolları inceleyip bunlara başvurabilmekte (göçmen kaçakçıları gibi); sürat teknesi ya da motorlu şişme bot gibi araçları edinebilmekte, daha önce göç etmiş hedef ülkedeki akraba ya da tanıdıklarıyla görüşerek cesaret kazanmakta ya da göç hareketlerini organize edebilmektedirler.

Uluslararası göçün sebepleri arasında sayılan bu faktörler, yasa dışı göçün de sebepleri arasında yer almaktadır. Yasa dışı göçe özgü sebeplerin başında ise, hedef devletlere yönelen göç talebinin (sığınma, çalışma vb. nedenlerle), bu devletler tarafından kabul edilen göçmen sayısından fazla olması ve sıkı bir şekilde uygulanan vize politikaları bulunmaktadır. Kısıtlayıcı, yetersiz ve belirsiz göç politikaları (sınırlanmış giriş, ikâmet, çalışma izinleri) yasa dışı göç akışlarının artmasına sebep olmaktadır⁴⁴.

Ayrıca uluslararası suç örgütlerinin faaliyetleri de yasa dışı göçe özgü sebepler arasındadır. Bu örgütler tarafından ülkeye kabul, ulaşım imkânları, hedef ülkelerdeki yaşam şartları vb. konularda göç etme niyetinde olan ve hatta olmayan kişiler yanlış bilgilendirilerek, maddi kazanç sağlama amacıyla, bu kişiler yasa dışı göçe yönlendirilmektedir.

2. Güzergâhları

Günümüzde Dünya üzerindeki tüm devletler, farklı derecelerde de olsa uluslararası göçün etkilerine maruz kalmaktadır. Devletler ekonomi, sosyal yaşam gibi konularda ulusal düzenlerini sağlamak ve korumak adına; bu etkiyi kontrolleri altında tutmak isterler. Bu amaçla da göç hareketlerini yasallaştırmaya çalışmakta; istekleri dışındaki yasa dışı göç akışlarını ise önlemeye çalışmaktadırlar. Yasa dışı göçü önleme kapsamında da göçün nedenlerinin yanında kullanılan güzergâhların da incelenmesi önem arz etmektedir. Ancak yasa dışı göçün doğası gereği kesin bilgilerin

---

⁴⁴ IOM, **World Migration Report 2015 Migrants and Cities: New Partnerships to Manage Mobility**, Geneva, IOM, 2015, s. 4, (Çevrimiçi), <https://www.iom.int/world-migration-report-2015>, 08 Aralık 2015.

oluşturulamaması, kitleselleşmiş bu hareketleri açıklayacak teorik çalışmaların yapılmasını sınırlandırmakta; genel göç hareketleri ve yapılan tespitler (yakalamalar) üzerinden analiz yapılmaya çalışılmaktadır.

Bu çalışmalarda ülkelerin göçle ilişkilerini belirtmek adına kaynak (göç veren), transit (göç veren ve alan arasındaki) ve hedef (göç alan) ülke olarak tasnif yapılmaktadır. Ülkelerarası yapılan bu ayırım çok net değildir; bir ülke aynı anda göç alabilir, göç verebilir veya transit ülke olabilir. Ülkeler genellikle bu üç sıfatı beraber taşınmakla birlikte, çoğu zaman bu üç özellikten bir tanesi sayısı ve etkisi itibariyle daha ön plana çıkmaktadır. İlgili ülke, uluslararası göç olgusunda öne çıkan bu özelliğiyle değer kazanmaktadır.

Yukarıda değinildiği üzere uluslararası göçün nedenleri farklı teorilerle açıklansa da, yaşam koşulları açısından ülkelerarası farklar (savaş, istikrarsızlık vb. dâhil), ülkelerin göç verme ya da alma durumlarını ve dolayısıyla göç güzergâhlarını belirlemektedir. Kaynak ülkeden hedef ülkeyi işaret eden bu güzergâhlar, süreklilik arz etmemekte olup, zamanın şartlarına göre değişebilmektedir⁴⁵. Kaynak ve hedef ülke birbirlerine sınır komşusu olmadığı durumlarda, göç güzergâhı üzerinde bulunan diğer ülke, transit ülke hâline gelmektedir. Aynı rota üzerinde birden fazla transit ülke olabileceği gibi, bu ülkeler diğer özellikleri (kaynak-hedef) itibariyle daha ön planda ise o sıfatla da anılabilirler.

Dünya üzerinde birçok göç güzergâhı⁴⁶ bulunmakla birlikte, bunların tümü tek tek belirtmeyecek, çalışmanın devamında yeri geldikçe değinilecektir. Uluslararası göç güzergâhları ile paralel şekilde kullanılan yasa dışı göç güzergâhları, küresel düzeyde güneyden kuzeye ve doğudan batıya doğru yönelmiş olup, ana güzergâhlar şu şekilde sayılabilir⁴⁷ (Şekil 1):

⁴⁵ Yasa dışı göçü önlemeye yönelik denetimlerin arttırılması, iklimsel değişiklikler, izlenen politikadaki değişiklikler ve göç nedenlerine ilişkin değişiklikler, söz konusu güzergâhların değişmesine sebep olabilir.

⁴⁶ IOM tarafından, uluslararası kuruluşlar ve devletlerden sağlanan bilgiler ışığında hazırlanan, bölgesel düzeydeki ayrıntılı göç güzergâhları için bkz.: <http://www.iom.int/press-room/infographics>.

⁴⁷ Söz konusu güzergâhlar, konu ile ilgili çalışmalar yürüten uluslararası kuruluşların internet sitelerinde yer alan harita ve interaktif uygulamalarından yararlanılarak belirlenmiştir. İnternet siteleri için bkz.: <http://www.iom.int/press-room/infographics>, <http://www.iom.int/sites/default/files/infographic/image/Southeast-Asia-Migration-Routes-16-June-2015.jpg>, <http://www.iom.int/world-migration>, <http://migration.iom.int/europe/>, <https://www.imap->

Akdeniz Güzergâhı; Suriye'deki çatışmalardan kaçanların da dâhil olduğu, Kuzey Afrika, Batı Asya ve Orta Doğu (Türkiye üzerinden) ülkelerinden Avrupa ülkelerine kadar uzanmaktadır.

Orta Amerika Güzergâhı; Güney Amerika ülkeleri ve Meksika, Guatemala, Honduras, Nikaragua, Küba dâhil Orta Amerika ülkelerinden Kuzey Amerika ülkelerini kapsamaktadır.

Güneydoğu Asya Güzergâhı; Bangladeş, Burma, Yemen ve Güney Sudan'dan Tayland, Malezya, Endonezya, Avustralya ve Singapur'a kadar olan alanı kapsamaktadır.

Şekil 1: Dünya Çapında Kullanılan Ana Göç Güzergâhları⁴⁸

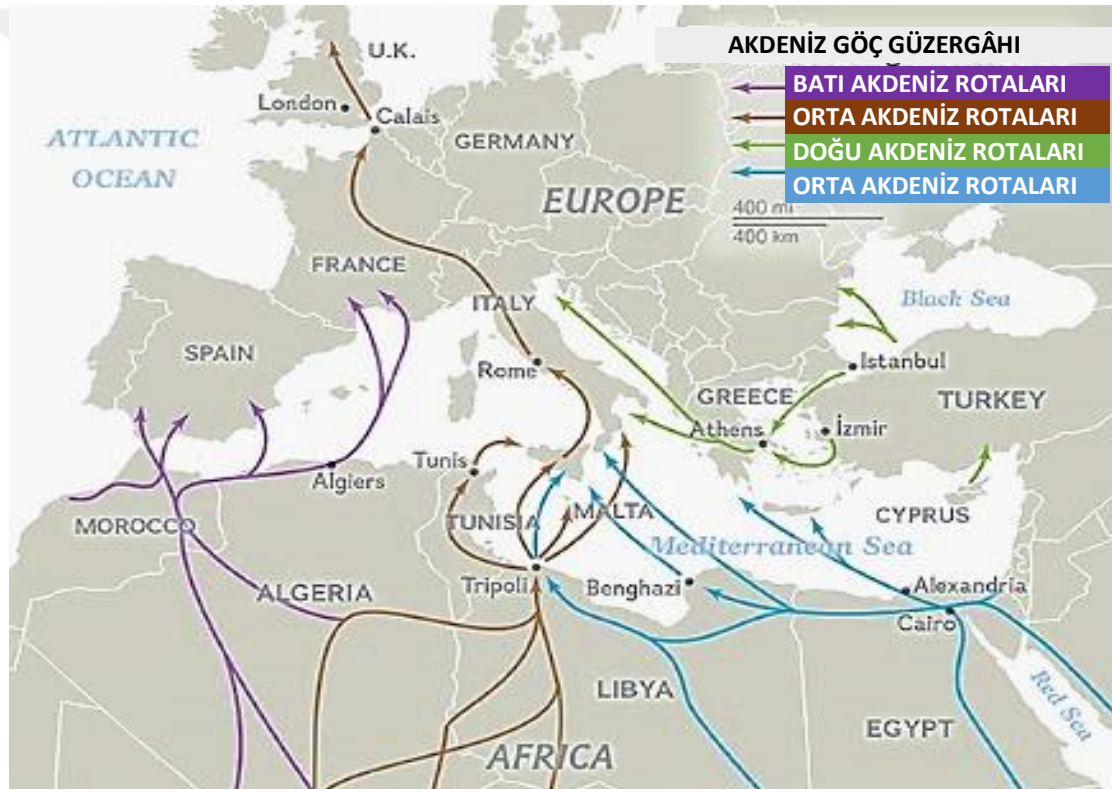
Söz konusu güzergâhlar 2015 yılı itibariyle uluslararası göç için en yoğun olarak kullanılan rotaların birleşimidir. Yasa dışı göçte de kullanılan bu rotaların

migration.org/index.php?id=38&L=0, <http://news.nationalgeographic.com/2015/09/150919-data-points-refugees-migrants-maps-human-migrations-syria-world/>, 10 Aralık 2015.

⁴⁸ IOM, "The World's Congested Human Migration Routes in 5 Maps", (Çevrimiçi), <https://weblog.iom.int/world%E2%80%99s-congested-human-migration-routes-5-maps>, 10 Aralık 2015.

büyük bölümünde, genellikle en son ülkeye (hedef ülkeye) ulaşmada deniz yolları kullanılmaktadır (Avrupa hariç). Güney ve Orta Amerika'dan Kuzey Amerika'ya, Güneydoğu Asya'dan Avustralya ve Singapur'a geçişte deniz yolu da kullanılmakla birlikte; Akdeniz güzergâhı deniz yolunun kullanılması bakımından birçok rotayı barındırmaktadır (Şekil 2). Aynı zamanda Akdeniz'de ölüm ve kayıp gibi trajediyle sonuçlanan olayların fazla oluşu⁴⁹, uluslararası göçle mücadeledeki ilginin bu güzergâha çevrilmesine neden olmuştur.

Şekil 2: Akdeniz Denizden Göç Güzergâhları⁵⁰

Yasa dışı göçte deniz yolunun kullanıldığı bölgeler arasında, en çok göçmenin ve bunlar arasında en çok ölenin yer aldığı bölge Akdeniz; dolayısıyla güzergâh da Kuzey Afrika, Ortadoğu ve Türkiye üzerinden Avrupa'ya yönelen Akdeniz

⁴⁹ IOM tarafından derlenen veriler doğrultusunda, 2015 yılında Dünya genelindeki göç güzergâhlarında toplam (deniz ve karada) 5.426 göçmenin öldüğü ya da kaybolduğu kayıtlara geçmiş olup, bu ölüm ve kayıpların 3.770'i sadece deniz üzerinde Akdeniz'de gerçekleşmiştir. 01 Ocak - 11 Mayıs 2016 tarihleri arası için bu rakamlar, toplamda 1.655 ve Akdeniz'de 1.357'dir; IOM, **Missing Migrants Project**, (Çevrimiçi), <http://missingmigrants.iom.int/>, 13 Mayıs 2016.

⁵⁰ IOM, "The World's...".

güzergâhıdır. IOM verilerine göre Akdeniz’de 2015 yılında; İspanya ve Fransa’ya 3.845 (Batı Akdeniz), İtalya’ya 145.098 (Orta Akdeniz) ve Yunanistan’a 744.652 (Doğu Akdeniz) olmak üzere toplamda 893.970 göçmen deniz yolunu kullanarak Avrupa’ya ulaşmıştır. İtalya ve Yunanistan, Akdeniz güzergâhının kullanıldığı göç akımlarının %99’unu almaktadır⁵¹. Avrupa hedefinde gerçekleşen göç hareketlerinde, Asya ve Afrika Kıtası’nda bulunan ülkelere Akdeniz’e kıyısı olan ülkelere kara yoluyla ulaşarak, kıyısı olan ülkeler genelde transit olarak kullanılmak suretiyle, deniz yolculuğuna başlanmaktadır. Orta Akdeniz rotasının kullanıldığı İtalya hedefli göçe kaynaklık eden ülkeler sırasıyla Eritre, Nijerya, Somali, Sudan ve Suriye; Doğu Akdeniz rotasının kullanılarak Yunanistan hedefli göçe kaynak ülkeler ise sırasıyla Suriye, Afganistan, Irak, Pakistan ve İran’dır⁵².

F. Karışık Göç

Düzensiz (yasa dışı) göçmenler ile mülteciler uluslararası alanda farklı hukukî statüde bulunmalarına rağmen, hedef ülkeye ulaşmak adına artan bir şekilde aynı güzergâhı ve aynı araçları birlikte kullanmaktadırlar. Bu yönetime özellikle deniz aşırı hedef ülkelere yasal yollardan girme imkânı bulunamadığında başvurulmaktadır. Uluslararası hukuka göre farklı statüde olan düzensiz (yasa dışı) göçmenler ile sığınma amacıyla olan (sığınmacı ve mülteci) diğer göçmenlerin bir arada bulunduğu bu tür göç hareketleri için “karışık göç” ya da “karışık göç akışı” tanımlamaları kullanılmaktadır⁵³. Söz konusu şekilde farklı hukukî statüdeki göçmenlerin bir arada bulunduğu göç hareketlerinin tespiti halinde, devletlerin hareket tarzının nasıl olacağına yönelik yaşanan sorunlar ve uygulanması gereken hususları belirleme adına böyle bir tanımlama yapılması ihtiyacı doğmuştur.

⁵¹ IOM, “Mediterranean Update - Migration Flows Europe: Arrivals and Fatalities” isimli bilgi grafiği (infographic), 04 Aralık 2015, (Çevrimiçi), http://www.iom.int/sites/default/files/infographic/Mediterranean_Update_2_December.pdf, 11 Aralık 2015.

⁵² A.e.

⁵³ İngilizce karşılığı “Mixed Migration” ve “Mixed Migration Flow”, bu tanımlamalar gönüllü olarak göç edenler ile göç etmek zorunda kalanların bir arada bulunduğunu özellikle belirtmek için kullanılmaktadır, BMMYK, “Refugee Protection and Mixed Migration”, t.y., (Çevrimiçi), <http://www.unhcr.org/pages/4a16aac66.html>, 17 Kasım 2015.

II. Göçmen Kaçakçılığı

Bu kavram kapsamındaki eylemleri açıklamak adına “yabancı kaçakçılığı” ve “yasa dışı insan kaçakçılığı” gibi kavramlar kullanılsa da; BM düzeyindeki hukukî düzenlemeler ile uluslararası literatürde “göçmen kaçakçılığı” teriminin kullanılması kabul görmüştür⁵⁴.

Uluslararası düzeyde sınıraşan örgütlü suçların önlenmesi ve bu suçlarla daha etkin mücadele edilebilmesi adına, 2000 yılında BM düzeyinde Sınıraşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi (Palermo Sözleşmesi)⁵⁵ imzalanmıştır. Sözleşmeye Ek Kara, Deniz ve Hava Yoluyla Göçmen Kaçakçılığına Karşı Protokol (Göçmen Kaçakçılığı Protokolü)⁵⁶’ün 3. maddesinin (a) bendi ile göçmen kaçakçılığı, “doğrudan veya dolaylı olarak, mali veya diğer bir maddi çıkar elde etmek için, bir kişinin vatandaşlığını taşımadığı veya daimi ikâmet sahibi olmadığı bir taraf devlete yasa dışı girişinin temini” olarak tanımlanmıştır⁵⁷.

Bu kapsamda, bir kişinin yasa dışı girişinin sağlanması eyleminin, bu kişinin vatandaşı olmadığı veya daimi ikâmetinin bulunmadığı bir ülkeye veya ülkede gerçekleştirilmesi ve finansal veya diğer bir şekilde maddi çıkar elde etmek amacıyla işlenmesi gerekmektedir⁵⁸. Dolayısıyla göçmen kaçakçılığı zorunlu olarak, sınır aşan

⁵⁴ Göçmen kaçakçılığı teriminin İngilizce karşılığı “Smuggling of Migrants” ya da “Migrant Smuggling” olarak kullanılmaktadır. Tom Obokata, “Smuggling of Human Beings from a Human Rights Perspective: Obligations of Non-State and State Actors under International Human Rights Law”, **International Journal of Refugee Law**, C. XVII, No: 2, Oxford, Oxford University Press, 2005, s. 396, (Çevrimiçi), <http://ijrl.oxfordjournals.org/content/17/2/394.full.pdf>, 18 Kasım 2015.

⁵⁵ **Sınıraşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi** (United Nations Convention against Transnational Organized Crime), 15 Kasım 2000, 40 International Legal Materials (ILM) 335 (2001), R.G. 18.03.2003/25052. Bundan sonra “Palermo Sözleşmesi” kısaltması kullanılacaktır.

⁵⁶ **Sınıraşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi’ne Ek Kara, Deniz ve Hava Yoluyla Göçmen Kaçakçılığına Karşı Protokol** (Protocol against the Smuggling of Migrants by Land, Sea and Air, Supplementing the United Nations Convention against Transnational Crime), 15 Kasım 2000, 40 ILM 384(2001), R.G. 18.03.2003/25052. Bundan sonra “Göçmen Kaçakçılığı Protokolü” kısaltması kullanılacaktır.

⁵⁷ IOM tarafından da aynı tanım kullanılmaktadır.

⁵⁸ Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suçla Mücadele Ofisi (BMUSMO) (United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC)), **Issue Paper: Smuggling of Migrants by Sea**, 2011, s. 7, (Çevrimiçi), http://www.unodc.org/documents/human-trafficking/Migrant-Smuggling/Issue-Papers/Issue_Paper_-_Smuggling_of_Migrants_by_Sea.pdf, 18 Kasım 2015; söz konusu açıklamada, kişinin ikâmeti olmayan ülkede aynı amaçla ikâmetinin sağlanması da göçmen kaçakçılığı ile ilişkili eylem olarak tanımlanmış olup, Protokolün 6/1(c) maddesi gereği de bu faaliyetlerin taraf devletlerce iç hukuklarında suç haline getirilmesi öngörülmüştür.

bir eylem niteliğindedir. Amaç maddi çıkar sağlayarak, göçmenlerin yasa dışı sınır geçişinin sağlanması ya da kolaylaştırılmasıdır. Bununla birlikte suçun konusu durumundaki göçmenler, kendi özgür iradeleri ile hareket etmektedirler. Söz konusu özellikleri itibarıyla de göçmen kaçakçılığı, insan ticaretinden ayrılmaktadır.

III. İnsan Ticareti

İnsan ticareti kavramının 2000 yılına kadar, öncesinde birçok uluslararası hukukî belgede kullanılmasına rağmen, üzerinde anlaşma sağlanmış, sonuçlarını ve ilişkili kavramlarla farklarını ortaya koyan bir tanımlanmamıştır. Bunun sebepleri düzenleyicilerin ilgilerinin, bakış açılarının ve önceliklerinin farklı olması; insan ticareti eylemlerinin yasa dışı göç ve göçmen kaçakçılığı faaliyetleri ile yakın ilişkide bulunması olarak belirlenebilir. 20. yüzyılın sonlarında bu konudaki algı ve öncelikler üzerinde birlik sağlayan ortak bir tanım oluşturulması çalışmaları hız kazanmıştır⁵⁹.

2000 yılında Palermo Sözleşmesi kapsamındaki görüşmeler sonunda hazırlanan İnsan Ticaretinin, Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesine, Durdurulmasına ve Cezalandırılmasına İlişkin Protokol⁶⁰ ile insan ticari kavramının tanımı yapılmış; uluslararası ve ulusal alanda yaygın olarak bu tanımın kullanımı sağlanmıştır⁶¹. Protokol'ün 3. maddesinin (a) bendi ile insan ticareti, *“kuvvet kullanarak veya kuvvet kullanma tehdidi ile veya diğer bir biçimde zorlama, kaçırma, hile, aldatma, nüfuzu kötüye kullanma, kişinin çaresizliğinden yararlanma veya başkası üzerinde denetim yetkisi olan kişilerin rızasını kazanmak için o kişiye veya başkalarına kazanç veya çıkar sağlama yoluyla kişilerin istismar amaçlı temini, bir yerden bir yere taşınması, devredilmesi, barındırılması veya teslim alınması”* olarak tanımlanmıştır.

⁵⁹ Anne T. Gallagher, **The International Law of Human Trafficking**, New York, Cambridge University Press, 2010, s. 12.

⁶⁰ **Sınırşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'ne Ek İnsan Ticaretinin Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesine, Durdurulmasına ve Cezalandırılmasına İlişkin Protokol** (Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, Especially Women and Children, supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime), 15 Kasım 2000, 40 ILM 335(2001), R.G. 18.03.2003/25052.

⁶¹ İnsan ticareti kavramının İngilizce karşılığı “Human Trafficking” ya da “Trafficking in Human Beings” olarak kullanılmaktadır. Gallagher, **a.g.e.**, s. 42, 43.

Tanımında da belirtildiği üzere insan ticareti çeşitli fiillerle gerçekleştirilebilir. Önemli olan husus, insan ticaretine konu olan kişilerin (mağdurların) özgür iradeleri ile hareket etmemeleri ve çıkar sağlamak amacıyla istismar edilmeleridir.

İnsan ticareti genellikle sınır aşan nitelikte olmakla birlikte, kesinlikle ülke sınırlarının geçilmesi zorunluluğu bulunmamaktadır. Mağdurların ulusal sınırlar içinde de bir yerden başka bir yere götürülmeleri, barındırılmaları, teslim alınmaları ya da temin edilmeleri insan ticaretinin gerçekleşmesi için yeterlidir. Ayrıca uluslararası sınır geçişi olduğu durumlarda da, bu geçişin yasa dışı olma zorunluluğu bulunmamaktadır, ülke içine yasal olarak da girilmiş olabilir.

Diğer bir yönüyle insan ticareti mağdurları, kazanç veya çıkar sağlanması amacıyla istismar edilmekte ve sömürülmektedir. Dolayısıyla mağdurlar açısından insan haklarının ihlâli söz konusu olmaktadır.

İnsan ticareti, ülke sınırları içinde de oluşabilmesi; barındırma, temin edilme gibi farklı fiillerle de gerçekleşebilmesi; kişilerin irâdi davranmaması, istismar edilmeleri ve insan haklarının ihlâl edilmesi yönleriyle göçmen kaçakçılığından ayrılmaktadır. Bununla birlikte trajik sonuçların meydana gelebildiği tehlikeli yolculuklar göz önüne alındığında, göçmen kaçakçılığı süreci içerisinde de insan hakları ihlâli söz konusu olabilmektedir⁶².

Söz konusu suçların birbirinden ayrıldığı diğer bir nokta ise insan ticareti suçunda, uluslararası sınır geçildikten veya hedef ülkeye ulaşıldıktan sonra suç işlenmeye devam edilirken; göçmen kaçakçılığı suçunda, göçmelerin uluslararası sınırdan geçirilmesini ya da hedef ülkeye ulaştırılması müteakip suç işlenmesi genellikle sonlandırılmaktadır.

Ayrıca göçmen kaçakçılığı olarak başlamış bir faaliyetin insan ticaretine dönüşebileceği de göz ardı edilmemelidir. Özellikle sınır geçilmesi için göçmenler tarafından organizatörlere ödenecek para karşılığında, ya da paranın ödenememesi durumunda, bu kişilerin zorla çalıştırması gibi çeşitli şekillerde istismar edilmesi söz

---

⁶² Obokata, **a.g.e.**, s. 399-402.

konusu olmaktadır⁶³. Benzer şekilde insan ticareti mağdurlarının da, uluslararası sınırdan geçirilmelerine ya da kaçırılmalarına istekli olmaları durumu da söz konusu olabilmektedir. Dolayısıyla söz konusu iki suç birbiri yerine geçebilecek eylemleri içerdiğinden, bu suçları birbirinden ayırma adına, sınır geçildikten sonraki faaliyetlerin değerlendirilmesi önem kazanmaktadır. Bu sebeple de göçmen kaçakçılığını önleme faaliyetleri yasa dışı sınır geçişlerini engellemeye odaklanırken; insan ticaretini önleme faaliyetleri geçiş sonrası ülke sınırları içindeki eylemlere odaklanmaktadır⁶⁴.

Deniz yoluyla gerçekleştirilen yasa dışı göçle mücadele konusu ile ilgili olarak kullanılan kavramların ifade ettiği anlamlara açıklık getirilmesini müteakip; devlet uygulamalarını değerlendirebilmek adına, bu alanda hazırlanan hukukî düzenlemeler incelenecektir.

---

⁶³ Ayşe S. Koyuncu, “Göçmen Kaçakçılığı ile Mücadele Politikaları”, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul, 2006, s. 12-13, (Çevrimiçi), <http://docplayer.biz.tr/827802-Ayşe-seda-koyuncu-102612020-galma-jahic-ma.html>, 16 Kasım 2015; Obokata, **a.g.e.**, s. 401.

⁶⁴ Patricia Mallia, **Migrant Smuggling by Sea: Combating a Current Threat to Maritime Security through the Creation of a Cooperative Framework**, Leiden-Boston, Martinus Nijhoff Publishers, 2010, s. 11.

İKİNCİ BÖLÜM

YASA DIŞI GÖÇ İLE MÜCADELE KAPSAMINDA ULUSLARARASI DÜZENLEMELER VE İŞBİRLİĞİ

I. Evrensel Düzenlemeler

20. ve 21. yüzyıldaki teknolojik gelişmeler, yeni iletişim ve ulaşım imkânları sunmuş, bunun paralelinde toplumlararası iletişim de artmıştır. Toplumların ve devletlerin ortak ilgi alanları, çıkarları ve ihtiyaçları uluslararası yapılanmayı ve düzen belirlenmesini gerekli kılmıştır. Devletler, diğer devletlerle ilişkilerini belirleme ve ihtiyaç duyulan konularda ortak hareket edilerek düzenin sağlanması amacıyla uluslararası belgeler imzalamaktadır. Bu belgeler ilgili konularda hukukî ve cezaî hükümler içermektedir. Deniz yoluyla gerçekleştirilen yasa dışı göçün önlenmesi konusunda da, uluslararası alanda birçok belge düzenlenmiştir. Yukarıda değinildiği üzere yasa dışı göç faaliyetleri bünyesinde, farklı hukukî statüdeki kişiler bulunabilmektedir ve mücadele kapsamında alınacak önlemler için de, bağlayıcılığı bulunan farklı uluslararası belgeler bulunmaktadır. Konumuz kapsamında söz konusu mücadele ile doğrudan ilgili olan evrensel nitelikli uluslararası belgelerin ilgili hükümlerine yer verilecektir.

A. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi

İkinci Dünya Savaşı sonunda insan haklarını uluslararası düzeye taşıyan ve bu konuda temel nitelikli bir belge olan İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi¹, BM Genel Kurulu tarafından 10 Aralık 1948 tarihinde 217(III) sayılı kararla kabul edilmiştir. Beyanname'de düzenlenen haklar evrensel geçerliliği olan ilkelere yollama ile evrensel doğal hukuk anlayışı içinde ileri sürülmekte ve insan varlığının ön koşulu olarak kabul edilmektedir². Beyanname yayınlanmasından sonra bazı devletlerin

¹ İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (Universal Declaration of Human Rights), 10 Aralık 1948, 217A (III) sayılı Genel Kurul Kararı (General Assembly Resolution), UN Doc A/810 s. 71 (1948), R.G. 27.05.1949/7217.

² Koray Doğan, **Göçmen Kaçakçılığı Suçu**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2008, s. 50.

anayasalarına doğrudan girmekle birlikte, bölgesel ve uluslararası düzeydeki çok sayıda insan hakları belgesine kaynaklık etmiştir³.

Beyanname'nin konumuz açısından önem arz eden maddeleri 13. ve 14. maddelerdir⁴. 13. maddenin 1. fıkrasında herkesin herhangi bir devletin ülkesinde ikâmet etme ve seyahat etme; 2. fıkrasında ise kendi ülkesi de dâhil olmak üzere, herhangi bir ülkeyi terk etme ve ülkesine geri dönme özgürlüğü olduğu belirtilmektedir. Bu madde insanların seyahat etme, ikâmet etme ve geri dönme hakkını tanımış olup, göç etmenin bir hak olduğuna ilişkin temel dayanağı oluşturmaktadır. Ancak bu hakların kullanılması sınırsız nitelikte olmayıp, devletlerin yasal düzenlemeleriyle sınırlanmaktadır⁵.

Beyanname'nin 14. maddesinin 1. fıkrasında herkesin zulümden kurtulmak için başka ülkelere sığınma ve bundan yararlanma hakkı olduğu kabul edilmiştir. Bu madde zulüm nedeniyle göç eden kişilere, ulaştıkları ülkelerde sığınma ve mülteci statüsünden yararlanma hakkını tanımaktadır. Aynı maddenin ikinci fıkrasında, siyasi nitelikte olmayan suçlardan dolayı veya BM amaç ve ilkelerine aykırı eylemlerden doğan kovuşturmalar durumunda, zulüm nedeniyle göç eden kişilerin bu haklardan yararlanamayacağı belirtilmiştir.

---

³ Mehmet S. Gemalmaz, **Ulusalüstü İnsan Hakları Hukukunun Genel Teorisine Giriş**, 4. Bs., İstanbul, Beta, 2003, s. 367-368.

⁴ Madde 13: 1. Herkes, her bir Devletin sınırları içerisinde seyahat etme ve yerleşme özgürlüğü hakkına sahiptir. 2. Herkes, kendi ülkesi de dâhil, herhangi bir ülkeyi terk etme ve ülkesine geri dönme hakkına sahiptir.

Madde 14: “1. Herkes, zulümden kurtulmak için başka ülkelere sığınma/(iltica etme) ve bundan yararlanma hakkına sahiptir. 2. Bu hak, gerçekten siyasi nitelikli olmayan suçlardan dolayı ya da Birleşmiş Milletlerin amaçlarına ve ilkelerine aykırı tasarruflardan ötürü kovuşturmalar yapılması durumunda, ileri sürülemez.”

⁵ Devletlerin ülkeye giriş, çıkış ve ikâmetle ilgili yaptığı hukukî düzenlemeler açısından; Beyanname'nin 29. maddesi ile bu sınırlamaların yapılabileceği belirtilmiştir; Madde 29: “1. Herkesin, kişiliğinin serbestçe ve tam gelişmesine olanak veren topluma karşı ödevleri vardır. 2. Herkes haklarını kullanırken ve özgürlüklerinden yararlanırken, başkalarının hak ve özgürlüklerinin tanınması ve bunlara saygı gösterilmesinin sağlanması ve demokratik bir toplumda genel ahlak ve kamu düzeniyle genel refahın gereklerinin karşılanması amacıyla yalnız yasayla belirlenmiş sınırlamalara bağlı olur. 3. Bu hak ve özgürlükler hiçbir koşulda Birleşmiş Milletlerin amaç ve ilkelerine aykırı olarak kullanılamaz.”

B. 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Protokolü

II. Dünya Savaşı öncesinde de mülteciler sorunu çeşitli düzenlemelere konu olmakla birlikte, Savaş sonrasında bu konudaki çalışmalar hız kazanmıştır. 02-25 Temmuz 1951 tarihleri arasında BM nezdinde Cenevre’de düzenlenen Mülteciler ve Vatansız Kişilerin Statüsü Hakkında Konferans sonrasında, 28 Temmuz 1951 tarihinde 1951 Cenevre Sözleşmesi⁶ kabul edilmiştir.

1951 Cenevre Sözleşmesi mültecilerin hukukî durumlarını düzenleyen temel uluslararası belge niteliğindedir. Sözleşme ile, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’nin 14. maddesinde belirtilen sığınma hakkının düzenlenmesi ve mültecilerin hukukî durumlarının belirlenmesi, uluslararası işbirliği sağlanarak mülteci sorununun çözümlenmesi, devletlerin farklı uygulamalara gitmemesi, bazı ülkelerin karşılaşılabilecekleri ağır külfetler ve bu nedenle devletlerarasında oluşabilecek gerginliklere engel olunması amaçlanmıştır⁷.

Sözleşme ile mülteci tanımı⁸ yapılmış ve mültecilere tanınması gereken haklar ve bu kapsamda taraf devletlerin yükümlülükleri sayılmıştır. Taraf devletler Sözleşme hükümlerinin uygulanmasında mültecilere, ırk, din veya geldikleri ülke bakımından ayırım yapmayacak (md. 3); temel eğitim, sosyal yardım, iâşe ve dini ihtiyaçları konularında vatandaşları ile aynı muameleyi uygulayacaklardır (md. 4, 23).

⁶ “**Mültecilerin Hukukî Durumuna Dair Sözleşme**”, bkz.: 1. Bölüm, dn. 4. Sözleşme’ye hâlihazırda 146 devlet taraf olup; bu devletler için bkz.: (Çevrimiçi), https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=V-5&chapter=5&lang=en, 12 Mart 2016.

⁷ Sözleşme’nin Başlangıç kısmında belirtilmiştir.

⁸ Madde 1/A(2): “*Mülteci kavramı, ... 1 Ocak 1951’den önce meydana gelen olaylar somucunda ve ırki, dini, uyrukluğ u, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasal düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğ u için vatandaşı olduğ u ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korunmasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen; yahut tâbiyeti yoksa ve önceden yaşadığı ikâmet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen her şahsa uygulanacaktır.*” Madde 1/B’de taraf devletlerden, “*1 Ocak 1951’den önce meydana gelen olaylar*” ifadesi ile meydana gelen olayların “*Avrupa’da*” mı yoksa “*Avrupa’da ya da başka bir yerde*” mi olarak anlaşıldığının bildirilmesi istenmiştir. Türkiye, Sözleşme’yi onaylarken yaptığ ı bildiride bu ifadeyi, “*1 Ocak 1951’den önce Avrupa’da cereyan eden hadiseler*” şeklinde anladığ ını beyan etmiştir. Dolayısıyla, Türkiye, mülteci tanımına coğrafi yönden sınırlama getirmiş, Avrupa dışında meydana gelen olaylar nedeniyle sığınma talebinde bulunan kişiler için Sözleşme kapsamında uluslararası bir yükümlülük altına girmemiştir.

Yükümlülükler bakımından taraf devletlerin ülkelerine yasa dışı yollardan giriş yapan ya da ülkelerinde bulunan mültecilere, gecikmeden yetkili makamlara başvurarak geçerli nedenlerini göstermeleri koşuluyla, yasa dışı girişleri veya bulunuşları nedeniyle ceza verilmeyecek (md. 31/1); söz konusu mültecilerin hareketleri, ülkedeki statüleri belirleninceye ya da bir başka ülkeye kabulleri sağlanıncaya kadarki süreçte gerekli olanlar dışında, kısıtlanmayacaktır (m. 31/2). Ayrıca ülkede yasal olarak bulunan bir mülteci, ulusal güvenlik veya kamu düzeni ile ilgili sebepler dışında sınır dışı edilemeyecektir (md. 32/1).

Devletler açısından yükümlülük arz eden ve Sözleşme'nin en önemli hususlarından biri olan 33. maddede "Geri Göndermeme (Non-refoulement) İlkesi" düzenlenmiştir. Buna göre taraf devletler, "*bir mülteciyi, ırkı, dini, tâbiyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasî fikirleri dolayısıyla hayatı ya da özgürlüğü tehdit altında olacak ülkelerin sınırlarına herhangi bir şekilde geri göndermeyecek ya da iade etmeyecektir*". Maddenin devamında ise, bulunduğu ülkenin güvenliği için tehlikeli sayılması yolunda ciddi sebepler bulunan veya özellikle ciddi bir adi suçtan dolayı kesinleşmiş bir hükümle mahkûm olduğu için söz konusu ülkenin halkı açısından bir tehlike oluşturmaya devam eden bir mültecinin, bu ilkeden yararlanamayacağı belirtilmiştir.

Geri göndermeme ilkesi, sığınma arayan kişilere sağlanan önemli bir koruma biçimidir. Kişinin yaşam ve özgürlüğünün tehlike altında olacağı düşünülen bir ülkeye iadesi ya da geri gönderilmesi yasaklanmıştır. Bu kapsamda sınırdaki devlet görevlileri için, ülkesinde zulüm görme tehlikesi olan ve sığınma arayan kişiye karşı, reddetmeme yükümlülüğü de bu ilkenin bir parçasıdır⁹.

---

⁹ Sığınma arayan kişilerin sınırına ulaştığı Devletin bu kişilere, anında sığınma sağlama imkânı bulunmadığında, sınırda reddetmeme yükümlülüğünün, farklı uygulamalara konu olması mümkündür. Buna göre, devletlerin sığınma arayan kişiler için güvenli bölge oluşturmak, güvenli üçüncü ülkelere gönderme gibi önlemleri, geri göndermeme ilkesini ihlâl etmemektedir. Bunun dışında sınırda reddetmemenin bu ilkenin bir parçası olduğu, bu alanda faaliyet gösteren kuruluşlarca da kabul edilmektedir. Konu hakkında ayrıntılı bir çalışma için bkz.: Sir Elihu Lauterpacht, Daniel Bethlehem, "The Scope and Content of the Principle of Non-refoulement: Opinion", **Refugee Protection in International Law**, Ed.: Erika Feller, Volker Türk, Frances Nicholson, Cambridge, Cambridge University Press, 2003, s. 113, (Çevrimiçi), <http://www.unhcr.org/419c75ce4.html>, 01 Aralık 2015. Ayrıca bu yükümlülüğün geri göndermeme ilkesi kapsamında olduğu, Cartagena Mülteciler Bildirisi'nde de belirtilmiştir, bkz.: dn.13.

Geri göndermeme ilkesinin hukukî niteliğine ilişkin farklı görüşler bulunmaktadır. Hathaway'e göre, bazı devletlerin 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne taraf olmamaları ve özellikle Asya ve Uzak Doğu devletlerinin bu ilke ile bağlanmaktan kaçınıyor olması nedeniyle; söz konusu ilke, örf âdet hukuku kuralı sayılması için gerekli koşulları¹⁰ taşımamaktadır¹¹. Çoğunluk tarafından desteklenen diğer görüşe göre ise; geri göndermeme ilkesinin, sözleşme ve bildiri gibi birçok uluslararası belgede yer alması, bu belgelere geniş katılımın bulunması, birçok devletin iç hukukuna dâhil edilmiş olması ve 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne taraf olmayan devletler de dâhil yaygın olarak uygulanması, bu ilkenin örf âdet hukuku kuralı olduğunu göstermektedir¹². 1951 Cenevre Sözleşmesi dışında diğer uluslararası belgelere¹³ de konu olan geri göndermeme ilkesi, genel olarak uluslararası örf ve adet

¹⁰ Milletlerarası Adalet Divanı (MAD), Nikaragua Davası'ndaki kararında, çok taraflı bir sözleşme hükmünün zamanla uluslararası örf âdet hukuku kuralına dönüşmesi için, bu kuralın "(1) genel bir hukuk kuralının temelini oluşturduğu kabul edilebilecek şekilde norm yaratma kapasitesine sahip olması, (2) çıkarları özel olarak etkilenen devletler de dâhil olmak üzere oldukça geniş ve temsil yeteneğine sahip katılımı, kesintisiz bir şekilde uygulanması, (3) devletlerce hukukî bir yükümlülük olduğu düşüncesiyle yaygın ve aynı tarzda uygulanması" şeklinde 3 koşul belirlemiştir; MAD'nın, **Case Concerning Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America)** Kararı, 27 Haziran 1986, International Court of Justice (I.C.J.) Reports 1986, s.14.

¹¹ James C. Hathaway, **The Rights of Refugees Under International Law**, New York, Cambridge University Press, 2005, s. 363-367. Benzer görüşteki Coleman'a göre de bu ilke; önceleri sadece Avrupa, Amerika ve Afrika devletleri açısından örf âdet hukuku kuralı niteliği kazanmış ancak, 1990 sonrası Avrupa'nın maruz kaldığı kitlesel göç akımları karşısında, yapılan geri göndermelere karşı çıkılmaması neticesinde, örf âdet hukuku kuralı olmaktan çıkmıştır; Nils Coleman, "Non-Refoulement Revised-Renewed Review of the Status of the Principle of Non-Refoulement as Customary International Law", **European Journal of Migration and Law**, C. V, No: 1, Leiden-Boston, Martinus Nijhoff Publishers, 2003, s. 46, 53. Pazarıcı tarafından da geri göndermeme ilkesi için benzer şekilde, "herhangi bir andlaşma hükmü ile bağlı olunmayan durumlarda devletlerin kendilerini serbest kabul ettiği izlenimi edinilmektedir" ifadesi kullanılmıştır; Hüseyin Pazarıcı, **Uluslararası Hukuk**, 12. Bs., Ankara, Turhan Kitabevi, 2013, s. 218.

¹² Bu yöndeki görüşler ve gerekçeleri için bkz.: Lauterpacht ve Bethlehem, **a.g.e.**, s. 143-147; Goodwin Gill ve McAdam, **a.g.e.**, s. 346, 354; Aoife Duffy, "Expulsion to Face Torture? Non-refoulement in International Law", **International Journal of Refugee Law**, C. XX, No: 3, Oxford, Oxford University Press, 2008, s. 387-390. Geri göndermeme ilkesinin yukarıda değinilen 3 koşul bazında incelenerek, örf âdet hukuku kuralı olduğunu savunan çalışma için bkz.: Lami Bertan Tokuzlu, "Non-refoulement Principle in a Changing European Legal Environment with Particular Emphasis on Turkey, a Candidate Country at the External Borders of the EU", **Yayınlanmamış Doktora Tezi**, İstanbul, 2006, s. 78-89.

¹³ **İşkenceye ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme**(Convention Against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment), 10 Aralık 1984, 1465 UNTS 85, R.G. 29.04.1988/19799, md. 3(1): "*Hiçbir taraf devlet bir şahsı, işkenceye tabi tutulacağı tehlikesinde olduğuna dair esaslı sebeplerin bulunduğu kanaatini uyandıran başka devlete geri göndermeyecek, sınır dışı etmeyecek veya iade etmeyecektir*"; **ABÖ Sözleşmesi** md. 2(3): "*Hiç kimse üye bir devlet tarafından, ...yaşamının, bedensel bütünlüğünün ya da özgürlüğünün tehdit altında olduğu bir ülkeye geri dönmeye ya da orada kalmaya zorlayacak, sınırda reddedilme, geri gönderilme ya da ihraç gibi önlemlere maruz bırakılamaz.*";

hukukunun bir parçası olarak kabul edilmekle birlikte; Cartagena Mülteciler Bildirisi'nde de belirtildiği üzere emredici (jus cogens) niteliğe sahip olduğuna yönelik görüşler de bulunmaktadır¹⁴. Ancak ilkenin dayandığı temel metin olan 1951 Cenevre Sözleşmesi'nde, devletlerin kendileri için tehlike oluşturduğuna inandıkları durumların, bu ilkenin istisnası olarak belirtilmiş olması; buna karşılık emredici niteliğe sahip bir normun herhangi bir istisnasının bulunmaması gerektiği göz önüne alındığında, bu ilkenin emredici niteliğe sahip olmadığını söylemek yerinde olur¹⁵. Nitekim konuyu çok defalar gündemine getiren BMMYK tarafından da, 1982 yılındaki Kararı'nda yapmış olduğu “geri göndermeme ilkesinin, uluslararası hukukun emredici bir kuralı olma yolunda hızla ilerlediği” vurgusu, daha sonraki kararlarında, yerini bu ilkenin örf âdet hukuku olduğuna yönelik ifadelerle bırakmıştır¹⁶.

1951 Cenevre Sözleşmesi'nin sadece 1 Ocak 1951'den önce meydana gelmiş olaylar sonucunda mülteci olan şahısları kapsamaması ve Sözleşme'nin kabulünden sonra da yeni mülteci ortamlarının oluşması nedeniyle, Sözleşme'deki tanım kapsamına giren tüm mültecilerin tarih kısıtlaması olmaksızın eşit hukukî statüden yararlanmaları amacıyla, BM Genel Kurulu tarafından 31 Ocak 1967 tarihinde 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne ek 1967 Protokolü¹⁷ kabul edilmiştir.

1967 Protokolü ile 1951 Cenevre Sözleşmesi'nde mülteci kavramının tanımında yer alan zaman sınırlaması kaldırılarak, mülteci statüsünün daha kapsayıcı hale gelmesi sağlanmıştır. Söz konusu uygulama geleceğe yönelik olup, 1951 Cenevre

---

Cartagena Mülteciler Bildirisi md. 5: “Sınırdaki geri çevirmenin yasaklanmasını içerecek şekilde geri göndermeme ilkesinin, mültecilerin uluslararası korunmasının köşe taşı olarak önemi ve anlamı vurgulanmalıdır.”

¹⁴ **Cartagena Mülteciler Bildirisi** md. 5: “ ... Bu ilke mülteciler için çok önemlidir ve uluslararası hukukun şimdiki durumunda bir jus cogens kuralı olarak kabul edilmeli ve uygulanmalıdır.”; bu yöndeki görüşler için bkz.: Elif Uzun, “Geri Göndermeme (Non-Refoulement) İlkesinin Uluslararası Hukuktaki Konumu Üzerine Bir Değerlendirme”, **Uluslararası Hukuk ve Politika**, C. VIII, S. 30, Ankara, USAK Yayınları, 2012, s. 49, 50.

¹⁵ Uzun, **a.g.e.**, s. 52.

¹⁶ **A.e.**, s. 52; Nasih S. Ergüven, Beyza Özturanlı, “Uluslararası Mülteci Hukuku ve Türkiye”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, S. 62, Ankara, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 2013, s. 1025. 1982 yılındaki Karar için bkz.: BMMYK İcra Komitesi (UNHCR EXCOM), **General Conclusion on International Protection**, 20 Ekim 1982, No. 25 (XXXIII), para. (b), (Çevrimiçi), <http://www.unhcr.org/3ae68c434c.html>, 05 Mayıs 2016.

¹⁷ “**Mültecilerin Hukukî Durumuna Dair Sözleşmeye Ek Protokol**”, bkz.: 1. Bölüm, dn. 4. Türkiye, 1951 Cenevre Sözleşmesi'nde belirttiği açıklama ve çekince geçerli kalmak kaydıyla, Protokol'e katılmıştır (R.G. 05.08.1968/12968).

Sözleşmesi'ni coğrafi sınırlama ile kabul etmiş taraf devletlerce, ilgili coğrafi sınır kaldırılarak tanımın kapsamı genişletilmedikçe, söz konusu devletler için bu sınırlamalar geçerliliğini koruyacaktır¹⁸. Türkiye tarafından da, daha sonra coğrafi sınır (Avrupa'da cereyan eden hadiseler) kaldırılmaması nedeniyle; mülteci tanımının kapsamı coğrafi sınırlama ile geçerliliğini korumaktadır. Dolayısıyla Türkiye, Avrupa dışında meydana gelen olaylar neticesinde sığınma talebinde bulunan kişilere mülteci statüsünün verilmesi konusunda uluslararası yükümlülük taşımamaktadır¹⁹.

1951 Cenevre Sözleşmesi'nde, tanımlanan koruma yükümlülüklerini yerine getirmeyen devletlerin sorumlu tutulması ya da Sözleşme hükümlerinin yorumlanması için yargı yetkisine sahip, uluslararası bir denetim organı oluşturulmamıştır²⁰. Ancak Sözleşme'nin devletler açısından yükümlülük arz eden hükümleri (geri göndermeme, sığınma başvurusunu inceleme gibi), birçok devlet ve devlet topluluğunun iç hukukuna yansımış ya da uluslararası diğer sözleşmelerde yer almıştır. Bu nedenle söz konusu yükümlülükler açısından devletlerin yaptığı ihlaller, ulusal ya da ilgili sözleşme gereği belirlenen uluslararası mahkemelerde dava konusu olmuştur. Bu davalara yeri geldiğinde değinilecektir.

C. Palermo Sözleşmesi

Örgütlü suçların artış göstermesi ve ulusal sınırları aşan nitelikte işlenmesi, devletleri bu konuda uluslararası işbirliği yaparak önlem almaya sürüklemiştir. Devletlerin, ulusal yasama, yürütme ve yargı organları arasında işbirliğinin geliştirilerek, sınıraşan örgütlü suçların önlenmesi ve daha etkili bir şekilde mücadele

---

¹⁸ 1967 Protokolü md. 1/3.

¹⁹ Bu koruma ise Türkiye tarafından farklı statülerle sağlanmakta olup, son Bölüm'de değinilecektir.

²⁰ Sözleşme, denetime ilişkin iki husus belirtmiştir. Birincisi 38. maddede belirtilen, "*Sözleşme'nin yorumlanması veya uygulanması hakkında ortaya çıkan uyumsuzlukların, başka yollarla çözülemediği takdirde, MAD'na sevk edilebileceği*" dir. Ancak hâlihazırda hiçbir devlet ve BMMYK tarafından böyle bir husus MAD'na taşınmamıştır. İkincisi 35. maddede belirtilen, "*BMMYK'nın Sözleşme hükümlerinin uygulanmasını denetleme görevini kolaylaştıracak şekilde, taraf devletlerin BMMYK ile işbirliğinde bulunacağı*" dir. BMMYK'nın görevleri ayrıca belirlendiğinden ve Sözleşme hükümlerini yorumlama ya da ihlalleri halinde ilgili devleti sorumlu tutma gibi hususlarda yetkilendirilmediğinden, bu husus da Sözleşme bütünü için tam bir denetim mekanizması oluşturulamamaktadır; James C. Hathaway, Anthony M. North, Jason M. Pobjoy, "Supervising the Refugee Convention: Introduction", *Journal of Refugee Studies*, C. XXVI, No: 3, Oxford, Oxford University Press, 2013, s. 323, 324.

edilmesi için; BM tarafından 12–15 Aralık 2000’de Palermo’da düzenlenen Sınıraşan Suçlarla Mücadele Konferansı sonunda Türkiye’nin aralarında bulunduğu 147 ülke tarafından Palermo Sözleşmesi²¹ imzalanmıştır.

Sözleşme ile ortak kullanımın sağlanması amacıyla örgütlü suç grubunun tanımı, “doğrudan veya dolaylı olarak mali veya diğer bir maddi çıkar elde etmek amacıyla belli bir süreden beri var olan ve Sözleşme’de belirtilen bir veya daha fazla ağır suç veya yasa dışı eylemi gerçekleştirmek amacıyla birlikte hareket eden, üç veya daha fazla kişiden oluşan yapılanmış bir grup anlamına gelir” olarak yapılmıştır (md. 2). Sözleşme’nin 3. maddesine göre, Sözleşme hükümleri örgütlü bir suç grubuna katılma (md. 5), suç gelirlerinin aklanması (md. 6), yolsuzluk (md. 8), adaletin engellenmesi (md. 23) ve ağır bir suçun (md. 2) örgütlü ve sınıraşan nitelikte işlenmesi hallerinde uygulanacaktır. Maddenin devamında bir suçun şu hallerde sınıraşan nitelikte olacağı belirtilmiştir: Suçun birden fazla devlette işlenmesi; suçun tek bir devlette işlenmesi ve ancak; hazırlanma, planlama, idare veya kontrolünün önemli bir kısmının başka bir devlette gerçekleşmesi ya da birden fazla devlette suç teşkil eden faaliyetlerde bulunan örgütlü bir suç grubunun suça karışması veya başka bir devlette önemli etkileri olması halleri.

Sözleşme, örgütlü suçlarla ilgili birçok özel hüküm içermekle birlikte; genel olarak taraf devletlerin, Sözleşme kapsamındaki suçları işleyen kişilerin kovuşturulması, bu suçlara yönelik etkin tedbirlerin alınarak caydırıcılığın sağlanması ve bu konularda diğer devletlerle işbirliği yapılmasını öngörmektedir²². Konumuz açısından göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti suçları da Sözleşme kapsamında tanımlanan sınıraşan nitelikli suçlardır.

²¹ **Sınıraşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi**, bkz.: 1. Bölüm, dn. 55. Sözleşme 29 Eylül 2003’de yürürlüğe girmiştir. Sözleşme’ye hâlihazırda 186 devlet taraf olup; bu devletler için bkz.: (Çevrimiçi), https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XVIII-12&chapter=18&lang=en, 12 Mart 2016.

²² Karşılıklı adli yardım, ortak soruşturma, tanıkların korunması, örgüt ve suçlara ilişkin bilgilerin toplanması analizi ve değişimi, müsadere için diğer devletlerden gelen taleplerin yerine getirilmesi, suçlardan elde edilen suç gelirleri ya da malvarlıklarının satılması sonucu elde edilen gelirin bir kısmının mücadelede uzmanlaşmış uluslararası kuruluşlara katkı olarak verilmesi, suçluların iadesi, hükümlülerin nakli, elektronik izleme ve kontrollü teslimat gibi özel soruşturma yöntemlerinin kullanımında işbirliği... gibi hususlar ayrıntılar olarak Sözleşme’nin 11. ve 31. maddeleri arasında sayılmıştır.

D. Göçmen Kaçakçılığı Protokolü

Palermo’da düzenlenen Sınırışan Suçlarla Mücadele Konferansı sonunda Palermo Sözleşmesi ile birlikte, bu Sözleşme’ye ek Göçmen Kaçakçılığı Protokolü 112 ülkenin imzasıyla kabul edilmiştir²³. Protokol’ün düzenlenme gerekçesi, önsözünde belirtildiği üzere; kara, deniz ve hava yoluyla yapılan göçmen kaçakçılığını önlemek ve bununla mücadele etmek için atılacak etkin adımların, işbirliği, bilgi alışverişi ve ulusal, bölgesel ve uluslararası düzeydeki sosyoekonomik önlemleri de içeren diğer uygun önlemlerin dâhil olduğu kapsamlı bir uluslararası yaklaşımın sağlanmasıdır. Bununla birlikte göçmenlere insancıl muamele yapılması, haklarının bütünüyle korunması, göçmenlerin hayatlarını tehlikeye sokan ve giderek artan göçmen kaçakçılığı ile ilgili konuları doğrudan ele alan evrensel nitelikli bir belgenin mevcut olmaması, Protokol’ün düzenlenmesinin diğer sebepleri arasında sayılmıştır.

Protokol’ün 1. maddesine göre, bu Protokol Palermo Sözleşmesi’ne ek olduğundan bu Sözleşme ile birlikte yorumlanacak, Protokol’de aksine hüküm bulunmadıkça Sözleşme hükümleri Protokol için de geçerli olacak ve Protokol’ün 6. maddesinde düzenlenen suçlar²⁴ Sözleşme uyarınca belirlenmiş suçlar olarak kabul

²³ **Sınırışan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi’ne Ek Kara, Deniz ve Hava Yoluyla Göçmen Kaçakçılığına Karşı Protokol**, bkz.: 1. Bölüm, dn. 56. Protokol’e hâlihazırda 142 devlet taraf olup; bu devletler için bkz.: (Çevrimiçi), https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtmsg_no=XVIII-12-b&chapter=18&lang=en, 12 Mart 2016.

²⁴ Bu madde, taraf devletlerin iç hukuklarında suç haline getirmesi gereken eylemleri belirtmesi, bu eylemlere iştirak, teşebbüs, örgütlenme ve yönetmeyi de suç olarak sayması ve ağırlaştırıcı nedenleri belirtmesi açısından önem arz etmektedir. Madde 6: “1. Her taraf devlet, kasten ve doğrudan veya dolaylı olarak mali veya diğer bir maddi çıkar elde etmek için gerçekleştirilmeleri halinde, aşağıdaki eylemleri suç haline getirmek üzere gerekli yasal ve diğer önlemleri alacaktır: (a) Göçmen kaçakçılığı, (b) Göçmen kaçakçılığını gerçekleştirmek amacıyla işlendiği takdirde: (i) Sahte seyahat veya kimlik belgesi imali, (ii) Bu tür bir belgenin tedariki, temini veya bulundurulması, (c) İlgili Devletin vatandaşı olmayan veya o Devlette daimi ikâmeti bulunmayan bir kişinin, anılan Devlette, yasal olarak kalmak için gerekli şartlara uymaksızın orada kalmasına, bu fıkranın (b) bendinde söz edilen veya başka yasa dışı yollarla imkân sağlamak.

2. Her taraf devlet, aşağıdaki eylemleri suç haline getirmek için gerekli yasal ve diğer önlemleri alacaktır: (a) Kendi hukuk sisteminin temel kavramlarına bağlı kalmak kaydıyla, bu maddenin 1. fıkrasında belirtilen bir suçu işlemeye teşebbüs etmek, (b) Bu maddenin 1(a), (b) (i) veya (c) fıkralarında belirtilen bir suça iştirak ve kendi hukuk sisteminin temel kavramlarına bağlı kalmak kaydıyla, bu maddenin 1 (b) (ii) fıkrasına göre tesis edilmiş bir suça suç ortağı olarak iştirak, (c) Bu maddenin 1. fıkrasında yer alan suçları işlemek üzere başkalarını örgütlemek veya yönetmek.

3. Her taraf devlet, aşağıdaki durumların bu maddenin 1(a), (b) (i) ve (c) fıkralarında yer alan suçlarda ve kendi hukuk sisteminin temel kavramlarına bağlı kalmak kaydıyla, bu maddenin 2(b) ve (c) fıkralarında yer alan suçlarda cezayı ağırlaştırıcı nedenler olarak kabul edilmesi için gerekli yasal ve diğer önlemleri alacaktır: (a) Göçmenlerin hayatlarını veya güvenliklerini tehlikeye sokan

edilecektir. Bununla birlikte Protokol'ün, aksine hüküm belirtilmedikçe söz konusu suçların sınıraşan nitelikte olması ve örgütlü bir suç grubunun suça karıştığı durumlarda uygulanacağı belirtilmiştir (md. 4).

Protokol'ün 3. maddesinin (a) bendi ile göçmen kaçakçılığı, “*doğrudan veya dolaylı olarak, mali veya diğer bir maddi çıkar elde etmek için, bir kişinin vatandaşlığını taşımadığı veya daimi ikâmet sahibi olmadığı bir taraf devlete yasa dışı girişinin temini*” olarak tanımlanmıştır. Kişinin yasa dışı girişinin sağlanması eyleminin, bu kişinin vatandaşı olmadığı veya daimi ikâmetinin bulunmadığı bir ülkeye veya ülkede gerçekleştirilmesi ve finansal veya diğer bir şekilde maddi çıkar elde etmek amacıyla işlenmesi gerekmektedir²⁵. Protokol'e göre göçmenler, 6.md'de belirtilen suçların konusu olmaktan dolayı cezaî kovuşturmayaya tâbi tutulmayacaktır (md. 5).

Protokol deniz yoluyla göçmen kaçakçılığının önlenmesine yönelik olarak; bir taraf devletin, kendi bayrağını taşıyan, kendisine kayıtlı olduğunu öne süren, tâbiyetsiz ya da yabancı bir bayrak taşıması veya bayrak göstermemesine rağmen gerçekte kendi tâbiyetinde olan bir geminin deniz yoluyla göçmen kaçakçılığına karıştığından şüphelenmek için makul sebepler varsa geminin bu amaçla kullanılmasını durdurmak için diğer taraf devletlerden yardım talep edebileceği belirtilmiştir²⁶.

Şayet gemi başka bir taraf devletin tâbiyetinde ise aynı sebeplerin mevcut olması koşuluyla bayrak devletine durumu bildirebilir, geminin kaydının teyidini isteyebilir ve teyidi halinde gerekli önlemleri almak için yetki talep edebilir. Bayrak devleti ise talep eden devleti; gemiye çıkma, gemiyi arama ve eğer geminin deniz

---

veya tehlikeye sokması muhtemel durumlar ve ya, (b) Bu tür göçmenlerin istismarı dâhil, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamelelere yol açan haller.

4. *Bu Protokol'deki hiçbir hüküm, bir taraf devleti, kendi iç hukukuna göre eylemleri bir suç teşkil eden bir kişiye karşı önlem almaktan alıkoymayacaktır.*”

²⁵ Göçmen kaçakçılığı suçunun ayırt edici diğer özellikleri yukarıda “1.2. Göçmen Kaçakçılığı” başlığı altında açıklanmıştır. Göçmen kaçakçılığı suçu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: Ersan Şen, Erkam Malbeği, **Türk Ceza Kanunu'nda Uluslararası Suçlar**, Ankara, Seçkin, 2011, s. 71-170.

²⁶ Madde 8/1: *Bir taraf devlet, kendi bayrağını taşıyan veya kendisinde kayıtlı olduğunu öne süren, tâbiyetsiz, yabancı bir bayrak taşıyan veya herhangi bir bayrak taşımayıp da gerçekte o taraf devletin tâbiyetinde olan bir geminin deniz yoluyla göçmen kaçakçılığına karıştığından şüphelenmek için makul nedenler varsa, geminin bu amaçla kullanılmasını durdurmak için diğer taraf devletlerden yardım talep edebilir. Talepte bulunulan taraf devletler, imkânları ölçüsünde her türlü yardımda bulunacaklardır.*”

yoluyla göçmen kaçakçılığında kullanıldığına dair kanıt bulunursa gemiye, gemideki kişilere ve yüke ilişkin önlemler alma (verilen yetki kapsamında) hususlarında yetkilendirebilir²⁷.

Bu kapsamda kendisine yetki ya da teyit konularında talep gelen bayrak devleti, vakit geçirmeksizin bu talepleri yanıtlayacak; verilen yetki çerçevesinde önlem almış olan devlet de, alınan tedbirler ve sonuçları hakkında bayrak devletine derhal bilgi verecektir²⁸. Ayrıca bir taraf devlet, bayrak devletinin açık yetkisi olmadan, kişilerin hayatlarına yönelik yakın tehlikeyi ortadan kaldırmak için gerekenler veya ilgili ikili veya çok taraflı anlaşmalardan kaynaklananlar dışında, ek önlemler almayacaktır (md. 5).

Deniz yoluyla göçmen kaçakçılığında kullanıldığından şüphelenmek için makul nedenler olan bir geminin, tâbiyetsiz veya tâbiyetsiz gemiye benzetilmiş olması durumunda, şüphe duyan taraf devlet tarafından gemiye çıkılabilir ve aranabilir. Şüphe doğrulanırsa taraf devlet tarafından iç ve uluslararası hukuk uyarınca gerekli önlemler alınır²⁹.

Taraf devletler bir gemiye karşı önlem alırken; gemideki kişilerin güvenliklerini ve onlara insancıl muamele yapılmasını sağlayacak, gemi ve yükünün emniyetini tehlikeye atmamak için gerekeni yapacak, alınan önlemin çevreye zarar vermemesini mümkün olan yollarla sağlayacaktır (md. 9/1). Ayrıca denizde alınacak

---

²⁷ Madde 8/2: “Bir taraf devlet, uluslararası hukuk uyarınca seyriüsefer özgürlüğünü kullanan, başka bir taraf devletin bayrağını taşıyan veya başka bir taraf devlette kayıtlı olduğuna dair işaretler taşıyan bir geminin, deniz yoluyla göçmen kaçakçılığına karıştığından şüphelenmek için makul nedenleri varsa, bayrak devletine bu durumu bildirebilir, bayrak devletinden geminin kaydının teyidini isteyebilir ve teyidi halinde, bayrak devletinden o gemiye ilişkin gerekli önlemleri almak için yetki talep edebilir. Bıyrak devleti, talepte bulunan devleti, aşağıdaki veya diğer hususlarda yetkilendirebilir: (a) Gemiye çıkmak, (b) Gemiye aramak ve, (c) Eğer, geminin deniz yoluyla göçmen kaçakçılığında kullanıldığına dair kanıt bulunursa, bayrak devletince verilen yetki dâhilinde, gemiye ve gemideki kişilere ve yüke ilişkin önlemler almak.”

²⁸ Madde 8/3: “Bu maddenin 2. fıkrasına göre herhangi bir önlem almış bir taraf devlet, bu önlemin sonuçları hakkında ilgili bayrak devletine derhal bilgi verecektir.”

Madde 8/4: “Bir taraf devlet, kendisinde kayıtlı olduğunu öne süren veya kendi bayrağını taşıyan bir geminin buna hakkı olup olmadığını belirlemek için başka bir taraf devletten gelen bir talebi ve bu maddenin 2. fıkrasına uygun olarak yapılmış bir yetki talebini vakit geçirmeksizin yanıtlayacaktır.”

²⁹ Madde 8/7: “Bir taraf devlet, geminin deniz yoluyla göçmen kaçakçılığında kullanıldığından ve tâbiyetsiz olduğundan veya tâbiyetsiz bir gemiye benzetilmiş olabileceğinden şüphelenmek için makul nedenleri varsa, gemiye çıkabilir ve gemiyi arayabilir. Eğer bu şüpheyi doğrulayan bir kanıt bulunursa, o taraf devlet, ilgili iç ve uluslararası hukuk uyarınca uygun önlemleri alacaktır.”

her türlü önlem, sadece savaş gemileri, askeri uçaklar veya devlet hizmetinde olduklarını ve bu amaçla yetkilendirilmiş olduklarını açıkça gösteren, teşhis edilebilir işaretler taşıyan diğer gemi ve uçaklar tarafından icra edilebilecek (md. 9/4); ve söz konusu önlemler uluslararası hukuk çerçevesinde kıyı devleti ve bayrak devletinin hak ve yetkilerini engellemeyecek ya da etkilemeyecektir (md.9/3).

Protokol'ün 10. maddesi ile, taraf devletlerarasında, özellikle ortak sınırı olan ve aynı kaçakçılık güzergâhı üzerinde olanlar arasında; suç gruplarının kimlikleri, kullanılan yöntemler, yasama ve idari alandaki deneyimler, soruşturma yöntemleri gibi hususlarda bilgi alışverişinde ve işbirliğinde bulunulması öngörülmüştür.

II. Avrupa Bünyesindeki Düzenlemeler

Uluslararası göçün küresel düzeyde hemen her devleti etkiler hale gelmesi ve yasa dışı olması halinde bu etkinin kontrol altında tutulamaması; bölgesel işbirliği içinde olan ya da söz konusu etkiye benzer şekilde maruz kalan devletlerce ortak politika belirlenmesini gerektirmiştir. Yasa dışı göç ile mücadelenin önemli bir unsurunu oluşturan hedef, kaynak ve transit ülke arasında işbirliği; evrensel düzeydeki düzenlemelerin yanında, bölgesel düzeyde daha özel önlemleri içeren, eşgüdümlü ve paylaşımlı mücadele edilmesini sağlayacak hukukî düzenlemelerle hayata geçirilmiştir. Özellikle son yıllarda küresel ölçekteki yasa dışı göç hareketlerinin büyük kısmının Avrupa hedefinde gerçekleştiği dikkate alındığında, bu bölgede işbirliği içinde olan devletlerin yasa dışı göç ile mücadele kapsamında hayata geçirdiği düzenlemeler, ayrıca Türkiye'yi de etkilemesi sebebiyle, önem arz etmektedir.

A. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi³⁰

Avrupa Konseyi üyesi devletler tarafından, İnsan Hakları Evrensel Beyanname'si'nde belirtilen hakların tanınması ve uygulanmasını sağlamak amacıyla

---

³⁰ İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme (Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms), 04 Kasım 1950, 213 UNTS 221, R.G. 19.03.1954/8662. Sözleşme Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi(European Convention on Human Rights) olarak da anılmaktadır.

1950 yılında Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) imzalanmış ve 5 ek protokolle birlikte 03 Eylül 1953 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Daha çok medeni ve siyasî hakları koruma önceliğine alan Sözleşme'nin güvence altına aldığı hakların korunması amacıyla; 1959 yılında Avrupa Konseyi'ne bağlı olarak, bireylerin de başvuruda bulunabildiği uluslararası bir yargı mercii olan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM)³¹ kurulmuştur. Konumuzla ilgili olarak Sözleşme'nin 1. Bölümü'nde, yaşama hakkı (md. 2) ve hiç kimsenin işkenceye, insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele veya cezaya tabi tutulamayacağını belirten işkence yasağı (md. 3) düzenlenmiş olup; taraf devletlerin kendi yetki alanları içinde bulunan *herkesin* bu hak ve özgürlüklerden yararlanmasını sağlayacağı belirtilmiştir (md. 1). AİHS'nin 3. maddesi, konumuz kapsamındaki geri göndermeme ilkesi açısından önem arz etmektedir. Taraf devletlerce göçmenlerin sınırdışı edilmesi ile sonuçlanan ve mahkemeye taşınan bazı olaylarda, AİHM söz konusu fiilleri 3. madde kapsamında değerlendirerek, işkence yasağının ihlâl edildiğine hükmetmiş; dolayısıyla AİHS kapsamında geri göndermeme yasağını kabul etmiştir³².

B. Avrupa Birliği Tarafından Yapılan Düzenlemeler³³

AB düzeyinde yasa dışı göç sorununa ilişkin hukukî düzenlemeler, bu soruna ilişkin AB'nin izlediği politikalarla şekillenmiştir. Zamanın etkilerine ve tespit edilen eksikliklere ilişkin önlem alma isteğiyle gelişen göç politikaları, çeşitli düzenlemelerle

³¹ European Court of Human Rights, Türkiye tarafından da 1990 yılında AİHM'nin yargı yetkisi kabul edilmiştir.

³² Mehmet Özcan, **Avrupa Birliği Sığınma Hukuku: Ortak Bir Sığınma Hukukunun Ortaya Çıkışı**, Ankara, USAK Yayınları, 2005, s. 76. AİHM, "Soering v. United Kingdom" kararında, bir kişinin sınırdışı edileceği ülkede kötü muameleye maruz kalacağına ilişkin yeterli risk olması durumunda, bu kişinin (yabancı kişi bile olsa) o ülkeye gönderilmesini 3. maddenin ihlali olarak yorumlayarak, geri göndermeme yasağını kabul etmiştir. Bu noktada önem arz eden husus, kişinin gönderildiği ülkede işkenceye, insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele veya cezaya tabi tutulacak olması ya da makul şekilde bu riskin bulunmasıdır. AİHM'nin **Case of Soering v. the United Kingdom** Kararı, 14038/88, 17 Temmuz 1989, para. 93-104, 111, (Çevrimiçi), <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57619>, 07 Mayıs 2016. Aynı yöndeki diğer kararlar için bkz.: AİHM'nin **Case of Ahmed v. Austria** Kararı, 25964/94, 17 Aralık 1996, para. 35-47, (Çevrimiçi), <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58001>, 07 Mayıs 2016. AİHM'nin **Case of Jabari v. Turkey** Kararı, 40035/98, 11 Ekim 2000, para. 38, (Çevrimiçi), <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58900>, 08 Mayıs 2016. Yakın zamanda verilen bir karar için bkz.: AİHM'nin **Case of Hirsi Jamaa and Others v. Italy** Kararı, 27765/09, 23 Şubat 2012, para 146-158, (Çevrimiçi), <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-109231>, 07 Mayıs 2016.

³³ Göç ve iltica alanında AB tarafından yapılan düzenlemeler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: Nuray Ekşi, **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (Tasarısı)**, İstanbul, Beta, 2012, s. 74-110.

hukukî bir zemine oturtularak; bölgesel düzeyde tek düze uygulama, işbirliği ve göç sorununun yarattığı yükün paylaşımı amaçlanmıştır.

AB'ye üye devletlerin uluslararası göç akışından ciddi şekilde etkilenmeleri, AB içerisinde ortak bir göç politikası oluşturulmasını kaçınılmaz kılmıştır. Eski Yugoslavya komünist rejiminin çöküşüyle, Avrupa'ya sığınma amacıyla göçlerin artması ve bu akışların aynı zamanda işgücü bakımından da faydalı görünmesi, özellikle 1990'larda göç politikası oluşturma çabalarına hız kazandırmıştır³⁴.

Yasa dışı (düzensiz) göçle mücadele politikaları, yasal göç akışları ve göçmenlerin uyumunun sağlanması (entegrasyonu) amacıyla uygulanan politikalarla yakından ilişkilidir. Özellikle işgücü açığı olan hedef ülkeler açısından göç akışlarının yasal düzende, kontrollü olarak gerçekleşmesi ve göç eden kişilerin devlete ve topluma uyumunun sağlanması istense de; gelen sığınma ve çalışma taleplerindeki artış sebebiyle bu taleplerin karşılanamaması ve söz konusu politikalarda sıkılaştırmaya gidilmesi, göç akışlarının yasa dışı ve düzensiz hale gelmesine yol açmaktadır. Yasa dışı göçle mücadele politikalarının bu ve benzeri hususlarla ilişkili olması³⁵ dikkate alındığında; AB göç politikalarının da, temelde yasa dışı göçü önleme hedefinde; doğrudan (sınır güvenliğinin artırılması gibi) ve dolaylı (diğer ülkelerle işbirliği gibi) önlemlerle şekillendiğini ve bu mücadelenin sürdürüldüğünü belirtmek yerinde olacaktır.

---

³⁴ Anna Triandafyllidou (Ed.), **Irregular Migration in Europe: Myths and Realities**, Surrey/İngiltere, Ashgate, 2010, s. 13.

³⁵ Kayıt dışı ekonomi, iş gücü piyasası, kaynak ve transit ülkelerle ilişkiler, kalkınma işbirliği gibi; **A.e.**, s. 23.

1. İşbirliğine İlişkin Düzenlemeler

AB'ni kuran ve siyâsî bütünleşmesinin temelini oluşturan Maastricht (AB) Antlaşması³⁶ ile, Birlik üç sütuna sahip olacak şekilde temellendirmiştir³⁷. Bu sütunlardan Ortak Dışışleri ve Güvenlik Politikası'nın amacı, AB'nin ortak değerlerinin, bağımsızlığının, çıkarlarının, bütünlüğünün korunması ve güvenliğinin güçlendirilmesi; Adalet ve İçişlerinde İşbirliği Politikası'nın amacı ise AB bünyesinde terörizm, uyuşturucu trafiği ve örgütlü suç gibi istikrar bozucu tehditlere karşı tek bir bütün olarak, daha iyi yapılandırılmış, tutarlı ve sonuç alıcı, aynı araçlarla mücadele imkânının sağlanması ve bunun yanında da kişilerin serbest dolaşımının temin edilmesidir³⁸. Antlaşma'nın adalet ve içişleri konularında işbirliğini düzenleyen 6. başlığının K1 maddesinde; devletlerin, terörizm, uyuşturucu kaçakçılığı ve diğer ciddi uluslararası suçların önlenmesi, sığınma ve göç politikaları, sınır kontrolleri ve gümrük konularında polisiye (Europol³⁹) işbirliği yapılması ve bu hususların ortak çıkar olarak kabul edilmesi gerektiği belirtilmiştir.

2 Ekim 1997'de imzalanan ve 1 Mayıs 1999'da yürürlüğe giren Amsterdam Antlaşması ile, polis teşkilatları, gümrükler ve adli kurumlar arasında doğrudan doğruya ya da Europol aracılığıyla daha yakın bir iş birliği ve üye devletlerin ceza

³⁶ **The Treaty on European Union**, Antlaşma metni için bkz.: (Çevrimiçi), https://www.tbmm.gov.tr/kutuphane/AB/The_Maastricht_Treaty.pdf, 14 Aralık 2015. 07 Şubat 1992'de imzalanan Maastricht Antlaşması ile "Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu Kuran Antlaşma"nın adı "Avrupa Topluluğu'nu Kuran Antlaşma" olarak değiştirilmiştir; 01 Aralık 2009 tarihinde yürürlüğe giren Lizbon Antlaşması ile, "Avrupa Topluluğu'nu Kuran Antlaşma"nın adı "Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkında Antlaşma" olarak değiştirilmiştir. "Avrupa Birliği Tarihçesi: Avrupa Birliği Kronolojisi" ve "Avrupa Birliği'nin Kurucu Antlaşmaları", (Çevrimiçi), <http://www.ab.gov.tr/index.php?p=105>, <http://www.ab.gov.tr/index.php?p=46106>, 16 Aralık 2015.

³⁷ Öncesinde mevcut olan üç topluluk (Avrupa Ekonomik Topluluğu, Avrupa Kömür Çelik Topluluğu, Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu) Avrupa Toplulukları (1. Sütun) olarak tek sütun altında toplanmış ve yanına Ortak Dışışleri ve Güvenlik Politikası (2. Sütun) ile Adalet ve İçişlerinde İşbirliği Politikası (3. Sütun) eklenerek üç sütun şeklinde yapılandırılmıştır. Enver Bozkurt, Mehmet Özcan, Arif Köktaş, **Avrupa Birliği Hukuku**, Ankara, Asil Yayıncılık, 2004, s. 29-30; T.C. AB Bakanlığı, **AB'ye Genel Bakış**, S. 2, Ankara, T.C. AB Bakanlığı, t.y., s. 9.

³⁸ Bozkurt, Özcan, Köktaş, **a.g.e.**, s. 30.

³⁹ Avrupa Polis Bürosu (European Police Office (Europol)), Uluslararası Polis Teşkilatı Interpol'ün yetersiz olduğu düşüncesi temelinde, ciddi uluslararası suçlarla mücadele amacıyla, 1991 Lüksemburg zirvesinde gündeme getirilmiş, Maastricht Antlaşması'na dâhil edilerek kurulması hızlandırılmış ve Europol'ün Kurulmasına Dair Sözleşme 1995'de Kensey tarafından imzalanarak 01 Ekim 1998'de yürürlüğe girmiştir. Ertan Beşe, **Terörizm, Avrupa Birliği ve İnsan Hakları**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2002, s. 92-95; Sözleşme metni için bkz.: (Çevrimiçi), http://www.unicri.it/topics/organized_crime_corruption/archive/training_albania/materials/1995_europol_convention.pdf, 15 Aralık 2015.

hukuklarında uyum sağlanması hedeflenmiştir⁴⁰. Avrupa bütünleşmesinin önemli adımlarından olan Amsterdam Antlaşması, “Özgürlük, Güvenlik ve Adalet” başlığı altında yeni bir alan yaratmış olup, “Güvenlik Alanı” kavramı özellikle sınır aşan suçlar ile rüşvet ve sahtekârlık suçlarıyla mücadeleyi ifade etmektedir. Maastricht ile “Adalet ve İçişleri” başlığı altında toplanan düzenlemeler, Amsterdam Antlaşması ile birlikte artık sadece “Kriminal Konularda Polis ve Adli İşbirliği” konularını kapsayacak şekilde düzenlenmiş; bununla birlikte göç, sığınma ve vize konuları Topluluk sütununa (1. Sütun) alınmıştır⁴¹. Bu kapsamda Konsey, dolaşım serbestliği, dış sınır geçiş prosedürlerinin belirlenmesi, vize işlemleri ile ilgili prosedürlerin belirlenmesi konularında yükümlü; sığınma başvurularını inceleme sorumluluğunun hangi üye devlete ait olduğu ile sığınma ve mülteci kabulü, geçici koruma sağlanması, yasa dışı göçün önlenmesi, ikâmet ve giriş izinlerine ilişkin standartları belirlemesi ve önlemlerin alınması hususlarında yetkili kılınmıştır (md. 62-63).

Maastricht Antlaşması ile yeni bir yapılanmanın içine giren AB, içişleri ve adalet alanı ile dışişleri ve güvenlik alanında iş birliği kararı almıştır. Bu kararlarını eyleme dönüştürmek ve iş birliğini artırmak için Amsterdam Antlaşması kabul edilmiştir. Amsterdam Antlaşması doğrultusundaki hedeflere ulaşmak için 15-16 Ekim 1999 tarihlerinde düzenlenen Tampere Zirvesi’nde alınan kararlarda dört husus öne çıkmaktadır: Ortak soruşturma ekiplerinin oluşturulması, Eurojust’ın⁴² temellerinin atılması, kriminal konularda adli kararların karşılıklı tanınması ilkesinin yürürlüğe konması ve ulusal ceza hukuklarının yakınlaştırılması. Söz konusu kararlar,

---

⁴⁰ Sahir Özdemir, “Avrupa Ekonomik Topluluğu, Avrupa Topluluğu, Avrupa Toplulukları, Avrupa Birliği, Roma Antlaşması, Avrupa Tek Senedi, Avrupa Birliği Antlaşması, Maastricht Antlaşması, Amsterdam Antlaşması, Nice Antlaşması (Kavramlara İlişkin Açıklayıcı Not)”, Ankara, T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı AB ile İlişkiler Genel Müdürlüğü, 2001, s. 4, (Çevrimiçi), <http://ekutup.dpt.gov.tr/ab/ozdemirs/kavram.pdf>, 13 Aralık 2015. Amsterdam Antlaşması metni için bkz.: **Treaty of Amsterdam amending the Treaty on European Union, the Treaties establishing the European Communities and certain related acts**, OJ 10.11.1997 C340, (Çevrimiçi), <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:11997D/TXT>, 15 Aralık 2015; Antlaşma’nın bütünleştirilmiş halinin Türkçe metni için bkz.: (Çevrimiçi), <http://www.bumko.gov.tr/Eklenti/2843,amsterdamtrpdf.pdf?0>, 17 Aralık 2015.

⁴¹ Beşe, **a.g.e.**, s. 101-104.

⁴² Eurojust (The European Union's Judicial Cooperation Unit), AB üyesi devletlerarasındaki adli işbirliğini sağlamak, ciddi suçlara karşı etkin mücadele etmek ve karşılıklı yasal yardım anlaşmasında yaşanan sorunları aşmak amacı ile 28 Şubat 2002 tarihinde 2002/187/JHA sayılı Konsey kararıyla kurulmuş olup, üye devletlerin polis, savcı ve yargıç temsilcilerinden oluşmaktadır; misyon ve görevleri için bkz.: (Çevrimiçi), <http://www.eurojust.europa.eu/about/background/Pages/mission-tasks.aspx>, 18 Aralık 2015.

AB'nin sınır aşan organize suçlar, sınır güvenliği, insan kaçakçılığı ve yasa dışı göçle mücadele politikalarının gelişmesinde önemli bir yere sahiptir⁴³.

2. Uluslararası Korumaya İlişkin Düzenlemeler

AB dâhilinde yapılan sığınma başvurularına ilişkin, ortak bir politika belirlenmesi amacıyla 1990 yılında Dublin Sözleşmesi imzalanmış ve 1997 yılında yürürlüğe girmiştir. Sığınmacıların ulaştıkları ilk ülke yerine daha çok hedef olarak belirledikleri ülkede sığınma başvurusunda bulunmaları, bazı ülkelerin ulaşılan ilk ülke olmamalarına rağmen daha fazla sığınmacı almasına neden olmuştur. Bu nedenle Dublin Sözleşmesi, sığınma başvurularının incelenmesinin paylaşılmasına yönelik bir mekanizma olarak düşünülmüş ve en yoğun ilgi gören hedef ülkeler üzerindeki baskıyı azaltmak üzere tasarlanmıştır. Sözleşme'ye göre, başvuru sahibinin mülteci olarak yaşayan bir aile üyesinin bulunduğu ya da ikâmet veya vize izni almış olduğu yerler dikkate alınarak; sığınma başvurusunu inceleme sorumluluğunun, AB topraklarına girilen ilk ülke olması gerektiği öngörülmüştür. Bu şekilde sığınma başvurularını inceleyen ülkeler arasında bir denge kurmak ve sığınmacıların birden fazla ülkede çok sayıda başvuru yapmasını önlemek amaçlanmıştır⁴⁴.

Dublin Sözleşmesi ile amaçlananlar yerinde olsa da, bir sığınmacının AB'ye giriş noktasının tespit edilmesinin zorluğu ve çok sayıda sığınmacının giriş ülkesine geri taşınmasının neredeyse imkânsız oluşu, 2003'te Sözleşme'nin Dublin II⁴⁵ olarak

⁴³ Mehmet Özcan, Serkan Yardımcı, "Avrupa Birliği ve Küresel Terörizmle Mücadele", **E-Akademi**, S. 39, 2005, para. 24, (Çevrimiçi), <http://www.e-akademi.org/incele.asp?konu=AVRUPA%20%20B%DDRL%DD%D0%DD%20%20VE%20%20K%DCRESEL%20TER%D6R%DDZMLE%20%20M%DCCADELE&kimlik=-2088427001&url=makaleler/mozcan-1.htm>, 15 Aralık 2015. Zirve Kararları için bkz.: Avrupa Konseyi, "Tampere European Council 15 and 16 October 1999 Presidency Conclusions", (Çevrimiçi), http://www.euoparl.europa.eu/summits/tam_en.htm, 16 Aralık 2015. Söz konusu mücadeleye ilişkin diğer bilgilere, "Uluslararası Uygulamalar - AB" başlığı altında değinilecektir.

⁴⁴ **İltica ve Göç Mevzuatı**, Yayına hazırlayan: BMMYK Türkiye ve İçişleri Bakanlığı, Ed.: Kadir Ay, Thomas vom Braucke, Işıl Tokcan, Mustafa Öztürk v.d., Ankara, Başkent Matbaası, 2005, s. 335, (Çevrimiçi), http://www.goc.gov.tr/files/files/iltica_goc.pdf, 17 Aralık 2015.

⁴⁵ 18 Şubat 2003 gün ve 343/2003(EC) sayılı, "**Establishing the Criteria and Mechanisms for Determining the Member State Responsible for Examining an Asylum Application Lodged in One of the Member States by a Third-country National**" isimli Konsey Tüzüğü(Regulation), OJ 25.02.2003 L050, (Çevrimiçi), <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32003R0343>, 21 Nisan 2016.

anılan bir tüzük şeklinde yeniden yazılmasına sebep olmuştur. Tüzük ile, sığınmacının giriş yaptığı ülkenin, başvuruyu incelenmesi bakımından en büyük sorumluluğu taşımasıyla beraber; başvuru sahibinin bir aile üyesinin mülteci ya da sığınmacı olarak ikâmet ettiği veya diğer bir devletin vize, ikâmet izni ya da başka bir seyahat belgesi çıkarmış olduğu gösterilebilir ise bu sorumluluğun o devlete de aktarılabilceği belirtilmiştir. Ayrıca, başvuru sahibinin ilk giriş yaptığı devlet açısından sorumluluğun, usulsüz sınır geçişinin yapıldığı tarihten 12 ay sonra sona ermesi gerektiği; bu sürenin aşılması halinde ya da kişinin usulsüz girişi nereden yaptığının bilinmediği hallerde, kişinin son 5 ay boyunca ikâmet ettiği veya bu süre boyunca çeşitli ülkeleri ziyaret etmiş ise en son ziyareti gerçekleştirildiği devletin, sorumlu üye devlet olacağı belirtilmiştir⁴⁶.

AB Komisyonu'nun 2008 yılında Sözleşme'nin genişletilmesi yönündeki önerisi üzerine, Sözleşme'nin Danimarka dışındaki tüm AB ülkelerini kapsayacak yeni hali (Dublin III) 2013 yılında kabul edilmiştir⁴⁷. Başvuru sahibi sığınmacının başka bir AB ülkesine yasa dışı yollarla geçmesi durumunda; Sözleşme'nin başvuruyu inceleme sorumluluğu nedeniyle, üye devletler tarafından bu sığınmacı ilk giriş yaptığı ya da başvuruda bulunduğu ülkeye geri gönderilmelidir. Ancak başta Suriye olmak üzere Orta Doğu'da yaşanan olaylar sonucunda Avrupa'ya yönelen göçmenler, Yunanistan, Macaristan ve İtalya gibi AB ülkelerinin büyük göç akımlarına maruz kalmasına neden olmuştur. Özellikle çok fazla sığınmacı ile karşı karşıya kalan üye devletler Dublin Sözleşmesi hükümlerini uygulamaktan kaçınmaktadır⁴⁸.

⁴⁶ İltica ve Göç Mevzuatı, s. 335, 336.

⁴⁷ Avrupa Parlamentosu ve Konseyi(European Parliament and of the Council)'nin 26 Haziran 2013 gün ve 604/2013(EU) sayılı, "**Establishing the Criteria and Mechanisms for Determining the Member State Responsible for Examining an Application for International Protection Lodged in One of the Member States by a Third-country National or a Stateless Person (Recast)**" isimli Tüzüğü, OJ 29.06.2013 L180 s.31, (Çevrimiçi), <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32013R0604>, 21 Nisan 2016.

⁴⁸ Macaristan çok fazla sığınmacının ülkeye gelmesi üzerine 23 Haziran 2015'de iltica başvurusu kabul etmeme ve Sırbistan sınırına duvar inşa etme kararı olarak Dublin Sözleşmesi'ni askıya almış; Almanya ise sığınmacıların başvurularını değerlendireceğini söyleyerek Sözleşme'yi askıya almıştır. Almanya ve Finlandiya, Yunanistan'ın sığınma başvurularını kaldıramayacak düzeye gelmesi üzerine, göçmenleri geri göndermeyi durdurmuştur. Aslı Aral, "Sığınmacı Krizi Dublin Sözleşmesi'ni Askıya Aldırdı", **Anadolu Ajansı**, 09 Eylül 2015 tarihli haberi, (Çevrimiçi), <http://aa.com.tr/tr/dunya/siginmaci-krizi-dublin-sozlesmesini-askiya-aldirdi/12842>, 17 Aralık 2015.

Mülteci statüsü dışındaki uluslararası koruma statülerine ilişkin olarak; AB tarafından, üçüncü ülkelerden gelen ve geri dönemeyecek durumda olan kişilere sağlanacak koruma konusunda yeknesaklığı sağlamak adına, 20 Temmuz 2001 tarihinde “*Yerinden Edilmiş Kişilerin Kitlese Akını Halinde Sağlanacak Geçici Korumanın Asgari Standartları ve Bu Kişilerin Kabul Edilmesi ve Kabulün Sonuçlarının Üstlenilmesi Konusunda Üye Devletler Arasında Bir Gayret Dengesinin Sağlanmasına İlişkin Önlemler Hakkında*” Konsey Yönergesi⁴⁹ kabul edilmiştir. Böylece AB hukukunda “geçici koruma (temporary protection)” statüsüne ilişkin yasal dayanak oluşturularak; üçüncü ülkelerden kitlese olarak gelen ve menşe ülkesine geri dönemeyen yerinden edilmiş (displaced person) kişilere geçici koruma statüsünün verileceği (md. 2(a)) ve geri göndermeme ilkesine riayet edileceği (md. 3(2)) belirtilmiştir⁵⁰.

Benzer şekilde Birlik bünyesinde tek tip bir “ikincil koruma (subsidiary protection)” statüsünün uygulanması ve bu kişilerin geri gönderilmemesi için ortak bir sistem oluşturulması ihtiyacı doğrultusunda; 29 Nisan 2004 tarihinde “*Üçüncü Ülke Vatandaşlarının ya da Vatansız Kişilerin Mülteci Olarak ya da Başka Bir Şekilde Uluslararası Korumaya Muhtaç Kişiler Olarak Nitelendirilmeleri ve Statüleri ve Sağlanacak Korumanın İçeriği İçin Asgari Standartlar Hakkında*” Konsey Yönergesi⁵¹ kabul edilmiştir. “Vasıflandırma Yönergesi” kısaltmasıyla kullanılan

⁴⁹ 20 Temmuz 2001 gün ve 2001/55/EC sayılı “**On Minimum Standards for Giving Temporary Protection in the Event of a Mass Influx of Displaced Persons and on Measures Promoting a Balance of Efforts Between Member States in Receiving Such Persons and Bearing the Consequences Thereof**” isimli Konsey Yönergesi, OJ 07.08.2001 L212 s.2, (Çevrimiçi), <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=celex:32001L0055>, 20 Şubat 2016.

⁵⁰ Md. 2(a): Geçici koruma, “*üçüncü ülkelerden gelen ve kendi ülkelerine geri dönemeyen yurdundan ayrılmaya zorlanmış kimselerin kitlese sığınması ya da yakın bir kitlese sığınma tehlikesi durumunda, özellikle de sığınma sisteminin bu akınla, etkili işleyişi olumsuz biçimde etkilenmeksizin başa çıkamayacağına dair bir riskin bulunması durumunda, ilgili kişilerin ve koruma talep eden diğer kimselerin menfaatleri doğrultusunda bu tür kişilere acil ve geçici koruma sağlanması*” olarak tanımlanmıştır. Kitlese akın ise, “*özel bir bölge ya da coğrafi alandan gelen çok sayıda yer değiştirmiş kişinin, Birlik sınırlarına gelmesi*” olarak tanımlanmıştır (md. 2(d)). Kitlese akının varlığına ilişkin karar ise Konsey tarafından alınacaktır (md. 5(1)).

⁵¹ 29 Nisan 2004 gün ve 2004/83/EC sayılı, “**On Minimum Standards for the Qualification and Status of Third Country Nationals or Stateless Persons as Refugees or as Persons Who Otherwise Need International Protection and the Content of the Protection Granted**” isimli Konsey Yönergesi, OJ 30.09.2004 L304 s.12, (Çevrimiçi), <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32004L0083>, 20 Şubat 2016. Söz konusu korumaya ilişkin tanımlamalarda değişiklik yapılmamak üzere 2011 yılında düzenlenen Tüzük için bkz.: Avrupa Parlamentosu ve Konseyi’nin 13 Aralık 2011 gün ve 2011/95/EU sayılı “**On Standards for the**

Yönerge'nin 2. maddesinde uluslararası koruma; hem mülteci statüsünü hem de, sığınma hakkı elde etmemiş ancak uluslararası korunma ihtiyacı olan kişilere yönelik ikincil koruma statüsünü kapsayacak şekilde tanımlanmıştır⁵².

Üye devletlerde yasa dışı ikâmet eden üçüncü ülke vatandaşlarının geri gönderilmesi ile ilgili olarak 18 Aralık 2008 tarihinde “*Üye Devletlerde Yasa Dışı İkâmet Eden Üçüncü Ülke Vatandaşlarının Geri Dönüşleri İçin Ortak Standart ve Usuller Hakkında*” Yönerge⁵³ kabul edilmiştir. Yönerge ile, yasa dışı ikâmet eden, yasal ikâmet süresini geçiren, yasal giriş koşullarını taşımayıp üye ülkelerde bulunan üçüncü ülke vatandaşlarının geri gönderilmesinde Birlik çapında standardın sağlanması amaçlanmıştır. Yönerge'ye göre hakkında sınır dışı edilme kararı verilmiş yabancıların geri gönderilmesi planlanacak (md. 6), kaçma ihtimali bulunuyorsa gözaltında tutulabilecek ve zor kullanarak sınır dışı edilebileceklerdir (md. 15). Bu kişilerin gönüllü olmaları halinde özel durumları da dikkate alınarak (kalma izni uzunluğu, ailevi sebepler gibi) 7 ile 30 gün arasında geldikleri ülkelere (Birlik dışına) geri dönmeleri beklenecektir (md. 7). Bu sürenin aşılmasına rağmen geri dönmeyen kişiler hakkında da söz konusu tedbirler uygulanabilecektir. Geri göndermeye ilişkin alınan tüm tedbir ve uygulamalarda öncelikle temel insan haklarına saygı duyulacak, geri göndermeme ilkesi gibi uluslararası yükümlülüklerle uygun hareket edilecek ve ancak gerekli ise son çare olarak adı geçen zor kullanma tedbirleri uygulanacaktır (md. 5-9, 15).

Qualification of Third-Country Nationals or Stateless Persons as Beneficiaries of International Protection, for a Uniform Status for Refugees or for Persons Eligible for Subsidiary Protection, and for the Content of the Protection Granted” isimli Tüzüğü, OJ 20.12.2011 L337 s. 9, (Çevrimiçi), <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32011L0095>, 20 Şubat 2016.

⁵² Yönerge'nin 2(a) maddesinde uluslararası korumanın, “*mülteci ve ikincil koruma statüsü anlamına geldiği*” ve 2(e) maddesinde ikincil korumaya uygun kişinin, “*mülteci olarak nitelendirilemeyen bir üçüncü ülke vatandaşı ya da vatansız bir kişi, menşe ülkesine ya da, vatansız kişiler söz konusuysa, önceki daimi ikâmet yeri olan ülkeye iade edildiği takdirde ölüm cezası ya da idam edilmesi, işkence görmesi veya insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele veya cezaya maruz kalma veya uluslararası ve ülke içi silâhli çatışma durumlarında ayırım gözetmeyen şiddet nedeniyle, hayatına yönelik bir tehdit riski olduğuna dair sağlam gerekçeler gösterilen ve kendisini o ülkenin korumasına bırakmayan ya da söz konusu risk nedeniyle bırakmak istemeyen kişi*” olduğu belirtilmiştir.

⁵³ Avrupa Parlamentosu ve Konseyi'nin 16 Aralık 2008 gün ve 2008/115/EC sayılı, “**On Common Standards and Procedures in Member States for Returning Illegally Staying Third-Country Nationals**” isimli Yönergesi, OJ 24.12.2008 L348 s. 98, (Çevrimiçi), <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32008L0115>, 21 Nisan 2016.

3. Sınır Yönetimine İlişkin Düzenlemeler

14 Haziran 1985’de Almanya, Belçika, Fransa, Hollanda ve Lüksemburg tarafından, dâhili sınırların olmadığı bir bölge oluşturma amacıyla imzalanan Schengen Antlaşması, 19 Haziran 1995’te yürürlüğe girmiştir. AB dışında geliştirilen bu sistem, 2 Ekim 1997’de imzalanan Amsterdam Antlaşması’na ekli bir Protokol ile AB müktesebatına dâhil edilmiş ve 1999’da uygulanmaya başlamıştır⁵⁴. Topluluk üyesi diğer devletlerin de daha sonradan katıldığı Antlaşma’nın temel amacı, bir taraftan vize, iltica, polis ve adli iş birliğine ilişkin düzenlemeleri, harici sınır kontrollerini değiştirirken; diğer taraftan da hukuk ve düzeni bozmayacak şekilde serbest dolaşıma ilişkin düzenlemeler yaparak ve buna uygun gerekli güvenceleri sağlayarak, dâhili sınırların kaldırılmasını kolaylaştırmaktır⁵⁵. Yani bir yandan serbest dolaşımın sağlanırken, bir yandan da dış sınırların ortak ve daha sıkı korunması amaçlanmıştır. Antlaşma, üçüncü ülke vatandaşları için sınırlara girişte vize öngörmekte olup; bir taraf devletin ülkesine giriş halinde diğer üye devletlerin ülkelerinde vize talebinden muaf olduğu ve ikâmet izninin vizeye eşit sayıldığı belirtilmektedir⁵⁶.

İç sınırların kaldırılmasıyla başlayan süreç, dolaşım serbestliğinden bireylerin yanında suç örgütlerinin de yararlanması nedeniyle, üye devletleri güvenlik alanında daha yakın işbirliğine zorlamıştır⁵⁷.

14-15 Aralık 2001’de yapılan Laeken Zirvesi’nin sonuç kararlarında “Birliğin dış sınırlarının daha iyi yönetimi, terör, yasa dışı göç ve insan kaçakçılığıyla mücadelede yardımcı olacaktır” vurgusu yapılmış ve Entegre Sınır Yönetimi Stratejisi, “sınırlarda görevli tüm birimlerin sınır ötesi işbirliğini de içeren yetkilerini birleştiren bir AB güvenlik politikası” olarak tanımlanmıştır. Bu tanım, sınır yönetimi, sınırların

---

⁵⁴ “The Schengen Area and Cooperation”, **Eur-Lex: Access to European Union Law** (AB Hukukuna Erişim), (Çevrimiçi), <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=URISERV:l33020>, 15 Aralık 2015. Hâlihazırda Schengen sistemine; 22 AB üyesi Ülke (Almanya, Avusturya, Belçika, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Estonya, Finlandiya, Fransa, Hollanda, İspanya, İsveç, İtalya, Letonya, Litvanya, Lüksemburg, Macaristan, Malta, Polonya, Portekiz, Slovakya, Slovenya, Yunanistan) ve 4 AB üyesi olmayan Ülke (İzlanda, İsviçre, Norveç, Lihtenştayn) olmak üzere toplam 26 Ülke dâhildir.

⁵⁵ Beşe, **a.g.e.**, s. 79.

⁵⁶ Doğan, **a.g.e.**, s. 71.

⁵⁷ Özcan, Yardımcı, **a.g.e.**, para. 18.

gözetimi ve kontrolünü kapsamakta olup; bu şekilde AB'nin dış sınırlarının tutarlı ve etkili bir biçimde ortak yönetimi amaçlanmış ve terör, yasa dışı göç ve insan ticareti ile mücadelede süreklilik hedeflenmiştir⁵⁸.

Laeken Zirvesi sonunda ayrıca, AB ile katılım müzakeresi yürüten, herhangi bir AB ülkesi ile sınır komşusu olan ya da yasa dışı göç ile mücadeleye katkıda bulunabilecek üçüncü bir ülke ile geri kabul antlaşması yapılması yönünde politika oluşturulmuştur. Bu şekilde göçmenlerin Birlik topraklarına giriş yaptıkları yer tespit edilerek, göçmen beyanlarına göre geldikleri kaynak ülkelere koşulsuz iadeleri amaçlanmıştır⁵⁹.

Bununla birlikte 2002 yılında hazırlanan "AB Üye Devletlerinin Dış Sınırlarının Entegre Yönetimine Doğru" başlıklı Komisyon Tebliği'nde beş öneri üzerinde durulmuştur, bunlar; ortak mevzuat hazırlanması, ortak operasyonel eşgüdüm ve işbirliği mekanizması kurulması, ortak entegre risk analizi yapılması, ortak personel ve ekipman temini, üye devletler ile Birlik arasında sorumluluk paylaşımıdır. Söz konusu öneriler Frontex⁶⁰'in kurulmasına kaynaklık etmiştir⁶¹.

2004 yılında Brüksel Zirvesi'nde, AB'nin 2005-2010 yılları arasındaki özgürlük, güvenlik ve adalet alanında hayata geçirmek istediği hedefleri belirten Lahey (Hague) Programı kabul edilmiştir⁶². Programın amaçları arasında AB'nin dış sınırlarını kontrol altında tutmak, sınır aşan organize suçlarla mücadele etmek ve Europol ile Eurojust'ın potansiyellerinin değerlendirilmesi hususları sayılmıştır⁶³.

---

⁵⁸ Arif Köktaş, "Sınır Güvenlik Birimi Kurma Çalışmaları", **SDE (Stratejik Düşünce Enstitüsü) Analiz**, Ankara, Özyurt Matbaacılık, 2011, s.12, (Çevrimiçi), <http://www.sde.org.tr/userfiles/file/Sinir%20Birlikleri%20Analiz.pdf>, 16 Aralık 2015. Zirve Kararları için bkz.: Avrupa Konseyi, "Presidency Conclusions European Council Meeting In Laeken 14 and 15 December 2001", (Çevrimiçi), <http://www.consilium.europa.eu/en/european-council/conclusions/pdf-1993-2003/european-council-meeting-in-laeken--presidency-conclusions-14-15-december-2001/>, 22 Nisan 2016.

⁵⁹ Sever, **a.g.e.**, s. 101.

⁶⁰ AB dış sınırlarının yönetimden sorumlu bir Topluluk ajansı olan Frontex (Fransızca: Frontières Extérieures, Dış Sınırlar), 26 Ekim 2004 tarihinde 2007/2004 sayılı "**Establishing a European Agency for the Management of Operational Cooperation at the External Borders of the Member States of the European Union** (AB Üye Devletlerinin Dış Sınırlarında Operasyonel İşbirliğinin Yönetimi için bir Avrupa Ajansının Kurulması)" isimli Konsey Tüzüğü ile kurulmuş ve 2005'de faaliyetlerine başlamıştır.

⁶¹ **A.e.**

⁶² Özcan, **a.g.e.**, s. 222.

⁶³ Köktaş, **a.g.e.**, s. 12, 13.

Program ile sınır kontrolü, geri dönüş, belgelerin güvenilirliğinin sağlanması konuları vurgulanmış; ayrıca yasa dışı göç teşebbüsleri nedeniyle Akdeniz’de yaşanan ölüm ve kaybolma olaylarına dikkat çekilerek, AB'nin üçüncü ülkelerle mevcut olan ve gelecekte kurulacak ilişkilerine göç konusunun da dâhil edilmesi gerektiği belirtilmiştir⁶⁴. Lahey Programı’nda, 11 Eylül ve Madrid olaylarının da etkisiyle, AB'nin dış sınırlarının korunması önceliğini korumuş; göç konusunun teknik, mali altyapı ve sorumluluk boyutları önem kazanmıştır.

Lahey Programı ışığında yürütülen entegre sınır yönetimi uygulamalarının en önemli sonucu Frontex’in kurulmasıdır. Frontex’in amacı, AB’ye üye ülkelerin dış sınırlarının entegre yönetimi; dış sınırların geçişinde Birlik mevzuatının uygulanması ve bu uygulamaları daha etkili kılarak geliştirmektir⁶⁵.

III. İşbirliği Süreçleri

Yasa dışı göç, sınıraşan niteliği ile gerek kaynak, gerek transit gerekse hedef olmaları bakımından birden çok devleti etkilemektedir. Hedef ülkeler, bu sorunla mücadelede bireysel olarak ne kadar fazla çaba harcarsa da; çözüme ulaşmak için, kaynak ve transit ülkelerle işbirliği gerekli olmuştur. Ayrıca aynı güzergâh üzerinde birden çok ülkenin hedef, transit ya da kaynak olarak kullanılması, işbirliğinin daha geniş kapsamda uygulanmasını zorunlu kılmıştır. Bu doğrultuda devletler ve uluslararası kuruluşların katılımıyla danışma ve diyalog süreçleri yürütülmektedir. Süreçlerin yasa dışı göç ile mücadele özelindeki temel hedeflerinin; kaynak ve transit ülkelerin sınır kontrol kabiliyetlerinin geliştirilerek yasa dışı göçün ülkeden çıkış aşamasında önlenmesi, bu ülkelerdeki itici faktörlerin azaltılması ve hem hedef

⁶⁴ Erhan Akgün, “Yasa dışı Göç Çerçevesinde Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri”, **Yayınlanmamış Doktora Tezi**, İstanbul, 2011, s. 102.

⁶⁵ Köktaş, **a.g.e.**, s. 14. Bu çerçevede Frontex, dış sınırların yönetimi alanında üye devletlerarasındaki operasyonel işbirliğini koordine etme; üye devletlere ulusal sınır muhafızlarını eğitmelerinde yardımcı olma; risk analizleri yapma; dış sınırların kontrol ve izlenmesiyle ilgili araştırmalar geliştirme; dış sınırlarda yüksek teknik ve operasyonel destek gerektiren şartlarda üye devletlere yardım etme ve ortak geri dönüş operasyonlarında üye devletlere gerekli desteği verme görevlerini yürütür; “Mission and Tasks”, (Çevrimiçi), <http://frontex.europa.eu/about-frontex/mission-and-tasks/>, 21 Ocak 2016. Detaylı olarak, AB’ne ilişkin Uygulamalar bölümünde değinilecektir.

lkelerle hem de kendi aralarında bilgi paylaşımı ile işbirliğinin geliştirilmesi olduğu
söylenbilir.

Bu anlamda küresel düzeyde gerçekleştirilen tek süreç olan Küresel G
Kalkınma Forumu⁶⁶, bu alanda BM çatısı altında düzenlenen ilk önemli toplantı olma
niteliği taşıyan “Uluslararası G ve Kalkınma st Düzey Diyalogu (2006)” sırasında
BM Genel Sekreteri’nin nerisi ile ortaya çıkmıştır. Forum, gayri resm yapıda,
gönüllü katılıma açık, üzerinde müzakere edilmiş bağlayıcı kararların alınması yerine,
devletlerarasında işbirliğini teşvik edecek bir süreç niteliğindedir. Alanındaki en
kapsamlı diyalog platformu olan Forum, doğrudan BM bünyesinde olmamakla birlikte
sıkı bağlara sahiptir. Forum toplantılarına ilişkin raporlar Genel Sekreter aracılığıyla
BM yelerine sunulmaktadır⁶⁷. Forum kapsamında düzenlenen Yönlendirme Grubu
toplantılarında, uluslararası göçün ekonomik ve sosyal kalkınma üzerindeki etkileri,
göçmenlerin hakları ve korunması, insan kaçakçılığı ve ticaretiyle mücadele,
uluslararası g bağlamında ortaklıklar geliştirilmesi, ikili ve bölgesel işbirliği
konuları gibi hususlar ele alınmaktadır⁶⁸.

Küresel G Kalkınma Forumu dışında, bu alanda düzenlenen süreçler
bölgesel düzeyde gerçekleştirilmekte olup; Bölgesel Danışma Sreleri⁶⁹ olarak
adlandırılan ve g ana gzerghları üzerinde yoğunlaşan bu süreçlerin faaliyetleri
bakımından nde gelenlerine aşağıda deđinilmiřtir⁷⁰. Süreçlere katılan devletler ise
Bölüm sonunda Tablo 1’de gösterilmiştir.

⁶⁶ İngilizce karşılığı “Global Forum for Migration and Development (GFMD)”.

⁶⁷ “The GFMD Process”, (evrimii), <http://www.gfmd.org/process>, 25 Mart 2016; T.C. Dışışleri Bakanlığı, “Türkiye’nin Yasadışı Göçle Mücadelesi”, (evrimii), http://www.mfa.gov.tr/turkiye_nin-yasadisi-gocle-mucadelesi-.tr.mfa, 25 Mart 2016; Forum’a 190’dan fazla devlet katılmakta olup, tüm devletler ve uluslararası kuruluşlar için bkz.: (evrimii), <http://www.gfmd.org/process/supporting-framework/focal-points>, 19 Nisan 2016.

⁶⁸ “Steering Group”, (evrimii), <http://www.gfmd.org/process/supporting-framework/steering-group>; “Operating Modalities”, (evrimii), <http://www.gfmd.org/process/operating-modalities>, 25 Mart 2016.

⁶⁹ “Bölgesel İştişare Süreçleri” olarak da kullanılmaktadır. İngilizce karşılığı “Regional Consultative Processes”, uluslararası literatürde “RCP” kısaltması ile kullanılmaktadır. Süreçlerin bölgelere göre dağılımının belirlenmesinde kısmen şu kaynaktan yararlanılmıştır: “RCPs by Region”, (evrimii), <https://www.iom.int/rcps-region>; “Regional Consultative Processes on Migration (RCPs)”, https://www.iom.int/sites/default/files/our_work/ICP/RCP/RCP-Infosheet-2015.pdf, 11 şubat 2016.

⁷⁰ Tüm süreçler için bkz.: “RCPs by Region”, (evrimii), <http://www.iom.int/rcps-region>, 21 Nisan 2016.

A. Avrupa ve Eski Sovyetler Birliği Bölgesindeki Süreçler

1991 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılması üzerine, Avrupa yoğun göç akımlarına maruz kalmıştır. Artan yasa dışı göç baskısına karşı ortak önlemler almak adına kaynak ülkeler önderliğinde Budapeşte ve Prag Süreçleri hayata geçirilmiştir.

1993 yılında Almanya tarafından başlatılan Budapeşte Süreci⁷¹; düzenli ve düzensiz göç, sığınma, insan ticareti ve göçmen kaçakçılığı, vize ve geri kabul gibi konularda bilgi ve deneyimlerin paylaşılması için kapsamlı ve sürdürülebilir sistemler geliştirmeyi amaçlayan, 50'den fazla hükümet ve 10 uluslararası örgütün oluşturduğu hükümetlerarası istişarî bir forumdur. İlgili tüm devletlerin ve bu alanda faaliyet gösteren tüm uluslararası kuruluşların katılımına açık olan bu Süreç, tavsiyeler ve sonuçlar temelinde gayri resmi çalışmalar yürütmektedir⁷².

Göç politikası belirleme amacıyla, göçün Avrupa dışındaki etkilerinin de fark edilmesi üzerine Budapeşte Süreci üç aşamada genişleme yoluna gitmiştir⁷³. Son aşama, Güneydoğu Avrupa Bölgesi, Karadeniz Bölgesi ve İpek Yolu Bölgesi olmak üzere, üç öncelikli bölge ve çalışma grubundan oluşmaktadır. Türkiye tarafından 2006 yılından itibaren Macaristan eş başkanlığı ile birlikte, Budapeşte Süreci'nin başkanlığı görevi yürütülmektedir⁷⁴. Süreç kapsamında, Türkiye tarafından 2013 yılında başlatılan İpekyolu Göç Ortaklığı ile; İpekyolu güzergâhında ortaya çıkan göç akımlarına karşı ortak tedbirler alma, buradaki devletlerle işbirliğini geliştirme ve onları destekleme amacıyla projeler uygulanmaktadır. Bu kapsamda ilgili ülkelerin

⁷¹ İngilizce karşılığı "Budapest Process".

⁷² "About the Budapest Process", (Çevrimiçi), <https://www.budapestprocess.org/about>, 23 Şubat 2016; T.C. İçişleri Bakanlığı GİGM, "Budapeşte Süreci", (Çevrimiçi), http://www.goc.gov.tr/icerik6/budapeste-sureci_576_577_578_icerik, 23 Şubat 2016.

⁷³ Bu aşamalar, Orta Avrupa ile o zamanlar AB çerçevesi dışında olan Merkez ve Doğu Avrupa ülkelerinin yan sıra, Güneydoğu Avrupa ülkeleri ile işbirliğine odaklanma (1993-2003); Ermenistan, Azerbaycan, Belarus, Gürcistan, Kazakistan, Kırgızistan, Moldova, Tacikistan, Türkmenistan, Ukrayna ve Özbekistan'ın işbirliği çerçevesinde bir araya getirilerek sürekli bağlar tesis edilmesi (2003-2009); bölgesel bir yaklaşım ile doğuya doğru "İpek Yolu Ülkeleri" olarak da bilinen Afganistan, Bangladeş, Çin, İran, Irak ve Pakistan'ı kapsayan yeni bir genişlemenin sağlanması (2010-)’dır.

⁷⁴ T.C. İçişleri Bakanlığı GİGM, "Budapeşte Süreci", (Çevrimiçi), http://www.goc.gov.tr/icerik6/budapeste-sureci_576_577_578_icerik, 23 Şubat 2016.

sınır kontrollerini güçlendirme ile yasa dışı göç, göçmen kaçakçılığı ve insan ticaretini önleme kapasitelerinin artırılması hedeflenmektedir⁷⁵.

Prag Süreci, 2009-2011 yılları arasında hayata geçirilen Göç Ortaklıkları Kurma Projesi⁷⁶'nden alınan başarılı sonuçlar üzerine hayata geçirilmiş olup, göç yönetimi ile ilgili politikalara ilişkin diyalogların gerçekleştirildiği bir süreçtir. Sürece ilişkin bakanlar düzeyindeki ilk toplantı 2009 yılında Prag'da gerçekleştirilmiş ve işbirliğinin ortak politik yapısı belirlenmiştir. 2011 yılında Poznan'da gerçekleştirilen 2. Bakanlar Konferansı'nda kabul edilen 2012-2016 Eylem Planı'nda, katılımcı ülkelerarasındaki işbirliği alanında belirlenen öncelikler; yasa dışı göçün önlenmesi ve mücadele edilmesi, geri kabul, gönüllü geri dönüş ve sürdürülebilir yeniden uyumlaştırma süreçlerinin teşvik edilmesi, düzenli göçe yöneltme, yasal olarak ikâmet eden göçmenlerin entegrasyonunun teşvik edilmesi, göçün kalkınma için pozitif bir güce dönüştürülmesi, sığınma ve uluslararası koruma alanında kapasitelerin geliştirilmesidir⁷⁷.

Süreç kapsamında oluşturulan Prag Süreci Hedeflenen Girişimi (İnisiyatifi)⁷⁸; 7 Pilot Projenin⁷⁹ uygulanmasını, interaktif çevrimiçi göç haritasının (i-Map) geliştirilmesini ve ulusal irtibat noktaları arasında işbirliğinin güçlendirilmesini hedeflemektedir. Bu Girişim çerçevesinde 2012-2014 yılları arasında 4, 2014-2015 yılları arasında 3 Pilot Proje uygulanmıştır. Pilot Projeler genel olarak, Eylem Planı'nda belirtilen hedefleri gerçekleştirmiş olup; bunlara ek olarak katılan devletler açısından standart oluşturması adına Geri Kabul Anlaşmaları ve İadelerin

⁷⁵ "About the Budapest Process", (Çevrimiçi), <https://www.budapestprocess.org/about>, 24 Şubat 2016; European Commission (DG Migration & Home Affairs), **A Study on Smuggling of Migrants: Characteristics, Responses and Cooperation with Third Countries: Final Report**, Brussels, European Commission, 2015, s. 154, (Çevrimiçi), http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/networks/european_migration_network/reports/docs/emn-studies/study_on_smuggling_of_migrants_final_report_master_091115_final_pdf.pdf, 20 Ocak 2016.

⁷⁶ Building Migration Partnerships.

⁷⁷ "History", (Çevrimiçi), <https://www.pragueprocess.eu/en/prague-process/history>, 23 Şubat 2016.

⁷⁸ İngilizce karşılığı "Prague Process Targeted Initiative" (PP TI). T.C. İçişleri Bakanlığı GİGM tarafından bu İnisiyatif'in çevirisi olarak "Prag Süreci Hedeflenen Girişimi" kullanıldığından, bu şekilde kullanımı tercih edilmiştir.

⁷⁹ 1 numaralı Pilot Projede yasa dışı göçün önlenmesi konusu ele alınmıştır. Pilot Projeler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: (Çevrimiçi), <https://www.pragueprocess.eu/en/targeted-initiative>, 24 Şubat 2016.

Düzenlenmesine İlişkin Rehber⁸⁰ oluşturulmuş, göç akışlarını interaktif olarak gösteren i-Map⁸¹ haritası hazırlanarak sürekli güncel tutulması sağlanmış, üye devletlerin ilgili birimlerine eğitim verilmesi amacıyla eğitim platformu oluşturularak eğitimlerin tamamlanması sağlanmıştır⁸². 3. Bakanlar Konferansı'nın da 3-4 Ekim 2016 tarihlerinde AB dönem başkanlığında Bratislava'da yapılması planlanmıştır⁸³.

B. Akdeniz Bölgesindeki Süreçler

Küresel düzeydeki ana göç güzergâhlarından biri olan Akdeniz Güzergâhı, yaşanan yoğun göç hareketleri nedeniyle bu çevredeki kaynak, transit ve hedef ülkeler arasında işbirliği süreçlerinin geliştirilmesine zemin hazırlamıştır. Avrupa ve Afrika devletlerinin katılımıyla oluşturulan bu süreçlerin, hâlihazırda etkin olarak faaliyet gösterenlerine aşağıda değinilmiştir.

Akdeniz Transit Göç Diyalogu (MTM)⁸⁴ 2002 yılında kurulmuş olup; Afrika, Avrupa ve Orta Doğu arasındaki göç rotaları üzerinde bulunan ve bu hareketlerden etkilenen devletlerin yetkilileri arasındaki danışma platformudur. Resmi ve bağlayıcı olmayan yapısı sayesinde, yetkililer arasında açıkça görüş alışverişine imkân sağlayarak teknik düzeyde faaliyet gösterir. Göç ile kalkınma bağı ve karışık göç gibi hususlar da bu Diyalogun ilgi alanına girmekle birlikte, esas odak noktası yasa dışı göç ve transit göçtür⁸⁵. Diyalog sürecinde icra edilen toplantılarda kaynak ve transit ülkelerin yasal mevzuatlarının geliştirilmesi, istatistiki bilgilerin ve deneyimlerin paylaşılması ile teknik düzeyde işbirliğini arttırıcı önlemler üzerinde durulmuştur. Teknik düzeyde işbirliği; göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti ile mücadele, tespit ve belirleme, yaklaşma ve müdahale, geri kabul ve geri gönderme hususları temelinde

⁸⁰ İngilizce karşılığı "Handbook and Guidelines on Concluding Readmission Agreements and Organising Returns". Temmuz 2014'de yayınlanan Rehber için bkz.: (Çevrimiçi), <https://www.pragueprocess.eu/en/component/attachments/download/58>, 23 Şubat 2016

⁸¹ i-Map harita uygulaması için bkz.: (Çevrimiçi), <http://www.imap-migration.org/>, 23 Şubat 2016.

⁸² European Commission, **A Study on Smuggling...**, s. 155; T.C. İçişleri Bakanlığı GİGM, "Prag Süreci", (Çevrimiçi), http://www.goc.gov.tr/icerik3/prag-sureci_576_577_579, 23 Şubat 2016.

⁸³ **A.e.**

⁸⁴ İngilizce karşılığı "Mediterranean Transit Migration Dialogue (MTM)".

⁸⁵ Uluslararası Göç Politikaları Geliştirme Merkezi, "MTM", (Çevrimiçi), <http://www.icmpd.org/our-work/migration-dialogues/mtm/>, 26 Şubat 2016.

gerçekleşmiştir. Diyalog kapsamında yürütülen çalışmalarla i-Map'in geliştirilmesi sağlanmıştır⁸⁶.

Göç, Hareketlilik ve İstihdam Üzerine Afrika-AB Ortaklığı (MME)⁸⁷ 2007 yılında oluşturulmuş olup amacı; ortak işbirliği yoluyla göç, hareketlilik ve istihdam konularında sürdürülebilir kalkınmayı sağlamaktır. Ortaklık kapsamında AB ve Afrika devletleri arasındaki diyalogun geliştirilerek, somut eylemlerin belirlenmesi ve uygulanması yöntemiyle, kaynak ülkelerdeki itici faktörlerin azaltılmasına yönelik önlemler alınmıştır (eğitim olanaklarının artırılması, fakirliğin azaltılarak kalkınmanın geliştirilmesi gibi)⁸⁸. Ortaklığın 2014-2017 dönemi göç üzerine işbirliği hedefi doğrultusunda, göçmen kaçakçılığı ve yasa dışı göç ile mücadele amacıyla; ilgili ülkelerde farkındalık yaratma kampanyaları yapılması, suçluların yargılanmasının teşvik edilmesi, kolluk görevlilerinin yaptığı yolsuzlukların ele alınması, sınır yönetim kapasitelerinin geliştirilmesi ve tehlikede bulunan göçmenlere destek yöntemlerinin belirlenmesi öngörülmüştür⁸⁹.

Avrupa Akdeniz Göç Ortaklığı III (EUROMED III)⁹⁰, AB ile ENPI Güney Ortakları⁹¹ arasında ve bu ortakların kendi içinde, düzensiz göçün önlenmesini desteklemek ve ilgili devletlerin sınır yönetim kapasitelerini artırmak amacıyla, 2012 yılında AB tarafından finanse edilerek kurulmuştur. Projenin üç ana ilgi odağı yasal

---

⁸⁶ European Commission, **A Study on Smuggling...**, s. 153.

⁸⁷ İngilizce karşılığı "The Africa-EU Partnership on Migration, Mobility and Employment (MME)".

⁸⁸ "Migration, Mobility and Employment in Depth", (Çevrimiçi), <http://www.africa-eu-partnership.org/en/areas-cooperation/migration-mobility-and-employment/migration-mobility-and-employment-depth>, 26 Şubat 2016.

⁸⁹ MME Ortaklığı 2014-2017 Hareket Planı, "Action Plan: Priorities for Future Cooperation in the Area of Migration and Mobility in the Framework of the Africa-EU Strategic Partnership", s. 3, (Çevrimiçi), http://www.africa-eu-partnership.org/sites/default/files/documents/action_plan_mmd.pdf, 27 Şubat 2016.

⁹⁰ İngilizce karşılığı "Euro-Mediterranean Migration III (EUROMED III)". EUROMED 1995 yılında AB ile Akdeniz ülkeleri arasında; adalet, güvenlik, ekonomi konularında başlatılan bir ortaklık girişimi olup, ortaklık hedefleri doğrultusunda farklı konularda birçok alt program kabul edilmiş ve hayata geçirilmiştir. Söz konusu ilgi alanlarından birini oluşturan göç sorunu, bu program altında incelenmekte ve hakkında çözüm yolları geliştirilmektedir.

⁹¹ Avrupa Komşuluk ve Ortaklık Aracı, İngilizce karşılığı "European Neighbourhood and Partnership Instrument (ENPI)"; bu terim AB'nin, komşu devletleri ile işbirliği politikalarını destekleyen araçlar için kullanılmaktadır. Avrupa Akdeniz Göç Ortaklığı III kapsamında, AB'nin ortaklığı paylaştığı ENPI Güney Ülkeleri; Cezayir, Mısır, İsrail, Ürdün, Lübnan, Libya, Suriye, Fas, Filistin ve Tunus'dur; "About the Project", (Çevrimiçi), <http://www.euromed-migration.eu/about-the-project/>, 27 Şubat 2016.

göç, göç ve kalkınma ile yasa dışı göç olmuştur. Proje kapsamındaki faaliyetler, belirlenen konularla ilgili görev yapan yetkililerinin bilinçlendirilmesini ve geliştirilmesini hedefler. Yasa dışı göçle mücadeleye ilişkin olarak da, başarılı deneyimlerin paylaşılması suretiyle; en etkin mücadele yönteminin belirlenmesi, bölgesel işbirliğinin artırılması ve ortak devletlerin göç yönetim kapasitelerinin geliştirilmesi öngörülmektedir⁹². Ayrıca Ortaklık kapsamında AB (Frontex yetkilileri ile) ve katılan diğer devletlerin sınır kontrolünden ve göç mevzuatının uygulanmasından sorumlu birimleri arasında karşılıklı toplantılar icra edilmekte ve bölgesel işbirliği, bölgesel bilgi paylaşımı, göçmen kaçakçılığı ve yasa dışı göçle mücadele konularını kapsayan eğitim programları uygulanmaktadır⁹³.

Batı Akdeniz'deki Göç Üzerine 5+5 Diyalogu⁹⁴ Fransa öncülüğünde 2002 yılında kurulmuş olup; Batı Akdeniz'in kuzey ve güney kıyısındaki 5'er Devlet⁹⁵ arasında bilgi paylaşımı, uluslararası sınırların ortak yönetimi, düzenli göç yolları, kalkınma ve göçmenlerin haklarının korunması konularında işbirliği faaliyetleri yürütmektedir. Diyalogun 20 Mayıs 2014'deki son toplantısında, yasa dışı göç ile mücadele için; ekonomik ve sosyal kalkınmanın sağlanması ile bölgesel işbirliği mekanizmalarının geliştirilmesi üzerinde durularak, bu hususlar gerçekleştirilmesi beklenen hedefler arasına alınmıştır⁹⁶.

Rabat Süreci, Afrika'dan Avrupa'ya yönelen yasa dışı göç hareketlerinin sebep olduğu insani krizler nedeniyle, bu göç hareketlerinden etkilenen ve mücadele yükünün paylaşılması amacıyla olan 50'den fazla devletin katılımıyla, 2006 yılında Rabat'da gerçekleşen bir toplantı sonucunda oluşturulmuştur⁹⁷. Rabat Süreci'nin amacı, içinde somut ve pratik girişimlerin bulunduğu, diyalog ve danışma çerçevesi oluşturmaktır. Bu kapsamda AB, Afrika devletlerinden yasa dışı göçün azaltılması ve

⁹² "About the Project", (Çevrimiçi), <http://www.euromed-migration.eu/about-the-project/>; "Irregular Migration", (Çevrimiçi), <http://www.euromed-migration.eu/project-components/irregular-migration/>, 27 Şubat 2016.

⁹³ **A.e.**

⁹⁴ İngilizce karşılığı "The 5+5 Dialogue on Migration in the Western Mediterranean".

⁹⁵ Kuzeydeki; İspanya, Fransa, İtalya, Malta, Portekiz ile Güneydeki; Cezayir, Fas, Moritanya, Tunus, Libya.

⁹⁶ "5+5 Dialogue", (Çevrimiçi), <https://www.iom.int/5-5-dialogue>, 28 Şubat 2016.

⁹⁷ "Introduction to Rabat Process", (Çevrimiçi), <http://www.processusderabat.net/web/index.php/process>, 25 Şubat 2016.

engellenmesi ile ilgili bir politika takip etmesini istemiştir. Sürecin istikrarlı olabilmesi için ayrıca, yasal göç organizasyonlarının güçlendirilmesi ve göç ile kalkınma bağının desteklenmesine çalışılmıştır. Süreç kapsamındaki ikinci ve üçüncü toplantılar 2008 ve 2011 yıllarında gerçekleştirilmiş olup; yasal göçün organize edilmesi, yasa dışı göçle mücadele ve göç ile kalkınma arasındaki ilişkinin güçlendirilmesi konuları çerçevesinde, bölgedeki göç hareketlerinden etkilenen devletlerarasında ikili, alt bölgesel ve çok taraflı anlaşmalarla işbirliğinin arttırılması sağlanmıştır⁹⁸. 2015-2017 dönemi için hedefleri belirleyen Süreç'in dördüncü ve son toplantısı, 2014 yılında Roma'da gerçekleştirilmiş; toplantı sonunda önceki hedeflere ek olarak, uluslararası koruma sağlanmasının temini ve sınır denetimlerinin geliştirilmesi hususları da Süreç'in hedefleri arasında yer almıştır. Süreç genel olarak göç ile kalkınma bağına ve özellikle sınır yönetimi, geri dönüş ve geri kabul politikalarına ağırlık vererek yasa dışı göç ile mücadeleye odaklanmıştır⁹⁹.

Hartum Süreci¹⁰⁰, Afrika üzerindeki ve Afrika'dan Avrupa'ya yönelen insan ticareti, göçmen kaçakçılığı ve ileride mutabakat sağlanması halinde ilgili diğer uluslararası suçlarla da mücadele için işbirliği sağlanması amacıyla oluşturulmuş bölgesel bir diyalog sürecidir. 2015 yılında başlatılan bu girişimin sonuçlarını görmek için henüz erken olsa da, bu sürece ilişkin Afrika ülkeleri ile AB arasında 2014 yılında yayınlanan Bildiri'de, şu hususlarda işbirliği yapılacağı taahhüt edilmiştir: Söz konusu rota üzerinde gerçekleşen göçmen kaçakçılığı ile mücadele için, ulusal makamları yasa dışı göçün riskleri hakkında bilinçlendirerek aldıkları önleyici tedbirleri geliştirmelerine yardımcı olmak; ulus bünyesinde bu alanda faaliyet gösteren birimler arasında yatay koordinasyonun sağlanması için ulusal stratejiler geliştirmek; Göçmen

---

⁹⁸ T.C. İçişleri Bakanlığı GİGM, "Rabat Süreci", (Çevrimiçi), http://www.goc.gov.tr/icerik3/rabat-sureci_576_577_1102, 25 Şubat 2016. İşbirliğinin arttırılmasına örnek olarak; AB Konseyi desteğinde BMUSO'nin Nijerya sınır kontrol birimlerine eğitim vermesi ve Sınır Yönetim Bilgi Sisteminin kurulmasına destek olması, Mısır'daki kaçakçılık olayları mağduru olan göçmenlere temel insan haklarının sağlanması konusunda Mısır hükümetine ve sivil toplum kuruluşlarına destek olunması gösterilebilir; European Commission, **A Study on Smuggling...**, s. 154.

⁹⁹ "Introduction to Rabat Process", (Çevrimiçi), <http://www.processusderabat.net/web/index.php/process>, 25 Şubat 2016.

¹⁰⁰ İngilizce karşılığı "Khartoum Process". Bu tabir "AB-Afrika Göç Rotası Girişimi (EU-Horn of Africa Migration Route Initiative)" nin kısaltması olarak kullanılmaktadır

Kaçakçılığı Protokolü hükümlerinin ulusal ceza hukukuna dâhil edilmesi ve uygulanmasını sağlamak¹⁰¹.

AB, oluşturulmasında öncülük ettiği Hartum Süreci ile, Afrika üzerinden Birlik ülkelerine yönelen yasa dışı göç hareketlerini önlemek için kaynak ülkelerdeki sınır denetimlerinin arttırılması hedeflemektedir. Bu amaçla Afrika-AB arasındaki Doğu Akdeniz Göç Rotası için Hartum Süreci'ne, Batı Akdeniz Göç Rotası için Rabat Süreci'ne ve ilgili Afrika devletlerine finansal destek sağlamaktadır¹⁰².

C. Asya ve Okyanusya Bölgesindeki Süreçler

Bali Süreci¹⁰³, 2002 yılında Avusturalya ve Endonezya'nın ev sahipliğini yaptığı bir bakanlar toplantısında; göçmen kaçakçılığı, insan ticareti ve ilgili diğer sınır aşan suçlar hakkında farkındalık sağlayarak, bu sorunlarla mücadele için stratejiler ve pratik işbirliğinin geliştirilmesi amacıyla kurulmuştur. Günümüzde birçok kaynak, transit ve hedef ülkeyle birlikte BMMYK, IOM ve BMUSMO¹⁰⁴'nin de dâhil olduğu 48 üye bu Sürec'e katılmaktadır. Sürecin hedefleri; bilgi ve istihbarat paylaşımının geliştirilmek, söz konusu suçları organize eden şebekeleri caydırmak, bölgesel kolluk kuvvetleri arasında işbirliğini geliştirilmek, yasa dışı hareketleri engellemek için sınır ve vize sistemlerindeki işbirliğini geliştirilmek, toplumda farkındalığı arttırmak, geri dönüşün etkinliğini geliştirilmek, yasa dışı göç edenlerin ve insan ticareti mağdurlarının kimliğinin ve milliyetinin doğrulanması konusunda işbirliğini sağlamak, söz konusu suçların ulusal mevzuatlarda suç olarak düzenlenmesini sağlamak, insan ticareti mağdurlarına uygun koruma ve yardım sağlamak, yasal göç

¹⁰¹ European Commission, **A Study on Smuggling...**, s. 153; 28 Kasım 2014 tarihinde Roma'da düzenlenen Hartum Süreci Bakanlar Konferansı Bildirisi (Declaration of the Ministerial Conference of the Khartoum Process), Bildiri metni için bkz.: (Çevrimiçi), <http://italia2014.eu/media/3785/declaration-of-the-ministerial-conference-of-the-khartoum-process.pdf>, 26 Şubat 2016.

¹⁰² Avrupa Komisyonu'nun 22 Nisan 2015 tarihli "The European Union's Cooperation with Africa on Migration" isimli bilgi notu, (Çevrimiçi), http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-15-4832_en.htm, 26 Şubat 2016.

¹⁰³ Esas adı "İnsan Kaçakçılığı, İnsan Ticareti ve İlgili Sınır Aşan Suçlarda Bali Süreci", İngilizce karşılığı "Bali Process on People Smuggling, Trafficking in Persons and Related Transnational Crime".

¹⁰⁴ Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suçla Mücadele Ofisi (BMUSMO), İngilizce karşılığı "United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC)".

fırsatlarını arttırmak, sığınma yönetiminde en iyi uygulamaları benimsetebilmek amacıyla ülkelere yardımda bulunmaktadır¹⁰⁵.

Bali Süreci kapsamında 2002 yılından bu yana bakanlar düzeyinde beş toplantı gerçekleştirilmiş olup; 2009 yılında düzenlenen üçüncü toplantıda, göçmen kaçakçılığı, insan ticareti ve düzensiz göç hareketleri hakkında gelecekteki bölgesel işbirliklerini bilgilendirmeye yönelik pratik önlemleri geliştirmek ve sürdürmek için geçici bir grup (Ad-Hoc Grup) kurulmuştur. Bu Grup, Bali Süreci'nin hedefleri doğrultusunda özellikle yasa dışı göç alanında, bölgesel işbirliğini geliştirmektedir¹⁰⁶.

Almatı Süreci ise, Orta Asya bölgesinde uluslararası göç ve mültecilerin korunması alanındaki, hükümetlerarası bölgesel bir istişare sürecidir. Sovyetler Birliği'nin dağılması ve bağımsız Orta Asya devletlerinin kurulması, bölgedeki insanların gönüllü ya da zorunlu olarak göç etmelerinde üzerinde etkili olmuştur. Buna ek olarak bölgeye özgü kalıcı etnik gerilimler, doğal kaynaklar üzerindeki çatışmalar ve doğal afetler, Orta Asya'da karışık göç hareketlerinin yaşanmasına sebep olmuştur. Söz konusu karışık göç dinamiklerinin sebep olduğu sorunlar ile mücadele ve karışık göç konusunda bölgesel işbirliği ve koordinasyonu geliştirme amacıyla Almatı Süreci, Kazakistan Hükümeti, IOM ve BMMYK tarafından 2011 yılında hazırlanan bir deklarasyon ile 2013 yılında başlatılmıştır¹⁰⁷.

Almatı Süreci, bu bölgedeki karışık göç ile mücadele ve mülteci haklarının korunması hedefinde; yasa dışı göç, sınır yönetimi ve güvenlik, insan ticareti ve göçmen kaçakçılığı, sığınma ve mülteciler, insani acil durumlar, göç ve kalkınma, göç politikası ve karışık göç hareketleri konularında, sürekli diyalog ile bilgi ve deneyimlerin paylaşılmasına odaklanmıştır. Bu kapsamda Kazakistan Hükümeti koordinesinde, 2011 ve 2013 yıllarında Bakanlar Konferansları düzenlenmiş; 2014 ve 2015 yıllarında da söz konusu göç hareketlerine ve üye devletlerin göç yönetimdeki kapasitelerini geliştirme eğitimlerine yönelik Kıdemli Memurlar Toplantıları icra

¹⁰⁵ "About Bali Process", (Çevrimiçi), <http://www.baliprocess.net/>, 25 Şubat 2016.

¹⁰⁶ A.e.; European Commission, **A Study on Smuggling...**, s. 153.

¹⁰⁷ "Almaty Process", BMMYK Orta Asya Resmi İnternet Sitesi, (Çevrimiçi), <http://www.unhcr.kz/eng/almatyprocess/>, 24 Şubat 2016; "Almaty Process on Refugee Protection and International Migration", (Çevrimiçi), <https://www.iom.int/almaty-process>, 24 Şubat 2016.

edilmiştir¹⁰⁸. Süreç, Orta Asya çevresinde gerçekleşen yasa dışı göç ve göçmen kaçakçılığına ilişkin bilgi paylaşımının sağlanması açısından etkili olmuştur.

D. Amerika ve Karayipler Bölgesindeki Süreçler

1996 yılında kurulan Puebla Süreci (RCM)¹⁰⁹, hükümetlerarası bilgi, deneyim ve en iyi uygulamaların paylaşılması suretiyle işbirliğinin geliştirilmesini öngören bölgesel bir göç forumudur. Forum, işbirliği amacıyla; üye devletlerin göç politika ve yönetimi, göçmenlerin hakları ve sağlanan sağlık hizmetlerinin geliştirilmesi, göç ve kalkınma, sınır ötesi işbirliğinin artırılması, mültecilere uluslararası korumanın ve entegrasyonlarının sağlanması ile göçmen kaçakçılığı ve insan ticaretinin önlenmesi konularına odaklanmaktadır¹¹⁰. Süreç kapsamında söz konusu hedefler doğrultusunda izlenecek politika ve yöntemleri belirleme amacıyla bakanlar düzeyinde toplantılar icra edilmektedir. Ayrıca göçmen kaçakçılığı ve insan ticaretiyle mücadele için bilgi paylaşımı ve koordineli hareket icrasına yönelik hususlarda, ülkelerdeki irtibat görevlileri düzeyinde de toplantılar gerçekleştirilmektedir. Bu sayede üye devletlerarasında ortak operasyonların düzenlenmesi, suç örgütlerinin takibi, en iyi uygulamaların ve teknik imkânların paylaşılması konularında işbirliği sağlanmaktadır¹¹¹.

Lima Süreci (SACM)¹¹², 2000 yılında Güney Amerika ülkeleri için, göçmen kaçakçılığı, insan ticareti, bilgi değişimi ve entegrasyonun sağlanması konularında istişare platformu oluşturulması amacıyla kurulmuştur. Sürecin öncelikleri ise,

---

¹⁰⁸ Sürece üye devletler; Afganistan, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan, Türkiye ve Türkmenistan olup, İran ve Pakistan da gözlemci olarak katılmaktadır. Bahse konu toplantılar ve yapılan istişareler kapsamında IOM ile BMMYK, özellikle göç yönetim kapasitesinin geliştirilmesine yönelik hususlarda etkin rol almaktadır. “The Almaty Process on Refugee Protection and International Migration”, (Çevrimiçi), <https://www.iom.int/almaty-process>, 24 Şubat 2016; Kazakistan Cumhuriyeti Sağlık ve Sosyal Kalkınma Bakanlığı, “The Almaty Process on Refugee Protection and International Migration”, Haz.: Kymbat Aliakbarkyzy, (Çevrimiçi), https://www.iom.int/sites/default/files/our_work/ICP/RCP/2015/2015-Global-RCP-Almaty-Process-Presentation.pdf, 24 Şubat 2016.

¹⁰⁹ “The Regional Conference on Migration (RCM)” adı da kullanılmaktadır.

¹¹⁰ “Puebla Process”, (Çevrimiçi), <https://www.iom.int/puebla-process>, 12 Mart 2016.

¹¹¹ “The Regional Conference on Migration or Puebla Process”, (Çevrimiçi), <http://www.rcmvs.org/Descripcion.htm>, 12 Mart 2016.

¹¹² “Göç Üzerine Güney Amerika Konferansı (The South American Conference on Migration (SACM))” adı da anılmaktadır.

göçmen haklarının korunması, devletlerarasında diyalog ve siyasî koordinasyonun güçlendirilmesi ve sivil toplum kuruluşlarının ilgili toplantılara katılımını teşvik etmek olarak belirlenmiştir¹¹³. Söz konusu hedefler doğrultusunda Süreç'in kurulmasından itibaren her yıl düzenli olarak, 12 Güney Amerika Devleti Hükümet yetkilileri ile BMMYK, IOM ve diğer sivil toplum kuruluşlarının katılımıyla istişare toplantıları düzenlenmektedir. Yürütülen işbirliği kapsamında ilgili devletlerarasında göç yönetimi, sınır yönetimi, bilgi paylaşımı ve göçmenlerin haklarının korunmasına yönelik orta ve uzun vadeli projeler hayata geçirilmekte; söz konusu hususlarda ihtiyacı bulunan devletlerin kapasitelerinin geliştirilmesi sağlanmaktadır¹¹⁴.

Tablo 1: İşbirliği Süreçlerine Katılan Devletler¹¹⁵

Devletler	Süreçler										
	Bali	Budapeşte	Prag	Rabat	Hartum	Almatı	MTM	MME	EUROMED III	5+5	Puebla
ABD ¹¹⁶	Göz.										x
Afganistan	x	x				x					
Almanya		x	x	x	x		x	x	x		
Arjantin											Göz.
Bangladeş	x	Göz.									
Belçika	Göz.	x	x	x	x		x	x	x		
Belize											x
Birleşik Krallık	Göz.	x	x	x	x		x	x	x		
Bulgaristan		x	x	x	x		x	x	x		
Cezayir				Göz.			x	x	x	x	
Dominik											x
Ekvador											Göz.
El Salvador											x
Eritre					x			x			
Etiyopya					x		x	x			
Fas				x			x	x	x	x	
Fransa	x	x	x	x	x		x	x	x	x	

¹¹³ "SACM", (Çevrimiçi), <http://www.iom.int/sacm>, 15 Mart 2016.

¹¹⁴ "¿QUÉ ES LA CSM?", Lima Süreci İnternet Sitesi, (Çevrimiçi), <http://csm-osumi.org/>, 21 Nisan 2016.

¹¹⁵ European Commission, **A Study on Smuggling...**, s. 107. Tabloda işbirliğinde bulunması önem arz eden Devletlere yer verilmiş olup, toplamda Bali Süreci'ne 45, Budapeşte Süreci'ne 52, Prag Süreci'ne 50, Rabat Süreci'ne 58 Devlet ve MTM Ortaklığı'na AB üyesi 27 Devlet de katılmaktadır. Süreçlerde yer alan tüm Devletler için bkz.: "RCPs by Region", (Çevrimiçi), <https://www.iom.int/rcps-region>, 12 Mart 2016. Süreçlere "Gözlemci" olarak katılan Devletler'i belirtmek için "Göz." Kısaltması kullanılmıştır.

¹¹⁶ Amerika Birleşik Devletleri (ABD).

Devletler	Süreçler										
	Bali	Budapeşte	Prag	Rabat	Hartum	Almatı	MTM	MME	EUROMED III	5+5	Puebla
Guatemala											x
Hollanda	Göz.	x	x	x	x		x	x	x		
Honduras											x
Irak	x	x									
İspanya	Göz.	x	x	x	x		x	x	x	x	
İsveç	Göz.	x	x	x	x		x	x	x		
İtalya	Göz.	x	x	x	x		x	x	x	x	
Jamaika											Göz.
Kanada	Göz.										x
Kolombiya											Göz.
Kostarika											x
Libya				x			x	x	x	x	
Lübnan							x		x		
Macaristan		x	x	x	x		x	x	x		
Makedonya		x	x								
Mali				x			x	x	x		
Malta		x	x	x	x	x	x	x	x	x	
Meksika											x
Mısır				x	x		x	x	x		
Moritanya										x	
Nijer				x			x	x			
Nijerya				x			x	x			
Nikaragua											x
Pakistan	x	x				Göz.					
Panama											x
Peru											Göz.
Polonya	Göz.	x	x	x	x		x	x	x		
Portekiz										x	
Somali					x			x			
Sudan					x			x			
Suriye	x						x		x		
Tunus					x					x	
Türkiye	x	x	x			x	x				
Yunanistan		x	x	x	x		x	x	x		

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DENİZ YOLUYLA GERÇEKLEŞTİRİLEN YASA DIŞI GÖÇ İLE MÜCADELE DÜZENİNİN SAĞLANMASINDA YETKİ

Deniz yoluyla gerçekleştirilen yasa dışı göçün önlenmesi adına yapılmış hukukî düzenlemeler, söz konusu önlemlerin uygulanmasıyla hayata geçirilmektedir. Yasa dışı göç hareketlerinde deniz yolunun kullanılması durumunda, göçmenler deniz araçlarında bulduklarından; ilk aşamada, bu kişilere karada olduğu gibi bireysel olarak müdahale edilebilmesi söz konusu değildir. Yasa dışı göç ve göçmen kaçakçılığı fiillerini önlemek adına, deniz araçlarına müdahale edilmesi gündeme gelmektedir. Bu nedenle yasa dışı göçle mücadele kapsamında deniz üzerinde alınacak önlemler ve hayata geçirilecek uygulamalar, deniz alanlarının ve deniz araçlarının kullanımı ve denetimine ilişkin deniz hukuku normlarına da tâbi olacaktır. Dolayısıyla yukarıda açıklanan düzenlemelerle birlikte, deniz hukukuna ilişkin düzenlemeleri de dikkate alarak, öncelikle devletlerin deniz üzerindeki yetkilerini ortaya koymak ve bu yetkiler dâhilinde alınan önlemlere ilişkin uygulamaları incelemek yerinde olacaktır.

I. Deniz Yoluyla Gerçekleştirilen Yasa Dışı Göç ile Mücadele Düzeninin Sağlanmasında Yetkinin Niteliği

Yetki, bir hukuk düzenindeki kişilerin, iradelerini açıklamak suretiyle hukuksal durumlar yaratabilme gücüdür. Uluslararası hukuk açısından devletin yetkisi, antlaşmalar gibi çok taraflı işlemlerden tek taraflı işlemlere kadar gerçekleştirilen bütün hukuksal işlemleri, hukuka uygun bütün kararları ve eylemleri kapsamaktadır. Belirli bir hukuk düzeni olarak uygulanan uluslararası hukuk düzeni içerisinde devletin yetkisi ise, devletin uluslararası hukuka uygun olarak gerçekleştireceği hukuksal işlemleri, alacağı kararları, yapacağı eylemleri ve bunların nerede, kimler açısından hangi ölçüde geçerli olacağını ifade etmektedir¹.

---

¹ Pazarıcı, a.g.e., s. 152.

Hukukî anlamda yetki, düzenleme yetkisi (prescription jurisdiction) ve uygulama yetkisi (enforcement jurisdiction) olarak iki ana ögeden oluşmaktadır². Düzenleme yetkisi, devletin hukuk kurallarını belirlemesi; uygulama yetkisi de bu kuralların uygulanması için yapılan tüm eylemleri kapsamaktadır. Devletler düzenleme yetkisini, hukukî kişiler arasındaki ilişkilerin, kamu düzeninin ve işleyişinin kendi belirlediği düzen içerisinde gerçekleşmesi adına, genel olarak yasama faaliyetleri ile kullanmaktadır. Devletler tarafından uygulama yetkisi ise, söz konusu düzenlemelerin ihlâli halinde bunlara uyulmasını sağlamak veya ihlâl edenlere yaptırım uygulamak amacıyla gerçekleştirilen işlemlerle kendini göstermektedir. Kurallar belirlenmeden uygulanma yapılamayacağından; düzenleme yetkisinin, uygulama yetkisinin temelini oluşturduğu kabul edilebilir³. Bununla birlikte genellikle düzenleme yetkisinin var olduğu durumlarda, uygulama yetkisinin de bulunduğu söylenebilir. Bu yetkilerin hangi devlete ait olduğu konusunda, yetkinin kullanılacağı yer öncelikli olarak belirleyici niteliktedir.

Devletin münhasır yetkilerinin başında egemenliğinden kaynaklanan, ülkesindeki yasama, yürütme ve yargı ile ilgili tüm tasarrufları kapsayacak şekilde tam ve münhasır yetkiye sahip olduğunu belirten, ülkesel yetki (territorial jurisdiction) gelmektedir⁴. Devlet, yabancılar dâhil ülkesinde bulunan herkes ve tüm mallar üzerinde tek yetkilidir. Tabi bu yetki, aksini öngören herhangi bir uluslararası anlaşma hükmü ya da örf âdet haline gelmiş hukuk kuralı bulunmadıkça var olacaktır⁵. Örneğin devletler, yabancı bireylerin ülkesine girme koşulları konusunda karar verme ve bu koşulları sağlamayanları ülkesine kabul etmemeye yetkili olmakla birlikte; o devletin 1951 Cenevre Sözleşmesi ya da 1967 Protokolü'ne taraf olması halinde sığınma amacıyla gelen bireyleri geri göndermeme yükümlülüğü altında bulunacaktır. Deniz hukuku açısından yetkinin ülkeselliği kavramından yola çıkılarak, kıyı devleti (coastal

---

² Yücel Acer, İbrahim Kaya, **Uluslararası Hukuk: Temel Ders Kitabı**, Ankara, USAK Yayınları, 2010, s. 119.

³ Ayşe Nur Tütüncü, **Gemi Kaynaklı Deniz Kirliliğinin Önlenmesi, Azaltılması ve Kontrol Altına Alınmasında Devletin Yetkisi**, İstanbul, Beta, 2004, s. 47.

⁴ Sevin Toluner, **Milletlerarası Hukuk Dersleri: Devletin Yetkisi**, 5. Bs., İstanbul, Beta, 1996, s. 1-4.

⁵ Pazarıcı, **a.g.e.**, s. 153; Acer, Kaya, **a.g.e.**, s. 128, 129.

state) ve liman devleti (port state) kavramlarıyla devletlerin yetkileri belirlenme yoluna gidilmiştir.

Devletin münhasır yetkilerinden olan kişisel yetkisi (personal jurisdiction) ise, devlete ülkesi dışında yetki kullanmasını sağlamaktadır. Devlet kendisine hukuksal bağlarla bağlı olan ve ülke dışında bulunan kişiler (gerçek ve tüzel) ile araçlar (gemi ve hava araçları) üzerinde de bir takım yetkilere sahip olmayı sürdürmektedir. Bu hukuksal bağın ana dayanağı ise uyrukluk bağıdır. Bir devlet uyrukluğunu elde etme ve kaybetme koşullarını kendi ulusal yasaları ile belirleme konusunda münhasır olarak yetkilidir. Özellikle cezaî yargı yetkisi ve diplomatik koruma altına alma konularında uyrukluk bağı gündeme gelmektedir. Uluslararası ceza hukukunda, suçun işlendiği ülkenin yetkili olduğunu belirten “ülkesellik ilkesi” temel ilke olarak kabul edilmekle birlikte; uluslararası hukuk tarafından bir devletin ülkesi dışında işlenmiş suçlar bakımından hukukî düzenleme yaparak yargı yetkisini kullanması engellenmemektedir⁶. Diplomatik koruma ise, devletlerin uyrukluğunda bulunanların ülke dışında başka devletlerce zarara uğratılması durumunda, onların haklarını korumasında söz konusu olmaktadır⁷. Gemiler açısından uyrukluk, geminin taşıdığı bayrak ile belirlenmekte olup, bir devletin kendi bayrağını taşıyan gemiler üzerinde sahip olduğu bu kişisel yetki, bayrak devleti yetkisidir (flag state jurisdiction).

II. Deniz Yoluyla Gerçekleştirilen Yasa Dışı Göç ile Mücadele Düzeninin Sağlanmasında Deniz Alanlarına Göre Kullanılabilecek Yetkiler

Deniz üzerinde sahip olunan yetki ve sınırları belirlemede; deniz alanlarının kullanımını, devletlerin hak ve yükümlülüklerini düzenleyen uluslararası deniz hukukuna başvurmak gerekir. Deniz hukuku kurallarını kapsamlı şekilde bir araya getiren 1982 tarihli BM Deniz Hukuku Sözleşmesi (BMDHS)⁸, uluslararası deniz

---

⁶ Bu şekilde devletler ülkeleri dışında, kendi uyrukluğunda bulunan kişilerce ya da bu kişilerin zararına işlenen suçlar bakımından da cezaî yargı yetkisini kullanabilmektedir; Pazarıcı, **a.g.e.**, s. 165-170.

⁷ **A.e.**, s. 172.

⁸ **United Nations Convention on the Law of the Sea**, 10 Aralık 1982, 1833 UNTS 3, 21 ILM 1261(1982). 16 Kasım 1994’de yürürlüğe giren Sözleşme’ye Türkiye taraf değildir.

hukukunun temel belgesi niteliğindedir⁹. Sözleşme ile deniz üzerinde devletlerin yetkileri belirlenirken; bayrak, liman ve kıyı devleti olarak ayrıma gidilmiştir. Ayrıca yer bakımından denizler farklı alanlara ayrılarak hukukî statüleri belirlenmiş ve bu alanlarda devletlerin farklı yetkilere sahip olduğu belirtilmiştir. Dolayısıyla devletler yukarıda açıklanan yetkilerini, günümüzde örf âdet hukuku kuralları olarak kabul edilen BMDHS hükümlerine uygun şekilde kullanabilmektedir.

BMDS ile sınıflandırılmış olan deniz alanlarından iç sular ve karasularının, devletin ülkesine dâhil olduğu kabul edildiğinden, devletler bu alanlarda ülkesellik prensibi vasıtasıyla düzenleme ve uygulama yetkilerini büyük çoğunlukla kullanabilmektedir. Bitişik bölgede ise kıyı devletinin gümrük, maliye, göç ve sağlık alanlarında önlem almak adına bir takım yetkileri bulunmaktadır. Münhasır ekonomik bölgede ise kıyı devletine bir takım egemen haklar tanınmıştır. Açık denizlerdeki gemiler üzerinde ise genel olarak bayrak devleti yetkili kılınmıştır. Ancak söz konusu bölgelerde kullanılan yetkiler için istisnalar bulunmaktadır.

Deniz yoluyla gerçekleştirilen yasa dışı göç faaliyetlerini önlemeye yönelik olarak devletler tarafından, müdahale kapsamında uygulama yetkisi ve cezaî yargı yetkisinin kullanılması ön plandadır. Devletler tarafından farklı deniz yetki alanlarına göre, ilk aşamada yasa dışı göçte kullanılan deniz araçlarının tespiti, bunlara müdahale, ihtiyaç halinde yardımda bulunma ve cezaî yargı yetkisinin kullanımı gündeme gelmektedir. Söz konusu uygulamalar, yasa dışı göç faaliyetinin göçmen kaçakçılarının organizesinde gerçekleşip gerçekleşmemesi, göçmelerin tehlikede bulunup bulunmamaları gibi faktörlere göre farklılık arz etmektedir.

Sözleşme ile belirtilen sınırlara uygun olmak koşuluyla, devletlerin gemiler üzerinde kullanabilecekleri uygulama yetkileri; izleme, durdurma, engelleme, kesintisiz takip, gemiye çıkma, belge kontrolü, araştırma, soruşturma, tutuklama, kovuşturma, el koyma ve müsadere gibi şekillerde olabilmektedir.

---

⁹ Acer, Kaya, **a.g.e.**, s. 146.

Uluslararası deniz hukukunda devletlerin kullanabileceği yetkiler, deniz alanlarına göre farklılık arz ettiğinden; bu yetkilerin ve sınırlarının neler olduğu söz konusu alanlar bağlamında incelenecektir¹⁰.

A. İç Sular

BMDHS'ne göre iç sular, karasularının başladığı esas hattın¹¹ gerisinde kalan, bu hat ile kara ülkesi arasındaki sulardır (md. 8/1). İç sular, özel olarak belirlenen şartları sağlamaları halinde körfezler¹², akarsu ağızlarını, demir yerlerini, limanları ve düz esas hattın kara tarafındaki alanı kapsamaktadır.

İç sulara kıyı devletinin, ülkesel egemenlikten kaynaklanan yetkilerinin tam olduğu ve kara ülkesindeki yetkileri ile aynı ölçüde kullanılabilmesi kabul edilmektedir. Kıyı devletinin, yabancı gemilerin limanlarına (iç sular dışındakiler dâhil) ya da iç sularına giriş ve burada bulunduğu sürece ilişkin, hukukî düzeni belirleme ve uygulama yetkisi bulunmakta, söz konusu gemilerin de belirlenen kurallara uyma yükümlülüğü bulunmaktadır¹³. Kıyı devleti, belirlediği düzen

¹⁰ Takımda suları, balıkçılık bölgesi ve kıta sahanlığı deniz alanları, yasa dışı göç hususunda özel bir nitelik taşımadığından inceleme kapsamı dışında tutulmuştur. Münhasır ekonomik bölge ise, konumuz gereği açık deniz rejimi kurallarına tâbi olduğundan ayrı bir başlıkta incelenmemiştir.

¹¹ Esas Hat, Normal Esas Hat ve Düz Esas Hat olmak üzere iki yöntemle belirlenir. Normal Esas Hat, kıyı doğrultusundaki en düşük cezir hattıdır (suların en alçak olduğu zamanki coğrafi kıyı çizgisi). Düz Esas Hat ise, kıyının derin bir şekilde girintili-çıkıntılı olduğu veya kıyı boyunca uzanan bazı coğrafi öğelerin varlığına bağlı olarak, kıyı şeridinde belirlenen uç noktaların düz hatlarla birleştirilmesi ile belirlenir. Düz Esas Hattın uygulanabileceği coğrafi öğeler, bazı şartlara bağlı olarak 6 ile 13. maddeler arasında belirtilmiştir (Resifler, serpiştirilmiş kayalıklara sahip adalar, akarsu ağızları, limanlar, körfezler, cezir yükseklikleri, kıyı çizgisinin değişken olduğu yerler...). Md. 7/3'e göre bu hattın çiziminde kıyının genel istikametinden dikkate değer ölçüde sapılmamalı ve kara ile yeteri kadar bağlantılı olmalıdır.

¹² Md. 10'a göre kıyıları aynı devlete ait olmak koşuluyla, körfezin doğal giriş noktaları arasında en düşük cezir durumundaki mesafe (ağız açıklığı) 24 deniz mili ve daha az olan yerlerde; körfezin alanı, çapı ağız açıklığı kadar olan bir yarım daire alanından az olmamalıdır. Ağız açıklığının 24 milden büyük olduğu körfezlerde, körfez içinde en fazla su alanı bırakacak şekilde, körfezin içinde 24 millik düz esas hat çizilir ve bu hattın gerisindeki sular iç su olarak kabul edilir. Tarihi körfezler ve düz esas hat yönetimi uygulanan körfezler bu hükmün dışında tutulmuştur.

¹³ Toluner, **a.g.e.**, s. 66-68; Pazarcı, **a.g.e.**, s. 260, 261; Hakan Selim Canca, **Devletlerin Gemilere Müdahale Yetki ve Yükümlülükleri**, Ankara, Seçkin, 2015, s. 35, 49; Richards Barnes, "The International Law of the Sea and Migration Control", **Extraterritorial Immigration Control : Legal Challenges**, Ed.: Bernhard Ryan, Valsamis Mitsilegas, Leiden-Boston, Martinus Nijhoff Publishers, 2010, s. 118; BMDHS md. 2/1'de kıyı devleti egemenliğinin, onun kara ülkesi, iç suları, varsa takım ada suları ve karasuları dahil deniz alanını kapsadığı belirtilmiştir.

çerçevesindeki kurallara uyulmasını sağlamak adına gerekli gördüğü tedbirleri alabilecektir (BMDHS md. 25/2).

Yargı yetkisi bakımından istisnai bir durum, iç sularda bulunan yabancı geminin mürettebatı arasındaki özel hukuk sorunları, ceza hukuku sorunları ve iç disipline ilişkin suçların bayrak devleti yasalarına tâbi olmasıdır¹⁴. Bunun dışında gemi içinde mürettebattan olmayan kişilerin mürettebata ya da yolculara karşı işleyecekleri suçlar; kaptan, ilgili diplomatik temsilciler ya da konsolosluk görevlileri tarafından kıyı devletine yapılan çağrıya konu olan suçlar ile sonuçlarının kıyı devletini etkilediği suçlar, kıyı devletinin yargı yetkisi kapsamındadır¹⁵. Limanlarda ve iç sularda bulunan yabancı gemilerin cezaî veya hukukî sorumluluğu gerektirecek bir işlem ya da eylemde bulunmaları üzerinde; bu gemilere el konulması, ihtiyati tedbir ve haciz işlemi yapılması mümkündür¹⁶.

Bununla birlikte BMDHS md. 8/2'e göre, daha önce karasular rejimine tâbi olmasına rağmen, esas hattı belirlemede düz esas hat yöntemi uygulanması neticesinde iç sular rejimine tâbi hale gelen alanlarda, yabancı devletler lehine zararsız geçiş hakkı uygulanacağı belirtilmiştir. Dolayısıyla bu alanlarda, zararsız geçiş yapan yabancı gemiler üzerindeki kıyı devleti yetkileri kısıtlanmıştır.

Bu bilgiler ışığında, kıyı devleti iç sularında, yasa dışı göçe ilişkin ulusal düzenlemeler yapıp bu düzene uyulması için gerekli tedbirleri (kontrol gibi) alabilecek, kurallara uyulmaması durumunda uygulama ve yargı yetkisini kullanabilecektir. Ancak bu yetkiler kullanılırken gerek yetkiler gerek yükümlülükler bakımından uluslararası hukukun kurallarına (taraf olunan antlaşmalar ve örf-adet hukuku kuralları) riayet edilmelidir. Aksi anlaşmalarla belirlenmedikçe ya da kıyı

---

¹⁴ Söz konusu durumlar, bayrak devleti ve kıyı devleti bakımından, çakışan yetki kapsamına girmekle birlikte, uluslararası teamül, ticari faaliyetlerin yararı gözetilerek, kıyı devletinin bu tür sorunlara müdahale etmemesi yönünde gelişmiştir. Ancak gemi içinde işlenen suçun cinayet gibi önemli bir suç olması halî bu durumun dışında olup, kıyı devleti yetkisini kullanmaktadır. Mallia, **a.g.e.**, s. 45, 46; Pazarıcı, **a.g.e.**, s. 261.

¹⁵ Pazarıcı, **a.g.e.**, s. 262.

¹⁶ Selami Kuran, **Uluslararası Deniz Hukuku**, 3. Bs., İstanbul, Türkmen Kitapevi, 2009, s. 40.

devletince yardım talep edilmedikçe¹⁷, diğer devletlerin bu alanlarda yetki kullanması söz konusu değildir.

Kıyı devleti, ülkesine yasa dışı şekilde giren göçmenleri taşıyan bir gemiye durdurma, engelleme, bordalama, gemiye çıkma, kovuşturma, el koyma gibi gerekli gördüğü denetim ve uygulamaları yapabilir. Bu uygulamalar tespit edilen duruma ve belirlenen ulusal hukuk düzeninin gereğine göre farklılık arz edebilir. Göçmenlerin bireysel olarak, organizatör olmadan, bot vb. deniz araçlarıyla ülke sınırlarını yasa dışı geçmeleri durumunda, bu kişiler hakkında yasa dışı giriş/çıkışla ilgili idari ya da adli yaptırım uygulanabilecektir.

Yasa dışı giriş/çıkışın organizatör(ler) vasıtasıyla gerçekleşmesi durumunda, göçmen kaçakçılığı suçu oluşacağından, Palermo Sözleşmesi ve Göçmen Kaçakçılığı Protokolü hükümleri dikkate alınmalıdır. Bu kapsamda kıyı devleti yargı yetkisini kullanarak, organizatörleri *göçmen kaçakçılığı suçu* hakkında cezaî yargıya tâbi tutmalı, göçmenler hakkında ise bu şekilde bir yargılama yapmamalıdır. Bununla birlikte göçmenlerin yasa dışı giriş/çıkışları nedeniyle yukarıdaki şekilde yaptırıma tâbi tutulması, uluslararası hukuk tarafından kısıtlanmamıştır¹⁸. Ancak her iki durumda da göçmenler arasında mülteci statüsü kazanma amacıyla sığınma başvurusunda bulunmak isteyenlerin bulunması ve geçerli sebeplerini gecikmeksizin yetkili otoritelere bildirmeleri halinde, 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin 31. maddesi gereği bu kişiler hakkında yasa dışı girişleri ve bulunmaları sebebiyle cezaî yargılama yapılamayacaktır (herhangi bir şekilde cezalandırılmayacaktır)¹⁹.

Göçmenleri taşıyan geminin yasa dışı olarak, kıyı devletinin ülkesinden çıkma teşebbüsü üzerine tespit edilmesi halinde ise; bireysel olarak yapıldığında, bu durum ulusal hukukta suç sayılması halinde ya da göçmen kaçakçılığı suçu kapsamında organizatörler vasıtasıyla gerçekleşmesi durumunda, Palermo Sözleşmesi “teşebbüs”

¹⁷ Palermo Sözleşmesi md. 8/1; bkz.: 2. Bölüm dn. 26.

¹⁸ Göçmen Kaçakçılığı Protokolü'nün 5. maddesinde, kaçırılan göçmenlerin, kaçırılmaları dolayısıyla yani suçun konusunu oluşturmalı nedeniyle, cezaî kovuşturmaya tâbi tutulmayacakları belirtilmiştir. Bu durum diğer suçlardan yargılama yapılamayacağı anlamına gelmemektedir. Birçok devletin ulusal mevzuatında da, hileli belgelerle veya izinsiz olarak ülkeye girme davranışı suç olarak belirlenmiştir; European Commission, **A Study on Smuggling...**, s. 75.

¹⁹ Bkz.: 2. Bölüm s. 28.

eylemine de bu suç kapsamına aldığından²⁰, kıyı devleti aynı şekilde yetkilerini kullanabilecektir.

Kıyı devletinin söz konusu gemilere uygulayabileceği diğer bir yöntem de BMDHS md. 25/2 çerçevesinde, bu gemileri limanlarına almama ve karasularını terk etmesini sağlama şeklinde olabilir²¹.

Gerek organizatörler vasıtasıyla gerek bireysel olarak gerçekleştirilen yasa dışı göçün tespit edilmesi ve haklarında gerekli yaptırımların uygulanması sonunda, bu kişiler ülkeye yasa dışı olarak giriş yaptığından, kıyı devleti tarafından sınır dışı edilebilirler. Göçmenlerin kaynak ülke, transit ülke ya da ikincil göçe konu olan ülkeden çıkma teşebbüsleri üzerine tespit yapılması halinde de, bu kişilerin bahse konu ülkede ikâmet izinleri yoksa sınır dışı edilmesi gündeme gelir. İkamet izni, vatandaşlık bağıyla olabileceği gibi sığınma başvurusu sonunda da sağlanmış olabilir. Yasa dışı göç faaliyetinde bulunan göçmenlerden; daha önce yaptığı sığınma başvurusuna istinaden, kıyı devletince ikâmet izni verilmiş olanlar sınır dışı edilmeyip, verilen izin çerçevesindeki şartlara bağlı olarak ülke içinde ikâmet etmesine müsaade edilmelidir, belirlenen alanlarda ya da ülke içinde serbest şekilde ikâmet gibi.

Geri çevirme ya da idari işlemler sonunda sınır dışı etme hususlarında geri göndermeme ilkesi önem arz etmektedir. 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Protokolü'ne taraf bir kıyı devlet, bu işlemlerde uluslararası hukuktan doğan yükümlülüklerine uygun hareket etmelidir. Geri göndermeme ilkesi, sığınma başvurusunda bulunan kişilerin hayatı ya da özgürlükleri tehdit altında olacak ülkelerin sınırlarına geri gönderilmesini ve iadesini yasakladığından, bu durumdaki göçmenler sınır dışı edilmemelidir. Bu durumun tespit edilmesi için de yakalanan göçmenlere sığınma başvurularının olup olmadığı sorulmalı, incelenmeli ve buna göre sınıflandırma yapılmalıdır. Başvuruda bulunmayan, başvurusu gerçeği yansıtmayan ya da haklı gerekçelere dayanmayan göçmenler (ekonomik sebepler gibi), sınır dışı edilebilecekken; haklı başvurusu olanlar için koruma ve barınma gibi 1951 Cenevre Sözleşmesi'nde belirtilen haklardan faydalanmaları sağlanmalıdır. Göçmenlerin

²⁰ Palermo Sözleşmesi md. 6; bkz.: 2. Bölüm dn. 24.

²¹ Uluslararası alanda bu uygulama, denizde göçmen taşıyan gemilerle ilgili olarak, geri çevirme (itme) anlamına gelen "push back" kavramı ile adlandırılmaktadır.

başvurularının olup olmadığının öğrenilmemesi hususu, iç sulardan direk olarak geri çevrilen gemiler için, söz konusu ilkenin ihlâlini oluşturabilir²². Bu nedenle limana almadan geri çevrilecek gemilerdeki göçmenler için, en azından bu gemiye bordalanarak göçmenler ile görüşülmeli ve sığınma başvurularının olup olmadığı öğrenilmelidir. Söz konusu başvurular ilgili devletin bu amaçla görevlendirdiği gemiler ve personel tarafından alınacağından; bordalamanın da bu gemiler tarafından yapılıp, görüşmelerin de söz konusu personel tarafından yapılması sağlanmalıdır²³.

B. Karasuları

Karasuları, kıyı devleti ülkesinin bir uzantısı olan ve esas hattan itibaren 12 deniz miline kadar belirlenebilen, kıyı devletinin egemenliğindeki deniz alanıdır²⁴. Karasuları, iç sulardan sonra kıyı devletinin ülkesel yetkisi altında olan bir alandır. Ancak bu yetki, iç sulardaki yetkiden, karasularında diğer devlet gemilerine tanınan zarar geçiş hakkı nedeniyle ayrılmakta ve kıyı devletinin yetkisi bu kapsamda kısıtlanmaktadır²⁵.

BMDHS'nin 18. maddesi ile zararsız geçiş, iç sulara girmeden ya da girmek/çıkma amacıyla, gemilerin kıyı devleti karasularını kesintisiz ve çabuk (istisnai durumlar²⁶ hariç) kat etmesi olarak tanımlanmıştır. Sözleşme'nin 19. maddesinde yabancı bayraklı gemilerin kıyı devletinin karasularındaki geçişinin zararsız olması için, bu geçişin kıyı devletinin barışına, güvenliğine ve düzenine aykırı olmaması gerektiği belirtilerek; aykırılık teşkil eden eylemler sayılmıştır²⁷.

²² Aynı zamanda başvuru yapılmasının da engellenmesi söz konusu olacağından, Sözleşme'nin 31. maddesinin de ihlâli gündeme gelecektir.

²³ Askeri gemiler, sınır kontrol gemileri, sahil güvenlik gemileri gibi ilgili devlete göre farklı isimlerle anılan gemiler olabilir.

²⁴ BMDHS md. 2'de kıyı devleti egemenliği belirtilmiş, md. 3'te de 12 deniz mili olarak mesafe sınırı öngörülmüştür.

²⁵ BMDHS md. 17: "Zararsız Geçiş Hakkı: Denizde kıyısı olsun veya olmasın, bütün Devletlerin gemileri, bu Sözleşme'nin hükümlerine tâbi bir şekilde, karasularından zararsız geçiş hakkına sahiptir."

²⁶ Geçiş şu hallerde durma ve demirlemeyi de kapsamaktadır: Geçişin doğal bir gereği olması, mücbir sebep bulunması veya tehlike halinde olan kişi, gemi ya da uçaklara yardım etmek amacıyla gerekli olması (md. 18/2).

²⁷ BMDHS md. 19/2: "... kuvvet kullanılması tehdidi veya kullanılması, ... silâhlarla yapılan herhangi bir manevra veya deneme, ... bilgi toplamayı amaçlayan herhangi bir hareket, ... propaganda hareketi, ... herhangi bir uçağın ya da askeri aygıtın güverteden havalandırılması, inmesi veya

Sözleşme'nin 21/1(h) maddesi ile de kıyı devletinin göç ile ilgili kanun ve düzenlemelerinin ihlâlini önlemek adına düzenleme yapabileceği ve 21/4 maddesinde de yabancı gemilerin bu düzenlemelere riayet etmesi gerektiği belirtilmiştir. Madde ile kıyı devletinin bu konudaki düzenleme yetkisi vurgulanmıştır.

Bu hükümler çerçevesinde, kıyı devleti zararsız olmayan geçişi önlemek adına gerekli tedbirleri alabilecektir (md. 25/1). Göçmen kaçakçılığı dâhil yasa dışı göç faaliyetleri de, hem muhtemelen kıyı devletinin bu konudaki ulusal düzenlemelerini ihlâl etmekte, hem de geçişle doğrudan doğruya ilgisi olmayan bir hareket olduğundan Sözleşme'nin zararsız geçişe ilişkin hükümlerini (md.19/2(g) ve (l)) ihlâl etmektedir. Devlet uygulamalarında zararsız olmayan geçişi önlemek adına alınan tedbir de, söz konusu geminin kıyı devleti karasularından çıkarılmasıdır. Göçmen taşıyan gemilere yönelik sıklıkla bu tedbir uygulanmakla birlikte, göçmenler arasında sığınma arayan kişilerin bulunması durumunda geri göndermeme ilkesi gündeme gelmektedir, bu hususa az sonra değinilecektir. Bu tip gemileri karasuları dışına çıkarmanın yanında uygulanabilecek diğer bir yöntem de gemiye yanaşma ve kontrol uygulamalarıyla kıyı devletinin cezaî yargı yetkisini kullanmasıdır.

Sözleşme ile kıyı devletinin, zararsız geçiş yapan yabancı bir gemi üzerinde işlenen bir suçla ilgili dört durum dışında, tutuklama ve soruşturma (cezaî yargı yetkisi) yapmaması gerektiği²⁸ belirtilmiştir: Suçun sonuçlarının kıyı devletine sirayet etmesi, suçun ülkenin barış veya karasuları düzenini bozacak türde olması, gemi kaptanı veya bayrak devletinin bir diplomatik ajanı veya konsolosluk memuru tarafından mahalli mercilerin yardımının istenmesi, bu gibi tedbirlerin uyuşturucu veya psikotropik maddelerin yasa dışı trafiğini önlemek için gerekli olması (md.

---

güverteye alınması, (g) kıyı devletinin gümrük, maliye, göç veya sağlıkla ilgili kanun ve düzenlemelerine aykırı şekilde herhangi bir malın, paranın veya kişinin gemiye alınması ya da çıkarılması, ... kasti ve ciddi kirletme hareketi, ... balıkçılık hareketi, araştırma ve ölçüm hareketi, ... kıyı devletinin muhabere sistemine ya da herhangi bir kolaylık veya tesisine müdahale amaçlı hareket, (l) geçişle doğrudan doğruya ilgisi olmayan diğer herhangi bir hareket."

²⁸ Madde metninde "should not" ibaresi kullanıldığından, bu hükmün devletler açısından zorunluluk taşımadığı; dolayısıyla kıyı devletinin söz konusu dört durum dışında da, zorunlu gördüğü halde cezaî yargı yetkisini kullanmasının, bu hükmün ihlâlî anlamına gelmeyeceği değerlendirilmektedir. Bununla birlikte yasa dışı göç bağlamında, suçun sonuçları kıyı devletine sirayet edeceği ve barış düzenini bozacağı gerekçeleriyle, bu hususun tartışılmasına gerek duyulmamaktadır. Benzer görüş için bkz.: Mallia, **a.g.e.**, s. 49.

27/1)²⁹. Dolayısıyla zararsız geçiş hakkını kullanan yabancı bir geminin yasa dışı göç faaliyetine karışması halinde, kıyı devletinin hem barış düzenini bozacağı hem de suçun sonuçlarının bu devlete sirayet edeceği gerekçeleriyle, geçişin zararsızlığı kalkacağından kıyı devleti bu gemi üzerinde de cezaî yargı yetkilerini kullanabilecektir³⁰. Yasa dışı göç faaliyetine karışması hususu ise; geminin kıyı devletinin karasuları dışından karasularına veya iç sularına girerek göçmenleri diğer teknelere transfer etmesi, kara ülkesine ya da bu sulara bırakması, karasuları ya da iç sularda göçmenleri alarak bu sulardan ayrılma niyeti şeklinde de oluşabilir. Sonuç olarak bu ve benzeri faaliyetlerin tümünde kıyı devleti ülkesel egemenlikten kaynaklanan yetkilerini kullanabilecektir.

Karasularında kıyı devletinin yetkilerini kullanması, zararsız geçiş yapan yabancı gemiler için sınırlanmış olsa da, açıklandığı üzere bu gemilerin yasa dışı göçe karışmaları halinde bu kısıtlamalar kalkmakta ve karasularına giren ya da girmek isteyen diğer yabancı gemiler gibi kıyı devletinin izni ve yetkilerine tâbi olmaktadır. Ancak teorik olarak bu kadar basit görünse de, pratikte gelişen durumlara göre bir takım sorunlar ve istisnalar oluşmaktadır. Söz konusu bu durumları kendi özelinde incelemek yerinde olacaktır.

Örneğin zararsız geçiş hakkını kullanan ve üzerinde göçmen bulunan yabancı bir geminin, kıyı devleti limanlarına ya da iç sularına uğramayacak olması ve göçmenleri kıyı devletine çıkarma amacı bulunmaması halinde, suçun sonuçları kıyı devletine sirayet etmeyecektir. Bu halde de BMDHS, kaptan ya da yetkili kişilerce talep edilmedikçe, kıyı devletinin cezaî yargı yetkisini kullanmaması gerektiğini belirtmektedir. Böyle bir durumda devletlerin genel uygulaması, işlem ve sınır dışı etme maliyetleri ile sağlanacak fayda göz önünde tutularak, zararsız olmayan geçişi önlemek adına gerekli tedbirleri alma hükmü (md. 25/1) kapsamında, söz konusu geminin karasularından çıkarılmasıdır³¹. Bu uygulama, geminin o an karasularından

---

²⁹ Aynı maddenin 2. fıkrasında, söz konusu hükmün kıyı devletinin, iç sularından çıkıp karasularında bulunan bir gemide tutuklama ya da soruşturma yapma hakkını etkilemeyeceği belirtilmiştir.

³⁰ Mallia, **a.g.e.**, s. 48, 49, 51.

³¹ AB bünyesinde ise, bir üye devletin karasularından geçiş yapan ve başka bir üye devlete göçmen çıkarma niyeti taşıyan gemilere müdahalede bulunması, karasularından geçiş yapılan üye devletin yükümlülüğü olarak kabul edilmektedir; Avrupa Komisyonu'nun, 15 Mayıs 2007 gün ve SEC(2007) 691 sayılı "Study on the International Law Instruments in Relation to Illegal Immigration by Sea"

geçtiği kıyı devletinin iç sularına girerek ya da limanlarına yanaşarak, göçmenleri sahile çıkarma niyeti olmadığından; geri göndermeme ilkesi gibi yükümlülükler yönünden de herhangi bir sorun doğurmamaktadır. Ancak geminin kıyı devletinin iç sularından göçmenlerle ayrılması, göçmenleri iç sularından veya karasularından alması ya da iç sulara girme niyetinin olması halinde yukarıda açıklanan yargı yetkisi dâhil tüm uygulama yetkilerinin kullanılması söz konusu olacaktır.

Benzer uygulama bu tür bir gemide kaçak yolcular (stowaways) bulunması durumunda da geçerlidir. Ticari faaliyette bulunan gemideki kaçak yolcular, bu alanda faaliyet gösteren kuruluşlardan olan Uluslararası Denizcilik Örgütü (International Maritime Organization - IMO)'nün uzun süredir gündeminde bulunmaktadır. Bu konudaki asıl sorun ise, kaçak yolcuların nerede gemiden indirileceği veya hangi ülkeye bırakılacağı olmuştur. Kaçak yolcuların karaya çıkmasıyla birlikte, göçmenlik durumu söz konusu olacağından; uluslararası alanda bu sorun genellikle yasa dışı konumdaki göçmenler ve sığınma arayanlar hakkındaki sorunlarla birlikte incelenmiştir³². Dolayısıyla konumuz kapsamında yasa dışı durumda bulunan göçmenler ve sığınma arayanlar hakkında yapılan açıklamalar, kaçak yolcular için de geçerli olacaktır. Örneğin kaçak yolcu kıyıya çıktığında ve geçerli sığınma başvurusunu yaptığında, bunun değerlendirilmesi zorunluluğu vardır. Zararsız geçiş yapan ve kaçak yolcu barından gemi için de bir önceki paragrafta yapılan açıklamalar geçerli olup, uluslararası uygulama, bu kişiler karaya çıkarılmadıkça söz konusu gemilere müdahale edilmemesi yönündedir³³. Birçok devletin, yabancı gemilerde bulunan kaçak yolcuların kendi ülkelerine çıkarılmasını kabul etmemeleri üzerine, 2000'li yılların başından itibaren IMO tarafından yürütülen çalışmalar sonunda, devletlerin bu kişileri ülkelerine kabul etmelerini sağlama yönünde kararlar

---

isimli Çalışma Belgesi (Staff Working Document), s. 3, md. 2.1.3, (Çevrimiçi), http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/e-library/documents/policies/irregular-migration-return/pdf/irregular-immigration/sec_2007_691_en.pdf, 05 Şubat 2016.

³² Karaya çıkış yerlerinin belirlenmesi ile ilgili Avrupa Konseyi ve IMO'nun çözüm yaklaşımlarında, bu statüdekiler birlikte anılmıştır; bu kararlara "Arama Kurtarma Bölgeleri" başlığı altında değinilecektir. Ayrıca IMO'nun FAL.11(37) sayılı kararında da, "geçerli belgeye sahip olmadan ülkeye gelen ya da giren kaçak yolcuların, genelde yasa dışı göç girişimindeki kişi olacağı ve bu kişinin statüsünün belirlenmesi ile ilgili kararın varış noktasındaki devletin inisiyatifinde olduğu" belirtilmiştir (md. 3.6).

³³ Devletler tarafından, genellikle bu tür gemiler geçişleri süresince takip edilmekte ve kaçak yolcuların karaya çıkarılmaması güvence altına alınmaktadır.

alınmıştır³⁴. Söz konusu kararlar, bu kararlara taraf olan devletlerce ortak hareket tarzının belirlenmesi açısından önem arz etmektedir.

Diğer bir durum ise, zararsız geçiş yapan yabancı bir gemi üzerinde, kıyı devletinde sığınma arayan göçmenlerin bulunmasıdır. Goodwin Gill'e göre, gemi üzerinde kıyı devletinin korumasından yararlanmak isteyen sığınma arayanların bulunması, bu gemiyi zararsız geçiş kategorisinden çıkarmaktadır; şayet bu kategori içinde kaldığı düşünülse de o gemiye iç sulara girme hakkını vermeyecek olup, geminin o an bulunduğu durum özelinde ve uluslararası yükümlülükler çerçevesinde uygulanacak yöntem belirlenmelidir³⁵. Kıyı devletinde sığınma arayan kişiler iç sulara ya da sahile çıkmayı amaçlayacağından, yukarıda yasa dışı göç faaliyetinde bulunan gemi için belirttiğimiz gibi, söz konusu durum da ulusal göç mevzuatının ihlâli ya da geçişin zararsızlığının kalkması gerekçeleriyle devletin yetkilerini kullanması ile sonuçlanacaktır. Bu hal karşısında da kıyı devletinin gemiyi ya karasuları dışına çıkaracağını ya da kontrol ve yargı yetkisi başta olmak üzere diğer yetkilerini kullanacağını açıklamıştık. Ancak geminin karasuları dışına çıkarılmasında, sığınma arayanların bu gemide bulunması, geri göndermeme ilkesinin ihlâlini gündeme getirecektir³⁶. Çünkü karasularının, kıyı devletinin ülkesi kapsamında olduğu kabul edildiğinden, ülkeye giriş yapmış olan sığınma arayanların, 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin 31. maddesi gereğince sığınma başvurularını yapabilmelerinin sağlanması gerekmektedir. Söz konusu başvuru imkânlarının sağlanmaması,

---

³⁴ BMMYK Türkiye'ye göre, kaçak sığınmacılar hakkında uluslararası alanda devletleri bağlayıcı hiçbir sözleşme bulunmamakta ve devlet uygulamaları da değişkenlik göstermektedir; bkz.: "Sığınma Talebinde Bulunan Kaçak Yolcular veya Denizde Kurtarılmış Kişilerle İlgili Yol Gösterici Bilgiler Var mı?", (Çevrimiçi), <http://www.unhcr.org/turkey/home.php?content=49&page=29>, 22 Ocak 2016. IMO'nun bu soruna çözüm olması ve genel tutarlı bir uygulamanın hayata geçirilmesi için en önemli girişimi, kaçak yolcular ile ilgili olarak yapılacak işlemlerin Uluslararası Deniz Trafikini Kolaylaştırma Konvansiyonu (FAL 65)'na eklenmesi olmuştur (2002 yılında 4. Bölüm). Bununla birlikte IMO, hâlihazırda Türkiye'nin de aralarında bulunduğu, bu Konvansiyon'a taraf olmayan devletler ve ilgili hükümlerin uygulanamaz olduğunu değerlendiren devletler için de, 2011 yılında FAL.11(37) sayılı tavsiye kararı almıştır; bkz.: "Stowaways (Kaçak Yolcular)", (Çevrimiçi), <http://www.imo.org/en/OurWork/Facilitation/Stowaways/Pages/Default.aspx>, 22 Ocak 2016. Söz konusu kararlarda; kaçak yolcunun vatandaşı olduğu ya da oturma izninin bulunduğu devletin belirlenmesi halinde o devlete, belirlenemezse gemiye bindiği liman devletine teslim edilmesi gerektiği; donatanın, bayrak devletinin, kaçak yolcunun uyruğunun ya da ikâmet izninin bulunduğu devletin, uğranılan liman devletinin ve kaçak yolcunun gemiye bindiği liman devletinin sorumlulukları ve hangi şartlarda kaçak yolcuları kabul edecekleri belirtilmiştir; bkz.: (Çevrimiçi), <http://www.imo.org/en/OurWork/Facilitation/Documents/FAL%2011.37.pdf>, 22 Ocak 2016.

³⁵ Goodwin Gill, Mcadam, **a.g.e.**, s. 274.

³⁶ Mallia, **a.g.e.**, s. 85.

başvuruların otomatik olarak reddi ve haklı sebeplerle mülteci olarak tanınabilecek herkesin bu statüsünün tanınmaması sonucunu doğuracaktır. Dolayısıyla kıyı devletinin, sığınma arayanlara başvuru imkânı vermesi ve bunları değerlendirmesi gerekmektedir. Bu da genellikle sığınma arayanların karaya çıkarılarak (gemiden alınması ya da geminin limana yanaştırılması suretiyle) başvuru yapmalarının sağlanması şeklinde gerçekleştirilmektedir³⁷. Gemi doğrudan karasuları dışına çıkartılmayıp, kıyı devletinin gemi üzerinde herhangi bir uygulama yetkisini kullanması durumunda da, mevcut sığınma başvurularını alma bakımından, kıyı devletinin aynı imkânları sağlaması gerekir.

Benzer bir durum karasuları sınırlarına kadar gelmiş, sığınma arayanları taşıyan yabancı gemiler için de geçerlidir. Birçok devlet tarafından bu gemilerin karasularına sokulmaması amacıyla önleme faaliyetleri yürütülmektedir. Bu husus genellikle devletlerin, sığınma arayanların ülkelerine giriş yapmalarını engelleyerek; 1951 Cenevre Sözleşmesi'nde yükümlülükler bakımından "ülkelerine giriş yapmış" ya da "ülkede bulunan" ifadelerinin kullanılmış olmasını, kendi yararları için yorumlamalarından kaynaklanmaktadır. Bu şekilde, geri gönderme ve başvuru imkânı sağlama yükümlülüklerinden kaçınmayı hedeflemektedirler. Bu uygulamanın başvuru imkânı sağlamama yönünden 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne aykırılık oluşturduğu söylenemese de (söz konusu ifadeden dolayı); geri gönderme ilkesi bakımından, ihlâl oluşturacaktır³⁸. Mallia'ya göre, kara sınırına gelmiş sığınma arayanları kabul etmeme, sınırdan reddetme olarak kabul edildiği gibi; karasularına almadan geri çevirme de, karasuları sınırının kıyı devletinin ülkesinin sınırları kabul

---

³⁷ Barnes, **a.g.e.**, s. 120, 121. ABD tarafından, Sahil Güvenlik gemilerinde görevlendirilen personelce bu başvurular alınabilmesi sağlanarak, söz konusu yükümlülük yerine getirilmeye çalışılmaktadır. Ancak BMMYK tarafından, bu işlemlerin karada yapılmasının daha uygun olacağı belirtilmektedir; BMMYK, "Background Note on the Protection of Asylum-Seekers and Refugees Rescued at Sea", y.y., 2002, para. 23, 24, (Çevrimiçi), <http://www.unhcr.org/3e5f35e94.html>, 08 Ocak 2016.

³⁸ Başvuru imkânının sağlanması hakkında Sözleşme'nin 31. maddesinde ülkede bulunmayla ilgili ifadeler yer verilmişken; geri gönderme ilkesinin belirtildiği 33. maddede bu kişinin özellikleri sayıldıktan sonra herhangi bir "yer" ifadesi kullanılmayıp, "her ne şekilde olursa olsun (in any manner whatsoever)" ifadesi kullanılmıştır. Başvuru imkânı sağlama yönünden ilk aşamada yükümlülük olmasa da; kıyı devleti geri gönderme ilkesine riayet ettiğinde, sığınmacıları geri gönderemeyeceğinden ya kendi ülkesine ya da anlaşma sağladığı başka bir ülkeye göndermesi gerekecektir. Bunun sonucunda da sığınmacı ülkede bulunacağından, başvuru imkânının sağlanması yükümlülüğü doğacaktır. Dolayısıyla geri gönderme ilkesi beraberinde başvuru alma ve inceleme yükümlülüğünü de getirecektir.

edildiğinden, sınırda reddetme anlamına gelecektir³⁹. BMMYK Yürütme Komitesi'nin birçok kararında da geri göndermeme yükümlülüğün, devletlerin hem sınırlarının içerisinde hem de sınırlarında geçerlilik taşıdığı belirtilmektedir⁴⁰. Hal böyle iken, kıyı devleti tarafından, “üzerinde sığınma arayanların bulunduğu yabancı bir gemiyi karasuları sınırından çevirmenin de geri göndermeme ilkesinin ihlâli anlamına geleceği” yargısına varmadan önce, konuyla ilgili bir istisnanın daha göz önünde bulundurulması gerekmektedir. O da karasuları sınırından geri çevrilmeyle, bu kişilerin “hayatları ya da özgürlükleri tehdit altında olacak ülkelerin sınırlarına”⁴¹ gönderilmiş olup olmayacağıdır. Sığınma arayanların zulümden kaçtıkları ülkenin deniz alanları, kıyı devletinin karasularına bitişik ya da çok yakın halde ise; kıyı devletinin kendi karasuları sınırından söz konusu gemileri çevirmesi ya da bu gemilerin kaçılan ülke sınırına her ne şekilde olursa olsun sürüklenmesi/gönderilmesi, geri göndermeme ilkesinin ihlâlini oluşturur. Ancak böyle bir yakınlık mevcut olmayıp, bu gemilerin kaçılan ülke sınırlarına gönderilmesi söz konusu değilse, gemilerin kıyı devletinin karasularına girmeden geri çevrilmesi, yani ülkeye sokulmaması, 1951 Cenevre Sözleşmesi kapsamında geri göndermeme ilkesine aykırılık teşkil etmeyecektir. Bu nedenle yasa dışı göçe kaynaklık eden ülkelerle deniz sınırı bulunmayan hedef ülke konumundaki kıyı devletlerinin, 1951 Cenevre Sözleşmesi yükümlülüklerine aykırı hareket etmeden, yasa dışı göçü ülkelerinden uzak tutmada daha avantajlı oldukları söylenebilir.

Karasularında asıl olarak kıyı devleti yetkili olmakla birlikte, ikili ya da çok taraflı antlaşmalarla, diğer devletlerin de kıyı devletinin karasularında yetki kullanması sağlanmış olabilir. Bu şekilde başka devletin karasularında kullanılacak yetkiler de ilgili antlaşmada belirlenen hususlar çerçevesinde kullanılmaktadır. İleride bu duruma ilişkin örnekler verilecektir.

---

³⁹ Mallia, **a.g.e.**, s. 52; Karasularının ülke sınır olarak kabul edilmesinin istisnasını Avustralya oluşturmaktadır. Avustralya tarafından göç konularına ilişkin olarak, göçmenlerin ülke içerisine girdiğinin kabul edilebilmesi için, kara sınırları ve limanlarındaki “göç bölgeleri (migration zone)” nden geçmeleri gerektiği kabul edilmektedir. Ancak bu tür ulusal düzenlemeler de geri göndermeme ilkesinin ihlâli olarak kabul edilmektedir.

⁴⁰ BMMYK Yürütme Komitesi'nin 1977 yılındaki No:6 (XXVII) sayılı, 1979 yılındaki No:15 (XXX) sayılı, 1981 yılındaki No:22 (XXXII) sayılı, 1988 yılındaki No:53 (XXXIX) sayılı kararları.

⁴¹ 1951 Cenevre Sözleşmesi 31 ve 33. maddelerinde devletlere getirilen yükümlülükler kapsamında, yasaklanan uygulamalar bu tanımlarla ifade edilmiştir.

C. Bitişik Bölge

Karasularının dışında yer alan bitişik bölge, esas hattan itibaren en fazla 24 mile kadar belirlenebilen; kıyı devletinin ülkesine dâhil olmamakla birlikte bir takım egemen haklara sahip olduğu ve diğer devlet gemilerinin de seyir serbestisinden yararlanabildiği deniz alanıdır⁴². Karasularına bitişik olan bu bölge, kıyı devletinin ilan etmesi suretiyle varlık kazanmaktadır.

Bitişik bölgede kıyı devleti ülkesel yetkilerini tamamen kullanamamakla birlikte, belli konulardaki ulusal düzenlemelerinin ihlâli önlemek ve cezalandırmak adına yetkilendirilmiştir. BMDHS'nin 33/1(a) maddesinde kıyı devletinin, gümrük, maliye, sağlık ve göç konularındaki kanun ve düzenlemelerinin ülkesinde ya da karasularında ihlâl edilmesini önlemek ve bu alanlardaki ihlâlini cezalandırmak için gerekli olan kontrolü icra edebileceği belirtilmiştir. Dolayısıyla kıyı devleti kara ülkesi, iç suları veya karasularında geçerli olan ve bu maddede belirtilen konulardaki mevzuat ve düzenlemelerine aykırı davranılmasını, bitişik bölge içerisinde, henüz karasularına girilmeden önleyebilecek; ayrıca söz konusu alanlarda yapılan aykırılıklara istinaden suç işleyen ve karasularını terk etmiş olanları bitişik bölgede yakalayarak cezalandırabilecektir.

BMDHS'nin 33. madde metninde belirtilen “kontrol” ifadesi dikkat edilmesi gereken bir husustur. Bu noktada, kıyı devletinin yapacağı “önlemeye yönelik kontrol” faaliyetinin, cezalandırma yetkisini kapsamadığı; “cezalandırmaya yönelik kontrol” faaliyetinin ise sadece kara ülkesi, iç sular ya da karasularında işlenmiş olan suçlar için uygulanacağı, dışarıdan bu bölgeye gelen gemiler için uygulanamayacağı önem arz etmektedir. Yani henüz kara ülkesi veya karasularında işlenmemiş bir suç için yapılacak önlemeye yönelik kontrol, tutuklama ve zorla limana götürme gibi cezaî yargı yetkisi uygulamalarını içermemelidir⁴³.

---

⁴² BMDHS md. 33. Bitişik bölge, kıyı devleti tarafından Münhasır Ekonomik Bölge (MEB) ilan edildiği takdirde, MEB'in bir parçası; ilan edilmemişse Açık Deniz'in bir parçası olarak kabul edilmektedir; Canca, **a.g.e.**, s. 64; Mallia, **a.g.e.**, s. 56.

⁴³ **A.e.**, s. 56, 57.

Yasa dışı göç faaliyetlerine karışan gemiler bakımından, bu gemilerin dışardan bitişik bölgeye girmeleri halinde, yukarıda açıklandığı üzere henüz suç işlenmediğinden; kıyı devleti önleme amaçlı kontrol icra ederek, bu geminin karasularına girmesini önlemek adına tedbir alabilir. Bu tedbirler, geminin durumunun ve niyetinin tespiti amaçlı bordalanması, denetlenmesi, durdurulması ve rotasının değiştirilmesi olabilir⁴⁴. Söz konusu geminin iç sular ya da karasularında yasa dışı göçe ilişkin herhangi bir faaliyete karışmış olması sonrasında bitişik bölgede bulunduğu anda ise, kıyı devleti tutuklama vb. dâhil cezaî yargı yetkisine dair tüm uygulamaları gerçekleştirebilir.

Bitişik bölgede yasa dışı göçe karıştığından şüphe edilen gemilerde yapılan kontrol sonucu, kıyı devletinin geri göndermeme ilkesine ilişkin yükümlülüğünün başlayacağı kabul edilmektedir⁴⁵. Geri göndermeme ilkesi bakımından; bitişik bölgeden çıkarma, zorunlu olarak zulümden kaçılan kaynak ülkeye dönme anlamına geliyorsa, bu uygulama söz konusu ilkenin ihlâlini oluşturacaktır. Bu durumda bitişik bölgeden çıkararak kaynak ülke sularına göndermenin ihlâl oluşturmaması için, gemi kontrol edildikten sonra gemide geçerli sığınma başvurusu olan kimsenin bulunmadığının tespit edilmiş olması gerekir.

---

⁴⁴ **A.e.**, s. 59; **Barnes, a.g.e.**, s. 127.

⁴⁵ Bu yükümlülüklerin gemiye müdahale edilmesiyle başlayacağı kabul edilmektedir. AİHM, devletlerin sınırları dışında ancak etkin kontrolleri (effective control) altında bulunan alanlarda (durumlarda) da, yasal olsun ya da olmasın yaptıkları eylemlerden ya da gerçekleşen olaylardan sorumlu olduklarına hükmetmiştir; AİHM'nin **Case of Issa and Others v. Turkey** Kararı, 31821/96, 16 Kasım 2004, para. 69-72, (Çevrimiçi), <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-67460>, 08 Mayıs 2016. Konumuz açısından gemi üzerindeki etkin kontrolün; gemiye çıkmak, gemi rotası ve içindeki kişi ve mallar üzerinde denetimin ya da hâkimiyetin sağlandığında başlayacağı söylenebilir. Telsiz vb. uyarı sistemleri ile geminin rotası değiştirilmek suretiyle yapılan müdahaleler (silâh vb. ile tehdit ve zorlama hariç) bu kapsamın dışındadır. Söz konusu yükümlülük AB Komisyonu'nun konu ile ilgili yayınladığı çalışmalarda da belirtilmiştir; AB Komisyonu, **Study on the International Law Instruments in Relation to Illegal Immigration by Sea (Commission Staff Working Document)**, (15 Mayıs 2007 - SEC(2007) 691), Brussels, EU Commission, 2007, s. 6, md. 2.4.5, (Çevrimiçi), http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/e-library/documents/policies/irregular-migration-return/pdf/irregular-immigration/sec_2007_691_en.pdf, 05 Şubat 2016.

D. Açık Denizler⁴⁶

BMDHS'nin 86. maddesiyle açık denizler, bir devletin münhasır ekonomik bölgesine, karasularına, iç sularına veya takımda devletin takımda sularına dâhil olmayan bütün deniz alanları olarak tanımlanmıştır. Sözleşme ile hiçbir devletin açık denizlerin herhangi bir parçası üzerinde egemenlik iddiasında bulunamayacağı (md. 89), tüm devletlerin açık denizler üzerinde kendi bayrağını taşıyan gemileri seyrettirme hakkının bulunduğu (md. 90) ve milletlerarası antlaşmalar ile Sözleşme'de belirtilen istisnalar dışında açık denizler üzerinde seyreden gemilerin, münhasıran bayrak devletinin yargı yetkisine tâbi olacağı belirtilmiştir (md. 92/1).

Açık denizler hiçbir devletin egemenliği altında bulunmadığından, bu alanlarda ülkesel yetkilerin kullanılması söz konusu olmayıp, kişisel yetki kapsamında uyruklu prensibi ile devletlerin kendi bayrağını taşıyan gemiler üzerindeki yetkisinden bahsedilebilir. Öyle ki, diğer devletler tarafından açık denizdeki bir gemiye karşı yetki kullanılması kapsamında herhangi bir uygulama yapılabilmesi için bayrak devletinin buna rıza göstermesi gerekir⁴⁷. Bayrak devleti yetkisi kapsamında, yasa dışı göçe karışan gemiler üzerinde bayrak devletinin, ulusal mevzuatının gerektirdiği tüm tedbirleri alması mümkündür. Bayrak devleti bu tedbirleri alırken, yukarıda değinildiği üzere geri göndermeme ilkesi gibi taraf olduğu diğer uluslararası sözleşme ve örf âdet hukuku hükümlerine riayet etmelidir.

---

⁴⁶ Varlığı kıyı devletinin ilanına bağlı olan MEB, esas hattan itibaren en fazla 200 mile kadar belirlenebilen, kıyı devletinin bazı egemen haklara sahip olduğu, karasularına bitişik deniz alanıdır (BMDHS md. 55, 57). Kıyı devleti bu alanlardaki, deniz yatağı üzerinde bulunan sular, deniz yatağı ve bunun toprak altının canlı ve canlı olmayan doğal kaynaklarını ekonomik amaçlarla işletme, araştırma, muhafaza etme ve yönetme hususlarında egemen haklara sahiptir (BMDHS md. 56/1(a)). Kıyı devletine bu alanlarda tanınan yargı yetkisi ise, suni adaların, tesislerin, yapıların kurulması ve kullanılması, deniz bilimsel araştırmaları, deniz çevresinin muhafazası ve düzenlenmesi hususlarındadır (BMDHS md. 56/1(b)). Bu alanlarda tüm devletlerin, yukarıdaki hususlarla çatışmadığı sürece açık denizlerdeki serbestilere sahip olması (md. 58/1, 58/2) ve göç konusunda herhangi bir özel durum veya yetki belirlenmemiş olması nedeniyle; MEB'deki yasa dışı göç hususlarında açık deniz rejimi kuralları dikkate alınmalıdır. Dolayısıyla MEB alanı için ayrıca inceleme yapılmamıştır.

⁴⁷ Gemi kaptanı tarafından bordalanmaya rıza gösterilse de, bu rıza sadece bilgi alma amaçlı olabilir; tutuklama, gözaltına alma gibi uygulama yetkilerini kapsamaz, bu tür tedbirlerin tümü bayrak devletinin rızasına tâbidir; Mallia, **a.g.e.**, s. 63. Göçmen Kaçakçılığı Protokolü'nün 8. maddesinde de, bu uygulamaların bayrak devleti rızasına bağlı olduğu belirtilmiştir.

Açık denizde sadece bayrak devletinin yetkili olmasının istisnaları ise taraflar arasında antlaşma bulunan durumlar ile BMDHS’nde düzenlenen köle ticaretinin önlenmesi (md. 99), deniz haydutluğunun önlenmesi (md. 100), uyuşturucu ve psikotrop maddelerin yasa dışı trafiğinin önlenmesi (md. 108) ve izinsiz yayın yapılmasının önlenmesi (md. 109) konularında diğer devletlerin de yetki kullanabilmesidir. Yasa dışı göç konusu bu istisnalar kapsamına alınmamıştır. Bununla birlikte Sözleşme’de düzenlenen ziyaret hakkı ve kesintisiz takip hakkı da söz konusu istisnalar kapsamında girmektedir.

BMDHS’nin 110. maddesinde ziyaret hakkı düzenlenmiş olup; sadece köle ticareti, deniz haydutluğu, izinsiz yayın ve geminin tâbiyetinden⁴⁸ şüphe duyulması için makul sebepler varsa, geminin bayrağını teyit etmek amaçlı bordalama, belgelerin ve gerekirse güvertenin incelenmesi olarak bu hakkın kullanılabilceği belirtilmiştir. Deniz yoluyla yasa dışı göç faaliyetlerinde de sıklıkla tâbiyetsiz gemilerin (bot ve vb. deniz araçları dâhil) kullanıldığı göz önüne alındığında, bu gemiler üzerinde ziyaret hakkının kullanılması söz konusu olacaktır. İlgili madde tâbiyetsiz olan bu gemilere karşı devletlere, sadece bordalama ve inceleme (examination) konusunda yetki tanımakla birlikte; daha fazla yetkinin (yargı ve uygulama yetkileri) kullanılması için gerekli olan bayrak devleti rızasının alınması, gemilerin tâbiyetsiz olması nedeniyle imkânsızdır. Bu durumda geminin sahibi de belli değilse, her devletin bu gemiler üzerinde yetki kullanabileceği kabul edilmektedir⁴⁹. Ayrıca 2000 yılında imzalanan Göçmen Kaçakçılığı Protokolü’nün 8/7. maddesinde de deniz yoluyla göçmen kaçakçılığında kullanılan bir geminin tâbiyetsiz olduğu ya da tâbiyetsiz bir gemiye benzetilmiş olabileceğinden şüphelenmek için makul nedenlerin bulunması durumunda, taraf devletlerin gemiye çıkabileceği ve gemiyi arayabileceği (search); bulunan kanıtlarla şüphenin doğrulanması halinde kendi ulusal ve uluslararası

---

⁴⁸ Tâbiyete ilişkin hususlar şu şekilde belirtilmiştir: Md. 110/1(d), (e): “ geminin tâbiyetsiz olduğundan, yabancı bir bayrak taşıdığı veya bayrağını göstermeyi reddettiği halde, geminin gerçekte harp gemisi ile aynı tâbiyete haiz olduğundan şüphe etmek için makul sebepler bulunması”.

⁴⁹ Sonuçta bu yetkilerin kullanılması, hiçbir devletin yetkilerine helal getirmeyecektir. Bu tür uygulamalar genellikle uyuşturucu ile mücadele ve Somali’de yaşandığı gibi silâhlı soygun eylemlerine karşı devletlerce alınan tedbirlerde görülmektedir. Bu çıkarımın gerekçeleri için bkz.: Mallia, **a.g.e.**, s. 69, 72.

hukukları uyarınca gerekli önlemleri alacakları belirtilmiştir⁵⁰. Sonuç olarak Protokol'e taraf devletler, göçmen kaçakçılığında kullanılan tâbiyetsiz veya buna benzetilmiş bir gemi hakkında, diğer uluslararası hukuk kurallarını da dikkate alarak, kendi ulusal hukukunun gerektirdiği önlemleri almakla yükümlü tutulmuşlardır.

Kesintisiz takip hakkı, BMDHS'nin 111. maddesinde düzenlenmiş olup, yabancı bir geminin kıyı devletinin kanun ve düzenlemelerini ihlâl ettiğine yönelik haklı sebeplerin bulunması durumunda uygulanır. Kesintisiz takip, söz konusu geminin iç sular, karasuları ya da bitişik bölgede (bu alana özgü hakların ihlâl edilmesi halinde) bulunduğu zaman, durması yönünde yapılan uyarı ile başlatılabilir. Takibin bitişik bölge ötesinde de devam etmesi için kesintiye uğramaması gerekmektedir. Ayrıca takip, gemi kendi ya da üçüncü bir devletin karasularına girdiğinde sonlandırılmalıdır. Bu şartların sağlanması halinde, kıyı devleti söz konusu gemiler üzerinde tutuklama dâhil yargı yetkisinin gerektiği uygulamaları gerçekleştirebilir⁵¹. Kıyı devletinin iç suları, karasuları ve bitişik bölgesinde meydana gelen yasa dışı göç olayları kapsamında da; suça karışan gemiler bu alanlardan başlamak üzere diğer devletlerin karasularına kadar takip edilebilir. Açıklanan diğer şartların da sağlanması ve geminin bitişik bölge ya da açık denizde yakalanması halinde; kıyı devleti tarafından geminin limana getirilmesi dâhil, deniz alanlarına özgü yukarıda belirtilen uygulama ve yargı yetkileri kullanılabilir.

Açık denizde yasa dışı göç olaylarına karşı, bayrak devletinin ve istisnai durumlarda diğer devletlerin kullanabileceği yetkilerin yanında; Göçmen Kaçakçılığı Protokolü kapsamında bayrak devletinin rızası ile diğer taraf devletlerin kullanabileceği yetkiler de bulunmaktadır. Protokol'ün 8/2. maddesinde, seyir özgürlüğü kullanan ve başka bir taraf devletin bayrağını taşıyan bir geminin, deniz yoluyla göçmen kaçakçılığına karıştığından şüphelenmek için makul nedenler varsa,

---

⁵⁰ İlgili maddede, arama ve gemiye çıkma fiilleri için bunların isteğe bağlı olarak yapılabileceği anlamına gelen "may" ifadesi kullanılırken; geminin göçmen kaçakçılığında kullanıldığı kesinlik kazandığında, taraf devletlerin diğer önlemleri almaları hususunda zorunlu oldukları belirtilen "shall" ifadesi kullanılmıştır. Dolayısıyla bu tür bir tespit sonunda, taraf devletler kendi ulusal ve uluslararası hukuk hükümlerinin gerektirdiği önlemleri almakla yükümlü tutulmuşlardır.

⁵¹ Maddenin 7. fıkrasında, bu yetkinin varlığına değinilmektedir. Ayrıca kesintisiz takip hakkının, askeri veya devlet hizmetinde olan ve bu amaçla yetkilendirildiği açıkça işaretlenmiş ve teşhis edilebilir, gemi ve uçaklar tarafından kullanılabilirliği belirtilmiştir.

bu şüpheli taşıyan taraf devletince bayrak devletine durumun bildirilerek, gemi kaydının teyidinin istenebileceği belirtilmiştir. Teyidin sağlanması halinde de, gerekli önlemleri almak için bayrak devletinden yetki talep edilebilecektir. Bayrak devleti, talepte bulunan devleti; gemiye çıkmak, aramak ve eğer şüphenin doğruluğuna ilişkin kanıt bulunursa gemiye, gemideki kişilere ve yüke ilişkin önlemleri almak adına diğer hususlarda da yetkilendirebilir. Şüphenin doğrulanması halinde verilebilecek yetkiler sınırlı olarak sayılmamakla birlikte; bir taraf devlet, bayrak devletinin açık yetkisi olmadan, verilen yetkiler dışında ek önlemler almayacaktır (md. 8/5)⁵².

Açık denizlerde gemiye çıkılmak suretiyle yapılan müdahalelerde de, gemide sığınma arayanların bulunması durumunda; geri göndermeme ilkesine ilişkin yükümlülüğünün söz konusu müdahale ile başlayacağı kabul edildiğinden⁵³, bu şekilde müdahalede bulunan devlet sığınma arayanların başvurularını dikkate alarak geri göndermeme ilkesine uygun hareket etmelidir. Aksi halde 1951 Cenevre Sözleşmesi ve AIHS hükümlerinin ihlali gündeme gelecektir⁵⁴. AIHM, 2012 yılındaki Hirsi Jamaa ve İtalya Davası'nda, İtalya'nın açık denizde (Malta'nın Arama Kurtarma Bölgesi'nde) Somali ve Eritre uyruklu göçmenleri taşıyan gemiye müdahale ederek, sığınma başvurularını dikkate almadan, Libya ile arasındaki geri kabul anlaşmasına

---

⁵² Bu durumun istisnası; kişilerin hayatlarına yönelik yakın tehlikeyi ortadan kaldırmak için gerekli olması ve ikili ya da çok taraflı anlaşmalardan kaynaklanması halinde, taraf devletler gereken diğer önlemleri de alabilecektir (md. 8/5). Örneğin, geminin batma tehlikesinin bulunduğu durumda gemiye çıkılarak, kişilerin tahliye edilmesi; ya da göçmen kaçakçıları tarafından göçmenlerin denize atılması, silâhla yaralanması vb. hayati tehlike içeren davranışlarda bulunulması halinde gemiye çıkılarak bu kişilerin kontrol altına alınması gibi.

⁵³ Bkz.: dn 45.

⁵⁴ AB Komisyonu, **Study on the International...**, s. 6, md. 2.4.5. İtalyan savaş gemisi tarafından, göçmen taşıyan Kater gemisine açık denizde müdahale edilmesi sonucu batması olayının taşındığı Xhavara Davası'nda AIHM, yetkisizlikten hiç bahsetmediği gibi İtalya'nın doğrudan davalı durumda bulunduğunu ve taraf devletlerin iade etmeme yükümlülüğü taşıdığı bir kişiyi tehlike altında olacağı ülkeye dönmek zorunda bırakan bir müdahalenin orantısız olacağını belirtmiştir. Dava hakkında iç hukuk yolları tüketilmediğinden, kabul edilemezlik kararı verildiği için, ilgili hususa kısmen değinilmiştir; Dolunay Özbek, "Mültecilerin Denizde Korunması", **İltica, Uluslararası Göç ve Vatansızlık: Kuram, Gözlem ve Politika**, Ed.: Özlem Çelebi, Saime Özçürümez, Şirin Türkay, Ankara, BMMYK, 2011, s. 122, 123. Kararın Türkçe ya da İngilizce metnine ulaşamadığı için bu kaynaktan yararlanılmıştır. Devletlerin açık denizde kontrol icra ettiğinde (etkin kontrol); bu kontrolle birlikte, kontrolü/denetimi altında bulunan kişiler üzerinde o devletin yetki ve yükümlülüklerinin başladığını gösteren diğer bir karar için bkz.: AIHM'nin **Case of Medvedyev and Others v. France** Kararı, 3394/03, 29 Mart 2010, para. 62-67, (Çevrimiçi), <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-97979,09> Mayıs 2016.

istinaden göçmenleri Libya'ya teslim etmesini, Libya'nın da bu kişileri Somali ve Eritre'ye göndermesi neticesinde, AIHS'nin 3. maddesine aykırı bulmuştur⁵⁵.

E. Arama Kurtarma Bölgeleri

BMDHS ile önemli yetkilere sahip olan kıyı devletlerinin, bu yetkilerin yanında uluslararası hukuktan kaynaklanan bir takım yükümlülükleri de bulunmaktadır. Konumuzla ilgili olarak bunların başında, geri göndermeme yükümlülüğü bulunmakla birlikte; denizde tehlikede bulunan kişiye yardım etme⁵⁶ de öne çıkan diğer bir yükümlülüktür. Denizdeki yasa dışı göç girişimlerinin sıklıkla arama kurtarma faaliyetine dönüşebildiği göz önüne alındığında, devletlerin denizdeki yetkilerinin belirlenmesinde, arama kurtarma bölgelerindeki sorumluluklarına da değinmek gerekir.

BMDHS'nin 98. maddesi her devletin, kendi bayrağını taşıyan bir gemiden; denizde tehlike içerisinde bulunan her kişiye yardım etmesini ve imkânlar ölçüsünde kendisini tehlikeye sokmadan kurtarmaya gitmesini, talep edeceğini belirtmiştir. Bununla birlikte bütün kıyı devletlerinin, arama ve kurtarma hizmetlerinin kurulması ve işleyişini kolaylaştırması; gerektiğinde komşu devletlerle bölgesel düzenlemeler çerçevesinde işbirliğinde bulunmaları gerektiği ifade edilmiştir⁵⁷. BMDHS'nde

⁵⁵ Mahkeme, başvuruların hem Libya'da hem de sonradan gönderildikleri Somali ve Eritre'de kötü muamele ve işkenceye maruz kalma riskleri bulunduğundan, İtalya'nın iki kere AIHS'nin 3. maddesini (işkence yasağı) ihlâl ettiğine hükmetmiştir; AIHM'nin **Case of Hirsi Jamaa and Others v. Italy** Kararı, 27765/09, 23 Şubat 2012, para. 113-138, 146-158, (Çevrimiçi), <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-109231>, 08 Mayıs 2016.

⁵⁶ Denizde tehlikede bulunan kişilere yardım etme yükümlülüğü, uluslararası örf âdet hukukun bir kuralı olarak kabul edilmektedir; Uluslararası Hukuk Komisyonu (ILC)'nin UN Doc A/3179 (1956) sayılı kararından aktaran Mallia, **a.g.e.**, s. 96.

⁵⁷ BMDHS Madde 98: “1. Her Devlet, bayrağını taşıyan bir geminin kaptanından, gemiye, mürettebatına veya yolculara ciddi zarar gelmeden yapabileceği ölçüde, a. denizde kaybolma tehlikesi içinde bulunan herhangi bir kimseye yardım etmesini; b. tehlikede olan kimsenin, yardım ihtiyacından haberdar edilirse, makul olarak kendisinden beklenebildiği ölçüde, onları kurtarmaya mümkün olan süratle gitmesini; c. bir çarpışmadan sonra, diğer gemiye, mürettebatına ve yolcularına yardım etmesini ve, mümkün olan haberdar etmesini isteyecektir. 2. Her kıyı Devleti, deniz ve hava güvenliğini sağlamak üzere uygun, etkili ve sürekli bir arama ve kurtarma hizmetinin kurulmasını ve işleyişini kolaylaştıracak ve gerektiği takdirde bu amaçla komşu devletlerle bölgesel düzenlemeler çerçevesinde işbirliğinde bulunacaktır.”. Görüldüğü üzere bu hükümler bayrak devletlerinin sorumluluğunu işaret etmektedir.

“arama kurtarma bölgesi” şeklinde bir bölge ayrımı yapılmamış olsa da; Denizde Arama ve Kurtarma Uluslararası Sözleşmesi (SAR)⁵⁸’nin kabul edilmesiyle, ülkelerin sorumluluklarını belirleme adına IMO tarafından Dünya denizleri 13 arama kurtarma bölgesine ayrılmıştır⁵⁹.

Arama kurtarma bölgesi, Sözleşme’nin 1.3.4 maddesinde, “içerisinde arama kurtarma hizmetlerinin sağlandığı ve bir kurtarma koordinasyon merkezine⁶⁰ bağlı olan, boyutları belirlenmiş bölge” olarak tanımlanmıştır. Bu bölgeler, tehlike durumları karşısında kurtarma faaliyetlerinin koordine edilmesinde, birincil sorumluluğun hangi devlette olduğunu belirlemektedir. Sözleşme’ye taraf devletlerin temel görevi, kendi arama kurtarma teşkilatlarını koordine ederek, gereken durumlarda komşu devletlerin arama kurtarma faaliyetleri ile arasında koordinasyonu sağlamak olarak belirlenmiştir (md. 3.1.1). Bu koordinasyonun sağlanması kapsamında da, taraflar arasında aksi kararlaştırılmadıkça, bir taraf devletin sadece kazaya uğrayan gemilerin yerini araştırmak ve kazaya uğrayanları kurtarmak amacıyla diğer taraf devletlerin kurtarma birimlerinin, karasularına girmesine izin vermesi tavsiye edilmektedir (md. 3.1.2)⁶¹. Ayrıca taraf devletlerin, arama kurtarma koordinasyonu sağladıkları bölgelerde, denizde tehlike içinde bulunan şahıslara en kısa sürede yeterli arama kurtarma hizmetini sağlanması için gerekli düzenlemeleri yapmaları gerektiği ifade edilmiştir (md. 2.1.1).

Denizde yaşanan yasa dışı göç olaylarında, kullanılan deniz araçlarının batması ya da aşırı yüklenmesi neticesinde bu kişilerin yaşamlarının tehlikeye girmesi, tehlikede olan bu insanların kurtarılmasında karşılaşılan güçlükler ve hukukî

---

⁵⁸ **International Convention on Maritime Search and Rescue (SAR)**, 27 Nisan 1979, 1405 UNTS 97, R.G. 27.03.1985/18707.

⁵⁹ Sözleşme’nin amacı, uluslararası arama kurtarma planı geliştirilmesi ve bu bağlamda nerede olursa olsun kaza meydana geldiğinde, denizde tehlikede bulunan insanların kurtarılmasının arama kurtarma organizasyonunca ve gerekli olduğunda komşu organizasyonlarla koordine edilmesi olarak belirtilmiştir; “International Convention on Maritime Search and Rescue (SAR)”, (Çevrimiçi), [http://www.imo.org/en/About/Conventions/ListOfConventions/Pages/International-Convention-on-Maritime-Search-and-Rescue-\(SAR\).aspx](http://www.imo.org/en/About/Conventions/ListOfConventions/Pages/International-Convention-on-Maritime-Search-and-Rescue-(SAR).aspx), 18 Ocak 2016.

⁶⁰ Kurtarma koordinasyon merkezi (RCC): “*Bir arama kurtarma bölgesi içerisinde arama ve kurtarma hizmetlerinin yeterli şekilde organize edilmesini teşvik ve arama ve kurtarma faaliyetlerinin yürütülmesini koordine eden sorumlu birim*” olarak tanımlanmıştır (md. 1.3.5).

⁶¹ Diğer bir taraf devletin karasularına girilmesi gerekli görüldüğünde, öncelikle karasuyuna girilecek devletin kurtarma koordinasyon merkezi ya da tayin edilmiş başka bir makamına, bu gerekliliğin bütün ayrıntılarını içerecek şekilde hazırlanan bir talep gönderilecektir (md. 3.1.3).

düzenlemelerdeki boşluklar nedeniyle IMO, 2004 yılında özellikle bu durumdaki kişileri ilgilendiren hususlarda önemli kararlar almıştır⁶². Söz konusu sorunların başında özellikle, Tampa olayındaki gibi, kurtarılan kişilerin nereye götürüleceği konusu yer almıştır. Karara konu olayda; Norveç bayraklı MV Tampa isimli gemi 2001 yılında Avusturalya'nın Christmas Adası yakınlarında, Avusturalya Kurtarma Koordinasyon Merkezi tarafından, tehlike sinyali alınan Palpa isimli gemiye yardım etmesi amacıyla yönlendirilmiştir. MV Tampa, çoğu Avusturalya'ya sığınma amacıyla olan 438 kişiyi batma tehlikesi bulunan gemiden kurtararak, bu kişileri karaya çıkarmak amacıyla rotası üzerinde bulunan Endonezya'ya yönelmiştir. Kurtarılan kişilerin gemi kaptanını tehdit etmesi sonucu Christmas adasına yönelen MV Tampa, Avusturalya hükümetinin izni ile kurtarılan kişileri bu adaya bırakmak istemiş, ancak kurtarmanın Endonezya sorumluluk sahasında gerçekleşmesi nedeniyle bu talebi geri çevrilmiştir. Gemi kaptanın geminin Endonezya'ya ulaşması için elverişsiz durumda olduğu hakkında, Avusturya ile defaten görüşmesi de sonuç vermeyince, gemi kaptanı tarafından tehlike mesajı çekilerek MV Tampa Avusturalya karasularına sokulmuştur. Avusturalyalı askerlerce MV Tampa'ya bordalanarak gemiye çıkılmış ve karasuları içerisinde demirletilmiştir. Avusturalya hükümeti tarafından Endonezya ve Norveç ile göçmenleri almaları hususunda görüşülmüş ancak iki Devlet de bunu kabul etmemiştir. Norveç'in konu hakkında BM, BMMYK, IMO'ya yaptığı şikâyetler üzerine ve kurtarmadan 9 gün sonra, Avusturalya tarafından göçmenler alınarak Nauru ve Yeni Zellanda'ya çıkarılmıştır⁶³.

Sözleşme'de 2004 yılında yapılan ve 2006 yılında yürürlüğe giren değişiklikle⁶⁴, denizde tehlikede bulunan ve kurtarılan kişilerin sahile çıkarılacağı en

---

⁶² Denizden kurtarılan sığınma arayanlar, mülteciler ve kaçak yolculara nasıl muamele yapılacağı hakkında IMO Deniz Güvenlik Komitesi(Maritime Safety Committee)'nin 20 Mayıs 2004 tarihli ve MSC 167(78) sayılı, "Guidelines on the Treatment of Persons Rescued at Sea (Denizde Kurtarılan Kişilere Muamele Kuralları)" başlıklı kararı.

⁶³ Michael White, "M.V. Tampa and Christmas Island Incident, August 2001", **Bimco Review**, London, 2001, s. 1-4, (Çevrimiçi), http://coordination-maree-noire.eu/IMG/pdf_ex_The_M.V._Tampa_and_the_Christmas_Island_Incident_Updated_.pdf, 19 Ocak 2016.

⁶⁴ IMO Deniz Güvenlik Komitesinin 20 Mayıs 2004 tarihli ve MSC 155(78) sayılı kararı, (Çevrimiçi), <http://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain?page=search&docid=432acad44&skip=0&query=disembarking%20persons%20found%20in%20distress>, 19 Ocak 2016.

uygun yerin belirlenmesi için diğer devletlerin kurtarma koordinasyon merkezleriyle işbirliği yapması hususu, taraf devletlerin sorumluluğu olarak belirlenmiştir (md. 3.1.6.4). Ayrıca taraf devletlerin, arama kurtarma koordinasyonu sağladıkları bölgelerde, en uygun sürede güvenli çıkarma yerinin tespit edilmesinden sorumlu oldukları ve kurtarılan kazazedelerin belirlenen yerlere çıkarılması konusunda kurtaran gemiye yardımcı olacakları ifade edilmiştir (md. 3.1.9)⁶⁵.

IMO kurtarılan kişiler hakkındaki aynı sorunlar nedeniyle, SAR ile birlikte 1974 tarihli Denizde Can Emniyeti Uluslararası Sözleşmesi'ne (SOLAS)⁶⁶ de değişiklikler getirmiştir. SOLAS'ın, tehlike mesajını alan gemi kaptanlarının kendilerini tehlikeye atmadan en seri şekilde yardıma gitmesini öngören 5. Bölümünün 33. Kuralı'na, MSC 153(78) sayılı kararı ile 1-1 maddesi eklenmiştir. Bu maddeye göre Sözleşme'ye taraf devletlerin, gemi kaptanlarının kendi emniyetlerini tehlikeye atmamak şartıyla, planlı rotalarından mümkün olduğunca az sapmasını sağlayacak şekilde, denizde tehlikede olan kişilerin kurtarılmasına yardım etmelerinin sağlanması için, işbirliği ve koordine içerisinde olacakları; ayrıca arama kurtarma bölgesinden sorumlu olan devletin, kurtarılanların uygulanabilir en kısa sürede güvenli bir bölgeye çıkarılması hususu da dâhil, söz konusu koordine işlemlerinden sorumlu olduğu belirtilmiştir⁶⁷.

---

⁶⁵ IMO Deniz Güvenlik Komitesinin 20 Mayıs 2004 tarihli ve MSC 167(78) sayılı kararı ile bu madde Sözleşme'ye eklenmiş olup, söz konusu hususların devletlerin sorumluluğu kapsamında olduğu ifade edilmiştir (md. 2.4, 2.5). Güvenli çıkarma yerinin, bu kararın 6.12 ve 6.18. maddeleri arasında çeşitli etkenleri dikkate alarak belirlenmesi gerektiği ifade edilmekle birlikte, 6.15. maddede bu yerin kurtarma olayının özeline göre belirlenmesi gerektiği vurgulanmıştır. Karar metni için bkz.: (Çevrimiçi), <http://www.refworld.org/docid/432acb464.html>, 19 Ocak 2016.

⁶⁶ **International Convention for the Safety of Life at Sea (SOLAS)**, 01 Kasım 1974, 1184 UNTS 2, R.G. 25.05.1980/16998. SOLAS, gemilerin dizayn kriterlerinden muhabere cihazlarının özellikleri ile muhabere usullerine kadar tüm konuları can ve mal emniyeti açısından inceleyerek kurallar koyan, can ve mal emniyetinin sağlanması için alınması gereken tedbirler ve kuralları belirleyen uluslararası bir sözleşmedir. SOLAS, denizdeki arama kurtarma faaliyetlerine yönelik SAR kadar kapsamlı olmamakla birlikte; denizde tehlikede bulunan kişilere yardım etme yükümlülüğün kural haline getirilmesi bakımından önem arz etmektedir. SOLAS denizdeki arama kurtarma faaliyetlerine ilişkin SAR ile benzer ve daha genel hükümler içerdiğinden, konumuz amacıyla daha kapsamlı olan SAR'ın incelenmesine ağırlık verilmiştir.

⁶⁷ Kurtarılan kişilerin çıkarılacağı güvenli bölgenin tespit edilmesi hususunda sorumluluğun, kurtarmanın yapıldığı arama kurtarma bölgesinden sorumlu olan devlete ait olduğu Deniz Güvenlik Komitesinin 78/26 ve 167(68) sayılı kararlarında da vurgulanmıştır.

IMO tarafından SAR ve SOLAS Sözleşmeleri'nde yapılan bu değişikliklerin, kurtarılan kişilerin çıkarılacağı güvenli yerin tespit edilmesi açısından gecikmeleri ve belirsizlikleri gidermede önemli bir rol oynadığı söylenebilir. Nitekim güvenli bölgenin tespit edilmesinde, arama kurtarma bölgesinden sorumlu devlet başlıca yetkili olarak belirlense de; bu tespitin, Sözleşme içerisinde sıklıkla vurgulanan devletlerarası işbirliği ile yapılacağı belirtilmiştir⁶⁸. Bu nedenle arama ve kurtarmanın gerçekleştiği bölgeden sorumlu devletin, kendi ülkesi dışında bir yer belirlemesi ve belirlenen yerdeki ülkenin işbirliğine yanaşmaması benzer sorunları gündeme getirecektir. Böyle bir durumda bölgeden sorumlu devlet, işbirliğinin sağlanamadığı her durumda, kurtarılan kişilerin başka ülkedeki güvenli bir bölgeye çıkmalarını sağlayamadığından ve güvenli yer bulma sorumluluğu kendinde olduğundan, bu kişileri kendi ülkesine almak durumunda kalabilir⁶⁹. Dolayısıyla söz konusu hükümlerin amacına ulaşmasında, devletlerarası işbirliği önkoşul niteliğini taşımakta olup; bu işbirliğinin de AB gibi bölgesel düzeyde yapılan, mali yardım ile kaynak ve külfet paylaşımı gibi anlaşmalarla sağlanabileceği kabul edilmektedir⁷⁰.

III. Deniz Yoluyla Gerçekleştirilen Yasa Dışı Göç ile Mücadelede Düzeninin Sağlanmasında Yetki Kullanımına İlişkin Uluslararası Uygulamalar

Deniz yoluyla gerçekleştirilen yasa dışı göç, günümüzde denize kıyısı olan hemen her devleti etkilemektedir. Denizdeki göç hareketlerinde farklı kaynak ülkelerin, güzergâhların, yöntemlerin kullanılması ve deniz üzerinde bu hareketleri bireysel olarak önlemenin zorlukları; devletleri söz konusu mücadelede uluslararası işbirliğine yönlendirmiştir. Devletlerarasındaki işbirliği, denizdeki etkinliğin

⁶⁸ Söz konusu değişiklikler karara bağlanmadan önce ve sonrasında da, farklı devletler tarafından, Sözleşme'ye eklenmek üzere “güvenli yerin doğrudan belirtilmesi (bayrak devleti, geminin sonraki limanı... gibi)” ve “ülkesi dışında güvenli yer tespit edemeyen sorumlu devletin kurtarılan kişileri kendi ülkesine alması” gibi konularda öneriler sunulmuştur. Ancak yapılan her öneri, farklı konumdaki devletlerin çıkarlarıyla ters düştüğünden ve daha kapsamlı bir düzenleme oluşturmanın IMO'nun yetkilerini aşacağından, bu tür bir kesin hüküm yerine, işbirliği koşulunun belirtilmesi hususunda anlaşılmıştır. Yapılan öneriler ve karşı görüşler için bkz.: Mallia, **a.g.e.**, s. 130-140.

⁶⁹ Her ne kadar “ilgili hükmün bu anlama gelmediği” ifade edilse de (MSC 79/22/6), sonuçların bu şekilde gelişmesi mümkündür.

⁷⁰ Mallia, **a.g.e.**, s. 140; Barnes, **a.g.e.**, s. 139.

arttırılması ve gerçekleşen yasa dışı göç hareketleri sonucunda oluşan yükün paylaşımı şeklinde olabildiği gibi, özellikle kaynak ve transit ülkelerde alınması gereken önlemlere yönelik de olabilmektedir.

Bu bölümde yukarıda açıklanan yetkiler ve işbirliği çerçevesinde, devletlerin deniz yoluyla gerçekleştirilen yasa dışı göçle mücadelesindeki uygulamalarına yer verilecektir. Göç akımlarına yoğun olarak maruz kalan ve bu eylemleri, kamu düzenleri ile güvenlikleri açısından daha tehlikeli gören devletlerin, mücadelede yeni çözümler geliştirdikleri ya da uluslararası hukukun tanıdığı yetkilerin sınırında ve ya daha fazlasını kullandıkları görülmektedir. Çalışmamız kapsamında tüm devlet ve devlet topluluklarının uygulamalarına değinmek mümkün olmadığından; bu hususları dikkate alarak, deniz yolunun kullanıldığı yasa dışı göç hareketlerinde hedef ülke olarak ilk sıralarda yer alan ve kullandığı yetkiler bakımından uluslararası alanda eleştirilere maruz kalan örneklerle yer verilmiştir⁷¹.

A. Avrupa Birliği'nin Uygulamaları

AB'nin Tampere Zirvesi ile başlayan ortak bir göç ve sığınma politikası oluşturma çalışmaları kapsamında yasa dışı göç ile mücadele için; kaynak ve transit ülkelerle işbirliğine, vize politikası oluşturulmasına, ortak bir sınır kontrol sistemi oluşturulmasına ve bu hizmetlerdeki işbirliğine (teknoloji, bilgi ve görev paylaşımı gibi) önem verilmiştir. AB bünyesinde iç sınırlardaki kontrollerin kaldırılarak, Birlik içinde dolaşımın serbest olması ve bu serbestiden yasa dışı konumda bulunan göçmenlerin de yararlanabilmesi; yasa dışı göçü önlemek adına Birlik'in dış sınırlarında daha sıkı ve tutarlı şekilde kontrollerin yapılmasını gerekli kılmıştır.

Birliğin dış sınırlarının yönetimi ile ilgili alınacak tedbirlerin etkin şekilde uygulanmasını sağlamak amacıyla, bu sınırların gözetim ve kontrolünden sorumlu olan Frontex ajansı kurulmuş ve 2005 yılında faaliyetlerine başlamıştır. Frontex'in

---

⁷¹ Yasa dışı göç hareketlerine en fazla maruz kalan hedef ülkeler arasında ABD, Avusturalya ve AB ülkeleri yer almaktadır; Elif Uzun, "Uluslararası Mülteci Hukuku", **Uluslararası Hukuk II**, Ed.: Ayşe Nur Tütüncü, Elif Uzun, 2. Bs., Eskişehir, Anadolu Üniversitesi, 2015, s. 124. Yoğun göç akımlarıyla karşılaşan hedef ülkeler ve farklı kategorilere göre sıralaması hakkında daha ayrıntılı bilgi için bkz.: IOM, **Global Migration Trends Factsheet 2015**, s. 12. ABD ve Avusturalya söz konusu mücadelede kullandığı yetkiler bakımından uluslararası alanda eleştirilmektedir.

doğrudan kolluk gücü bulunmamakla birlikte; üye devletlerin personel ve araçları kullanılarak gerçekleştirilen müşterek operasyonların planlanması, koordine edilmesi ve uygulanması, görevlilere eğitim verilmesi, risk analizlerinin yapılması, teknolojik ihtiyaçların belirlenmesi, bilgi paylaşımının sağlanması ve yasa dışı olarak ülkelerinde bulunan göçmenlerin geri gönderilmeleri konusunda üye devletlere yardım edilmesi, görevlerini yerine getirmektedir⁷². Frontex tarafından, göç akışlarının yoğun olarak yaşandığı bölgelerde operasyonlar düzenlenmekte, farklı üye devlet gemilerinin operasyon bölgesinde görev yapması sağlanmaktadır. Bununla birlikte, hem istihbarat toplamak ve analiz etmek, hem de üye devletler ve Birlik organları arasında bilgi paylaşımı ve işbirliğinin sağlanması amacıyla, gemilerde Göç İrtibat Görevlileri⁷³ ya da istihbarat subayları konuşlandırmaktadır⁷⁴.

Yasa dışı göçle mücadele amacıyla Frontex koordinesinde gerçekleştirilen operasyonlar daha çok Akdeniz’de yoğunlaşmakta olup; bu operasyonların nasıl yapılacağı ve uyulması gereken hususlar, AB deniz dış sınırlarının denetimi için operasyonel işbirliği kurallarını oluşturan “*AB Üye Devletlerinin Dış Sınırlarda Operasyonel İş Birliği Yönetimi İçin Avrupa Ajansı Tarafından Operasyonel İşbirliği Kapsamında Koordine Edilen Dış Deniz Sınırlarının Gözetimi İçin Kuralların Oluşturulması*” isimli Tüzük⁷⁵ ile belirlenmiştir. Dolayısıyla AB tarafından, deniz sınırlarında yasa dışı göç ile mücadele kapsamındaki uygulamalar, bu Tüzük esasları doğrultusunda icra edilmektedir⁷⁶.

---

⁷² “Mission and Tasks”, (Çevrimiçi), <http://frontex.europa.eu/about-frontex/mission-and-tasks/>, 21 Ocak 2016.

⁷³ Immigration Liaison Officer (ILO).

⁷⁴ European Commission, *A Study on Smuggling...*, s. 87.

⁷⁵ Avrupa Parlamentosu ve Konseyi’nin 15 Mayıs 2014 gün ve 656/2014(EU) sayılı, “**Establishing Rules for the Surveillance of the External Sea Borders in the Context of Operational Cooperation Coordinated by the European Agency for the Management of Operational Cooperation at the External Borders of the Member States of the European Union**” isimli Tüzüğü, OJ 27.06.2014 L189 s. 93, (Çevrimiçi), <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32014R0656>, 26 Ocak 2016. AB kapsamında kullanılan İngilizce terimlerin Türkçe’ye çevirisinde, T.C. AB Bakanlığı’nın ilgili Rehberi’nden faydalanılmıştır; T. C. AB Bakanlığı, “Avrupa Birliği’nin Bazı Hukuki Düzenlemelerinin Türkçe’ye Çevrilmesinde Kullanılacak Rehber”, (Çevrimiçi), http://www.ab.gov.tr/files/ceb/ab_nin_bazi_hukuki_duzenlemelerinin_turkce_ye_cevrilmesinde_kullanilacak_rehber.pdf, 21 Mart 2016.

⁷⁶ AB’nin birlik olarak icra ettiği görevleri kapsamaktadır; European Commission, *A Study on Smuggling...*, s. 101.

Tüzük'ün başlangıç bölümünde hem birlik içerisinde hem de üçüncü devletlerle işbirliğinin önemi vurgulanmakta ve kurtarılan ya da yakalan kişilere uluslararası yükümlülükler kapsamında insanca davranılacağı, ilk yardım hizmetlerinin sağlanacağı belirtilmiştir. Ayrıca üye devletler tarafından diğer devletlerle, farklı hükümler içeren ikili antlaşmalar yapılmış olsa da; icra edilen faaliyetlerde AB müktesebatına, 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne, Palermo Sözleşmesi ve Protokolleri'ne uygun hareket edilmesi şart koşulmuştur.

Tüzüğün 6. maddesinde karasularındaki müdahale esasları düzenlenmiş olup, bu maddenin 1. fıkrasına göre; (kontrol noktalarını atlayarak) yasa dışı giriş yapacağı ya da göçmen kaçakçılığına karışacağı yönünde makul şüphe bulunan bir geminin, üye devletin karasularında tespit edilmesi halinde, bu devlet tarafından operasyona katılan diğer üye devlet gemileri şu hususlarda yetkilendirilecektir: Geminin sahibi, bayrağı, kimliği, planlı rotası, personel ve yolcu sayısı gibi hususlarda bilgi edinme; gemiyi durdurma, bordalama, kargo ve personel dâhil arama, gemideki kişileri yasa dışı giriş yapmamaları ve karşılaşılabilecekleri cezalar konusunda bilgilendirme. Şüphelerin kanıtlarla doğrulanması halinde de; gemiye el konulması ve gemidekilerin tutuklanması, operasyon planına bağlı olarak geminin veya gemideki kişilerin üye devletin kıyılarına getirilmesi ya da geminin karasuları ve bitişik bölgeden uzaklaşacak şekilde rotasını değiştirmesi emrinin verilmesi ve uyguladığından emin olana kadar refakat edilmesi hususlarında, operasyon yapan birimler yetkilendirilecektir (md. 6/2). Ayrıca müdahalenin yapıldığı karasuları, operasyona dâhil olmayan bir üye devlete ait olsa da; uygulanacak önlemler ve yetkiler, o üye devletin (karasularında operasyon yapılan) talimatları (verdiği yetkiler) doğrultusunda yerine getirilecektir (md. 6/6).

Açık denizde, göçmen kaçakçılığına karıştığına ilişkin makul sebepler bulunan bir gemi hakkında uygulanacak tedbirler ise Tüzük'ün 7. maddesinde belirtilmiştir. Bu tedbirler de, karasularında şüphelenilen gemi hakkında uygulanacak tedbirlerle aynı olup, farklı olarak geminin bayrak devletinden yetki talep edilmesi ile Göçmen Kaçakçılığı Protokolü ve uluslararası hukukun ilgili diğer hükümlerine uygun hareket edilmesinin öngörülmesidir (md. 7/1). Açık denizde bulunan söz konusu gemi hakkında şüpheleri doğrulayacak delil bulunması durumunda da, bayrak devletinin

verdiği yetkiler doğrultusunda; gemiye el konulması ve gemidekilerin tutuklanması, karasuları ya da bitişik bölgeye girilmemesi için uyarma, zorunlu olduğunda rotasını değiştirmesi talimatının verilmesi, geminin veya gemideki kişilerin üye devlete veya üçüncü bir ülkeye yönlendirilmesi ya da üçüncü ülke yetkililerine teslim edilmesi, tedbirleri uygulanabilecektir (md. 7/2).

Müdahale edilen ya da kurtarılan göçmenlerin karaya çıkarılacağı yerler bakımından; operasyonun karasuları ya da bitişik bölgede yapıldığı zaman, göçmenlerin kıyı üye devletinin ülkesine çıkarılacağı ifade edilmiştir (geri çevrilmediği takdirde). Açık denizde icra edilen operasyonlar kapsamında da; göçmenlerin, geminin geldiği düşünülen üçüncü ülkeye, belirlenemiyorsa üye devlet ülkesine çıkarılacakları belirtilmiştir. Ayrıca arama kurtarma durumlarında, kurtarılan kişiler için güvenli bölgenin belirlenmesinden Kurtarma Koordinasyon Merkezi'nin ve bu faaliyetlere katılan üye devlet birimlerinin sorumlu olduğu ifade edilmiştir (md. 10/1).

Tüzük, göçmen kaçakçılığına karıştığına yönelik makul şüphe bulunan bir geminin tâbiyetsiz olması ya da tâbiyetine ilişkin şüphelerin bulunması durumunda ise, Göçmen Kaçakçılığı Protokolü ilgili hükümleri⁷⁷ doğrultusunda hareket edilmesini öngörmüştür (md. 6/5, 7/6, 7/7, 7/11).

Geri göndermeme ilkesine ilişkin olarak Tüzük'ün 4. maddesinde, üye devletlerin icra ettiği görevler kapsamında kurtardığı ya da müdahale sonucu yakaladığı göçmenleri karaya çıkarmak üzere güvenli bölge belirlerken, diğer devletlerle aksini öngören anlaşmalar yapılmış olsa da, geri göndermeme ilkesine uygun hareket etmeleri ve bu ilkenin ihlâli anlamına gelebilecek durumda bulunan ülkelere çıkarma yapılmaması vurgulanmıştır.

Denizde müdahale edilen ya da kurtarılan göçmenler arasında sığınma arayanların olması durumunda ise; bu kişilerin karaya çıkarılmasından sonra,

---

⁷⁷ Protokol'ün 8/1 ve 8/7. maddeleri, bkz.: 2. Bölüm s. 34, 35.

başvuruların üye devlet ülkesi üzerinde, bu amaçla görevlendirilmiş kişilerce alınması uygun görülmüştür⁷⁸.

Ayrıca üye devletler tarafından açık denizde göçmen kaçakçılığında kullanılan ve “ana gemi” olarak adlandırılan gemilere, yani kendisi karasulara girmeyip daha küçük deniz araçlarına göçmenleri transfer ederek kara ülkesine taşınmasını sağlayan gemilere, müdahalede bulunulmakta; özellikle el koyma tedbiri uygulanarak kaçakçılık şebekeleri çökertilmeye çalışılmaktadır⁷⁹.

Son dönemde AB tarafından Akdeniz’de yasa dışı göç ve göçmen kaçakçılığının önlenmesi adına, Frontex yönetiminde Hermes, Aeneas, Poseidon ve Triton operasyonları gerçekleştirilmiştir⁸⁰. Nisan 2015 ayında Libya’dan denize açılan göçmen yüklü gemilerin ardı ardına batması sonucu; İtalya, Yunanistan, Malta başta olmak üzere göç baskısının yoğun olduğu bölgelerde kısa zamanda önlem alınabilmesi adına Poseidon ve Triton operasyonlarının kapasitesi ve coğrafi kapsamı genişletilerek bütçeleri de arttırılmıştır⁸¹.

---

⁷⁸ Avrupa Parlamentosu ve Konseyi’nin 26 Haziran 2013 gün ve 2013/32/EU sayılı, “**On Common Procedures for Granting and Withdrawing International Protection (Recast)**” isimli Yönergesi, OJ 29.06.2013 L180 s. 60, (Çevrimiçi), <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32013L0032>, 27 Ocak 2016. Bu husus ilgili Yönerge’nin Giriş Bölümü 26. maddesi ile 1. Bölümün 3/1 maddesinde ve yukarıda değinilen (EU) 656/2014 sayılı Tüzüğü’nin Giriş Bölümü 10. maddesinde belirtilmiştir. Ancak söz konusu başvuruların (başvuru talebinin belirtilmesi), devletin *kara ülkesi, karasuları, transit bölgeler ve sınırlarda* yapılması durumunda, incelemenin karada yapılacağı belirtilmiştir. Dolayısıyla açık denizde müdahale edilen bir gemide sığınma arayanların bulunması durumunda, bu kişilere uluslararası koruma sağlanmasına yönelik bir yükümlülük belirtilmemiştir.

⁷⁹ European Commission, **A Study on Smuggling...**, s. 90.

⁸⁰ Hermes: İtalya ve Kuzey Africa (Lampedusa) arasındaki gözetleme operasyonu (2011, 2013), Aeneas: Türkiye ve Mısır’dan İtalya’ya yönelen göç akımlarına karşı sınır güvenlik operasyonu (2012), Poseidon: Türkiye ve Mısır’dan Yunanistan ve İtalya’ya uzanan sınır güvenlik operasyonu (2009-2014), Triton: Orta Akdeniz’deki gözetleme operasyonu (2014), European Commission, **A Study on Smuggling...**, s. 101. Frontex tarafından icra edilen tüm operasyonlar için bkz.: (Çevrimiçi), <http://frontex.europa.eu/operations/archive-of-operations/>, 28 Ocak 2016.

⁸¹ Söz konusu Operasyonlar hâlihazırda devam etmektedir. European Commission, **A European Agenda on Migration**, COM(2015) 240, Brusells, European Commission, 2015, s. 3, 6, (Çevrimiçi), http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/european-agenda-migration/background-information/docs/communication_on_the_european_agenda_on_migration_en.pdf, 28 Ocak 2016. Söz konusu belgede, özellikle yasa dışı göç alanında izlenecek politika; göçün ana sebeplerinin ortadan kaldırılması, sınır kontrollerinin daha iyi yönetimi, sığınma başvurularının kısa sürede incelenerek yasa dışı konumda bulunan göçmenlerin kısa zamanda geri gönderilmesi gibi hususlarda alınacak önlemlere ilişkin hedefler belirlenmiştir.

2013 yılında faaliyete geçen ve AB sınırlarının kontrol altında tutulmasında önemli bir yere sahip olan Avrupa Sınır Gözetleme Sistemi (EUROSUR)⁸² de Frontex'in sorumluluğu altında bulunmaktadır. Bu sistemle hem sınırlar görüntülü olarak takip edilmekte hem de edinilen bilgiler Birlik bünyesinde ilgili organ ve devletlerle paylaşılmaktadır. Ayrıca İspanya tarafından 15-20 km. mesafedeki gemi ve botları tespit etmek için kullanılan Dış Gözetleme Entegre Sistemi (SIVE)'nin de, EUROSUR kapsamına dâhil edilmesi çalışmaları devam etmektedir⁸³. Bununla birlikte kayıt altına alınan göçmenlerin, tekrar sınırlara gelmesi durumunda tespit ve teşhis imkânlarının kolaylaştırılması için, biyometrik sorgu dâhil farklı sorgulama tekniklerinin kullanılabilirdiği Schengen Bilgi Sistemi II (SIS II), 2013 yılında faaliyete sokulmuştur⁸⁴.

Akdeniz'de göçmen kaçakçılığı amacıyla eski ve neredeyse hurda durumda olan gemilerin sıkça kullanılması Birlik'in dikkatinden kaçmamıştır. AB'nin 2015-2020 Göçmen Kaçakçılığına Karşı Eylem Planı'nda bu tür gemilerin EUROSUR vasıtasıyla takip ve değerlendirmesinin yapılarak tespit edilmesini müteakip, hurdaya çıkarılması (denizden çıkarılması) için finansal ve teknik destek verilmesi öngörülmüştür⁸⁵.

Frontex tarafından denizde yürütülen operasyonlar, Birlik bünyesindeki polis, kolluk, istihbarat ve adli hususlarla ilgili diğer birimler (EUROPOL, EUROJUST, EASO⁸⁶, EMSA⁸⁷, SATCEN⁸⁸) tarafından da desteklenmektedir. Birlik bünyesindeki

---

⁸² AB Parlamentosu ve Konseyi'nin 22 Ekim 2013 gün ve 1052/2013(EU) sayılı, "**Establishing the European Border Surveillance System (Eurosur)**" isimli Tüzüğü, OJ 06.11.2013 L295 s.11, (Çevrimiçi), <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32013R1052>, 26 Ocak 2016.

⁸³ European Commission, **A Study on Smuggling...**, s. 83.

⁸⁴ "Schengen Information System II", bu sistemin kullanılması AB'ye girişi yasaklanan, daha önce sığınma başvurusunda bulunan, yeniden yerleştirme yapılan, daha önce yasa dışı giriş teşebbüsünde bulunan kişilerin ve suçluların tespit edilmesi ve ona göre işlem yapılması ya da işlemlerin tekrarlanmaması açısından önemli bir yere sahiptir; European Council, **Handbook on European Law Relating to Asylum, Borders and Immigration**, Strazburg, European Council, 2014, s. 31.

⁸⁵ European Commission, **EU Action Plan Against Migrant Smuggling (2015-2020)**, COM(2015) 285, Brussels, European Commission, 2015, s. 3, (Çevrimiçi), http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/e-library/documents/policies/asylum/general/docs/eu_action_plan_against_migrant_smuggling_en.pdf, 24 Ocak 2016.

⁸⁶ European Asylum Support Office (Avrupa Sığınma Destek Ofisi).

⁸⁷ European Maritime Safety Agency (Avrupa Deniz Güvenliği Ajansı).

⁸⁸ European Union Satellite Centre (Avrupa Birliği Uydu Merkezi).

ajanslar arasında olduğu kadar; üye devletler kendi aralarında ve üçüncü devletlerle, ikili ve çoklu anlaşmalar (diyalog ve politik süreçler dâhil) yaparak bilgi alışverişi ve operasyonel anlamda işbirliğinde bulunmaktadır⁸⁹.

Yoğun ve ani göç akımlarına maruz kalan üye devletleri desteklemek amacıyla oluşturulan Hızlı Sınır Müdahale Ekipleri (RABIT- Rapid Border Intervention Teams)'nin görevlendirilmesi de Frontex'in sorumluluğundadır. Bu ekipler, yüksek sayıda göçmeni barındıran, ani ve beklenmeyen göç akımlarına maruz kalan üye devletlerini, belirli bir zaman için, operasyonel düzeyde desteklemek amacıyla kurulmuş olup; söz konusu üye devletin talebi üzerine Frontex İcra Direktörü tarafından görevlendirilmektedir⁹⁰. Bu ekipler sayesinde özellikle sınırların daha sıkı kontrol altında tutulması amaçlanmıştır. Frontex koordinesinde gerçekleşen diğer operasyonlarda, üye devletler kendi istekleri doğrultusunda operasyona katılırken; RABIT ekiplerin oluşturulması ve görevlendirilmesinde üye devletlerin personel ve araç desteği sağlaması yükümlülüğü bulunmaktadır. 2015 yılında Türkiye üzerinden Yunanistan adalarına yaklaşık 700 bin göçmenin ulaşması ve bunların ancak beşte birinin durdurulabilmesi nedeniyle; Aralık 2015'de Yunanistan'ın talebi üzerine Frontex tarafından, söz konusu ekiplerin (16 gemi ve 260 subaydan oluşan) Yunanistan'a ait adalarda göreve başlaması sağlanmıştır⁹¹.

---

⁸⁹ Devletlerarasındaki bu anlaşmalar genelde, göç akımlarının yoğunlaştığı dönemlerde, operasyon bazında gerçekleşmektedir. Örneğin üye devletlerden Fransa - İspanya, Danimarka - İsviçre, Almanya - Avusturya - İtalya, Almanya - Avusturya - Macaristan, İngiltere - Fransa - Belçika arasında yapılan anlaşmalar ve üçüncü devletlerden İspanya - Moritanya, İtalya - Mısır arasındaki anlaşmalar gibi; European Commission, **A Study on Smuggling...**, s. 82-83, 100-108; European Commission, **EU Action Plan...**, s. 3-6. Bununla birlikte 2005 yılında Almanya, Avusturya, Fransa, Belçika, Hollanda, Lüksemburg ve İspanya arasında bilgi paylaşımı, adli ve polis işbirliği sağlanması amacıyla Prüm Sözleşmesi imzalanmış olup, hâlihazırda 14 Avrupa devleti Sözleşme'ye taraftır. Sözleşme'nin işbirliğine ilişkin temel hükümleri AB Konseyi'nin 2008/615/JHA sayılı kararıyla AB müktesebatına dâhil edilmiştir; (Çevrimiçi), <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=URISERV%3Aj10005>, 05 Şubat 2016.

⁹⁰ AB Parlamentosu ve Konseyi'nin 11 Temmuz 2007 gün ve 863/2007(EC) sayılı, "**Establishing a Mechanism for the Creation of Rapid Border Intervention Teams and Amending Council Regulation (EC) No 2007/2004 as Regards that Mechanism and Regulating the Tasks and Powers of Guest Officers**" isimli Tüzüğü, OJ 31.07.2007 L199 s.30, (Çevrimiçi), <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32007R0863>, 01 Şubat 2016; "Rapid Intervention", (Çevrimiçi), <http://frontex.europa.eu/operations/rapid-intervention/>, 01 Şubat 2016.

⁹¹ Söz konusu değerler Aralık ayına kadarki tespitleri yansıtmaktadır; "Frontex Accepts Greece's Request for Rapid Border Intervention Teams" isimli 10 Aralık 2015 tarihli haber, (Çevrimiçi), <http://frontex.europa.eu/news/frontex-accepts-greece-s-request-for-rapid-border-intervention-teams-amcPjC>, 01 Şubat 2016.

Nisan 2015’de Libya’dan yola çıkarak Avrupa’ya yönelen göçmen yüklü geminin Akdeniz’de batması ve 400 kişinin hayatını kaybetmesi sonucu, Güney Akdeniz’de göçmen kaçakçılığında kullanılan ya da kullanıldığından şüphe duyulan gemilerin tespiti, durdurulması, yakalanması, el konulması, yasa dışı göçün önlenmesi ve tehlikedeki insanların kurtarılması için askeri gemilerden oluşan Avrupa Akdeniz Deniz Kuvvetleri (EUNAVFOR Med) kurulmuştur⁹². Üçüncü ülkelerin katılımına da açık olarak kurulan bu kuvvet Haziran 2015 ayında göreve başlamıştır. Hâlihazırda 21 devlet tarafından desteklenen bu göreve, bazı devletler tarafından da, kaçakçılıkta kullanılan gemilerin batırılacağı endişeleriyle karşı çıkmıştır. Ayrıca hükümet dışı örgütler, akademisyenler, İtalya Sahil Güvenlik yetkilileri ve BM Genel Sekreteri Ban Ki Moon’un da aralarında bulunduğu bazı kesimler tarafından da söz konusu görev, askeri operasyonlar yapılmasının ikincil hasarlara neden olabileceği gibi gerekçelerle eleştirilmiştir⁹³.

B. Avustralya’nın Uygulamaları

1999 yılında Avustralya’nın batı kıyılarında yasa dışı girişlerin artması sonucu, kıyıların daha etkin olarak kontrol altında tutulabilmesi amacıyla Kıyı Gözetleme Görev Gücü kurulmuştur. Bununla birlikte yasa dışı göç ve göçmen kaçakçılığı ile daha etkin mücadele edilebilmesi amacıyla, Tampa⁹⁴ olayının da etkisiyle, 1999-2001 yılları arasında göç ve sınır kontrol mevzuatında değişiklik yapılmıştır⁹⁵.

2001 yılında yürürlüğe konan Yasama Paketi⁹⁶ ile sınır kontrol görevlilerinin göçmen taşıyan gemileri durdurma ve sınırlardan uzak tutma (çıkarma) bakımından

⁹² Avrupa Konseyi’nin 18 Mayıs 2015 tarihli, “Council Establishes EU Naval Operation to Disrupt Human Smugglers in the Mediterranean” başlıklı basın açıklaması, (Çevrimiçi), <http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2015/05/18-council-establishes-naval-operations-disrupt-human-smugglers-mediterranean/>, 24 Ocak 2016.

⁹³ Kaçırılan göçmenlerin hayatını kaybetmesi gibi; European Commission, **A Study on Smuggling...**, s. 90, 91.

⁹⁴ Bkz.: 3. Bölüm, s. 87. Sınır Koruma Kanunu ile yapılan değişiklik, Tampa sorunu devam ederken onaylanmıştır.

⁹⁵ 1958 Göç Kanunu (Migration Act 1958) (1999), Denizde İşlenen Suçlar Kanunu (Crimes at Sea Act) (2000), Sınır Koruma Kanunu (Border Protection Act) (1999, 2001); Mallia, **a.g.e.**, 165, 166.

⁹⁶ Border Protection (Validation and Enforcement Powers) Act 2001; Migration Amendment (Excision from Migration Zone) (Consequential Provisions) Act 2001; Migration Legislation Amendment Act

yetkileri oldukça arttırılmıştır. Buna göre Avusturalya içinde ya da dışında Avusturalya kanunlarına aykırı olan yasa dışı göç ve göçmen kaçakçılığı faaliyetlerine ilişkin, görevlilerin makul şüpheleri bulunması durumunda, ilgili gemilere bordalanması için gemi kaptanı ya da gemiyi kontrol eden kişilerden izin alınacaktır. İzin verilmemesi durumu ise bir suç olarak tanımlanmış olup (Göç Kanunu md. 245B)⁹⁷, bu durumda sınır görevlileri bordalama amacıyla zorunlu ve makul olması kaydıyla zor kullanılabilir (Göç Kanunu md. 245G, 245F). Görevliler, gemiden yükü, personeli, rotası ve yolcuları hakkında bilgi isteyebilecek ve bu bilgileri doğrulama amaçlı arama yapabilecek; Göç Kanunu'na aykırılık tespit edildiğinde ise ilgililer hakkında tutuklama tedbiri uygulayabilecektir (md. 245F(3)). Bununla birlikte suça karışan geminin, yabancı bayraklı olup Avusturalya'da bulunması veya Avusturalya dışında bulursa da Avusturalya bayraklı olması ya da Avusturalya dışında bulunan yabancı bayraklı bir geminin Avusturalya'da suç işleyeceğine yönelik makul şüphe olması durumunda⁹⁸; söz konusu gemiler alıkonarak, bir Avusturalya limanına, karasularına ya da bitişik bölgesine getirilebilecektir (md. 245F(8))⁹⁹. Aynı şekilde sınır görevlileri, söz konusu gemideki kişileri de gözaltına alarak belirtilen bölgelere ya da Avusturalya dışına çıkarma konusunda yetkilendirilmiştir (md. 245F(9A), 245FA)¹⁰⁰.

Yasa dışı göçe karşı sıkı bir politika izleyen Avusturalya, ülkesine yasa dışı girişleri önlemek adına yaptığı denetimleri sınırları ötesine, açık denizlere taşıdığını söyleyebiliriz. Bu denetimlerin asıl hedefi, yasa dışı göç ve göçmen kaçakçılığında

---

(No. 1) 2001; Migration Amendment (Excision from Migration Zone) Act 2001; Migration Legislation Amendment Act (No. 5) 2001; Migration Legislation Amendment Act (No. 6) 2001.

⁹⁷ 1958 Göç Kanunu (Migration Act 1958) için bkz.: (Çevrimiçi), <https://www.comlaw.gov.au/Details/C2012C00331>, 07 Şubat 2016; Sınır korumaya ilişkin hususlarda 2001 yılında yapılan değişiklik (Border Protection (Validation and Enforcement Powers) Act 2001) için bkz.: (Çevrimiçi), <https://www.comlaw.gov.au/Details/C2004C01199>, 07 Şubat 2016.

⁹⁸ Ancak bu yetki açık denizlerdeki yabancı bayraklı her gemi için tanınmamış olup; geminin kesintisiz takiple takip edilmiş olması, tâbiyetsiz olması, ikili antlaşma imzalanmış devletin bayrağını taşıması ya da Avusturalya sınırlarında suç işlemek üzere ana gemi olarak kullanılması halinde kullanılabilir. Bu şekilde Avusturalya'nın BMDHS hükümlerine doğrudan ters düşmemek için bu kıstasları uyguladığını söyleyebiliriz, ancak BMDHS'nin devletlere tanıdığı yetkilerin sınırlarını zorladığını da kabul etmemiz gerekir.

⁹⁹ Mallia, **a.g.e.**, s. 172-177.

¹⁰⁰ Bu noktada da söz konusu kişilerin gönderileceği bölge olarak Göç Bölgeleri ve Avusturalya dışına çıkarma bakımından da, Avusturalya'nın ikili anlaşması olan güveli üçüncü ülkeler kastedilmektedir. Bu şekilde Avusturalya dışında tutulan kişilerin, sığınma başvurusunda bulunabilecekleri ülkelere gönderilmesi, dolayısıyla 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne aykırı hareket edilmemesi amaçlanmıştır.

kullanılan gemilerin, bitişik bölgesine girmeden geri çevrilmesidir. Öncelikle böyle bir şüphe taşıyan gemiler, bitişik bölgeye girmemeleri konusunda uyarılmaktadır. Açık denizlere geri dönmeyen gemiler için uyarı atışları dâhil, aşamalı olarak zorlayıcı tedbirler uygulanmaktadır¹⁰¹. Bu tedbirler uygulanırken, söz konusu gemilere yapılacak ilk müdahalelerde, göçmenlerin ya da organizatörlerin gemiyi batırarak arama kurtarma durumu oluşturma ihtimallerine karşı, öncelikle denize dayanıklı sert gövdeli şişme botlar kullanılmaktadır. Bu şekilde küçük botları gören göçmenlerin, gemilerini batırma düşüncesinden uzaklaşmaları hedeflenmektedir¹⁰². Uyarılara rağmen, bitişik bölgeye giren gemilere ise bordalanarak, gemi kontrol altına alınmaktadır. Müteakiben gemi bitişik bölge dışına çıkarılmakta ve geldiği ülke sınırlarına ulaşana ya da açık denizde uzaklaştırılıncaya kadar refakat eşliğinde yönlendirilmektedir. Söz konusu geminin batması sonucu göçmenlerin denizden kurtarılması durumunda da, bu kişiler sıklıkla Avusturalya dışında belirlenen güvenli bölgelere çıkarılmaktadır¹⁰³.

2001 yılı Yasama Paketi ile getirilen diğer bir uygulama da Göç Bölgeleri (Migration Zone)'nin belirlenmesi ve karasularının bu gölgeler dışında tutulması olmuştur. Sığınma başvurularının yapılabileceği yerler olan Göç Bölgeleri (ülkeye giriş noktaları), Göç Kanunu'nun 5. maddesinde tanımlanmış olup; Avusturalya Devleti tarafından belirlenen kara noktalarını, limanları, tesisleri ve limana yakın deniz alanlarını kapsamaktadır. Avusturalya tarafından vize ve sığınma başvurularının incelenmek üzere kabul edilmesi için, bu başvuruların Göç Bölgesi'nde yapılmış olması gerekmektedir. Dolayısıyla karasuları ve bitişik bölgelerde yapılan başvurular, geçerli bir başvuru olarak kabul edilmemektedir. Avusturalya'ya göre bu uygulama, geçerli bir başvuru mevcut olmadığından; 1951 Cenevre Sözleşmesi hükümlerine ters düşmemektedir¹⁰⁴.

---

¹⁰¹ 03 Nisan 2013 tarihli 15/2013 sayılı "Maritime Powers Act 2013" isimli Kanun, md. 54, (Çevrimiçi), <https://www.comlaw.gov.au/Details/C2013A00015>, 07 Şubat 2016; Mallia, **a.g.e.**, s. 184.

¹⁰² Mallia, **a.g.e.**, s. 185.

¹⁰³ Nauru ve Manus Adası gibi, **A.e.**, s. 186; 2012 yılında Avusturalya'nın kara ülkesini de Göç Bölgesi'nden çıkarmasıyla, ülkesine izinsiz olarak yapılan hiçbir girişi kabul etmediği söylenebilir (Tampa olayında da olduğu gibi).

¹⁰⁴ 1951 Cenevre Sözleşmesi'nde devletlerin başvuruları incelemek üzere sorumluluklarının nerede başladığı hususu açıkça belirtilmediğinden ve sığınma ve ikâmet izinleri verilmesinin garanti altına alınmaması, bu tür yanlış yorumlamalara neden olmaktadır. Ancak 1951 Viyana Antlaşmalar Hukuku

Avusturalya yasa dışı göçe karışan gemilerin bitişik bölgesine girişini önlenmek adına, 2004 yılında kurulan Deniz Tanımlama Sistemi (Australian Maritime Identification System - AMIS)'ni de kullanmaktadır. Bu sistemle karadan 1000 deniz mili uzaklıktan itibaren, Avusturya limanlarına yaklaşan gemiler hakkında bilgi alınmakta ve bu gemiler takip edilmektedir¹⁰⁵. AMIS sistemi, Avusturalya'ya yönelen göçmen yüklü gemilerin açık denizde tespit edilerek müdahale edilmesinde ya da geri çevrilmesinde de önemli rol oynamaktadır¹⁰⁶.

Avusturalya'nın izlediği ve yukarıda açıklanan politikalar, birçok eleştiriye maruz kalsa da; denizden yasa dışı girişi azalttığı söylenebilir. 2009 ve 2013 yılları arasında Hükümet değişikliği ve geri çevirme uygulamalarının azaltılması sonucu, sınırlarına ulaşan botların sayısında artış yaşanmış olup; bunun üzerine daha önce uygulanan sıkı geri çevirme politikalarının uygulanması neticesinde, söz konusu sayılar tekrar azaltılmıştır¹⁰⁷.

C. Amerika Birleşik Devletleri'nin Uygulamaları

Göç, sınır geçişleri, geri gönderme, sığınma ve iltica hususlarında ABD'nin düzeni, 1952 yılında oluşturulan ve en son Şubat 2013'te değişiklik yapılan Göç ve Vatandaşlık Kanunu¹⁰⁸ ile belirlenmiştir. Öncelikle bu Kanun'a göre, ülkeye girişler belirlenen kontrol/giriş noktalarından ve belirlenen usullere uygun olarak gerçekleştirildiği takdirde, yasal giriş olarak kabul edilmektedir. Bununla birlikte ülke sınırları içinde bulunup da, zulüm ve işkence korkusu nedeniyle korunma talebinde bulunanlara koruma sağlanmasında, giriş koşullarına uyulup uyulmadığı önem arz

---

Sözleşmesi'ne göre, bu durumlarda yorumlama yapılırken, iyi niyetli, Antlaşma'nın ruhuna, konusu ve amacına uygun hareket edilmelidir. Dolayısıyla söz konusu Göç Bölgeleri'ne ilişkin uygulama 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin getirdiği yükümlülükler ile örtüşmemektedir; **A.e.**, s. 180.

¹⁰⁵ Mallia, **a.g.e.**, s. 188.

¹⁰⁶ Australian Department of Immigration and Border Protection (Avusturalya Göç ve Sınır Koruma Dairesi), "Operation Sovereign Borders", (Çevrimiçi), <http://www.border.gov.au/about/operation-sovereign-borders>, <http://www.border.gov.au/OperationSovereignBorders/Documents/illegalentryvesselarrivals-18september2013to17october2014.pdf>, 07 Şubat 2016.

¹⁰⁷ 2002 - 2006 yılları arasında yasa dışı göçe karışan ve Avustralya'ya ulaşan toplam 7 bot; 2009 - 2013 arasında 350 bot, 2014 sonrası ise 10'dan az sayıda bot tespit edilmiştir; Stephen Dawson, "How Australia Stopped Illegal Immigration", **Ricochet**, 2015, (Çevrimiçi), <https://ricochet.com/how-australia-stopped-illegal-immigration/>, 07 Şubat 2016.

¹⁰⁸ Immigration and Nationality Act (INA).

etmemektedir. Buradaki önemli nokta, ABD tarafından sığınma ve iltica gibi uluslararası korumanın sağlanabilmesi için, ilgili kişilerin ülke içerisinde bulunması zorunluluğunun olması ve ülke içerisinde kabul edilmesi için de söz konusu Kanun'un 101(a)(38). maddesinde belirtilen kara ülkesinde bulunmasının gerekli olmasıdır¹⁰⁹. Göç ve Vatandaşlık Kanunu da kara ülkesi üzerinde bulunan söz konusu göçmenlere uygulanacak prosedürleri düzenlediğinden, henüz kara ülkesine çıkmayan göçmenlere bu kanun hükümleri uygulanmamakta olup; iç sular ya da karasularında tespit edilen göçmenler, aşağıda değinileceği üzere ABD Yüksek Mahkemesi Kararı'nın da desteğiyle, geldikleri ülkelere geri gönderilebilmektedir¹¹⁰.

Ancak ABD'nin kendi iç suları, karasuları ve bitişik bölgesinde tespit ettiği göçmenlerle ilgili izlediği politika kapsamında; her ne kadar Yüksek Mahkeme bunu zorunlu olarak görmese de, işkence ve zulümden kaçan göçmenlere korunma fırsatı tanımaktadır¹¹¹. Deniz üzerinde tespit edilip, zulüm ve işkence korkusu taşıdığı açıkça belli olan göçmenler, Sahil Güvenlik gemilerinde görevlendirilen sığınma subayları¹¹² tarafından ön inceleme (pre-screening) görüşmelerine tâbi tutulur. Gerekçesi haklı görülenler de, daha ayrıntılı inceleme ile statülerinin belirlenmesi için belirlenen kara tesislerine gönderilmektedir¹¹³. ABD'nin sığınma arayan göçmenlere, eğer yasa dışı

¹⁰⁹ ABD Sahil Güvenliği, **US Coast Guard Maritime Law Enforcement Manual (MLEM)**, Chapter 6: Immigration Law Enforcement, y.y., t.y., md. 2.B.2., s. 6, (Çevrimiçi), https://www.uscg.mil/hq/cg5/cg531/AMIO/FOIA_Docs.pdf, 13 Şubat 2016. Dolayısıyla ABD de Avustralya gibi, fiziksel olarak ülke sınırlarının geçilmesi ile göçmenlere sağlanacak korumanın kabul edilmesi için ülkede bulunma arasında ayırım yapma yoluna gitmiştir; Mallia, **a.g.e.**, s. 85, 86.

¹¹⁰ ABD Sahil Güvenliği, **MLEM**, md. 2.B.2.b., s. 7. Ancak bu durumda da, zulüm ve işkence korkusu olan ve sığınma arayan göçmenler Göç ve Vatandaşlık Kanunu hükümlerinden yararlanmasa da; deniz üzerinde bu taleplere ilişkin izlenecek yolu belirten "Title 8 Code of Federal Regulations (8 CFR)" ın 208.5(b) ve 253.1(f) maddeleri gereği, söz konusu sığınma arayanlar geri gönderilmeyerek talepleri değerlendirilecektir. ABD tarafından Küba'lı göçmenlere uygulanan ve "ıslak ayak/kuru ayak politikası (wet foot/dry foot policy)" olarak anılan uygulama da bu durumun bir sonucudur; kara ülkesine ulaşan Küba'lı göçmenler söz konusu kanunda belirtilen göçmen prosedürlerine tâbi tutulurken (geçici ikâmet ve ilerleyen zamanda ABD vatandaşlığına kadar ulaşabilen süreç), kara ülkesine henüz ulaşmadan denizde tespit edilenler ise, sığınma taleplerine bakılmaksızın Küba'ya geri gönderilmiştir; Maarten den Heijer, **Europe and Extraterritorial Asylum (Studies in International Law)**, Oxford, Hart Publishing, 2012, s. 229.

¹¹¹ ABD Sahil Güvenliği, **MLEM**, md. 2.B.2.a.1., s. 6.

¹¹² "US Citizenship and Immigration Service (USCIS) Asylum Officer", ABD Vatandaşlık ve Göç Hizmetleri Sığınma Subayı.

¹¹³ ABD Sahil Güvenliği, **MLEM**, md. 2.D., s. 19, 20; Niels Frenzen, "US Migrant Interdiction Practices in International and Territorial Waters", **Extraterritorial Immigration Control: Legal Challenges**, Ed.: Bernhard Ryan, Valsamis Mitsilegas, Leiden-Boston, Martinus Nijhoff Publishers, 2010, s. 395.

giriş teşebbüsü bireysel olarak ya da düşük sayıda kişi ile yapıldığında daha ılımlı davranarak, bu kişiler koruma sağladığı; ancak teşebbüs eden kişi sayısı arttığında talep edenlerin ülkede bulunmaması gerekçesiyle bu korumayı sağlamadığı görülmektedir¹¹⁴.

Açık denizlerde ise ABD tarafından, 4865 sayılı Başkanlık Bildirisi ve 12324 sayılı Başkanlık Kararnamesi¹¹⁵ ile 1981 yılından itibaren; deniz sınırlarının izinsiz olarak geçilmesi, bir ulusal güvenlik meselesi olarak görülmüş ve yasa dışı girişi amaçlayan gemilerin açık denizlerde durdurulması politikası yürürlüğe konmuştur.

Söz konusu emirle Sahil Güvenlik birimleri, açık denizde bulunup da insanların düzensiz taşınmasına karışmak suretiyle ABD'nin ya da ABD ile antlaşma yapmış olan diğer bir devletin göç mevzuatını ihlâl edeceğine inanmak için sebepler bulunan bir gemiyi durdurma, bordalama; geminin kayıtlı olduğu limanı, durumunu, varış limanını ve gemidekilerin durumunu tespit etmek amacıyla gemide inceleme yapma konularında yetkilendirilmiştir¹¹⁶. Ayrıca yapılan inceleme sonunda ABD'nin ya da ABD ile antlaşma yapmış olan diğer bir devletin göç mevzuatına karşı suç işlendiğine inanmak için sebeplerin bulunması durumunda; bu gemiler ve içindeki kişiler, geldikleri ya da başka bir ülkeye geri gönderilecektir. Ancak hiçbir mülteci kendi rızası dışında geri gönderilmeyecektir¹¹⁷. Bununla birlikte bu yetki açık denizde bulunan gemilerin, ABD bayraklı olması, bayraksız ya da bayraksıza benzetilmiş olması veya ikili antlaşma yapılan devletlerin bayrağını taşıyan gemiler olması durumunda

---

¹¹⁴ Frenzen, **a.g.e.**, s. 396.

¹¹⁵ ABD Başkanı Ronald Reagan'ın 29 Eylül 1981 gün ve 4865 sayılı "**High Seas Interdiction of Illegal Aliens**" isimli Başkanlık Bildirisi (Proclamation), (Çevrimiçi), <http://www.archives.gov/federal-register/codification/proclamations/04865.html>, 09 Şubat 2016 ile aynı tarih ve 12324 sayılı "**Interdiction of Illegal Aliens**" isimli Başkanlık Kararnamesi (Executive Order), (Çevrimiçi), <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=44317>, 09 Şubat 2016. "Executive Order" teriminin Türkçe karşılığı olarak, "Başkanlık Kararnamesi" için, Gözler'in çevirisinden yararlanılmıştır; Kemal Gözler, "Türkçeden İngilizce Ve Fransızcaya Anayasa Hukuku Terimleri Sözlüğü", **Türk Anayasa Hukuku Sitesi**, (Çevrimiçi), <http://www.anayasa.gen.tr/ahgt-sozluk-tr-ing-fr.htm>, 28 Nisan 2016.

¹¹⁶ 12324 sayılı Başkanlık Kararnamesi Sec. 2(c)(1) ve 2(c)(2) maddesi. Dolayısıyla yasa dışı göç şüphesiyle açık denizde durdurulan gemideki göçmenler arasında, sığınma talebi olanlar hakkındaki ilk inceleme, yani sığınma arayanların varlığına ilişkin ilk tespit Sahil Güvenlik birimleri tarafından yapılacaktır.

¹¹⁷ 12324 sayılı Başkanlık Kararnamesi Sec. 2(c)(3) maddesi. Söz konusu Kararname'ye göre mülteci statüsünün belirlenmesine ilişkin inceleme; denizde yapılan ilk incelemenin ardından, ABD kara ülkesinde ya da belirlenen diğer kara tesislerinde yapılmaktadır.

kullanılabilecektir¹¹⁸. Söz konusu Kararname ile ABD, ülkesine yönelmiş olan yasa dışı göç akışlarına kaynaklık eden ülkelerle ikili antlaşmalar yaparak; göçmenleri taşıyan gemileri henüz karasularına ulaşmadan açık deniz üzerinde ya da antlaşma kapsamındaki yetkileri çerçevesinde kaynak ülkenin karasuları içerisinde durdurmayı amaçlamıştır.

ABD'ye yasa dışı girişi amaçlayan göçmen sayısındaki artış, göçmen yüklü denize elverişsiz birçok geminin batması ve yapılan ikili antlaşmaların bu durumu önlemede yetersiz kalması sonucu 1992 yılında, 12807 sayılı Başkanlık Kararnamesi¹¹⁹ yayınlanmıştır. Bu Kararname ile, 12324 sayılı Kararname iptal edilmiş ve iki önemli değişiklik dışında diğer uygulama hükümleri aynen tekrar edilmiştir. Bu değişikliklerden birincisi; “ABD'nin, 1967 Protokolü ve 1951 Cenevre Sözleşmesi md. 33'den (geri göndermeme ilkesi) kaynaklanan uluslararası yükümlülüklerinin, ABD sınırları dışında bulunan kişileri kapsamadığı”nın belirtilmiş olmasıdır¹²⁰. Bu emirle ABD tarafından, açık denizde yasa dışı göçe karışan gemilerde tespit edilen sığınma arayanların, geri göndermeme ilkesinden yararlanamayacağı ve geri gönderileceği belirtilmiş ve uygulamaya başlanmıştır. Söz konusu hükmün hukuka aykırı olduğuna yönelik başvurular yapılsa da, son olarak ABD Yüksek Mahkemesi tarafından da söz konusu yükümlülüğün sınır ötesi etkisinin olmadığına hükmedilmiştir¹²¹.

---

¹¹⁸ 12324 sayılı Başkanlık Kararnamesi Sec. 2(b) maddesi. Bu emrin yayınlanmasından 6 gün önce Haiti ile durdurma ve göçmenlerin geri gönderilmesine ilişkin, ikili işbirliği antlaşması imzalanmıştır. Maddede sözü edilen “ikili antlaşma” ile, Haiti ile yapılan antlaşma kastedilmiş olup, aynı Antlaşma daha sonra Küba için de kullanılmıştır. Antlaşma ile Haiti sahillerinden ABD'ye ulaşmak amacıyla denize açılan göçmenlerin, ABD'ye ulaşmadan, kısa zamanda Haiti'ye geri gönderilmesi amaçlanmıştır. ABD tarafından, tespit edilen gemiler üzerindeki sığınma arayanların başvurularını incelemek adına Guantanamo Askeri Üssü'nde geçici tesisler kurulmuştur; Mallia, **a.g.e.**, s. 191-193. Bu noktada şu husus önem arz etmektedir ki, söz konusu yetkiler açık denizde bulunan yabancı bayraklı gemiler için sadece, geminin bayrak devleti ABD ile ikili antlaşma imzalamış ise kullanılabilecektir. Açık denizde bulunan ve ABD ile ikili antlaşması olmayan devletlerin bayrağını taşıyan gemiler üzerinde, ancak o devletin ilgili duruma özel izni ile ve izinde belirtilenler çerçevesinde yetki kullanılabilecektir (BMDHS ve Göçmen Kaçakçılığı Protokolü gereği); Frenzen, **a.g.e.**, s. 388.

¹¹⁹ ABD Başkanı G.H.W. Bush'un 24 Mayıs 1992 gün ve 12807 sayılı “**Instruction to the Coast Guard in Order to Enforce the Suspension of the Entry of Undocumented Aliens at Sea and the Interdiction of Any Defined Vessel Carrying Such Aliens**” isimli Başkanlık Kararnamesi, (Çevrimiçi), <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=23627>, 09 Şubat 2016.

¹²⁰ 12807 sayılı Başkanlık Kararnamesi 2. maddesi.

¹²¹ ABD Yüksek Mahkemesi (Supreme Court)'nin **Sale v. Haitian Centers Council** Kararı, 509 U.S. 155(1993), 21 Haziran 1993, 32 ILM 1039(1993). Mahkeme kararını, “refoulement” sözcüğünü

İkinci değişiklik ise, deniz üzerinde sığınma taleplerine ilişkin ilk incelemenin yapılmayacak ve açık denizde tespit edilen gemilerdeki göçmenlerin hepsinin (Adalet Bakanı tarafından mülteci statüsü tanınanlar hariç), geldikleri ya da başka bir ülkeye geri gönderilecek olmasıdır¹²². Dolayısıyla bu Emir ile Sahil Güvenlik birimleri, Adalet Bakanı tarafından mülteci statüsü tanınanlar dışında, açık denizdeki gemiler üzerinde tespit edilen göçmenleri, sığınma arayanların varlığına ilişkin herhangi bir tespit yapmadan, geri göndermeyle yetkilendirilmiştir. Söz konusu yetkinin kullanılarak Haiti'den gelen göçmenlerin doğrudan geri gönderilmesinin etkisiyle, Haiti ile yapılan Antlaşma da 1994 yılında yürürlükten kaldırılmıştır¹²³.

2002 yılında yayımlanan 13276 sayılı Başkanlık Kararnamesi ile, yakalanan göçmenlerle ilgili gözaltı, beslenme, barınma, statülerin belirlenmesi gibi işlemlerin yapılması ve Guantanamo Körfezi ya da belirlenecek başka uygun bir yere yerleştirilmeleri hususlarında Adalet Bakanlığı görevlendirilmiştir. 2003 yılında imzalanan 13286 sayılı Başkanlık Kararnamesi ile bu görevler Adalet Bakanlığı'ndan alınarak, İç Güvenlik Bakanlığı (Department of Homeland Security)'na devredilmiştir¹²⁴.

ABD, başta uyuşturucu kaçakçılığı olmak üzere, göçmen kaçakçılığı gibi denizde işlenen diğer suçları da önlemek adına; Haiti dışındaki diğer devletlerle de ikili antlaşmalar yaparak işbirliğinde bulunmuştur¹²⁵. ABD'nin yasa dışı göç ile

---

“return refouler” şeklinde dar yorumlayarak; 1951 Cenevre Sözleşmesi 33(2). maddesinin (bu ilkedden yararlanılamayacak durumları belirten madde) sadece ülke sınırları içerisinde bulunan mülteciler için uygulanabileceği, dolayısıyla 33(1). maddenin de ülkede bulunan mültecilere uygulanabileceği (geri gönderilemeyeceği) yorumuna dayandırmıştır. Söz konusu Emir ve Karar'ın uygulanmasına ilişkin yapılan itirazlar, politik gelişmeler, eleştiriler ve ABD Yüksek Mahkemesi tarafından verilen hükmün gerekçeleri için bkz.: Azadeh Dastyari, **United States Migrant Interdiction and the Detention of Refugees in Guantanamo Bay**, New York, Cambridge University Press, 2015, s. 28-32, 106; Mallia, **a.g.e.**, s. 193-199, Goodwin Gill, Mcadam, **a.g.e.**, s. 246-248.

¹²² 12807 sayılı Başkanlık Kararnamesi Sec. 2(c)(3) maddesi.

¹²³ ABD-Haiti arasındaki Antlaşma 1994 yılında Haiti'nin bildirisini ile feshedilmiştir. 12807 sayılı Kararname dışındaki diğer etkenler ise; 1990'lı yılların başlarında ABD tarafından, Guantanamo tesislerindeki sığınma arayanlara kötü muamele yapılması ve bu kişilere, yeterlilikleri taşımalarına rağmen mülteci statüsünün verilmemesi olmuştur.

¹²⁴ Dastyari, **a.g.e.**, s. 65, 66.

¹²⁵ Bu tür ikili antlaşmalar, “Shiprider Agreements” olarak da anılmaktadır. Yasa dışı göç ve göçmen kaçakçılığı ile mücadele kapsamında; Küba ile “US-Cuba Joint Communiqué on Migration” (09 Eylül 1994), Dominik Cumhuriyeti ile “Agreement ... Concerning Maritime Migration Law Enforcement” (20 Mayıs 2003), Bahamalar ile “Agreement ... Concerning Cooperation in Maritime Law Enforcement”(ABD-Bahamalar Antlaşması) (29 Haziran 2004), Ekvador ile “Operational Procedures for Boarding and Inspecting Vessels Suspected of Illicit Traffic in Narcotic Drugs and Psychotropic

mücadelesinde, kolluk görevi icra eden gemi ve uçaklarının diğer devlet karasularında da görev yapabilmesini sağlayan ikili antlaşmalar, önemli bir yere sahiptir. ABD, ülkesine yönelen göçmenleri, deniz yolculuklarının başında, henüz yeni denize açılmışlarken durdurmayı amaçlamaktadır. Bu sayede yasa dışı göç girişiminde bulunanlar ABD'den mümkün olduğunca uzak tutulmakta; hem ABD'nin kendi sorumluluğunda bulunan arama kurtarma sahasında müdahale ettiği gemi batma olayları azaltılmakta, hem de yakalanan göçmenlerin geldikleri ülkelere geri gönderilmesi hızlandırılmakta ve kolaylaştırılmaktadır.

Bu anlaşmalar genel itibariyle birbirine benzer olup, anlaşma yapılan devlet mensubu bir subayın ABD Sahil Güvenlik unsurlarında görevlendirilmesi suretiyle; ABD'nin o devletin açık denizdeki gemileri ile karasuları ve münhasır ekonomik bölgelerinde yetki kullanmasını sağlamaktadır. Söz konusu antlaşmalar arasında, 2004 yılında imzalanan ABD-Bahamalar Antlaşması; Bahamalar tarafından ilgili subayın ABD unsurlarında görevlendirilmediği durumda da ABD'ye yetki tanıdığından ve diğerlerine nazaran model niteliği taşıdığından¹²⁶, bu Antlaşma incelenecektir.

ABD-Bahamalar Antlaşması'nın 5. maddesinde “shiprider programı”¹²⁷ düzenlenmiştir. Buna göre Bahamalar Devleti tarafından görevlendirilen shiprider'lar, buldukları ABD kolluk gemi ve uçaklarının, Bahama kolluk yetkililerine yardımcı olmak adına şüpheli gemilere bordalamak ve aramak için Bahama ülke sınırlarına,

---

Substances and of Smuggling Migrants by Sea” (30 Ağustos 2006) Palau ile “Agreement ... Concerning Cooperation to Suppress Illicit Activity at Sea” (05-20 Mart 2008), Marşal Adaları ile “Agreement ... Concerning Cooperation in Maritime Surveillance and Interdiction Activities” (05 Ağustos 2008), Mikronezya ile “Exchange of Notes on Cooperative Shiprider Agreement” (30 Nisan-14 Mayıs 2008), Antlaşmaları imzalanmıştır; Barnes, **a.g.e.**, s. 389; Dastyari, **a.g.e.**, s. 74-76.

¹²⁶ Mallia, **a.g.e.**, s. 146. 29 Haziran 2004 tarihli ABD-Bahamalar Antlaşması metni için bkz.: (Çevrimiçi), <http://www.state.gov/documents/organization/108940.pdf>, 12 Şubat 2016.

¹²⁷ Antlaşma'nın 2(16). maddesinde “*shiprider, taraf bir devletin kolluk yetkilisinin, diğer taraf devletin kolluk görevinin icrasında kullanılan gemi ve uçaklarına binmeye yetkili kişi*” olarak tanımlanmıştır. Diğer devletlerle yapılan antlaşmalarda da kullanılan bu program; taraf bir A devletinin, diğer taraf B devletinin özellikle karasularında görev icra edeceği zaman, B devletinin ülkesel yetkilerinin A devletinin kolluk gemi ve uçakları vasıtasıyla kullanılmasını sağlamaktadır (bayrak devleti yetkisi de kullanılabilir). B devletine mensup bu görevliler, A devleti vasıtalarında görevlendirilerek; bu vasıtalarla, suç işlediği tespit edilen gemi, üzerindeki yük ve insanlar hakkında, görevlinin izni ve talimatları doğrultusunda, B devleti yetkilerinin kullanılmasını ve B devleti çıkarlarına uygun davranılması sağlamaktadır. Bu uygulama B devletinin, suçun önlenmesi amacıyla yaptığı denetimlerde yetersiz kaldığı ya da işbirliği ile daha iyi sonuçların alınabileceği durumlarda uygulanmaktadır. Daha çok uyuşturucu kaçakçılığı ile mücadele kapsamında uygulanan bu programlar, yasa dışı göçün devletler üzerindeki etkisinin artmasıyla, bu hususta da kullanılmaya başlanmıştır.

sularına ve hava sahasına girmelerine; Bahama kanunlarının ihlâl edildiğine yönelik delil bulunması durumunda Bahama düzenlemeleri doğrultusunda gemi, üzerindeki yük ve insanlar hakkında işlem yapılmasına yardımcı olma konusunda izin vermeye yetkilendirilmiştir (md. 5/1(a), Bahama bayraklı gemiler dâhil). Ayrıca bu görevliler, Bahama kıyılarının 200 deniz mili içinde olan ve herhangi bir devletin karasuları içinde bulunmayan Bahama bayraklı şüpheli gemilere bordalamak ve aramak için, kendilerine yardım etmeleri amacıyla, buldukları ABD kolluk gemi ve uçaklarını yetkilendirebilecektir (md. 5/1(b)). Antlaşma'nın 6. maddesi diğer shiprider antlaşmalarına göre farklı bir özellik içermekte olup, buna göre; ABD Sahil Güvenlik birimleri, gemilerinde shiprider bulunmadan da, Bahama yetkililerine önceden bilgi vermek şartıyla, Bahama karasularına girerek (düşük su hattından en fazla 3 deniz mili uzaklığa kadar) operasyon icra edebilecektir. Operasyon kapsamında ABD birimleri tarafından, Bahama bayraklı olmayan ya da bayraksız gemiler durdurulabilecek, bordalanabilecek, aranabilecek ve tutulabilecek; suç işlendiğinin tespiti halinde ise Bahama yetkililerinin talimatları doğrultusunda işlemler icra edilebilecektir. Dolayısıyla Bahamalar kendi ülkesel ve bayrak devleti yetkilerini, ABD gemi ve uçakları vasıtasıyla kullanabilecektir.

Antlaşma'nın 11. maddesinde ise ABD tarafından icra edilen görevler kapsamında müdahale edilen gemiler üzerindeki kişilerden, 1951 Cenevre Sözleşmesi 33. maddesinde belirtildiği üzere haklı gerekçelerle zulüm korkusu içinde bulunan kişilerin geri gönderilmeyeceği; bunların dışında Bahama vatandaşı olan veya orada oturma izni olanlar ile Bahama yargı yetkisine tâbi deniz alanlarında tespit edilen kişilerin ise geri gönderilmesini Bahamalar'ın kabul edeceği hüküm altına alınmıştır.

ABD, ülkesini hedef alan göçmenlere karşı 1992'den beri izlediği politikayı değiştirmeyerek; sığınma taleplerinin ancak kara ülkesinde yapılabileceği ve geri göndermeme ilkesinden doğan yükümlülüğün açık denizlere kadar genişletilemeyeceği yaklaşımını sürdürmektedir¹²⁸. Bu uygulama her ne kadar geri göndermeme ilkesine aykırı görülse de¹²⁹; ABD'nin izlediği bu politika ile yasa dışı

---

¹²⁸ Frenzen, **a.g.e.**, s. 396.

¹²⁹ Mallia, **a.g.e.**, s. 197-199.

göçe hedef ülke olarak görülmemesi adına, daha çok caydırıcılığa yöneldiği ve bu hususta da başarılı olduğu söylenebilir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’NİN DENİZ YOLUYLA GERÇEKLEŞTİRİLEN YASA DIŞI GÖÇ İLE MÜCADELESİ

I. Yasa Dışı Göçte Kaynak, Transit ve Hedef Ülke Olarak Türkiye

Türkiye, uluslararası gerçekleştirilen yasa dışı göç bakımından hem hedef, hem kaynak hem de transit ülke konumundadır. Ortadoğu ülkelerinde yaşayan kişiler, genellikle ekonomik sebeplerle olmak birlikte; son yıllarda özellikle bu gölgelerde yaşanan silâhlı çatışmalar ve siyasî istikrarsızlıkların etkisiyle, daha iyi bir yaşamı arzularak ülkelerini terk etmektedirler. Bu göçmenlerin bazıları hedef ülke olarak Türkiye’yi belirlerken, bazıları da genellikle Türkiye üzerinden Avrupa’ya ulaşmayı hedeflemektedir. Bununla birlikte diğerlerine kıyasla sayısı çok daha az da olsa; Türkiye, ekonomik sebeplerle iş bulma ve çalışma amacıyla Avrupa ve Amerika’ya yönelen yasa dışı göç hareketlerine kaynaklık da etmektedir¹.

Türkiye, üzerinde gerçekleşen yasa dışı göç hareketlerinde genellikle transit ülke olarak kullanılmaktadır. Göçmen kaçakçıları aracılığıyla ya da kendi imkânları ile Türkiye’nin doğusundaki kara sınırlarından ülkeye giriş yapan göçmenler, uygun koşulların sağlanmasıyla; Avrupa’ya² ulaşmak amacıyla, Türkiye’nin batısındaki deniz ve kara sınırlarından ülkeyi terk etmektedirler. Türkiye’den çıkış ve Avrupa’ya girişteki sınır kontrollerinden kaçınmak amacıyla; kontrol altında tutulması karaya nazaran daha zor olan Ege Denizi ve Akdeniz’deki deniz sınırları, söz konusu yasa dışı göç hareketlerinde sıklıkla kullanılmaktadır. Dolayısıyla Türkiye’nin deniz ülkesi üzerindeki yasa dışı göç hareketleri, Türkiye açısından genellikle ülkeden çıkış amacını taşımaktadır.

¹ Ahmet İçduygu, Damla B. Aksel, **Türkiye’de Düzensiz Göç**, Ankara, IOM Türkiye, 2012, s. 22-30.

² Genel olarak öncelikle, Yunanistan ve İtalya’ya ulaşmak ve daha sonra bu ülkeler üzerinden diğer Avrupa ülkelerine ulaşmak hedeflenmektedir.

Yasa dışı göç maksadıyla yoğun olarak kullanılan Doğu Akdeniz Rotası üzerindeki Türkiye, söz konusu göç hareketleri ile mücadelede uluslararası gelişmeleri yakından takip etmiş olup; özellikle AB'ne adaylığı nedeniyle, göç yönetimindeki hukukî, idarî ve teknik altyapısını geliştirmeye devam etmektedir. Bu bölümde Türkiye'nin, söz konusu mücadelede kapsamındaki uluslararası ilişkileri, hukukî düzeni ve uygulamaları incelenecektir.

II. Yasa Dışı Göç ile Mücadelede Uluslararası İşbirliği

Türkiye, yasa dışı göç ile mücadelede etkin tedbirleri almak adına; bu husustaki sorunların tespiti, bilgi alış-verişi ve ortak mücadele maksadıyla uluslararası işbirliği çalışmalarının birçoğuna aktif olarak katılmaktadır. Yasa dışı sınır geçişlerini ve ülke üzerinde gerçekleşen transit göçü önlemek, ülkede yasa dışı bulunan göçmenleri ülkeden çıkarmak ve yasal göç yollarını teşvik etmek amacıyla Türkiye, bu alanda faaliyet gösteren uluslararası kuruluşlarla işbirliği yapmakta ve uluslararası diyalog süreçlerinde rol almaktadır. Türkiye'de faaliyet gösteren söz konusu kuruluşların başında BMMYK, IOM ve Uluslararası Göç Politikası Geliştirme Merkezi (International Centre for Migration Policy Development - ICMPD) gelmektedir.

A. BMMYK ile İşbirliği

14 Aralık 1950'de BM Genel Kurulu tarafında kurulan BMMYK, 1951 Cenevre Sözleşmesi hükümlerinin uygulanmasına nezaret etmekle görevlendirilmiş olup³, her bireyin sığınma talebinde bulunabilmesini ve başka bir ülkede mülteci olarak güvenli bir şekilde barınabilmesini sağlamak amacıyla, eve gönüllü dönüş, yerel entegrasyon ve üçüncü bir ülkeye yerleştirme dahil, çeşitli faaliyetlerde bulunur⁴. BMMYK, mülteciler ile vatansız kişilere uluslararası korumanın ve bunun ötesinde ulusal korumanın sağlanması için hükümetlerle işbirliği yapmaktadır. Bu kapsamda da Türkiye tarafından üçüncü ülkeye yerleştirilecek göçmenlere mülteci statüsü

³ 1951 Cenevre Sözleşmesi md. 35.

⁴ "Ne Yapıyoruz", (Çevrimiçi), <http://www.unhcr.org/turkey/home.php?page=8>, 22 Şubat 2016.

sağlanması için İçişleri Bakanlığı ile işbirliğinde bulunmaktadır⁵. Ayrıca Türkiye'deki sığınma sisteminin güçlendirilmesi amacıyla bakanlıklar ve güvenlik güçleriyle yakın temasta bulunarak; müşterek eğitim ve bilgilendirme faaliyetleri icra etmektedir. Komiserlik, YUKK Tasarısı'nın hazırlanmasında da aktif rol almıştır⁶. Uygulamada, kolluk birimleri tarafından tespit edilen göçmenler arasında uluslararası koruma talebinde bulunanların olması durumunda; BMMYK'nin, başvuruda bulunmuş kişilere sınır kapıları da dâhil erişim, kişinin onayının bulunması halinde başvurusuyla ilgili bilgilere erişim ve başvurunun her aşamasında görüşlerini yetkililere iletme imkânı sağlanmaktadır⁷.

B. IOM ile İşbirliği

Türkiye'nin yakın işbirliğinde bulunduğu diğer bir kuruluş ise, 1951 yılında kurulan IOM'dur⁸. IOM'un Türkiye'deki faaliyetlerine ilişkin imtiyaz Anlaşması⁹ 1995 yılında imzalanmış olup; Türkiye 2010 yılında IOM Kuruluş Anlaşması'na taraf olmuştur¹⁰. IOM Türkiye Temsilciliği, insan ticareti ve düzensiz göçle mücadele adına; mültecilerin ve göçmenlerin ABD, Kanada, Avustralya ve Avrupa'ya yerleştirilmesi, temel ihtiyaçları konusunda acil yardım sağlanması, yasal göç alternatiflerinin kullanılmasının desteklenmesi, gönüllü geri dönüş imkânlarının sağlanması gibi konularda Türk hükümeti ve başta BMMYK olmak üzere diğer uluslararası ve ulusal kuruluşlarla işbirliğinde bulunmaktadır. Bu işbirliği kapsamında da Türkiye'ye teknik uzmanlık, eğitim, araştırma ve avukatlık hizmetleri gibi göç

⁵ YUKK md. 92/1; "Türkiye'de UNHCR", (Çevrimiçi), <http://www.unhcr.org/turkey/home.php?page=1>, 22 Şubat 2016. Coğrafi sınırlama sebebiyle, ilgili kişilere mülteci statüsü verilmesi işlemi BMMYK tarafından yürütülmektedir; İçduygu, **a.g.e.**, s. 52. BMMYK'nın, Ankara ve Van'da olmak üzere Türkiye'de iki ofisi bulunmaktadır.

⁶ İçduygu, **a.g.e.**, s. 56, 57.

⁷ YUKK md. 92/4.

⁸ IOM, Türkiye'de ilk olarak 1991 yılında Ankara'da, sonrasında 1994 yılında İstanbul'da ofis kurmuştur.

⁹ 16 Kasım 1995'de imzalanarak, 16 Ekim 2003 tarih ve 4984 sayılı Kanunla onaylanması uygun bulunan "Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Uluslararası Göç Örgütü Arasında Örgütün Türkiye'deki Hukuksal Durumu, Ayrıcalıkları ve Dokunulmazlıkları Hakkında Anlaşma", 26 Aralık 2003 tarihinde 2003/6684 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla onaylanmıştır (R.G. 08.01.2004/25340).

¹⁰ 25 Kasım 2004 tarih ve 5260 sayılı Kanunla katılmamız uygun bulunan "Uluslararası Göç Örgütü Kuruluş Anlaşması"na katılmamız, 19 Temmuz 2010 tarihinde 2010/730 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile kararlaştırılmıştır (R.G. 10.08.2010/27668).

yönetiminin hemen her boyutunda destek sağlamaktadır¹¹. BMMYK ve IOM Türkiye Temsilcileri, İçişleri Bakanlığı bünyesinde oluşturulan ve göç politikalarının değerlendirildiği Göç Danışma Kurulu'nda da görev almaktadır¹².

C. ICMPD ile İşbirliği

Türkiye, hükümetler ve uluslararası kuruluşlara göç konusunda kısa ve uzun vadede projeler üreten ICMPD ile 2000 yılında İşbirliği Anlaşması¹³ imzalamıştır. Merkez; değerlendirme, kapasite geliştirme, diyalog ve araştırma faaliyetleri ile kapsamlı, sürdürülebilir ve yenilikçi göç politikalarını teşvik ederek, Avrupa'daki hükümetler ve örgütler ile hizmet değişim mekanizması işlevi görmektedir. Bu bağlamda başlıca amaçları; uzun dönemli uluslararası göç politikası üretmek, Avrupa ve Dünya çapındaki göç baskıları konusunda stratejiler üretmek, Orta, Doğu ve Batı Avrupa devletlerinin göç sorunları hakkında girişimlerde bulunmak ve metotlar belirlemektir¹⁴.

Düzensiz göç ve sınır yönetimi konularına özel Yetkinlik Merkezleri (Competence Centres) bulunan ICMPD, bu sorunların çözümüne ilişkin ilgili hükümetleri destekleyici yeni politikalar geliştirirken; Budapeşte, Prag ve Rabat Süreci ile MTM Diyalogu, EUROMED III ve MME Ortaklığı süreçlerini yürütmekte ve diğer süreçleri de aktif olarak desteklemektedir¹⁵.

D. Budapeşte, Prag ve Lahey Süreçleri

2006 yılı Ocak ayından itibaren Türkiye'nin başkanlığını yaptığı Budapeşte Süreci, düzensiz göçü önlemeyi, düzensiz göçle mücadelede kalıcı çözümler bulmayı ve göç yönetimi alanında sürdürülebilir politikalar geliştirmeyi amaçlayan bir diyalog

---

¹¹ "About Us", (Çevrimiçi), <http://www.turkey.iom.int/aboutus.htm>, 23 Şubat 2016.

¹² YUKK md. 114.

¹³ **Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Uluslararası Göç Politikası Geliştirme Merkezi Arasında İşbirliği Anlaşması**, 21 Mart 2000, R.G. 24.05.2000/24058.

¹⁴ T.C. İçişleri Bakanlığı GİGM, "Uluslararası Kuruluşlar", (Çevrimiçi), http://www.goc.gov.tr/icerik3/uluslararasi-kuruluslar_363_392_394, 13 Mart 2016.

¹⁵ "Our Work", (Çevrimiçi), <http://www.icmpd.org/our-work/>, 14 Mart 2016.

forumudur. Türkiye, düzensiz göçle mücadele konusuna verdiği önemin bir göstergesi olarak bu süreçte oturma başkanlığını üstlendiği İpek Yolu Bölgesi Çalışma Grubu'nun kurulmasını sağlamış ve göç yolu üzerindeki kaynak, transit ve hedef ülkeleri bir araya getirmeyi olanaklı hale getirmiştir¹⁶. Budapeşte Süreci kapsamında düzenlenen 5. Bakanlar Konferansına ev sahipliği yapan Türkiye tarafından, 19 Nisan 2013 tarihinde İpekyolu Göç Ortaklığı başlatılmıştır. Bu Ortaklığın temel amacı diyalog ve İpekyolu güzergâhı boyunca ortaya çıkan göç akımlarının yönetiminde; göç ve mobilite, entegrasyon, göç ve kalkınma, düzensiz göç, insan ticareti ve uluslararası koruma başlıklarını içeren ortak işbirliğini teşvik etmektir. Ortaklık kapsamında, göç hedef olan ülkeler tarafından (AB Ülkeleri) finanse edilen, özellikle İpekyolu Ülkeleri (Afganistan, Bangladeş, Çin, İran, Irak ve Pakistan) nezdinde bölgesel göç politikası oluşturmayı, ortak tedbirler alınmasını ve ilgili devletlerin göç yönetim kapasitelerinin¹⁷ arttırılmasını hedefleyen projeler yürütülmektedir¹⁸.

Prag Süreci kapsamında oluşturulan ve 2012-2014 yılları arasında gerçekleştirilen 1 ve 4 numaralı Pilot Projelere Türkiye de katılmıştır. 1. Proje'de daha çok yasa dışı göçün önlenmesi ve göçmenlerin geri dönüş düzenlemelerine ilişkin bilgilerin paylaşılarak, üye devletlerin yasa dışı göçle mücadeledeki kapasitelerinin arttırılması hedeflenmiştir. Sığınma süreçlerine ilişkin eğitim faaliyetlerini öngören 4. Proje kapsamında da, Türkiye'deki ilgili birimlerin eğitimi 2014 yılında tamamlanmıştır¹⁹.

Türkiye, göç ve mülteci sorunlarına çözüm aramak için sivil toplum örgütleri ile kamu kurumlarını bir araya getiren ve kâr amacı gütmeyen bir platform olan Lahey

¹⁶ T.C. İçişleri Bakanlığı GİGM, "Budapeşte Süreci", (Çevrimiçi), http://www.goc.gov.tr/icerik6/budapeste-sureci_576_577_578_icerik, 23 Şubat 2016.

¹⁷ Göç yönetim kapasitesinin arttırılması; göçmen kaçakçılığı ve insan ticaretini önleme, tespit etme ve bunlarla mücadele etme ile sınır kontrolünü güçlendirmede polis işbirliğini kuvvetlendirmeyi kapsamaktadır.

¹⁸ "About the Budapest Process", (Çevrimiçi), <https://www.budapestprocess.org/about>, 24 Şubat 2016; T.C. İçişleri Bakanlığı GİGM, "Budapeşte Süreci", (Çevrimiçi), http://www.goc.gov.tr/icerik6/budapeste-sureci_576_577_578_icerik, 24 Şubat 2016.

¹⁹ T.C. İçişleri Bakanlığı GİGM, "Prag Süreci", http://www.goc.gov.tr/icerik3/prag-sureci_576_577_579, 24 Şubat 2016; "Targeted Initiative", (Çevrimiçi), <https://www.pragueprocess.eu/en/targeted-initiative>, 24 Şubat 2016.

Süreci²⁰ kapsamındaki toplantı ve istişarelere de katılmaktadır. Lahey Süreci hedefleri arasında; insan ticaretine imkân sağlayan yasal boşlukları azaltmak, mülteciler, göçmenler ve mağdurlar için uluslararası korumayı artırmak ve uygun barınak, eğitim, sağlık sigortası ve iş fırsatlarına erişimlerini sağlamak, göçten etkilenen toplulukların sosyal ve ekonomik gelişmelerini sağlamak için imkânları arttırmak bulunmaktadır²¹. Genel anlamda göç ve kalkınma ilişkine ağırlık veren ve insan hakları temelli bir yaklaşıma sahip olan Lahey Süreci, ayrıca en iyi uygulama deneyimlerinin paylaşımı, göç alanında bilgi tabanı oluşturulması ve pratik çözüm politikalarının geliştirilmesini sağlayan, istişare süreçleri yaratarak, uluslararası göçün neden olduğu sorunlarla mücadeleye katkıda bulunmaktadır.

Türkiye ayrıca, Küresel Göç Kalkınma Forumu kapsamında düzenlenen Yönlendirme Grubu toplantılarına 2011 yılından itibaren katılmaktadır. Bölgesel göç politikalarının geliştirilmesi amacıyla düzenlenen bu toplantılara katılım sayesinde, Türkiye'nin Forum'daki etkinliği artmış ve 2014-2015 yıllarında dönem başkanlığını üstlenmiştir²².

E. Frontex ile İşbirliği

Türkiye, 2012 yılında Frontex ile yasa dışı göçün önlenmesi alanında işbirliğinin ana hatlarını düzenleyen Mutabakat Zaptı'nı ve buna istinaden 2014-2016 yıllarını kapsayan İşbirliği Planı'nı 2014 yılında imzalamıştır. Bu kapsamda Frontex ile tecrübe ve bilgi paylaşımı gerçekleştirilmesi, karışık göç akımlarına ilişkin ortak değerlendirmeler yapılması öngörülmektedir²³. Plan çerçevesinde Şubat 2016 ayında

²⁰ Asıl adı “Mülteciler ve Göç Üzerine Lahey Süreci”, İngilizce karşılığı “The Hague Process on Refugees and Migration”. Süreç 2000 yılında kısmen çalışmalarına başlasa da, hukukî olarak bu isimle 2005 yılında kurulmuştur; “History”, (Çevrimiçi), <http://thehagueprocess.org/what-we-do/history/>, 25 Şubat 2016.

²¹ Sürece katılan Devletler: T.C. İçişleri Bakanlığı GİGM, “Lahey Süreci”, (Çevrimiçi), http://www.goc.gov.tr/icerik3/lahey-sureci_576_577_1101, 25 Şubat 2016.

²² T.C. İçişleri Bakanlığı GİGM, “GFMD (Küresel Göç ve Kalkınma Forumu)”, (Çevrimiçi), http://www.goc.gov.tr/icerik3/gfmd--kuresel-goc-ve-kalkinma-forumu-_409_576_581, 23 Şubat 2016. Hâlihazırda dönem başkanlığı görevini Bangladeş yerine getirmektedir.

²³ T.C. Dışişleri Bakanlığı ile AB Frontex arasında 28 Mayıs 2012 tarihinde “İşbirliği Mutabakat Zaptı”, 27 Şubat 2014 tarihinde “İşbirliği Planı” imzalanmıştır; T.C. İçişleri Bakanlığı, “Frontex ile İşbirliği Planı İmzalanması” isimli bilgi notu, (Çevrimiçi), syb.icisleri.gov.tr/ortak_icerik/syb/Frontex%20isbirligi%20planı.pdf, 16 Mart 2016.

Frontex İcra Direktörü ve diğer üst düzey yetkililerin katılımıyla Ankara’da, Türkiye’nin ilgili makamları²⁴ ile görüşmeler yapılmıştır. Görüşmelerde, sınır yönetimi, yasa dışı göç, kaçakçılıkla mücadele gibi konularda istişarelerde bulunulmuş; mevcut işbirliği gözden geçirilerek ileriki yıllara ilişkin işbirliği programı üzerine değerlendirmeler yapılmıştır. Söz konusu temaslarla Türk makamları ve Frontex arasında doğrudan, güncel bilgi alış verişi sağlanmaktadır²⁵.

F. NATO²⁶ ile İşbirliği

Ege Denizi’nde meydana gelen yasa dışı göç teşebbüslerinin son yıllarda artması üzerine; NATO’ya ait deniz unsurlarının bu bölgedeki yasa dışı göç ile mücadeleyi desteklemesi için, 11 Şubat 2016 tarihinde Türkiye, Almanya ve Yunanistan tarafından NATO Savunma Bakanları Toplantısı’nda öneride bulunulmuş; 24 Şubat 2016 tarihinde NATO Daimi Konseyi tarafından söz konusu öneri kabul edilmiştir²⁷. Bunun üzerine Ege Denizi’ndeki göçmen kaçakçılığı ve yasa dışı göçle mücadelede Türkiye ve Yunanistan’ın güvenlik unsurları ile Frontex birimlerine destek olmak amacıyla; NATO Daimi Deniz Görev Gücü 2 (SNMG2)²⁸ Ege Denizi’nde keşif, gözetleme ve izleme faaliyetlerine başlamıştır. Görev kapsamında NATO gemileri tarafından, Türk, Yunan ve Frontex makamları ile sürekli bilgi paylaşımında bulunulacak ve eşgüdümlü olarak görev alanları belirlenecek, göçmen taşıyan gemiler geri çevrilmeyerek ilgili devlet unsurlarına bilgi verilecek, denizde kurtarılan ve Türkiye’den çıkış yapan göçmenler tekrar Türkiye’ye gönderilecek; Türk ve Yunan gemileri hariç NATO gemileri, Türkiye ve Yunanistan karasularında

²⁴ Dışişleri Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Sahil Güvenlik Komutanlığı, İl İdaresi, GİGM, Gümrük Muhafaza Müdürlüğü, Emniyet Genel Müdürlüğü yetkilileri ile.

²⁵ Frontex İcra Direktörü Fabrice Leggeri’nin 01 Mart 2016 tarihli basın açıklaması; “Avrupa’daki Sığınmacı Krizi-Frontex İcra Direktörü Leggeri”, **haberler.com**, (Çevrimiçi), <http://www.haberler.com/avrupa-daki-siginmaci-krizi-frontex-icra-direktoru-8213062-haberi/>, 16 Mart 2016.

²⁶ North Atlantic Treaty Organization (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü).

²⁷ T.C. Dışişleri Bakanlığı, “No: 51, 25 Şubat 2016, NATO’nun Ege Denizi’ndeki Faaliyeti Hk.”, (Çevrimiçi), http://www.mfa.gov.tr/no_-51_-25-subat-2016_-nato_nun-ege-denizi_nde-ki-faaliyeti-hk_.tr.mfa, 25 Nisan 2016.

²⁸ Standing NATO Maritime Group 2 (SNMG2), NATO’nun Ege Deniz’deki daimi konuşlu unsurlarıdır. Hâlihazırda 7 gemiden oluşmakta olup, gemiler ve ait olduğu devletler değişebilmektedir; “Assistance for The Refugee and Migrant Crisis in Europe”, (Çevrimiçi), http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_128746.htm, 25 Nisan 2016.

konuşlandırılabilir²⁹. Hâlihazırda Ege Denizi'ndeki faaliyetlerine devam eden NATO gemileri tarafından, yasa dışı geçiş teşebbüsünde tespit edilen gemiler, buldukları bölgeye göre ilgili devletin sahil güvenlik birimlerine bildirilmekte; kurtarma ihtiyacı bulunan göçmen yüklü gemiler ise, kurtarılmasını müteakip gemide bulunan göçmenler Türk Sahil Güvenlik birimlerine teslim edilmektedir.

III. Yasa Dışı Göç ile Mücadele Aracı Olarak Türkiye - AB Geri Kabul Anlaşması³⁰

A. Geri Kabul Anlaşmalarının Amacı

Geri Kabul Anlaşmaları (Readmission Agreements), diğer devletlerin olduğu gibi Türkiye'nin de göç yönetiminde ve yasa dışı göçle mücadelesinde önemli bir yere sahiptir³¹. Bu anlaşmalar, ülkeye yasa dışı yollardan giriş yapmış, yani o ülkenin belirlediği seyahat dokümanları olmaksızın ya da sahteleriyle belirlenen giriş noktalarından veya bu noktaların dışından ülkeye girmiş ve halen ülkede bulunan kişiler ile giriş sırasında bu şartları yerine getirmiş olsa da, vize süresinin bitmesi veya bunun gibi nedenlerle artık bu şartları taşımayan kişilerin, vatandaşı oldukları ya da geldikleri ülkelere gönderilmelerine yönelik anlaşmalardır. Söz konusu kişilerin ülkeden çıkarılması için uygulanan "sınırdışı etme (expulsion)" prosedürüne nazaran, geri kabul anlaşmaları kapsamında sınırdışı etmenin daha hızlı işleyen bir usul olması nedeniyle, devletler tarafından daha çok tercih edildiği söylenebilir³². Türkiye açısından bu anlaşmalar, ülkede yasa dışı olarak bulunan göçmenlerin (koruma

²⁹ A.e.

³⁰ **Türkiye Cumhuriyeti ile Avrupa Birliği Arasında İzinsiz İkamet Eden Kişilerin Geri Kabulüne İlişkin Anlaşma**, 16 Aralık 2013, R.G. 02.08.2014/29076. AB tarafından onay süreci, 2014/252/EU sayılı Konsey Kararı ile Anlaşma'nın 07 Mayıs 2014 tarihinde AB R.G.'nde yayınlanmasını müteakip tamamlanmıştır. Anlaşma'nın taraflar açısından yürürlüğe giriş tarihi, 01 Ekim 2014'tür (Anlaşma'nın 24/2. maddesi gereği). Anlaşma, kendileri talep etmedikçe Birleşik Krallık ve İrlanda için geçerli olmayacaktır (Anlaşma'nın Giriş Bölümü'nde belirtilmiştir). Bu Anlaşma "Türkiye - AB Geri Kabul Anlaşması" şeklinde kısaltılarak kullanılacaktır.

³¹ Bu tespit 16 Nisan 2014 tarih ve 2014/6 sayılı "Geri Kabul Anlaşması" konulu Başbakanlık Genelgesi'nde de belirtilmiştir (R.G. 16.04.2014/28974). Genelge şu ifadeyle başlamaktadır: "Düzensiz göçle mücadele, Ülkemizin bulunduğu coğrafyada önemli sorunlardan olup bu süreçte en önemli araçlardan birisi geri kabul anlaşmalarıdır".

³² Nuray Ekşi, **Türkiye Avrupa Birliği Geri Kabul Anlaşması**, İstanbul, Beta, 2016, s. 4, 5.

sağlanmamış olanların) geldikleri ülkelere geri gönderilmesini sağlaması açısından önem arz etmektedir. Bu kapsamda Türkiye, AB (2013), Karadağ (2013), Belarus (2013), Bosna-Hersek (2012), Moldova (2012), Yemen (2012), Rusya Federasyonu (2011), Nijerya (2011), Pakistan (2010), Ukrayna (2005), Romanya (2004), Kırgızistan (2003), Suriye (2001) ve Yunanistan (2001) ile geri kabul anlaşmaları imzalamıştır³³.

B. Türkiye - AB Geri Kabul Anlaşması

Konumuz açısından değerlendirirsek, Türkiye’de deniz yoluyla yasa dışı göçün daha çok ülkeden çıkış amacıyla gerçekleştirildiği göz önüne alındığında³⁴; Türkiye’den çıkış yapmış olup diğer ülkelerde (genellikle AB ülkelerinde) bulunan göçmenlerin, Türkiye’ye geri gönderilmesini sağlayacak anlaşmalar incelenmelidir. Bu noktada da Yunanistan ve AB ile imzalanan anlaşmalar ön plana çıkmaktadır. Ancak Yunanistan ile 2002 yılında yürürlüğe giren Geri Kabul Protokolü³⁵ beklenen faydayı sağlamamış³⁶ ve 2010 yılından itibaren, Yunanistan’ı da kapsadığından,

³³ T.C. İçişleri Bakanlığı GİGM, **2013 Türkiye Göç Raporu**, Haz.: Göç Politika ve Projeleri Dairesi Başkanlığı, No: 32, Ankara, T.C. İçişleri Bakanlığı GİGM Yayınları, 2015, s. 61; (Bu rapor uluslararası göçe ilişkin, Türkiye’nin ilk ulusal resmi göç raporudur). Söz konusu geri kabul anlaşmalarından yürürlüğe girenler ise Moldova (2014), Belarus (2013), Rusya Federasyonu (2011), Kırgızistan (2009), Romanya (2009), Ukrayna (2008), Suriye (2003) ve Yunanistan (2002) ile imzalanan anlaşmalardır. Yunanistan ile bu kapsamda Protokol imzalanmıştır. Nijerya, Yemen ve Pakistan ile imzalanan anlaşmaların onay süreci devam etmektedir. Azerbaycan, Bangladeş Bosna Hersek, Gürcistan, Makedonya, Lübnan, Özbekistan ve Libya ile geri kabul antlaşması görüşmeleri devam etmektedir; Ekşi, **Türkiye Avrupa Birliği Geri Kabul Antlaşması**, s. 32.

³⁴ Sahil Güvenlik yetkilileri ile yapılan görüşmede, son yıllarda Türkiye’ye deniz yolu kullanılarak yasa dışı girişi yapmaya çalışan herhangi bir göçmen grubunun tespit edilmediği öğrenilmiştir. Frontex verilerine göre 2015 yılında Doğu Akdeniz Rotası üzerinden 885.000’den fazla göçmen AB’ye ulaşmış, bunların büyük bir çoğunluğu ise Ege Denizi’ndeki Yunanistan’a ait adalara çıkmıştır; “Eastern Mediterranean Route”, (Çevrimiçi), <http://frontex.europa.eu/trends-and-routes/eastern-mediterranean-route/>, 20 Mart 2016.

³⁵ **Türkiye Cumhuriyeti ile Yunanistan Cumhuriyeti Arasında Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı ile Yunanistan Cumhuriyeti Kamu Düzeni Bakanlığı Suç ile, Özellikle Terörizm, Örgütlü Suçlar, Uyuşturucu Madde Kaçakçılığı ve Yasadışı Göç ile Mücadelede İşbirliği Anlaşması’nın 8 inci Maddesinin Uygulanmasına Dair Protokol**, 08 Kasım 2001, R.G. 24.04.2002/24735.

³⁶ 2002-2010 yılları arasında Yunanistan tarafından, Türkiye’den girdikleri iddiasıyla 65.300 göçmenin Türkiye’ye geri gönderilmesi talep edilmiş, Türkiye tarafından 10.124 göçmenin geri kabulü onaylanmış, ancak Yunanistan tarafından fiilen 2.425 kişi Türkiye’ye geri gönderilmiştir; İçduygu, **a.g.e.**, s. 30, 31. 2002-2014 yılları arası için bu rakamlar; iddia edilen 111.264, kabul edilen 13.000, fiilen gönderilen ise 3.800 kişi olarak ifade edilmektedir; TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu, **Ege Kıyılarında (İzmir-Aydın) Gerçekleşen Yasa Dışı Göç Hakkında İnceleme Raporu**, Ankara, TBMM, 2014, s. 20, (Çevrimiçi),

Türkiye - AB Geri Kabul Anlaşması önem kazanmıştır. 2014 yılında yürürlüğe giren Anlaşma ile paralel olarak, AB ile vizelerin karşılıklı olarak kaldırılması amacıyla “Vize Serbestisi Diyalogu” süreci de başlatılmıştır³⁷.

Türkiye - AB Geri Kabul Anlaşması, Türkiye'nin veya AB üyesi bir devletin ülkesine girme, burada bulunma veya ikâmet etme şartlarını taşımayan veya artık taşımayan (hukuka aykırı bulunan)³⁸ vatandaşların, üçüncü ülke vatandaşlarının ve vatansız kişilerin geldikleri ülkeye geri kabulünün usul ve esaslarını belirtir³⁹. Ülkede hukuka aykırı olarak bulunan kişinin, diğer tarafın vatandaşı olduğu kanıtlanırsa, zaman aşımı olmaksızın; üçüncü ülke vatandaşı ya da vatansız olduğu kanıtlanırsa, talep eden devletin yetkili makamının varlığını öğrendiği andan itibaren beş yılı aşmayan bir süre önce, talepte bulunulan devletin ülkesini terk etmişse geri kabul işlemleri uygulanabilecektir (md 2/3, md. 3/1).

Anlaşmada geri kabul yükümlülükleri, karşılıklılık esas alınarak; “vatandaşlar” ve “üçüncü ülke vatandaşları ile vatansız” kişiler için iki ayrı grup olarak düzenlenmiştir. Türkiye'nin üçüncü ülke ve vatansız kişiler için geri kabul yükümlülüğüne ilişkin şartlar 4. maddede düzenlenmiş olup, buna göre kişinin talep eden tarafın ülkesinde hukuka aykırı bulunması ve md. 4/1'de belirtilen durumlardan⁴⁰ birinin kanıtlanmış olması gerekmektedir. Söz konusu kişiler için AB üye devletlerinin

---

https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/docs/2014/ege_kiyilarinda_yasadisi_goc_hakkinda_inceleme_raporu_27052014.pdf, 21 Şubat 2016.

³⁷ 16 Nisan 2014 tarih ve 2014/6 sayılı “Geri Kabul Anlaşması” konulu Başbakanlık Genelgesi, para. 2. Türkiye - AB Geri Kabul Anlaşması ile aynı gün “Vize Serbestisi Diyalogu Mutabakat Metni” de imzalanmıştır; T.C. Dışişleri Bakanlığı, “Türkiye ile AB arasında Vize Serbestisi Diyalogu Mutabakat Metni ve Geri Kabul Anlaşması İmzalandı” isimli bilgi notu, (Çevrimiçi), <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-ile-ab-arasinda-vize-serbestisi-diyalogu-mutabakat-metni-ve-geri-kabul-anlasmasi-imzalandi.tr.mfa>, 21 Şubat 2016.

³⁸ Anlaşmada kullanılan “ülkesine girme, burada bulunma veya ikâmet etme şartlarını taşımayan veya artık taşımayan” ifadesi için “hukuka aykırı bulunan” kısaltması kullanılacaktır.

³⁹ Anlaşma'nın 2(1) maddesinde Kapsamı: “*Bu Anlaşmanın hükümleri, Türkiye'nin veya AB'ye üye devletlerden birinin ülkesine girme, burada bulunma veya ikâmet etme şartlarını taşımayan veya artık taşımayan kişiler için geçerlidir*”; 1(n) maddesinde ise Geri Kabul: “*talep eden devlete hukuka aykırı biçimde giriş yaparken, orada bulunurken veya ikâmet ederken yakalanan kişilerin (talepte bulunulan devlet vatandaşları, üçüncü ülke vatandaşları ve vatansız kişiler), talep eden devlet tarafından transferi ve talepte bulunulan devlet tarafından kabulü*” şeklinde tanımlanmıştır.

⁴⁰ Madde 4/1(a): “*Bu kişilerin, geri kabul başvurusunun ibrası esnasında Türkiye'den bir üye devletin ülkesine doğrudan giriş için, Türkiye tarafından düzenlenmiş geçerli bir vizeye sahip olması, (b) Türkiye'nin düzenlediği bir ikâmet iznine sahip olması, (c) Türkiye'de kaldıktan veya Türkiye'den transit geçiş yaptıktan sonra ilgili üye devletin ülkesine yasa dışı ve doğrudan giriş yapmış olması.*”.

yükümlülük şartları da 6. maddede belirtilmiştir. Vatandaş olan kişilerin vatandaşlığının kanıtlanması usulleri 9. maddede, üçüncü ülke vatandaşlarının ve vatansız kişilerin durumlarının kanıtlanması usulleri ise 10. maddede belirtilmiştir. Buna göre yetkili sınır personeli ve diğer tanıklar tarafından verilen yazılı ifadeler de kanıtlama aracı olarak kullanılabilir.

Anlaşma ile belirlenen bir uygulama ise “hızlandırılmış prosedür (rapid return)” dür. Buna göre, bir kişi talep eden devletin sınır bölgesinde, talepte bulunulan devletin ülkesinden doğrudan gelerek sınırı yasa dışı olarak geçtikten sonra yakalanmışsa; talep eden devlet, bu kişinin yakalanmasını müteakip 3 iş günü içerisinde geri kabul başvurusunda bulunabilecektir (md.7/4)⁴¹. Bu başvurular ise talep edilen devlet tarafından 5 iş günü içerisinde cevaplanmalıdır (md.11/2). AB tarafından, iş yükünü ve zaman kaybını azaltması bakımından hızlandırılmış prosedüre daha çok önem verilmekte olup, Anlaşma’nın uygulanmasında sıklıkla bu prosedüre başvurulacağı değerlendirilmektedir.

Geri kabul başvurusunun yapılacağı süre bakımından; vatandaşlar için kısıtlama öngörülmemişken, diğer kişiler için 6 ay içerisinde talep edilen devletin yetkili makamına sunulması şartı getirilmiştir (md. 11/1). Aynı maddede belirtilen ve önem arz eden diğer bir husus da; üçüncü ülke vatandaşları ve vatansız kişiler, talep eden devletin ülkesine 1 Ekim 2017’den daha önce girmiş olsalar bile, söz konusu 6

---

⁴¹ Ancak Anlaşmanın 1(p) maddesinde “*talep eden devletin sınır bölgesi*”, “*talep eden ile edilen devlet arasında sınır paylaşılıyor olsun ya da olmasın, talep eden devletin dış sınırından 20 kilometre kadar içeri uzanan kendi ülkesi içindeki alan ile gümrük bölgeleri, uluslararası havaalanları ve deniz limanları*” şeklinde tanımlanmıştır. Dolayısıyla Anlaşma metnine göre; deniz sınırlarında, yani karasuları sınırlarında bu prosedürün uygulanamayacağı değerlendirilmektedir. Ancak Anlaşma’yı imzalayan taraf devletlerin yetkilileri tarafından sürece ilişkin açıklamalarda da, hızlandırılmış prosedürün deniz üzerinde de uygulanacağına yönelik beyanlarda bulunmuştur. Hâlihazırda bu duruma itiraz edildiğine yönelik herhangi bir bulgu tespit edilmemiş olup, tarafların beyanları doğrultusunda söz konusu prosedüre ilişkin uygulamanın, deniz üzerindeki yakalamalarda gerçekleştirileceği yönündedir. Ortak basın açıklaması için bkz.: T.C. AB Bakanlığı, “18 Mart 2016 Türkiye-AB Zirvesi Ortak Açıklaması”, (Çevrimiçi), http://www.ab.gov.tr/files/000files/2016/03/18/18_mart_2016_tr_ab_zirvesi_ortak_aciklama.docx, orijinal İngilizce metin için, <http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/03/18-eu-turkey-statement/>, 21 Mart 2016. Söz konusu açıklamada “*Türk karasularında yakalanan*” göçmenlere de bu prosedürün uygulanacağı belirtilmiş olup; tarafların niyeti bu şekilde ise, Türk karasularında diğer devlet gemileri tarafında devriye ve denetim görevi yapılması sonucu doğacaktır. Söz konusu açıklama ve niyetler doğrultusunda uygulamaya ilişkin hususların nasıl gerçekleşeceği önümüzdeki süreçte kendini gösterecektir.

aylık sürenin 1 Ekim 2017 itibariyle başlayacak olmasıdır. Başvuru talebinin cevaplarına ilişkin süre sınırlamaları da 12. maddede belirtilmiştir (olağan hallerde 3 ay). Anlaşma'nın geri kabule ilişkin hükümlerinin uygulamaya başlanması tarihi ise, vatandaş kişilerle ilgili olarak yürürlük tarihi olan 1 Ekim 2014, üçüncü ülke vatandaşları ve vatansız kişiler için ise 1 Ekim 2017 olarak belirlenmiştir (md. 24/2, 24/3). Ancak 2016 yılında, AB-Türkiye arası görüşmeler sonucunda göçmenlerin geri kabul tarihi öne çekilmiştir.

2015 yılında özellikle Suriyeli göçmenlerin AB'ne yasa dışı geçişlerindeki artış⁴²; AB'nin, geri kabule ilişkin uygulamaların daha erken hayata geçirilmesini istemesine neden olmuştur. Benzer istek, Türkiye açısından da kendi vatandaşları için sağlanacak vize serbestisi konusunda duyulmuştur. Bu amaçla AB-Türkiye arasında gerçekleştirilen toplantılar sonucunda, 15 Ekim 2015 tarihinde Ortak Eylem Planı kabul edilmiş ve 29 Kasım 2015'de ilgili Plan'ın hayata geçirilmesine karar verilmiştir⁴³. Bu kapsamda T.C. Başbakanı ile diğer AB hükümet liderleri arasında Belçika'da gerçekleşen Zirve sonucunda; Türkiye'den AB'ye gerçekleşen yasa dışı göçü sonlandırmak adına 18 Mart 2016 tarihinde, şu hususlarda mutabakata varılmıştır: 20 Mart 2016 tarihinden sonra Türkiye'den Yunan adalarına yasa dışı geçen ve uluslararası koruma başvurusunda bulunmayan ya da başvurusu dayanaktan yoksun veya kabul edilemez bulunan tüm göçmenler, masrafları AB tarafından karşılanmak üzere Türkiye'ye iade edilecek; bu amaçla iki ülkede karşılıklı olarak irtibat personeli görevlendirilecek; Yunan adalarından Türkiye'ye iade edilen her bir Suriyeli için, Türkiye'den bir diğer Suriyeli de AB'ne yerleştirilecek; tüm beklentilerin karşılanması kaydıyla, en geç Haziran 2016 sonuna kadar Türk vatandaşlarına yönelik vize gerekliliklerinin kaldırılması için gerekli adımlar atılacak; AB Türkiye'ye, geçici koruma altındaki kişiler için kullanılmak üzere 3 milyar avronun (2018'de ilave 3

---

⁴² Frontex verilerine göre 2015 yılında Doğu Akdeniz Rotası üzerinden AB'ne ulaşan 885.000'den fazla göçmenin büyük çoğunluğu Yunanistan'a ait adalara çıkmıştır. Bu kişiler arasında da en çok, Suriye uyruklu göçmenler yer almıştır. "Eastern Mediterranean Route", (Çevrimiçi), <http://frontex.europa.eu/trends-and-routes/eastern-mediterranean-route/>, 20 Mart 2016.

⁴³ T.C. AB Bakanlığı, 29 Kasım 2015 tarihli "Türkiye-AB Zirvesi Ortak Sonuç Bildirisi", (Çevrimiçi), http://www.ab.gov.tr/files/000files/2015/11/turkiye_ab_zirvesi_ortak_sonuc_bildirisi_29_kasim_2015.pdf, 22 Mart 2016.

milyar avro) ödenmesini sağlayacaktır⁴⁴. Zirvede alınan kararlar doğrultusunda, Türkiye’den Yunan adalarına yasa dışı geçen ve uluslararası korumaya alınmayan göçmenlerin Türkiye’ye iadesine, 4 Nisan 2016 tarihi itibariyle başlanmıştır. Türkiye’ye geri gönderilmesi beklenen göçmen sayısının 10.000 civarında olacağı tahmin edilmektedir⁴⁵. Çalışmanın hazırlandığı tarih itibariyle, Sahil Güvenlik birimlerince 2016 ilk üç ayında yaklaşık 22.000 göçmen yakalanmışken, Türkiye’ye iadelerin başlamasından sonraki iki ayda (Nisan-Mayıs 2016) yaklaşık 2.000 göçmenin yakalanması; bu uygulamanın, en azından göçmenler açısından geri gönderilecek olmaları endişesiyle, caydırıcılığı sağladığı söylenebilir⁴⁶.

18 Mart 2016 tarihli Mutabakat Metni’nde, sığınma başvurusunda bulunulmasına rağmen, bu başvurunun Sığınma Usulleri Direktifi (Asylum Procedures Directive)’ne göre dayanaktan yoksun veya kabul edilemez bulunması halinde, söz konusu başvuru sahiplerinin de Türkiye’ye gönderileceği belirtilmiştir (md. 1). Bu husus, gerçekten de uluslararası korunma ihtiyacı bulunan fiili mültecilerin (*de facto mülteci*), başvurularının ilgili Direktif’e uygun bulunmayarak Türkiye’ye geri gönderilmesine neden olabilecek; ayrıca Türkiye’nin de kaynak ülkelerle yaptığı geri kabul anlaşmaları kapsamında bu kişileri geldikleri ülkelere geri göndermesi halinde, zincirleme olarak geri göndermeme ilkesinin ihlâli söz konusu olacaktır⁴⁷. Metin’de sığınma başvurularının bireysel olarak inceleneceği belirtilse de; Türkiye’nin güvenli üçüncü ülke ya da ilk sığınma ülkesi olarak nitelendirilmesi sonucu, çoğu başvurunun kabul edilemez bulunacağı ya da ilgili başvuruların gerektiği şekilde özenle

⁴⁴ Mutabakat sağlanan tüm hususlar için bkz.: “18 Mart 2016 Türkiye-AB Zirvesi Ortak Açıklaması”, (Çevrimiçi),

http://www.ab.gov.tr/files/000files/2016/03/18/18_mart_2016_tr_ab_zirvesi_ortak_aciklama.docx, 21 Mart 2016. Bundan sonra bu Açıklama “Mutabakat Metni” adıyla kullanılacaktır.

⁴⁵ T.C. AB Bakanı ve Başmüzakereci Volkan Bozkır’ın bahse konusu göçmen sayısına ilişkin değerlendirmesi bu şekildedir; “AB Bakanı Bozkır: Avrupa’dan İade Edilecek Göçmen Sayısı Milyonlar Değil”, **Anadolu Ajansı**, 10 Mart 2016 tarihli haberi, (Çevrimiçi), <http://aa.com.tr/tr/politika/ab-bakani-bozkir-avrupadan-iade-edilecek-gocmen-sayisi-milyonlar-degil/534632>, 13 Nisan 2016.

⁴⁶ “Düzensiz Göç İstatistikleri”, (Çevrimiçi), http://www.sgk.tsk.tr/baskanliklar/harekat/faaliyet_istatistikleri/duzensiz_goc_istatistikleri.html, 15 Mayıs 2016.

⁴⁷ Söz konusu durumu belirtmek üzere, geri kabul antlaşmalarının “domino etkisi”, “zincirleme etkisi” ya da “dolaylı geri gönderme” ifadeleri kullanılmaktadır. Hathaway, **a.g.e.**, s. 301; Ekşi, **Türkiye Avrupa Birliği Geri Kabul Antlaşması**, s. 111; Tahsin Şensoy, “AB -Türkiye Mülteci Mutabakatı Üzerine Eleştirel Bir Değerlendirme”, **Uluslararası Güvenlik Politikaları Araştırma ve Dostluk Derneği**, 2016, (Çevrimiçi), <http://www.upad.org.tr/2875.html>, 13 Nisan 2016.

incelenmeden geri iade sürecine başlanacağı yönünde endişeler bulunmaktadır⁴⁸. Bu hususlara Yunanistan'ın, adalarda bulunan tesislerini kapalı gözetli merkezlerine dönüştürmesi de eklenince; BMMYK tarafından daha önce bu tesislerde gönüllü olarak yürütülen faaliyetlerin askıya alındığı, gözetli ve geri gönderme işlemlerine dâhil olunmayacağı ve başvuru kabul kapasitelerinin artırılması dışındaki konularda, Yunanistan'a yardımcı olunmayacağı beyan edilmiştir⁴⁹.

Türkiye - AB Geri Kabul Anlaşması'nın, mevcut göç akışları dikkate alındığında ve Türkiye'den AB'ye yasa dışı çıkışlar azalmadığı sürece; Türkiye'ye sosyal, ekonomik ve teknik yükler getireceği açıktır. Özellikle üçüncü ülke vatandaşları ve vatansız kişiler için maruz kalacağı geri kabul talepleri göz önüne alındığında, bu yükü taşıyıp azaltabilme adına Türkiye'nin; geri kabul merkezlerinin kapasitesini artırması, ülkesinden çıkışları azaltmak için sınır güvenliği dışında da önlemler alması (ülkesine girişleri önlemek gibi) ve kendisine yönelen göçe kaynaklık eden ülkelerle geri kabul anlaşmaları imzalayarak, bunların uygulanmasını sağlaması gerekmektedir.

Bununla birlikte Türkiye - AB Geri Kabul Anlaşması ve bu kapsamdaki belgelerde, Türkiye tarafından AB'ye gönderilecek Suriyeli göçmenler için en fazla sayı belirtilmişken⁵⁰, AB'den Türkiye'ye gönderilecek göçmenlerle ilgili olarak, belirli bir zaman dilimi için ya da en fazla sayının belirtilmemiş olmasının; Türkiye'nin, yaşanacak gelişmeleri öngörmesini ve söz konusu yükü üstlenmek adına yapacağı hazırlıkları olumsuz yönde etkileyeceği değerlendirilmektedir. Ayrıca deniz alanlarında yapılacak yasa dışı geçiş tespitlerine ilişkin, Geri Kabul Anlaşması'nda özel bir hükme yer verilmemiş olması (hızlandırılmış prosedürün sadece karada ve limanlarda uygulanabileceğinin belirtilmesi) ve Mutabakat Metni'nde ise "Türk

⁴⁸ Ekşi, **Türkiye Avrupa Birliği Geri Kabul Antlaşması**, s. 27, 142, 147; Şensoy, **a.g.e.**

⁴⁹ BMMYK, "UNHCR Redefines Role in Greece as EU-Turkey Deal Comes into Effect", (Çevrimiçi), <http://www.unhcr.org/56f10d049.html>, 14 Nisan 2016.

⁵⁰ Mutabakat Metni md. 2: "Korunmaya muhtaç gruplara yönelik BM Kriterleri dikkate alınmak suretiyle, Yunan adalarından Türkiye'ye iade edilen her bir Suriyeli için, Türkiye'den bir diğer Suriyeli AB'ye yerleştirilecektir... AB tarafında ise bu mekanizma çerçevesinde yeniden yerleştirme, ilk etapta... 18 bin kişinin yerleştirilmesi şeklinde olacaktır. Daha fazla yeniden yerleştirme ise, ilave en fazla 54.000 kişiye kadar gönüllülük esasına dayanan benzer bir düzenleme aracılığıyla gerçekleştirilecektir".

karasularında yapılacak yakalamaların⁵¹ da geri kabule konu edileceğinin belirtilmesi; ilerleyen dönemdeki uygulamalara ilişkin çelişkilere ve yetki kullanımı açısından ihlâllere neden olabilecektir. İnsan hakları bağlamında da, özellikle hızlandırılmış prosedür nedeniyle sığınma arayanların, başvurularının gerektiği şekilde incelenmeden geri kabule konu edilmesiyle, geri göndermeme ilkesinin ihlâli niteliğindeki uygulamalarla karşılaşılabilir.

IV. Yasa Dışı Göç ile Mücadeleye İlişkin Ulusal Mevzuat⁵²

1988-1991 İran-Irak Savaşı, 1990-1991 Körfez Savaşı ve sonrasında Ortadoğu'da yaşanan iç savaşlar, Türkiye'ye yönelen yoğun göç hareketlerine neden olmuştur. Mülteci hukukuna ilişkin farklı kanunlardaki hükümlerin birleştirilmesi ve bahse konu kitlesel hareketlere karşı önlem alınması amacıyla 14 Eylül 1994 tarihinde, "Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik" (1994 Yönetmeliği) kabul edilmiştir⁵³. Yönetmelik ile öngörülen sığınma için başvuru süresinin (10 gün) kısa olması ve bunun İçişleri Bakanlığı tarafından hak düşürücü süre olarak yorumlanması, valiliklere belirtilen sürelerde başvuramayanların sınır dışı edilmesine sebep olmuştur.

⁵¹ Mutabakat Metni Giriş Bölümü: "... Türkiye ayrıca, 7 Mart 2016 tarihinde, Türkiye'den Yunanistan'a geçen ve uluslararası korumaya muhtaç olmayan tüm göçmenlerin hızlı bir şekilde geri kabul edilmesi ve Türk karasularında yakalanan bütün düzensiz göçmenlerin geri alınması hususlarında mutabakatını bildirmiştir." Belirtilen bu hususla, Frontex ya da Yunanistan Sahil Güvenlik birimleri tarafından da, Türk karasularında yakalama yapılabileceği şeklinde bir sonuç çıkmaktadır. Böyle bir durumun yaşanması ise, Türkiye açısından kendi deniz alanlarında yabancı bir devletin yetki kullanması anlamına gelecektir. Şayet böyle bir yetki verilmesi niyeti var ise, bunun daha açık şekilde bir anlaşma ile belirlenmesi gerekmektedir. Bu hususun uygulanıp uygulanmayacağı ya da ne şekilde uygulanacağı, müteakip dönemde, tarafların ilgili birimleri tarafından icra edilecek faaliyetlerle kendini gösterecektir.

⁵² Göç ve ilticaya ilişkin mevzuat ve anlaşmalar için bkz.: Nuray Ekşi, **Yabancılar Hukukuna İlişkin Mevzuat ve Anlaşmalar**, İstanbul, Beta, 2016.

⁵³ Ergüven, Özturanlı, a.g.e., s. 1026. **Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik**, R.G. 30.11.1994/22127.

Yönetmelik bu yönüyle geri göndermeme ilkesinin ihlallerine neden olmuş ve uluslararası alanda eleştirilere maruz kalmıştır⁵⁴.

Türkiye'nin göç konusundaki ulusal mevzuatının geliştirilmesinde, 2001 yılından itibaren AB'ye katılım süreci önemli rol oynamıştır. AB katılım müzakereleri boyunca, Türkiye'nin AB müktesebatına ve sistemine uyum sağlaması amacıyla, hukukî düzeni ve idari yapılarında değişiklikler öngörülmüştür. Bu değişiklikler yasa dışı göç ve sığınma alanlarındaki mevzuatın ve uygulamaların AB müktesebatına uyumlaştırılmasını hedeflemektedir⁵⁵. Söz konusu hedefleri içerecek şekilde hazırlanan AB Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı, Bakanlar Kurulu tarafından kabul edilerek 2003 yılında yayınlanmıştır⁵⁶. Söz konusu Program'ın bir sonucu olarak görülebilecek YUKK, 2014 yılında yürürlüğe girmiştir⁵⁷. Bu Kanun'un 91. maddesine dayanarak hazırlanan Geçici Koruma Yönetmeliği⁵⁸'nin 61. maddesi ile de 1994 Yönetmeliği yürürlükten kaldırılmıştır.

Türkiye, 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Protokolü'ne, mülteci tanımına getirilen coğrafi sınırlama ile taraf olmuştur. Bu metinler kapsamında koruma sağlanan mülteci statüsü, Türkiye tarafından Avrupa'da meydana gelen olaylar sonucu, buradan zulüm korkusu ile göç eden insanlara tanınmaktadır⁵⁹. Türkiye'ye sığınma amacıyla gelen göçmenlerin statüleri ve sağlanacak korumaların belirlenmesi amacıyla hazırlanan 1994 Yönetmeliği'nin 2014 yılında yürürlükten kaldırılmasıyla; bu

---

⁵⁴ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Abdolkhani ve Karimnia - Türkiye, Z.N.S. - Türkiye, Charahili - Türkiye davalarına ilişkin kararlarında; gözaltına ilişkin hususların, gözaltı kararına yargı yolunun açık olmamasının ve göçmenlerin menşe ülkelerine sınır dışı edilmelerinin, AİHS'ni ihlâl ettiğine hükmedilmiştir, bkz.: Ergüven, Özturanlı, **a.g.e.**, s. 1027, 1041; İçduygu, **a.g.e.**, s. 40, 48. Abdolkhani ve Karimnia - Türkiye davası hakkında ayrıntılı bilgi ve yorumlar için bkz.: Nuray Ekşi, **Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Abdolkhani ve Karimnia - Türkiye Davası, Mülteci ve Sığınmacı Hukuku Açısından Değerlendirme**, İstanbul, Beta, 2010, s. 47 vd.

⁵⁵ Nuray Ekşi, **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku**, 3. Bs., İstanbul, Beta, 2015, s. 10-11.

⁵⁶ 2001 yılında Katılım Ortaklığı Belgesi imzalanmış ve 19 Mayıs 2003 tarihinde yenilenmesi ile AB Topluluk Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı takip edilmeye başlanmıştır; Ergüven, Özturanlı, **a.g.e.**, s. 1029. Program ve bu Programın Uygulanması, Koordinasyonu ve İzlenmesine Dair 23 Haziran 2003 gün ve 2003/5930 sayılı Karar için bkz.: R.G. 24.07.2003/25178. Söz konusu Program, Türkiye'nin göç alanındaki hukukî ve idari altyapısını geliştirmeyi amaçlamış olup, yayınlanmasından sonra bu alanlarda yapılan değişikliklere önyayak olmuştur.

⁵⁷ YUKK'nun 125. maddesi gereği, yayınlanmasından bir yıl sonra yürürlüğe girmiştir.

⁵⁸ **Geçici Koruma Yönetmeliği**, R.G. 22.10.2014/29153.

⁵⁹ 2. Bölüm'de ilgili Sözleşme'nin başlığı altında değinilmiştir, bkz.: dn. 8.

hususlara ilişkin uygulanacak usul ve esaslar, AB müktesebatına uyum kapsamında hazırlanan YUKK ile belirlenmiştir⁶⁰.

YUKK'nun 61-63. maddelerinde mülteci⁶¹, şartlı mülteci⁶² ve ikincil koruma⁶³ şeklinde uluslararası koruma statüleri tanımlanmış ve müteakip maddelerinde bu statülerin sağlanmasına ilişkin tüm aşamalar açıkça belirlenmiştir. Dolayısıyla 1951 Cenevre Sözleşmesi'nde belirlenmiş olan korkuyu yaşayarak Türkiye'ye gelen göçmenlerden; Avrupa ülkelerinde yaşanan olaylar neticesinde bu korkuyu yaşayanlara "mülteci", Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar neticesinde bu korkuyu yaşayanlara "şartlı mülteci" (1994 Yönetmeliği'ndeki "sığınmacı") statüsü verilmektedir. Şartlı mülteci statüsü ile Avrupa dışından geldiği için mülteci statüsü kazanamayan kişilerin, güvenli ülkeye yerleştirilmeleri ve yerleştirilinceye kadar da

⁶⁰ YUKK'un gerekçesinde, "2011-2013 Orta Vadeli Kalkınma Planı'nda, özgürlük ve güvenlik arasındaki hassas dengenin korunarak, düzensiz göç hareketleri, insan ticareti ve kaçakçılığı ile etkin bir şekilde mücadele edilmesi ve sınır güvenliğinin yeniden yapılandırılması konularındaki çalışmalara devam edilmesi hususlarının yer aldığı" ve bu kapsamda "dağınık, güncelliğini yitirmiş, karşılaşılan sorunlara cevap vermekte yetersiz mevzuatın yerine, ülkemizin gelişme vizyonuyla uyumlu, uluslararası normlara uygun, milli çıkarları gözetilen, ilgili olduğu konuları tüm yönleriyle kuşatan, kaliteli mevzuat ilkelerine uygun düzenlemeler getirildiği" belirtilmiştir. YUKK'nun amacı 1. maddesinde, "yabancıların Türkiye'ye girişleri, Türkiye'de kalışları ve Türkiye'den çıkışları ile Türkiye'den koruma talep eden yabancılara sağlanacak korumanın kapsamına ve uygulanmasına ilişkin usul ve esasları ve İçişleri Bakanlığına bağlı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün kuruluş, görev, yetki ve sorumluluklarını düzenlemek" olarak belirtilmiştir.

⁶¹ YUKK md. 61/(1) Mülteci: "Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tâbiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikâmet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında mülteci statüsü verilir."

⁶² YUKK md. 62(1) Şartlı Mülteci: "Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tâbiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikâmet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında şartlı mülteci statüsü verilir. Üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar, şartlı mültecinin Türkiye'de kalmasına izin verilir."

⁶³ YUKK md. 63(1) İkincil Koruma: "Mülteci veya şartlı mülteci olarak nitelendirilemeyen, ancak menşe ülkesine veya ikâmet ülkesine geri gönderildiği takdirde; a) ölüm cezasına mahkûm olacak veya ölüm cezası infaz edilecek, b) işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacak, c) uluslararası veya ülke genelindeki silâhli çatışma durumlarında, ayırım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak, olması nedeniyle menşe ülkesinin veya ikâmet ülkesinin korumasından yararlanamayan veya söz konusu tehdit nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı ya da vatansız kişiye, statü belirleme işlemleri sonrasında ikincil koruma statüsü verilir." YUKK ile sağlanan uluslararası korumaya ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz.: Ekşi, **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku**, s. 136 vd.

Türkiye’de kalmaları için geçici ikâmet izni verilmesi temin edilmiştir⁶⁴. AB müktesebatına uyum maksadıyla belirlenen⁶⁵ “ikincil koruma” statüsü ise (1994 Yönetmeliği’nde yer almayan), 1951 Cenevre Sözleşmesi ile belirlenen mülteci tanımlamasına uymayan, ancak 63. maddede belirtilen gerekçelerle ülkelerine dönme konusunda haklı korkuları bulunan ve uluslararası korunma ihtiyacı olan kişilere tanınmaktadır. Bununla birlikte uluslararası alanda kullanılan “sığınmacı” kavramı, Türk hukukunda, 1994 Yönetmeliği ile farklı bir anlama (Avrupa dışından gelen yabancıya) karşılık gelecek şekilde kullanılmaktayken; YUKK ile bu ifade şartlı mülteci olarak değiştirilmiştir⁶⁶. Dolayısıyla Türk hukukunda, uluslararası anlamıyla (mülteci olmak için başvuruda bulunan/bulunacak olan, ancak başvurusu henüz sonuçlanmayan) sığınmacı kavramı kullanılmamış olup, bu anlama karşılık gelecek şekilde “uluslararası koruma başvurusu yapan” ifadesinin kullanımı tercih edilmiştir⁶⁷.

Uluslararası koruma statüleri dışında, AB müktesebatı doğrultusunda, YUKK 91. maddesi ile kitlesel olarak Türkiye’ye gelip, ayrılmaya zorlandıkları ülkeye geri dönemeyen ve acil olarak koruma sağlanması gereken göçmenler için “geçici koruma” statüsü tanımlanmıştır⁶⁸. Geçici koruma, kitlesel akın şeklinde göç ederek, ülkesine

⁶⁴ Coğrafi sınır sebebiyle de eleştirilen Türkiye, YUKK ile yürürlüğe konan şartlı mülteci statüsü ile, bir nevi bu sınırlamayı kaldırdığı söylenebilir. Ayrıca YUKK öncesi, 1994 Yönetmeliği ile kullanılan “sığınmacı” tanımlaması (Avrupa dışından gelen ve mülteci olma niteliği taşıyan kişi), uluslararası alanda kullanılan sığınmacı kavramı (mülteci niteliği taşımasına rağmen, hâlihazırda bu statüsü tanınmamış kişi) ile farklı anlamlara geldiğinden, bu kavram çatışmasının önüne geçtiği de söylenebilir.

⁶⁵ İkincil Koruma’ya ilişkin AB’nin izlediği politika ve gelişmeler, 2. Bölüm’de açıklanmıştır.

⁶⁶ 1994 Yönetmeliği md. 3: “... Sığınmacı: Irkı, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya korkudan dolayı istifade etmek istemeyen ya da uyuşu yoksa ve önceden ikâmet ettiği ülke dışında bulunuyorsa oraya dönmeyen veya korkusundan dolayı dönmek istemeyen yabancıyı, ifade eder.” YUKK ile bu tanıma karşılık olarak şartlı mülteci ifadesi kullanılmıştır.

⁶⁷ YUKK md. 123(8/c) ile, 31 Mayıs 2006 tarih ve 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu’nda kullanılan “vatansız ve sığınmacı sayıldıkları” ifadesi, “uluslararası koruma başvurusu yaptıkları veya uluslararası koruma statüsü aldıkları veya vatansız kişi sayıldıkları” şeklinde değiştirilmiştir. YUKK’da ayrıca sığınmacı ifadesi kullanılmadığından, bu şekilde karşılaştırma yapılmıştır.

⁶⁸ YUKK md. 91(1) Geçici Koruma: “Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara geçici koruma sağlanabilir.” YUKK md. 91(2) gereği yayınlanan Geçici Koruma Yönetmeliği, bu korumanın sağlanmasına ilişkin usul ve esasları, işbirliğini ve ilgili kurumların görev yetkilerini belirlemektedir. Yönetmeliğin 3(1)/j maddesine göre Kitlesel Akın: “Aynı ülkeden veya coğrafi bölgeden kısa bir süre içerisinde ve yüksek sayılarda gerçekleşen ve söz konusu sayılar nedeniyle bireysel olarak uluslararası koruma statüsü belirleme işlemlerinin usulen

geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla Türkiye sınırlarına gelmiş veya sınırlarını geçmiş yabancılara, haklarında bireysel olarak uluslararası koruma statüsü belirleme işlemi yapılamadığı durumlarda sağlanmakta ve grup ölçekli bir koruma temin etmektedir⁶⁹.

Geri göndermeme ilkesine ilişkin olarak ise YUKK'un 4. maddesinde, 1951 Cenevre Sözleşmesi ile belirlenmiş olan hüküm (md. 33) aynen kabul edilmiş; ayrıca 1951 Cenevre Sözleşmesi'nden ve 1994 Yönetmeliği'nden farklı olarak, söz konusu ilkenin bu Kanun kapsamına giren herkese (mülteci, şartlı mülteci, ikincil koruma ve geçici koruma statüsü sağlanan herkese) uygulanacağını belirtmiştir⁷⁰.

Türkiye Palermo Sözleşmesi ve Göçmen Kaçakçılığı Protokolü'ne taraftır⁷¹. Bu kapsamda göçmen kaçakçılığı, Türk Ceza Kanunu (TCK) 79. maddesinde suç olarak tanımlanmıştır. Maddenin 1. fıkrasına göre; *“doğrudan doğruya veya dolaylı olarak maddi menfaat elde etmek maksadıyla, yasal olmayan yollardan; bir yabancıyı ülkeye sokan veya ülkede kalmasına imkân sağlayan, Türk vatandaşı veya yabancının yurt dışına çıkmasına imkân sağlayan kişi, üç yıldan sekiz yıla kadar hapis ve on bin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır”*. Ayrıca suçun, teşebbüs aşamasında kalsa dahi, tamamlanmış gibi cezaya hükmolunacağı belirtilmiştir. Maddenin diğer fıkralarında da söz konusu suçun nitelikli hali düzenlenmiş olup; suçun mağdurların, hayatı bakımından tehlike oluşturması, onur kırıcı muameleye maruz bırakılarak işlenmesi ve bir örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenmesi halinde verilecek cezaların arttırılması öngörülmüştür⁷².

---

uygulanabilir olmadığı durumlar” şeklinde tanımlanmıştır. AB müktesebatının bu korumaya ilişkin düzenlemeleri 2. Bölüm'de açıklanmıştır.

⁶⁹ Geçici Koruma Yönetmeliği md. 7. 2011 Mart ayından itibaren Suriye'den gelerek Türkiye sınırlarına ulaşan ve geçen kişilere uygulandığı gibi.

⁷⁰ YUKK md. 4(1): *“Bu Kanun kapsamındaki hiç kimse, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye tâbi tutulacağı veya ırkı, dini, tâbiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasî fikirleri dolayısıyla hayatının veya hürriyetinin tehdit altında bulunacağı bir yere gönderilemez”*. YUKK md. 63(1) ile md. 91(1)'de ve Geçici Koruma Yönetmeliği md. 6'da da bu husus teyit edilmiştir.

⁷¹ Bkz.: 2. Bölüm, Sözleşme ve Protokol'e ilişkin başlıklar.

⁷² TCK md. 79(2): *“Suçun, mağdurların; a) Hayatı bakımından bir tehlike oluşturması, b) Onur kırıcı bir muameleye maruz bırakılarak işlenmesi hâlinde, verilecek ceza yarısından üçte ikisine kadar artırılır.*

(3) Bu suçun bir örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenmesi halinde, verilecek cezalar yarı oranında artırılır.

V. Yasa Dışı Göç ile Mücadeleye İlişkin Uygulamalar

Türkiye'nin AB'ne üyelik süreci, yasa dışı göçle mücadele uygulamaları üzerinde de etkili olmuştur. AB'nin Türkiye için hazırladığı, aday ülkelerin rehberi niteliğinde olan Katılım Ortaklığı Belgeleri (2001, 2003, 2006, 2008) ve İlerleme Raporlarında “yasa dışı göçü önlemek amacıyla göçe ilişkin AB müktesebatının ve uygulamalarının kabul edilmesi, kamu idaresinin güncelleştirilmesi, sınır idaresinin güçlendirilmesi ve profesyonel sınır koruma birimleri oluşturulması” konuları sürekli olarak dile getirilmiştir⁷³. Özellikle 2008 Katılım Ortaklığı Belgesi'nde, Entegre Sınır Yönetimi Eylem Planı'nın uygulanması ve bu çerçevede sınır koruma konusunda kapasitenin artırılması önemle vurgulanmıştır. Türkiye'nin, 2008 yılında bu hassasiyete cevap verecek şekilde hazırladığı Ulusal Program'da, yasa dışı göç ve istihdamla mücadele konusunda yasal çerçevenin belirlenmesi, vize türleri konusunda AB ile uyumun sağlanması, personel eğitimi, sınırların korunması, profesyonel bir sınır güvenlik teşkilatının kurulması ile ilgili çalışmalar yapılması gibi taahhütlerde bulunulmuştur⁷⁴.

Bu kapsamda 2010 yılında çıkarılan Başbakanlık Genelgesi⁷⁵ ile; ulusal mevzuatın AB müktesebatı ile uyumlu hale getirilmesi ve tüm sınır kapıları ile kara ve deniz sınırlarında görev yapmak üzere İçişleri Bakanlığına bağlı profesyonel bir sınır güvenlik teşkilatı kurulması amaçlanmış, ayrıca Entegre Sınır Yönetimi Koordinasyon Kurulu kurularak, çalışmalarına başlamıştır. Bu doğrultuda, mevzuata ilişkin YUKK ile getirilen düzenlemeler hayata geçirilmiş ve İçişleri Bakanlığı'na bağlı sınır yönetim biriminin kurulması tamamlanmıştır. Sınır kapıları ile kara ve deniz sınırlarının

---

(4) Bu suçun bir tüzel kişinin faaliyeti çerçevesinde işlenmesi halinde, tüzel kişi hakkında bunlara özgü güvenlik tedbirlerine hükmolunur.”

⁷³ Yeşim Özer, “Yasadışı Göçün Kontrolünde Destekleyici Düzenlemelerin Rolü: Avrupa Birliği ve Türkiye Örnekleri”, **Örgütlü Suçlar ve Yeni Trendler**, Der. Oğuzhan Ö. Demir, Murat Sever, Ankara, Polis Akademisi Yayınları, 2011, s. 209. Katılım Ortaklığı Belgeleri, Yıllık İlerleme Raporları ve Ulusal Programlar için bkz.: T.C. AB Bakanlığı, “Temel Belgeler”, (Çevrimiçi), <http://www.ab.gov.tr/index.php?p=113&l=1>, 21 Mart 2016.

⁷⁴ **A.e.**

⁷⁵ 26 Mayıs 2010 tarih ve 2010/15 sayılı “Entegre Sınır Yönetimi” konulu Başbakanlık Genelgesi (R.G. 26.05.2010/27592).

denetiminden sorumlu tek bir kolluk gücü olacak şekilde, sınır muhafaza teşkilatının kurulması çalışmaları ise hâlihazırda devam etmektedir.

Türkiye’de göç alanına ilişkin politika ve stratejileri uygulamak, ilgili kuruluşlar arasında koordinasyonu sağlamak ve yabancılarla ilgili işlemleri yürütmek üzere, YUKK’nun 103. maddesi ile İçişleri Bakanlığı bünyesinde Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM) kurulmuş ve 11 Nisan 2013 tarihinde faaliyetlerine başlamıştır. Bu Kurum’un görevlerinden birisi de yasa dışı göçle ilgili gelişmeleri izlemek, bu gelişmeler çerçevesinde gerekli tedbirleri almak ve uygulamaktır. Ayrıca YUKK’nun 116. maddesi ile bu hususta daha etkili şekilde mücadele etmek amacıyla GİGM bünyesinde Düzensiz Göçle Mücadele Koordinasyon Kurulu oluşturulmuştur⁷⁶. Bu Kurul’un temel görevleri; kolluk birimleri ve ilgili kamu kurum ve kuruluşları arasında koordinasyonu sağlama, düzensiz göç yollarını tespit ederek önlemler geliştirmek ve düzensiz göçle ilgili mevzuat geliştirme olarak belirlenmiştir. Kurul toplantılarına ilgili kamu kurum ve kuruluşların görevli personeli ile birlikte, yapılan çağrı üzerine sivil toplum kuruluşları ve uluslararası kuruluşların temsilcileri de katılmaktadır.

Sınır yönetimi alanında görevli kamu kurum ve kuruluşları arasındaki işbirliği ve koordinasyonu geliştirmek amacıyla, 17 Mart 2016 tarihinde “Sınır Yönetimi Alanında Kurumlararası İşbirliği ve Koordinasyon Hakkında Yönetmelik”⁷⁷ yürürlüğe konmuştur. Yönetmelik ile, sınır geçişlerinde kamu düzeni, kamu güvenliği ve halk sağlığı ile sınır kapılarının güvenliğinin sağlanmasından sorumlu olan kamu kurum ve kuruluşları arasında ortak yürütülecek faaliyetlerin belirlenmesi; yasa dışı sınır geçişleri, düzensiz göç, göçmen kaçakçılığı, insan ticareti ve her türlü kaçakçılığın önlenmesi; yasal geçişlerinin düzenli, hızlı ve düşük maliyetli bir şekilde yerine getirilmesi için gerekli tedbirlerin alınması; pasaport, vize ve ikâmet izin belgelerinde sahteciliğin önüne geçilmesi ve sınır yönetiminde görevli kamu kurum ve kuruluşları arasında karşılıklı bilgi paylaşımının sağlanması hedeflenmiştir (md. 5). İşbirliği ve

---

⁷⁶ Daha önce 2009 yılında kurulan “Yasa Dışı Göçle Mücadele Koordinasyon Kurulu” nun devamı niteliğindedir.

⁷⁷ **Sınır Yönetimi Alanında Kurumlararası İşbirliği ve Koordinasyon Hakkında Yönetmelik**, R.G. 17.03.2016/29656.

koordinasyonun sağlanması kapsamında, ortak eylem planlarının hazırlanması, bilgi paylaşım süreçlerinin geliştirilmesi, kişi ve eşyaların yasa dışı geçişine yönelik risk analizi yapılmasını sağlamak için bir veri tabanı oluşturularak ortak kullanıma açılması; ayrıca deniz yetki alanlarında ve uluslararası sularda sorumlu birimlerin katılımıyla müşterek denetimlerin icra edilmesi ve bu amaçla ortak eğitim faaliyetlerinin düzenlenerek, teknik imkânların paylaşılması öngörülmüştür (md. 7). Bununla birlikte Yönetmelik ile, Entegre Sınır Yönetimi Koordinasyon Kurulu, Sınır Yönetimi Uygulama Kurulu ile Ulusal Koordinasyon ve Ortak Risk Analiz Merkezi'nin kuruluşuna dair usul ve esaslar da düzenlemiştir⁷⁸.

Türkiye'nin yasa dışı göç ile mücadelesinde İçişleri Bakanlığı bağlısı Emniyet Genel Müdürlüğü, Jandarma Genel Komutanlığı, Sahil Güvenlik Komutanlığı ve Gümrükler Muhafaza Müdürlüğü birimleri kolluk gücü olarak kullanılmaktadır. Deniz

⁷⁸ **Entegre Sınır Yönetimi Koordinasyon Kurulu;** sınırların yasa dışı faaliyetlere karşı korunması, güvenliğinin sağlanması, ülke içinde ve uluslararası alanda iş birliğinin geliştirilmesi ile sınır yönetimine ilişkin her türlü karar ve tedbirlerin uygulanmasından sorumludur. Kurul, Başbakanın veya görevlendireceği bakanın başkanlığında, Genelkurmay Başkanı veya Genelkurmay İkinci Başkanı, Avrupa Birliği Bakanı, Dışişleri Bakanı, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanı, Gümrük ve Ticaret Bakanı, İçişleri Bakanı, Milli Savunma Bakanı, Sağlık Bakanı, Ulaştırma Denizcilik ve Haberleşme Bakanının katılımıyla; yılda iki defa veya Başbakanın çağrısı üzerine toplanacak, gerekli görüldüğünde diğer bakanlar da kurula davet edilebilecektir (md. 9).

Sınır Yönetimi Uygulama Kurulu; sınırlardan geçişlerin açık, şeffaf, düzenli, kolay ve hızlı bir şekilde yapılmasının sağlanması, kaçakçılık, yasa dışı sınır geçişi, yasa dışı göç, göçmek kaçakçılığı, insan ticareti ve diğer yasa dışı faaliyetlerle mücadele edilmesi, halk sağlığı, hayvan ve bitki sağlığına yönelik sınır aşan risk ve tehditlerin önlenmesi, entegre sınır yönetimine ilişkin strateji ve politika geliştirilmesi, kamu kurum ve kuruluşlarınca yürütülecek ortak faaliyetlere ilişkin kararlar alınması ve bu kararların uygulanmasının izlenmesi ve değerlendirilmesi konularında koordinasyon ve işbirliğini sağlamaktan sorumludur. Kurul, İçişleri Bakanlığı Müsteşarının başkanlığında; Avrupa Birliği, Dışişleri Bakanlığı, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, Milli Savunma Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Ulaştırma Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı Müsteşar yardımcıları ile, Genelkurmay Harekat Plan Daire Başkanı, Kara Kuvvetleri Komutanlığı Harekat Başkanı, Milli İstihbarat Teşkilatı Müsteşarlığı Müsteşar Yardımcısı, Jandarma Genel Komutanlığı Harekat Başkanı, Genelkurmay İstihbarat Plan ve Koordinasyon Daire Başkanı, Emniyet Genel Müdürü, Sahil Güvenlik Komutanı, Göç İdaresi Genel Müdürü, İller İdaresi Genel Müdürü ve Türkiye Hudut ve Sahiller Sağlık Genel Müdüründen oluşacak ve 3 ayda bir toplanacaktır. Gerekli görüldüğü takdirde, diğer bakanlık, ulusal ve uluslararası kuruluşların temsilcileri de toplantılara davet edilebilecektir (md. 10).

Ulusal Koordinasyon ve Ortak Risk Analiz Merkezi; sınır güvenliğine ilişkin bilgi ve istatistiklerin toplanması, kurumlararası paylaşımı ve değişiminin sağlanması, sınır yönetimine ilişkin verilerin toplanıp işlenmesi ve diğer ülke sınır kurumları ve uluslararası kuruluşlar ile değişiminin sağlanması, bu amaçla ortak bir veri tabanı oluşturulması, muhtemel yeni durumlar, riskler, tehditler ve tehlikeler doğrultusunda ortak risk analizlerinin yapılması amacıyla kurulmuş olup, ilgili kurum ve kuruluşların belirleyeceği personel bu Merkez'de görev alacaktır (md. 16).

yoluyla gerçekleştirilen yasa dışı göç hareketlerinin tespiti halinde ise, bu hareketlerin neredeyse tamamına Sahil Güvenlik unsurlarınca müdahale edilmektedir⁷⁹.

Türkiye sınırları içerisindeki yasa dışı göç hareketlerinde deniz yolu, daha çok Ege Denizi'nde kullanılmaktadır⁸⁰. Küresel ölçekte Doğu Akdeniz Göç Rotası üzerinde bulunan Türkiye, Orta Doğu'daki kaynak ülkelerden Avrupa'daki hedef ülkelere yönelen göçmenlerin kullandığı transit ülkelerden biridir. Türkiye'nin Doğu ve Güneydoğu sınırlarından ülkeye giriş yapan göçmenler; hedefledikleri Avrupa ülkelerine gidebilmek amacıyla özellikle Yunanistan ve İtalya'ya ulaşmak üzere, Türkiye'nin Ege Denizi kıyılarından denize açılmaktadırlar. Bu şekilde deniz yolunun tercih edilmesinde, sınır kontrol denetimlerinin kara ve hava sınırlarına kıyasla daha zor olması ve Türkiye ile Yunanistan arasındaki deniz ulaşım mesafesinin kısa olmasının etkili olduğu söylenebilir. Özellikle Çanakkale, Ayvalık, Kuşadası, Didim ve Bodrum sahillerinden Yunanistan'a ait adalara, lastik botlarla dahi bir saat gibi kısa bir sürede ulaşılabilir olması, Türkiye'den çıkışların bu kıyılarda yoğunlaşmasının sebebini oluşturmaktadır⁸¹.

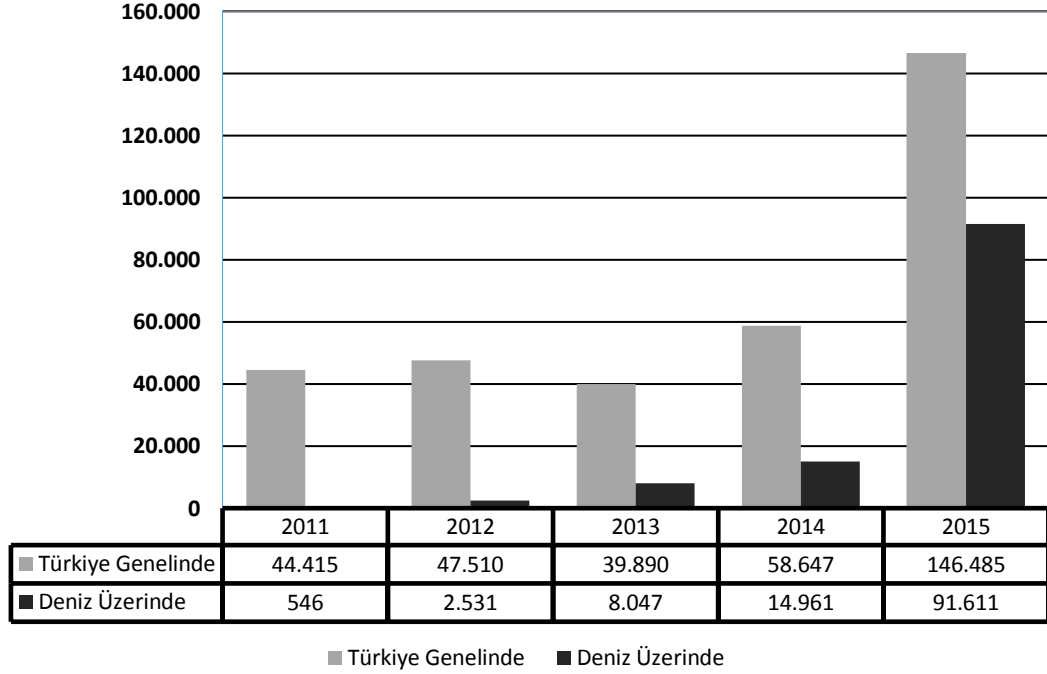
---

⁷⁹ Deniz yolu kullanılarak gerçekleştirilen yasa dışı göç faaliyetlerinde, kişilerin kara ülkesine çıkması ya da henüz denize açılmayıp karada bulunmaları durumunda; söz konusu müdahaleler sorumluluk sahalarına göre Jandarma Genel Komutanlığı ya da Emniyet Genel Müdürlüğü unsurlarınca yapılmaktadır. Sahil Güvenlik Komutanlığı 2692 sayılı Kanun ile, Türkiye'nin tüm deniz yetki alanlarında ve yetkisinin bulunduğu durumlarda açık denizlerde görev yapmak üzere yetkilendirilmiştir.

⁸⁰ Akdeniz kıyıları da bu amaçla kullanılmakla birlikte oransal olarak Ege Denizi'ne kıyasla oldukça azdır. Karadeniz ise Bulgaristan'a ulaşmak amacıyla, senede 2-3 olay olacak şekilde seyrek olarak kullanılmaktadır. 2016 yılı ilk beş ayında Türkiye deniz yetki alanlarında toplam 544 yasa dışı göç olayı tespit edilmiş, bunların 506'sı Ege Denizi, 38'i ise Akdeniz'de meydana gelmiştir; "Düzensiz Göç İstatistikleri", (Çevrimiçi), http://www.sgk.tsk.tr/baskanliklar/harekat/faaliyet_istatistikleri/duzensiz_goc_istatistikleri.html, 20 Mayıs 2016.

⁸¹ Yasa dışı geçişlerde kullanılan Ege Kıyıları ve göçmen profilleri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu, **Ege Kıyılarında (İzmir-Aydın) Gerçekleşen Yasa Dışı Göç Hakkında İnceleme Raporu**, Ankara, TBMM, 2014, Ankara, (Çevrimiçi), https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/docs/2014/ege_kiyilarinda_yasadisigoc_hakkinda_inceleme_raporu_27052014.pdf, 19 Mart 2016.

Tablo 2: Türkiye Genelinde ve Denizde Yakalanan Göçmen Sayısı⁸²

GİGM verilerine göre 2015 yılında Türkiye genelinde, yasa dışı giriş ve çıkış teşebbüsünde bulunan toplam 146.485 göçmen tespit edilmiştir. Aynı yıl, Sahil Güvenlik unsurlarınca 2.430 olayda, sadece deniz yoluyla Türkiye’den yasa dışı çıkmaya teşebbüs eden 91.611 göçmen yakalanmıştır. Tablo 2’de gösterilen rakamlar doğrultusunda, son yıllarda deniz üzerinde tespit edilen yasa dışı geçiş teşebbüsleri, Türkiye genelindekilere oranla giderek artmış ve 2015 yılı için bu oran %62’lere ulaşmıştır. Ancak bu rakamlar değerlendirilirken şu hususa dikkat edilmelidir; özellikle Suriye’den gelen göçmenlere Türkiye tarafından geçici koruma sağlandığından, bu göçmenlerin Türkiye’ye girişi yasa dışı geçiş kapsamına alınmamakta, ancak Türkiye’den yasal olmayan yollardan çıkma teşebbüsleri yasa dışı geçiş kapsamına dâhil edilmektedir. Dolayısıyla söz konusu artışta, Suriye’den gelip Türkiye’ye girişine müsaade edilen göçmenlerin, Türkiye’den çıkarak Avrupa’ya

⁸² T.C. İçişleri Bakanlığı GİGM ve Sahil Güvenlik Komutanlığı tarafından yayınlanan veriler doğrultusunda hazırlanmıştır; T.C. İçişleri Bakanlığı GİGM, “Göç İstatistikleri: Düzensiz Göç”, (Çevrimiçi), http://www.goc.gov.tr/icerik6/duzensiz-goc_363_378_4710_icerik, 19 Mart 2016; Sahil Güvenlik Komutanlığı, **2015 Yılı İdare Faaliyet Raporu**, 2016, Ankara, s. 28, (Çevrimiçi), http://www.sgk.tsk.tr/orta/2015_%C4%B0dare_Faaliyet_Raporu.pdf, 19 Mart 2016.

ulaşma çabalarının etkili olduğu söylenebilir⁸³. Ayrıca son dönemde Yunanistan ve Bulgaristan'ın, Türkiye tarafındaki kara sınırlarında aldığı önlemlerin, bu artışta önemli bir rol oynadığı da ifade edilmektedir⁸⁴.

Bir önceki Bölüm'de örnek olarak verilen bazı devletlerin aksine, Türkiye'nin yasa dışı göç ve göçmen kaçakçılığı eylemlerinin *deniz yoluyla* gerçekleştirilmesi durumuna yönelik olarak; müdahale usul ve esaslarını, sorumluluk ve yetkileri düzenleyen *özel* bir kanun, yönetmelik ya da tüzüğü bulunmamakla birlikte; bu hususlar genel olarak, Türkiye sınırlarından geçişleri, göçmenlere sağlanacak korumaları ve başvuru usullerini, verilecek izinleri, sağlanacak hakları düzenleyen YUKK ve 17 Mart 2016 tarihinde yürürlüğe giren YUKK'nun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik (YUKY)⁸⁵ ile belirlenmiştir. Yasa dışı geçiş halinde uygulanacak yaptırımlar ise, YUKK ve TCK hükümlerinde yer almaktadır.

Söz konusu hükümler birçok özel durumu⁸⁶ düzenlemekte olup, konumuz kapsamında Türkiye açısından deniz yoluyla yasa dışı göçün, ülkeden çıkış amacıyla kullanıldığı göz önüne alınarak; bu duruma özgü hükümlere yer verilecektir. Dolayısıyla deniz yoluyla Türkiye'den yasa dışı çıkışın nasıl gerçekleştiğine yönelik genel bilgi verilerek bu hususlara değinmek daha uygun olacaktır.

---

⁸³ Frontex verilerine göre, Doğu Akdeniz Rotası üzerinden 2013 yılında 24.800, 2014 yılında 50.830, 2015 yılında ise 885.386 göçmen AB'ye (çoğu Yunanistan'ın Ege Adalarına) ulaşmıştır. 2015'de bu sayısı bir önceki yıla nazaran yaklaşık 17 kat artmış ve söz konusu göçmenlerin çoğunluğunun Suriye uyruklu olduğu tespit edilmiştir; "Eastern Mediterranean Route", (Çevrimiçi), <http://frontex.europa.eu/trends-and-routes/eastern-mediterranean-route/>, 20 Mart 2016.

⁸⁴ **A.e.** Ayrıca bu güzergâhtaki göç hareketlerinin temel sebeplerinden olan özellikle Suriye'deki iç çatışmalar, denizdeki yasa dışı göç girişimlerinin artmasında da etkili olmuştur. Öyle ki iç çatışma ve zulüm korkusuyla ülkelerinden kaçarak Türkiye sınırlarına gelen ve Türkiye tarafından uluslararası koruma sağlanan kişiler de, Avrupa hedefinde bu tür tehlikeli yolculuklara katılmaktadırlar. Türkiye tarafından özellikle 2012 yılından itibaren bu koruma sağlanmasına rağmen, 2014 sonrasında deniz yoluyla Türkiye'den çıkmaya çalışan göçmen sayısında büyük artış yaşanmıştır.

⁸⁵ YUKK'nun 121. maddesine dayanarak hazırlanan "**Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik**" R.G. 17.03.2016/29656. Yönetmelik, YUKK çerçevesinde yabancılarla ilgili iş ve işlemler ile sınırlarda, sınır kapılarında ya da Türkiye içinde, yabancıların Türkiye'den münferit koruma talepleri üzerine sağlanacak uluslararası korumanın uygulanmasına ilişkin usul ve esasları kapsamaktadır. Bu Yönetmelik için "YUKY" kısaltması kullanılacaktır.

⁸⁶ Uluslararası korumanın nasıl sağlanacağı, verilecek izinler ve haklar, geri gönderme merkezleri ve sağlanacak koşullar, idari gözetim ile sınır dışı etme kararı ve uygulanışı, bu hususlarda kurumların sorumlulukları... gibi.

Göçmenler ve organizatörler tarafından yasal düzenlemelere aykırı olarak, Türkiye'den ayrılıp deniz üzerinden Avrupa'ya ulaşmak amacıyla, daha çok Yunanistan'a yakın olan Ege kıyılarının tercih edildiğine değinmiştik. Bu kişiler tarafından deniz aracı olarak ise ucuz, kolay temin edilebilir, tespiti nispeten zor ve karada da kolaylıkla taşınabilir olması sebebiyle daha çok lastik botlar kullanılmaktadır⁸⁷. Yasa dışı göç organizatörleri tarafından da, ticari gemi gibi büyük gemilerin tespiti ve yakalanma ihtimali daha yüksek olduğundan bu tip gemiler son yıllarda tercih edilmemekte, aynı gerekçelerle lastik botlar, turizm amaçlı kullanıldığına ilişkin görünüm verilmiş (teknenin görünen kısmına modern görünümlü kişi ya da ailelerin yerleştirilmesi suretiyle) özel yat ve tekneler ile örgüt üyelerince çalınan çeşitli tekne türleri kullanılmaktadır. Ayrıca bazı göçmen kaçakçıları tarafından yakalanma riskini en aza indirmek için, yüksek hızlı sürat tekneleri ve "jet ski" lerin de kullanıldığı tespit edilmiştir. Özellikle organizatörler açısından maddi kazanç, insan hayatından daha ön planda olduğu için, bu kişiler tarafından söz konusu teknelere taşıma kapasitesinin çok üzerinde göçmen yüklenmekte ve tekneler denize elverişsiz şekilde seyretmektedir. Bununla birlikte yasa dışı geçiş için, tespit edilmemek adına genellikle gece geç ve sabaha karşı saatler tercih edilmektedir⁸⁸.

Ege Denizi'ne kıyısı olan komşu iki devlet Türkiye ve Yunanistan tarafından, deniz yetki alanlarında belirleyici olan karasuları sınırı, 6 deniz mili olarak uygulanmakta, mesafenin daha kısa olduğu durumlarda sınırlar "orta hat" prensibi ile belirlenmekte, bu mesafenin dışında kalan alanlar ise uluslararası sular olarak kabul edilmektedir. Yunanistan adaları ile Türkiye arasındaki kısa mesafeleri avantaj olarak kullanmak isteyen ve yakalanmadan en kısa sürede bu adalara ulaşmayı hedefleyen göçmen yüklü teknelerin tespiti, söz konusu yetki alanının dar olması sebebiyle güçleşmektedir. Bu nedenle Sahil Güvenlik unsurlarınca 24 saat esasına göre kontrol altında tutulan, Türkiye'nin deniz yetki alanlarının yasa dışı göçe hassas bölgelerinde, aynı anda 3-4 gemi, uçak ya da helikopter olacak şekilde görev yapılmaktadır. Ayrıca 2013 yılında bu unsurların büyük bir kısmına ve sahildeki kritik noktalara termal

---

⁸⁷ TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu, **a.g.e.**, s. 6.

⁸⁸ Sahil Güvenlik Komutanlığı emrinde, ilgili bölgelerde görev yapan Yazar'ın mesleki tecrübelerine istinaden verilen bilgidir. Söz konusu teknelerin 2013 yılındaki kullanım oranları için bkz.: TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu, **a.g.e.**, s. 6.

kamera montajı tamamlanmış; deniz üzerinde farklı sıcaklıklardaki cisimlerin algılanmasını sağlayan bu sistemle, gece gündüz fark etmeden 12 deniz milinden daha uzak mesafelerden denizdeki teknelerin ve kişilerin tespit edilebilmesi sağlanmıştır. Bununla birlikte söz konusu modernizasyon, arama kurtarma faaliyetine dönüşen yasa dışı göç hareketlerinde de; teknelerin batması sonucu denize yayılmış durumda bulunan göçmenlerin kısa zamanda tespit edilerek kurtarılmasına büyük katkı sağlanmıştır.

Sahil Güvenlik unsurlarınca yasa dışı geçiş teşebbüsünde bulunan göçmen yüklü teknelerin iç sularda, karasularında ya da kesintisiz takip ile uluslararası sularda tespit edilmesi üzerine, öncelikle göçmenlerin hayati tehlikesi dikkate alınarak bu tekneler durdurulmaktadır⁸⁹. Müteakiben göçmenler Sahil Güvenlik gemisine alınmakta ve ilk yardım, ısınma ve yiyecek gibi acil ihtiyaçları karşılanmaktadır. Göçmenlerin emniyeti sağlandıktan sonra, haklarında gerekli işlemlerin yapılması amacıyla, karadaki uygun bir limana intikal ettirilmektedir.

Göçmenler arasında uluslararası koruma başvurusunda bulunanlar olması halinde, Sahil Güvenlik yetkililerince bu başvurular değerlendirilmemekte, en kısa sürede valilik ve il göç idaresi müdürlüklerine iletilmektedir⁹⁰. Uluslararası koruma sağlanmamış, bu amaçla başvuruda bulunmamış ve ikâmet izni verilmemiş göçmenler hakkında, GİGM ya da valiliklerce sınır dışı etme kararı alınmaktadır⁹¹. Haklarında sınır dışı etme kararı alınan göçmenler için valilik tarafından idari gözetim kararı

---

⁸⁹ YUKK md. 5/(1) maddesinde Türkiye sınırlarından geçişin nasıl yapılacağı düzenlenmiştir. Söz konusu göçmen taşıyan tekneler, Türk karasularında bu düzenlemeyi ihlâl etmiş olduklarından; kesintisiz takip şartlarının sağlanması halinde bu teknelere uluslararası sularda da müdahale edilebilmektedir. Münhasır ekonomik bölge açısından, Türkiye tarafından sadece Karadeniz’de ilan edilmiş olup, burada karasuları genişliği 12 deniz mili olarak uygulanmaktadır. Karadeniz’de münhasır ekonomik bölge genelde yasa dışı geçiş amacıyla kullanılmamakla birlikte, kullanılması durumunda bu alanlarda da 3. Bölüm’de açıklandığı üzere müdahale edilebilecektir.

⁹⁰ YUKK md. 65 ile uluslararası koruma başvurularının valiliklere bizzat yapılacağı, ülke içinde ya da sınır kapılarında kolluk birimlerine yapılması halinde, bu başvuruların derhal valiliğe bildirileceği düzenlenmiştir. YUKY md. 66 ve 67 ile, başvuruya ilişkin bilgilerin İl Göç İdaresi Müdürlüğü tarafından alınacağı ve başvuruların kamu kurum ve kuruluşlara yapılması halinde de, konunun derhal bu makama bildirilmesi gerektiği düzenlenmiştir.

⁹¹ Sınır dışı etme kararının; kimler tarafından alınabileceği YUKK md. 53/1’de, Türkiye’ye yasal giriş veya Türkiye’den yasal çıkış hükümlerini ihlâl edenler hakkında alınacağı YUKK md. 54/1(h)’de ve hangi özel durumlarda alınmayacağı (işkence, ölüm vb. ne maruz kalma tehlikesi, sağlık sorunları gibi) YUKK md. 55’de düzenlenmiştir.

verilmekte ve bu kişilerin sınır dışı edilinceye kadar gözetim altında tutulmak üzere geri gönderme merkezlerine transferi sağlanmaktadır (YUKK md. 57/(2)).

Sahil Güvenlik personeline, ülkeden yasa dışı çıkış yapan ya da buna teşebbüste bulunan kişiler hakkında, uygulanan yasal işlemler ise YUKK ve TCK hükümlerinde yer almaktadır. YUKK'nun 5/(1) maddesinde, “Türkiye’ye giriş ve Türkiye’den çıkışın sınır kapılarından, geçerli pasaport veya pasaport yerine geçen belgelerle yapılacağı” belirtilmiştir. Bu hükme aykırı şekilde, “Türkiye’ye yasa dışı giren veya Türkiye’yi yasa dışı terk eden ya da buna teşebbüs eden yabancılar hakkında ise iki bin Türk Lirası idari para cezası uygulanacağı”, Kanun’un 102/(1)a maddesinde belirtilmiştir. Bu nedenle ilgili kolluk birimlerince, deniz yoluyla Türkiye’ye girmek ya da Türkiye’den çıkmak suretiyle yasa dışı göçe karışan kişilere, hareketleri teşebbüs aşamasında kalsa dahi, söz konusu idari yaptırım uygulanacaktır. Dolayısıyla Sahil Güvenlik personeline, deniz yoluyla ülkeden yasa dışı çıkış yapan ya da buna teşebbüs eden teknedeki kişilerin her birine 2.325 TL⁹² idari para cezası uygulanmaktadır. Bu kişiler arasında Türkiye’den uluslararası koruma başvurusunda bulunanlara da aynı yaptırım uygulanmaktadır⁹³.

Bununla birlikte yasa dışı göç faaliyetinin organizatör(ler) yardımıyla gerçekleştiği durumda ise, göçmen kaçakçılığı suçu oluşacağından, bu kişi(ler) ayrıca; yukarıda değinildiği üzere TCK md. 79 gereği yargılamaya tâbi tutularak, hapis ve adli para cezası ile cezalandırılmaları maksadıyla adli mercilere sevk edilmektedir. Sahil Güvenlik unsurlarınca 2015 yılında 190, 2016 yılı ilk beş ayında ise 54 organizatör, göçmen kaçakçılığı suçundan savcılığa sevk edilmiştir⁹⁴.

⁹² T.C. Maliye Bakanlığınca yayınlanan Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği (Sıra No:457; R.G. 10.11.2015/29528) ile 2015 yılı için yeniden değerlendirme oranı %5.58 (2014 için %10.11) olarak belirlenmiş olup; buna istinaden maddede belirtilen ceza miktarı artırılarak, 01 Ocak 2016 tarihinden itibaren 2.325 TL olarak uygulanmaktadır.

⁹³ YUKK md. 65/4 ve YUKY md. 65/4’de, “*makul süre içerisinde, yasa dışı giriş ve kalışlarının geçerli nedenlerinin açıklanması kaydıyla, başvuranlar hakkında yasa dışı giriş veya kalışları nedeniyle cezaî işlem uygulanmayacağı*” belirtilmiştir. Ancak burada dikkat edilmesi gereken husus; cezaî koruma sağlayan bu hükmün, Türkiye’den yasa dışı çıkan ya da çıkmaya teşebbüs eden kişileri kapsamadığıdır. Dolayısıyla Türkiye’den Avrupa’ya yasa dışı geçmeye çalışan kişiler, yakalanmaları üzerine koruma başvurusunda bulunsalar dahi bu yaptırıma tâbi tutulacaktır.

⁹⁴ “Düzensiz Göç İstatistikleri”, (Çevrimiçi), http://www.sgk.tsk.tr/baskanliklar/harekat/faaliyet_istatistikleri/duzensiz_goc_istatistikleri.html, 20 Mayıs 2016.

Deniz yoluyla gerçekleştirilen yasa dışı göç eylemlerinde, lastik bot veya eski teknelerin kullanılması ve genellikle kapasitelerinin çok üzerinde göçmen taşımaları nedeniyle; bu araçlar denize elverişsiz hale gelmekte ve birçoğu hedefine ulaşmadan denizde batmaktadır. Bu nedenle göçmenlerin yasa dışı ülkeden çıkış girişimleri, arama kurtarma faaliyetlerine dönüşmektedir. Maalesef teknelerin batması sonucunda da ölüm olayları yaşanmaktadır. Denizde tehlikede bulunan kişileri arama kurtarma söz konusu olduğunda, 3. Bölüm’de açıklandığı üzere bu sorumluluk denizde bulunan tüm gemiler için geçerlidir. Bu tür durumlara da Sahil Güvenlik unsurlarınca müdahale edilmekle birlikte, olayın yaşandığı yere en yakın gemiler de, söz konusu unsurlar tarafından olay yerine yönlendirilmekte ve koordineli arama kurtarma faaliyetleri icra edilmektedir. Bu şekilde arama kurtarma faaliyetleri sonucunda Sahil Güvenlik birimlerince 2015 yılında yaklaşık 1.900 olayda 59.000 göçmenin hayatı kurtarılrken; aynı yıl 279, 2016 yılı ilk beş ayında ise 173 göçmenin cansız bedeni denizden çıkarılmıştır⁹⁵.

---

⁹⁵ A.e.

SONUÇ

Göç konusundaki kavramların uluslararası alanda farklı anlamlara gelecek şekilde ya da farklı kavramların aynı anlamı ifade edecek şekilde kullanılması, bu alanda yürütülen çalışmalar açısından en önemli problemlerdendir. Göçmen, sığınmacı ve mülteci gibi kavramlar, deniz üzerinde yasa dışı göç teşebbüsünde tespit edilen farklı statüdeki kişilere, farklı işlemler uygulanacağından önem arz etmektedir. IOM'un bu konudaki çabalarının, en azından bölgesel düzeydeki hukukî düzenlemelerde standardın sağlanmasıyla olumlu sonuçlar verdiği görülmektedir.

Katılımcı sayısının fazla olması ve uluslararası alanda kabul görmüş olmaları sebebiyle, örf âdet hukuku kuralı niteliği kazanmış hükümler içeren İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve 1967 Protokolü ile değiştirilen 1951 Cenevre Sözleşmesi; devletlerin yasa dışı göç ile mücadele alanındaki yetkilerini kısıtlamakta ve bir takım yükümlülükler öngörmektedir. Bunların konumuz açısından en önemlileri, sığınmacı ve mültecilerin, hayatları ya da özgürlükleri tehdit altında olacak ülkelerin sınırlarına *herhangi bir şekilde* geri gönderilmemeleri ve yasa dışı geçişleri nedeniyle cezalandırılmamalarıdır. Geri göndermeme kuralı açısından önem arz eden husus ise, sınırda reddetmeme yükümlülüğünün de bu kuralın bir parçası olarak kabul edilmesidir. Bahse konu yükümlülükler uylulmasının yargısal denetimi için, ulusal mahkemeler ve AIHM'nin yaygın olarak kullanıldığı görülmektedir.

Devletlerin kamu düzenleri ve güvenlikleri açısından, son dönemde gelişen en önemli tehditlerden biri olarak gördükleri göçmen kaçakçılığının da, yasa dışı göç kapsamında artış göstermesi; özellikle bu suçtan etkilenen devletleri uluslararası işbirliğine yönlendirmiştir. Bu işbirliğinin sonucu olarak ceza hukuku alanında düzenlemeler öngören Palermo Sözleşmesi, taraf devletlerin, örgütlü ve sınıraşan nitelikli suçlar konusunda ortak tanımlar kullanarak, işbirliği içinde hareket etmesini sağlamıştır. Bu suçlardan göçmen kaçakçılığına ilişkin özel olarak düzenlenen Protokol'de, işbirliğine ilişkin hususlarla birlikte; göçmen kaçakçılığı yaptığından şüphe duyulan geminin tâbiyetsiz ya da tâbiyetsize benzetilmiş olması halinde, taraf devletin gemiye çıkarak arama yapabileceği belirtilmiştir. Protokol'ün deniz

alanlarında devletin yetkilerine ilişkin bunun dışındaki hükümleri, BMDHS'nin tekrarı niteliğindedir.

Son yıllarda yasa dışı göç hareketlerindeki artışın en çok AB'ni etkilemesi; Birlik politikalarında, bu sorunla mücadelenin önemli bir yer tutmasına neden olmuştur. AB, bir yandan üzerine yönelen göç hareketlerindeki kaynak ve transit ülkelerle ilişkilerini arttırmış bir yandan da, Birlik bünyesinde Schengen Sistemi ve Dublin Tüzüğü'nün sebep olduğu sorunları gidermeye, külfet paylaşımını ve ortak uygulamaların icra edilmesini sağlamaya çalışmıştır. AB, kendini hedef alan göçmenlerin denize açılmadan durdurulmasını amacında; kaynak ve transit ülkelerdeki sınır denetimlerinin artırılması ve bilgi paylaşımının sağlanması için birçok işbirliği ve diyalog sürecinin oluşturulmasını sağlamış ve finansal olarak da desteklemiştir. Bununla birlikte AB'nin yasa dışı göçle mücadelesinde önemli rolü olan geri kabul antlaşmaları ise özellikle hızlandırılmış prosedür nedeniyle, sığınma arayanların başvurularının incelenmediği ya da incelenmesinde gereken özenin gösterilmediği gerekçesiyle eleştirilmektedir.

Yasa dışı göçe ilişkin uluslararası düzenlemeleri, deniz hukukunun devletlere tanıdığı yetkilere uyarladığımızda; iç sular ve karasularında tespit edilen gemi ve üzerindeki göçmenler hakkında, yargı yetkisi dâhil uygulama yetkileri kullanılabilir, gemilerin karasularından çıkarılması da mümkün olacaktır. Göçmenler arasında sığınma başvurusu yapanların bulunması halinde ise, bu kişiler cezaî işleme tâbi tutulmamalı ve tehdit altında olacakları ülkeye geri gönderilmemelidir. Bu noktada önemli husus, BMDHS her ne kadar kıyı devletine söz konusu gemileri karasularından çıkarma yetkisi verse de; bu yetkinin doğrudan uygulanması ve gemide de geçerli bir sığınma başvurusunda bulunmak isteyenlerin olması durumunda, bu uygulamanın söz konusu başvuruların otomatik olarak reddi ve mülteci statüsünün tanınmaması anlamına gelecek olmasıdır. Hatta bu kişilerin karasularından çıkarılmasıyla, zulümden kaçılan ülkenin sularına gönderilmesi durumu da oluşursa, geri göndermeme ilkesi de ihlâl edilmiş olacaktır.

Bitişik bölge açısından, yasa dışı göçe karışan geminin karasularından çıkarak bu bölgede bulunması halinde aynı yetkiler kullanılabilir olup; geminin açık

denizden bitişik bölgeye girmesi halinde sadece önlemeye yönelik kontrol icra edilerek, cezaî tedbirler ve yaptırımlar uygulanmadan geminin açık denize dönmesi sağlanabilecektir. Ancak geri göndermeme yükümlülüğünün gemilere müdahale edilmesiyle başlayacağı kabul edildiğinden, bu aşamada da geri gönderme anlamına gelebilecek şekilde bitişik bölgeden çıkarma uygulanmamalıdır.

Açık denizde ise, yasa dışı göç şüphesi altındaki gemi üzerinde bayrak devletinin izni ile verilen yetkiler kullanılabilir; ayrıca kesintisiz takip hakkı kapsamında ve geminin tâbiyetsiz olması durumunda da gemiye müdahale edilebilecektir. Geri göndermeme ilkesine ilişkin yükümlülüklerin, söz konusu müdahale ile başlayacağı kabul edildiğinden; gemide sığınma arayanların bulunması halinde, başvuruları dikkate alınarak bu kişilerin hayatları ya da özgürlükleri tehdit altında olacak ülkelerin sınırlarına geri gönderilmemesi sağlanacaktır.

Denizde tehlikede bulunan kişiye yardım etme yükümlülüğü kapsamında, arama kurtarma faaliyetine dönüşen yasa dışı göç teşebbüslerinde; tüm devlet gemilerinin tehlikedeki kişileri kurtarma yükümlülüğü bulunmaktadır. Bu husus özellikle karasuları ötesinde ve göçmen yüklü gemilerin karasulardan uzak tutulmasının ihlâl oluşturmadığı durumlarda önem arz etmektedir. Denizdeki kişilerin kurtarılması ile geri göndermeme ilkesi bakımından yükümlülükler de başlayacaktır. Kurtarılan kişilere bu güvencenin sağlanmasında ise; bırakılacakları ülkenin sığınma başvurularını inceleme bakımından yükümlülük altına girecek olması nedeniyle, bu kişilerin hangi ülke sınırlarındaki güvenli bölgeye bırakılacağı sorun teşkil etmiştir. SAR ve SOLAS Sözleşmeleri'nde her ne kadar bu soruna yönelik değişiklikler yapılsa da, çözüme ulaşmak için uluslararası işbirliğinin gerekli olduğu görülmüştür.

Mücadele kapsamındaki uygulamalara ilişkin olarak, AB yukarıda değinilen politikalarla birlikte (işbirliği süreçleri ve geri kabul antlaşmaları), özellikle güvenli üçüncü ülke olarak kabul ettiği devletlerle ikili anlaşmalar yaparak; geri göndermeme ilkesini ihlâl etmeyecek şekilde, açık denizde ya da üçüncü devletin karasularında denetimler icra edip, tespit edilen göçmenlerin doğrudan bu ülkelere gönderilmesi suretiyle, yasa dışı göç teşebbüslerini Birlik sınırlarından uzak tutmaya çalışmaktadır.

Bu yönüyle AB'ni, konumuz kapsamında değinilen tüm sözleşmelerde belirtilen işbirliği hususunu, en etkin olarak uygulayan ve kullanan taraf olarak belirleyebiliriz.

Avusturalya'nın ise, yasa dışı göçte kullanılacağından şüphe duyulan gemilerin bitişik bölgesine sokulmaması temel hedefinde politika geliştirdiğini söyleyebiliriz. Söz konusu gemilerin bitişik bölgesinden ayrılması için zorlayıcı tedbirler uygulaması ve açık denizden itibaren yasa dışı göçü önlemek adına tedbir alması ile; Avusturalya'nın, BMDHS'nin devletlere tanıdığı yetkinin sınırlarını zorladığı sonucuna ulaşabiliriz. Ayrıca Göç Bölgeleri oluşturarak, bu bölgeler dışındaki sığınma başvurularını kabul etmemesini de; yükümlülüğün müdahale ile başlayacağını dikkate alarak, uluslararası alanda da eleştirildiği üzere, geri göndermeme ilkesi açısından ihlâl olarak yorumlayabiliriz.

ABD ise, Avusturalya gibi sığınma başvurularının, belirlediği bölgelerde yapılabileceğini kabul etmekle birlikte, iç sular ve karasularını da bu bölgelerin dışında tutmuştur. Geri göndermeme ve sığınma başvurularını inceleme yükümlülüğü nedeniyle, daha fazla sığınmacının ülkesine ayak basmasını önlemek adına ABD; kaynak ve transit ülkelerle, açık denizde ve ilgili devletin karasularında müdahale yetkisi veren ikili anlaşmalara daha çok önem vererek, göçmenlerin bu devletlerde kalmasını sağlamaktır. Bu yönüyle de söz konusu uygulama, her ne kadar ulusal mahkemeleri tersi yönünde karar verse de, sığınma arayanlar açısından geri göndermeme ilkesinin ihlâlini oluşturmaktadır.

Türkiye'nin deniz yoluyla gerçekleştirilen yasa dışı göç ile mücadele politikaları, AB ile ilişkileri çerçevesinde ve AB müktesebatına uyum kapsamında gelişmiştir. Özellikle YUKK ile uluslararası koruma sağlaması konusundaki eksiklikler giderilmiş, ilgili kavramların genel itibariyle uluslararası alandaki anlamına uygun olarak kullanımı sağlanmıştır. Ayrıca, GİGM'nün kurulması, bu alanda faaliyet gösteren kurumlar açısından çok başlılığı gidermiş, tek merkezden düzenleme ve uygulama yapılmasını sağlamıştır.

Uygulamaya yönelik yetki ve yükümlülükler açısından, Türkiye karasularının daha çok yasa dışı çıkış amacıyla kullanılması nedeniyle; sığınma başvurularına ve

geri göndermeme ilkesine ilişkin önemli sorunlar ya da ihlaller oluşmamaktadır. Deniz alanlarında kullanılan yetkiler bakımından da ihlâl niteliğinde herhangi bir uygulama tespit edilmemiştir. AB ile imzalanan Geri Kabul Antlaşması hakkında ise; Türkiye'ye getireceği yükler, sığınma başvurularının gerektiği gibi incelenmemesi, zincirleme geri göndermelerin oluşabilmesi ve Türk karasularında yetki kullanımı konularında endişeler bulunmakta olup, Antlaşma'nın uygulamaya ilişkin sonuçları ilerleyen dönemde görülecektir. Ancak henüz erken olsa da, geri kabullerin başlaması sonrasındaki iki ayda, yakalanan göçmen sayısında önemli azalma olduğundan, bu Antlaşma'nın göçmenler açısından caydırıcı olduğunu söyleyebiliriz.

NATO ya da AB unsurlarının Türk karasularında görev yapması (yapacak olması) ile ilgili olarak, ileride hak ve menfaat kayıpları yaşanabileceğinden bu tür uygulamalara temkinli yaklaşılması gerektiği değerlendirilmektedir. Bununla birlikte konumuz kapsamında incelememiş olsak da; AB ile imzalanan Geri Kabul Antlaşması'nın ve NATO'ya sunulan önerinin, çoğu konuda mutabakatın zor sağlandığı Türkiye ile Yunanistan arasında, ilerleyen dönemlerde mevcut diğer sorunların çözümü açısından da uzlaşma sağlanmasına katkı sağlayabileceği değerlendirilmektedir. Nitekim söz konusu Antlaşma'nın uygulama tarihinin öne alınması hususu ile NATO'ya sunulan öneri kapsamının hazırlanması, oldukça kısa bir sürede karara bağlanmış olup; ayrıca geri kabul hususlarına ilişkin uygulamalar iki Taraf arasında koordineli bir şekilde yürütülebilmektedir.

Netice itibariyle, 1951 Cenevre Sözleşmesi'nde sığınma başvurusu ve geri göndermeme ilkesinin uygulama alanına ilişkin net tanımlamaların yapılmaması, uluslararası alanda farklı uygulamalara neden olmaktadır. ABD ve Avusturalya'nın uluslararası alanda eleştirilere maruz kalmasına rağmen; bu politikaları sürdürmesini, caydırıcılığın sağlanmasında etkili olmalarına bağlayabiliriz. Yasa dışı göç sorununda kesin çözüme ulaşmak için ise, hukukî düzenlemelerin lehte yorumlanmasından ziyade, kaynak ülkelerdeki silâhlı çatışmaların, ekonomik ve siyasî istikrarsızlıkların giderilmesi için çaba sarf edilmelidir.

KAYNAKÇA

A. KİTAPLAR

ABD Sahil Güvenliği: **US Coast Guard Maritime Law Enforcement Manual (MLEM)**, y.y., t.y., (Çevrimiçi), https://www.uscg.mil/hq/cg5/cg531/AMIO/FOIA_Docs.pdf, 13 Şubat 2016.

Acer, Yücel

Kaya, İbrahim

Gümüş, Mahir:

Küresel ve Bölgesel Perspektiften Türkiye'nin İltica Stratejisi, Ankara, USAK Yayınları, 2010.

Acer, Yücel

Kaya, İbrahim:

Uluslararası Hukuk: Temel Ders Kitabı, Ankara, USAK Yayınları, 2010.

Başol, Koray:

Demografi, İzmir, İzmir Matbaası, 1995.

Beşe, Ertan:

Terörizm, Avrupa Birliği ve İnsan Hakları, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2002.

BMMYK:

Dünya Mültecilerinin Durumu: İnsani Yardımın Elli Yılı 2000, Cenevre, Oxford University Press, 2001.

BMMYK

Türkiye Temsilciliği:

Mültecilere Yardım, Ankara, BMMYK, 2001.

İltica ve Göç Mevzuatı, Yayına hazırlayan: BMMYK Türkiye ve İçişleri Bakanlığı, Ed.: Kadir Ay, Thomas vom Braucke, Işıl Tokcan, Mustafa Öztürk v.d., Ankara, Başkent Matbaası, 2005, (Çevrimiçi), http://www.goc.gov.tr/files/files/iltica_goc.pdf, 17 Aralık 2015.

BMUSMO (UNODC): **Issue Paper: Smuggling of Migrants by Sea**, 2011, (Çevrimiçi), http://www.unodc.org/documents/human-trafficking/Migrant-Smuggling/Issue-Papers/Issue_Paper_-_Smuggling_of_Migrants_by_Sea.pdf, 18 Kasım 2015.

Bozkurt, Enver

Özcan, Mehmet

Köktaş, Arif:

Avrupa Birliği Hukuku, Ankara, Asil Yayıncılık, 2004.

Canca, Hakan Selim:

Devletlerin Gemilere Müdahale Yetki ve Yükümlülükleri, Ankara, Seçkin, 2015.

Dastyari, Azadeh:

United States Migrant Interdiction and the Detention of Refugees in Guantanamo Bay, New York, Cambridge University Press, 2015.

Doğan, Koray:

Göçmen Kaçakçılığı Suçu, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2008.

Ekşi, Nuray:

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Abdolkhani ve Karimnia - Türkiye Davası, Mülteci ve Sığınmacı Hukuku Açısından Değerlendirme, İstanbul, Beta, 2010.

Türkiye Avrupa Birliği Geri Kabul Antlaşması, İstanbul, Beta, 2016.

Yabancılar Hukukuna İlişkin Mevzuat ve Antlaşmalar,
İstanbul, Beta, 2016.

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku, 3. Bs.,
İstanbul, Beta, 2015.

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (Tasarısı),
İstanbul, Beta, 2012.

European Commission: **A European Agenda on Migration,** COM(2015) 240,
Brussels, European Commission, 2015, (Çevrimiçi),
http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/european-agenda-migration/background-information/docs/communication_on_the_european_agenda_on_migration_en.pdf, 28 Ocak 2016.

EU Action Plan Against Migrant Smuggling (2015-2020), COM(2015) 285, Brussels, European Commission, 2015, (Çevrimiçi), http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/e-library/documents/policies/asylum/general/docs/eu_action_plan_against_migrant_smuggling_en.pdf, 24 Ocak 2016.

European Commission
(DG Migration
& Home Affairs):

A Study on Smuggling of Migrants: Characteristics, Responses and Cooperation with Third Countries: Final Report, Brussels, European Commission, 2015, (Çevrimiçi), http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/networks/european_migration_network/reports/docs/e

- mn-
studies/study_on_smuggling_of_migrants_final_report_m
aster_091115_final_pdf.pdf, 20 Ocak 2016.
- European Council: **Handbook on European Law Relating to Asylum, Borders and Immigration**, Strazburg, European Council, 2014.
- Frontex: **Risk Analysis for 2016**, Warsaw, Frontex, 2016, (Çevrimiçi), http://frontex.europa.eu/assets/Publications/Risk_Analysis/Annula_Risk_Analysis_2016.pdf, 12 Mayıs 2016.
- Gallagher, Anne T.: **The International Law of Human Trafficking**, New York, Cambridge University Press, 2010.
- Gemalmaz, Mehmet S.: **Ulusalüstü İnsan Hakları Hukukunun Genel Teorisine Giriş**, 4. Bs., İstanbul, Beta, 2003.
- Gill, Guy S. Goodwin
Mcadam, Jane: **The Refugee in International Law**, 3. Bs., Oxford, Oxford University Press, 2007.
- Hathaway, James C.: **The Rights of Refugees Under International Law**, New York, Cambridge University Press, 2005.
- Heijer, Maarten den: **Europe and Extraterritorial Asylum (Studies in International Law)**, Oxford, Hart Publishing, 2012.
- IOM: **Global Migration Trends Factsheet 2015**, Berlin, IOM, 2016, (Çevrimiçi), <http://iomgmdac.org/global-trends-2015-factsheet/>, 12 Mayıs 2016.

Uluslararası Göç Hukuku: Göç Terimleri Sözlüğü, Ed.: Richard Perruchoud, Jillyanne Redpath - Cross, 2. Bs., S. 31, y.y., IOM, t.y., (Çevrimiçi), http://publications.iom.int/system/files/pdf/iml31_turkish_2ndedition.pdf, 06 Kasım 2015.

World Migration Report 2015 Migrants and Cities: New Partnerships to Manage Mobility, Geneva, IOM, 2015, (Çevrimiçi), <https://www.iom.int/world-migration-report-2015>, 08 Aralık 2015.

İçduygu, Ahmet
Aksel, Damla B.:

Türkiye’de Düzensiz Göç, Ankara, IOM Türkiye, 2012.

Kuran, Selami:

Uluslararası Deniz Hukuku, 3. Bs., İstanbul, Türkmen Kitapevi, 2009.

Mallia, Patricia:

Migrant Smuggling by Sea: Combating a Curent Threat to Maritime Security through the Creation of a Cooperative Framework, Leiden-Boston, Martinus Nijhoff Publishers, 2010.

Özcan, Mehmet:

Avrupa Birliği Sığınma Hukuku: Ortak Bir Sığınma Hukukunun Ortaya Çıkışı, Ankara, USAK Yayınları, 2005.

Özer, İnan:

Kentleşme, Kentleşme ve Kentsel Değişme, Bursa, Ekin Kitapevi, 2004.

Pazarıcı, Hüseyin:

Uluslararası Hukuk, 12. Bs., Ankara, Turhan Kitabevi, 2013.

Sahil Güvenlik

Komutanlığı:

2015 Yılı İdare Faaliyet Raporu, 2016, Ankara, (Çevrimiçi), http://www.sgk.tsk.tr/orta/2015_%C4%B0dare_Faaliyet_Raporu.pdf, 19 Mart 2016.

Sever, Hanifi:

Yasadışı Göç ve Göçmen Kaçakçılığı, Ankara, Adalet Yayınevi, 2014.

Şen, Ersan

Malbeği, Erkam:

Türk Ceza Kanunu'nda Uluslararası Suçlar, Ankara, Seçkin, 2011.

TBMM İnsan Hakları

İnceleme Komisyonu:

Ege Kıyılarında(İzmir-Aydın) Gerçekleşen Yasa Dışı Göç Hakkında İnceleme Raporu, Ankara, TBMM, 2014, (Çevrimiçi), https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/docs/2014/ege_kiyilarinda_yasadisigoc_hakkinda_inceleme_raporu_27052014.pdf, 21 Şubat 2016.

T.C. AB Bakanlığı:

AB'ye Genel Bakış, S. 2, Ankara, T.C. AB Bakanlığı, t.y..

T.C. İçişleri Bakanlığı

GİGM:

2013 Türkiye Göç Raporu, Haz.: Göç Politika ve Projeleri Dairesi Başkanlığı, No: 32, Ankara, T.C. İçişleri Bakanlığı GİGM Yayınları, 2015.

Toluner, Sevin:

Milletlerarası Hukuk Dersleri: Devletin Yetkisi, 5. Bs., İstanbul, Beta, 1996.

Triandafyllidou,

Anna(Ed.): **Irregular Migration in Europe: Myths and Realities**, Surrey/İngiltere, Ashgate, 2010.

Tütüncü, Ayşe Nur: **Gemi Kaynaklı Deniz Kirliliğinin Önlenmesi, Azaltılması ve Kontrol Altına Alınmasında Devletin Yetkisi**, İstanbul, Beta, 2004.

Wallerstein, Immanuel: **Dünya Sistemleri Analizi: Bir Giriş**, (Çev.) Ender Abadoğlu, Nuri Ersoy, 3. Bs., İstanbul, Bgst Yayınları, 2014.

B. MAKALELER

Barnes, Richards: “The International Law of the Sea and Migration Control”, **Extraterritorial Immigration Control : Legal Challenges**, Ed.: Bernhard Ryan, Valsamis Mitsilegas, Leiden-Boston, Martinus Nijhoff Publishers, 2010, s. 103-150.

BMMYK, “Refugee Protection and Mixed Migration”, y.y., t.y., (Çevrimiçi), <http://www.unhcr.org/pages/4a16aac66.html>, 17 Kasım 2015.

“Background Note on the Protection of Asylum-Seekers and Refugees Rescued at Sea”, y.y., 2002, (Çevrimiçi), <http://www.unhcr.org/3e5f35e94.html>, 08 Ocak 2016.

Coleman, Nils: “Non-Refoulement Revised-Renewed Review of the Status of the Principle of Non-Refoulement as Customary International Law”, **European Journal of Migration and**

Law, C. V, No: 1, Leiden-Boston, Martinus Nijhoff Publishers, 2003, s. 23-68.

Dawson, Stephen: “How Australia Stopped Illegal Immigration”, **Ricochet**, 2015, (Çevrimiçi), <https://ricochet.com/how-australia-stopped-illegal-immigration/>, 07 Şubat 2016.

Duffy, Aoife: “Expulsion to Face Torture? Non-refoulement in International Law”, **International Journal of Refugee Law**, C. XX, No: 3, Oxford, Oxford University Press, 2008, s. 373-390.

Ergüven, Nasih S.
Özturanlı, Beyza: “Uluslararası Mülteci Hukuku ve Türkiye”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, S. 62, Ankara, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 2013, s. 1007-1061.

Frenzen, Niels: “US Migrant Interdiction Practices in International and Territorial Waters”, **Extraterritorial Immigration Control: Legal Challenges**, Ed.: Bernhard Ryan, Valsamis Mitsilegas, Leiden-Boston, Martinus Nijhoff Publishers, 2010, s. 369-390.

Gökçan, Gül
Açıkyıldız, Çiğdem
Ataman, Senar: “Mültecilik Hakkında: Göç ve Mültecilik”, **Mülteci.net**, y.y, t.y., (Çevrimiçi), http://multeci.net/index.php?option=com_content&view=article&id=58%3Agoc-ve-multecilik&catid=35%3Agoc-ve-multecilik&Itemid=14&lang=tr, 19 Aralık 2015.

Gözler, Kemal: “Türkçeden İngilizce Ve Fransızcaya Anayasa Hukuku Terimleri Sözlüğü”, **Türk Anayasa Hukuku Sitesi**, (Çevrimiçi), <http://www.anayasa.gen.tr/ahgt-sozluk-tr-ing-fr.htm>, 28 Nisan 2016.

Hathaway, James C.

North, Anthony M.

Pobjoy, Jason M.: “Supervising the Refugee Convention: Introduction”, **Journal of Refugee Studies**, C. XXVI, No: 3, Oxford, Oxford University Press, 2013, s. 323-326, (Çevrimiçi), <http://ssrn.com/abstract=2323495>, 02 Şubat 2016.

Kearney, Michael:

“From the Invisible Hand to Visible Feet: Anthropological Studies of Migration and Development”, **Annual Review of Anthropology**, S. 15, Annual Reviews Inc., 1986, s. 331-361, (Çevrimiçi), <http://www.annualreviews.org/doi/abs/10.1146/annurev.an.15.100186.001555>, 05 Kasım 2015.

Koser, Khalid:

“Irregular Migration, State Security and Human Security”, y.y., 2005, (Çevrimiçi), https://www.iom.int/jahia/webdav/site/myjahiasite/shared/shared/mainsite/policy_and_research/gcim/tp/TP5.pdf, 11 Kasım 2015.

Köktaş, Arif:

“Sınır Güvenlik Birimi Kurma Çalışmaları”, **SDE (Stratejik Düşünce Enstitüsü) Analiz**, Ankara, Özyurt Matbaacılık, 2011, (Çevrimiçi), <http://www.sde.org.tr/userfiles/file/Sinir%20Birlikleri%20Analiz.pdf>, 16 Aralık 2015.

Lauterpacht, Sir Elihu

- Bethlehem, Daniel: "The Scope and Content of the Principle of non-refoulement: Opinion", **Refugee Protection in International Law**, Ed.: Erika Feller, Volker Türk, Frances Nicholson, Cambridge, Cambridge University Press, 2003, s. 87-177, (Çevrimiçi), <http://www.unhcr.org/419c75ce4.html>, 01 Aralık 2015.
- Lee, Everett S.: "A Theory of Migration", **Demography**, C. III, No:1, y.y., Population Association of America, 1996, s. 47-57, (Çevrimiçi), <http://www.students.uni-mainz.de/jkissel/Skripte/Lee.pdf>, 04 Kasım 2015.
- Obokata, Tom: "Smuggling of Human Beings from a Human Rights Perspective: Obligations of Non-State and State Actors under International Human Rights Law", **International Journal of Refugee Law**, C. XVII, No: 2, Oxford, Oxford University Press, 2005, s. 394-415, (Çevrimiçi), <http://ijrl.oxfordjournals.org/content/17/2/394.full.pdf>, 18 Kasım 2015.
- Özbek, Dolunay: "Mültecilerin Denizde Korunması", **İltica, Uluslararası Göç ve Vatansızlık: Kuram, Gözlem ve Politika**, Ed.: Özlem Çelebi, Saime Özçürümez, Şirin Türkay, Ankara, BMMYK, 2011, s. 114-128.
- Özcan, Mehmet
Yardımcı, Serkan: "Avrupa Birliği ve Küresel Terörizmle Mücadele", **E-Akademi**, S. 39, 2005, (Çevrimiçi), <http://www.e-akademi.org/incele.asp?konu=AVRUPA%20%20B%DDRL%DD%D0%DD%20%20VE%20%20K%DCRESEL%20TER%D6R%DDZMLE%20%20M%DCCADELE&kiml>

ik=-2088427001&url= makaleler/mozcan-1.htm, 15 Aralık 2015.

Özdemir, Sahir: “Avrupa Ekonomik Topluluğu, Avrupa Topluluğu, Avrupa Toplulukları, Avrupa Birliği, Roma Antlaşması, Avrupa Tek Senedi, Avrupa Birliği Antlaşması, Maastricht Antlaşması, Amsterdam Antlaşması, Nice Antlaşması (Kavramlara İlişkin Açıklayıcı Not)”, **Ekutup**, Ankara, T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı AB ile İlişkiler Genel Müdürlüğü, 2001, (Çevrimiçi), <http://ekutup.dpt.gov.tr/ab/ozdemirs/kavram.pdf>, 13 Aralık 2015.

Özer, Yeşim “Yasadışı Göçün Kontrolünde Destekleyici Düzenlemelerin Rolü: Avrupa Birliği ve Türkiye Örnekleri”, **Örgütlü Suçlar ve Yeni Trendler**, Der. Oğuzhan Ö. Demir, Murat Sever, Ankara, Polis Akademisi Yayınları, 2011, s. 197-217.

Ravenstein, Ernst G.: “The Laws Of Migration”, **Journal of the Statistical Society of London**, C. XLVII, No: 2, London, Wiley(Royal Statistical Society), 1885, s. 167-235, (Çevrimiçi), <http://www.jstor.org/stable/2979181>, 16 Kasım 2015.

Şensoy, Tahsin: “AB -Türkiye Mülteci Mutabakatı Üzerine Eleştirel Bir Değerlendirme”, **Uluslararası Güvenlik Politikaları Araştırma ve Dostluk Derneği**, 2016, (Çevrimiçi), <http://www.upad.org.tr/2875.html>, 13 Nisan 2016.

Uzun, Elif: “Geri Göndermeme (Non-Refoulement) İlkesinin Uluslararası Hukuktaki Konumu Üzerine Bir

Değerlendirme”, **Uluslararası Hukuk ve Politika**, C. VIII, S. 30, Ankara, USAK Yayınları, 2012, s. 25-58.

“Uluslararası Mülteci Hukuku”, **Uluslararası Hukuk II**, Ed.: Ayşe Nur Tütüncü, Elif Uzun, 2. Bs., Eskişehir, Anadolu Üniversitesi, 2015, s. 116-141.

White, Michael: “M.V. Tampa and Christmas Island Incident, August 2001”, **Bimco Review**, London, 2001, (Çevrimiçi), http://coordination-maree-noire.eu/IMG/pdf_ex_The_M.V._Tampa_and_the_Christmas_Island_Incident_Updated_.pdf, 19 Ocak 2016.

C. ULUSLARARASI ANTLAŞMALAR VE RESMİ BELGELER

20 Temmuz 2001 gün ve 2001/55/EC sayılı, “**On Minimum Standards for Giving Temporary Protection in the Event of a Mass Influx of Displaced Persons and on Measures Promoting a Balance of Efforts Between Member States in Receiving Such Persons and Bearing the Consequences Thereof**” isimli Konsey Yönergesi, OJ 07.08.2001 L212 s.2, (Çevrimiçi), <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=celex:32001L0055>, 20 Şubat 2016.

18 Şubat 2003 gün ve 343/2003(EC) sayılı, “**Establishing the Criteria and Mechanisms for Determining the Member State Responsible for Examining an Asylum Application Lodged in One of the Member States by a Third-country National**” isimli Konsey Tüzüğü, OJ 25.02.2003 L050, (Çevrimiçi), <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32003R0343>, 21 Nisan 2016.

29 Nisan 2004 gün ve 2004/83/EC sayılı, “**On Minimum Standards for the Qualification and Status of Third Country Nationals or Stateless Persons as Refugees or as Persons Who Otherwise Need International Protection and the**

Content of the Protection Granted” isimli Konsey Yönergesi, OJ 30.09.2004 L304 s.12, (Çevrimiçi), <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32004L0083>, 20 Şubat 2016.

ABD Başkanı Ronald Reagan’ın 29 Eylül 1981 gün ve 4865 sayılı “**High Seas Interdiction of Illegal Aliens**” isimli Başkanlık Bildirisi, (Çevrimiçi), <http://www.archives.gov/federal-register/codification/proclamations/04865.html>, 09 Şubat 2016.

ABD Başkanı Ronald Reagan’ın 29 Eylül 1981 gün ve 12324 sayılı “**Interdiction of Illegal Aliens**” isimli Başkanlık Kararnamesi, (Çevrimiçi), <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=44317>, 09 Şubat 2016.

ABD Başkanı G.H.W. Bush’un 24 Mayıs 1992 gün ve 12807 sayılı “**Instruction to the Coast Guard in Order to Enforce the Suspension of the Entry of Undocumented Aliens at Sea and the Interdiction of Any Defined Vessel Carrying Such Aliens**” isimli Başkanlık Kararnamesi, (Çevrimiçi), <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=23627>, 09 Şubat 2016.

Afrika'daki Mülteci Sorunlarının Özel Yönlerini Düzenleyen Sözleşme(Convention Governing the Specific Aspects of Refugee Problems in Africa), 10 Eylül 1969, 14 UNTS 691.

Avrupa Parlamentosu ve Konseyi’nin 11 Temmuz 2007 gün ve 863/2007(EC) sayılı, “**Establishing a Mechanism for the Creation of Rapid Border Intervention Teams and Amending Council Regulation (EC) No 2007/2004 as Regards that Mechanism and Regulating the Tasks and Powers of Guest Officers**” isimli Tüzüğü, OJ 31.07.2007 L199 s.30, (Çevrimiçi), <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32007R0863>, 01 Şubat 2016.

Avrupa Parlamentosu ve Konseyi’nin 16 Aralık 2008 gün ve 2008/115/EC sayılı, “**On Common Standards and Procedures in Member States for Returning Illegally**

Staying Third-Country Nationals” isimli Yönergesi, OJ 24.12.2008 L348 s. 98, (Çevrimiçi), <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32008L0115>, 21 Nisan 2016.

Avrupa Parlamentosu ve Konseyi’nin 13 Aralık 2011 gün ve 2011/95/EU sayılı **“On Standards for the Qualification of Third-Country Nationals or Stateless Persons as Beneficiaries of International Protection, for a Uniform Status for Refugees or for Persons Eligible for Subsidiary Protection, and for the Content of the Protection Granted”** isimli Tüzüğü, OJ 20.12.2011 L337 s. 9, (Çevrimiçi), <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32011L0095>, 20 Şubat 2016.

Avrupa Parlamentosu ve Konseyi’nin 26 Haziran 2013 gün ve 604/2013(EU) sayılı, **“Establishing the Criteria and Mechanisms for Determining the Member State Responsible for Examining an Application for International Protection Lodged in One of the Member States by a Third-country National or a Stateless Person(Recast)”** isimli Tüzüğü, OJ 29.06.2013 L180 s.31, (Çevrimiçi), <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32013R0604>, 21 Nisan 2016.

Avrupa Parlamentosu ve Konseyi’nin 26 Haziran 2013 gün ve 2013/32/EU sayılı, **“On Common Procedures for Granting and Withdrawing International Protection (Recast)”** isimli Yönergesi, OJ 29.06.2013 L180 s. 60, (Çevrimiçi), <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32013L0032>, 27 Ocak 2016.

Avrupa Parlamentosu ve Konseyi’nin 22 Ekim 2013 gün ve 1052/2013(EU) sayılı, **“Establishing the European Border Surveillance System (Eurosur)”** isimli Tüzüğü, OJ 06.11.2013 L295 s.11, (Çevrimiçi), <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32013R1052>, 26 Ocak 2016.

Avrupa Parlamentosu ve Konseyi’nin 15 Mayıs 2014 gün ve 656/2014(EU) sayılı, **“Establishing Rules for the Surveillance of the External Sea Borders in the Context of Operational Cooperation Coordinated by the European Agency for the Management of Operational Cooperation at the External Borders of the**

Member States of the European Union” isimli Tüzüğü, OJ 27.06.2014 L189 s. 93, (Çevrimiçi), <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32014R0656>, 26 Ocak 2016.

BMMYK İcra Komitesi'nin 20 Ekim 1982 gün ve 25 (XXXIII) sayılı, “**General Conclusion on International Protection**” (Uluslararası Koruma Hakkında Genel Karar) isimli Kararı, (Çevrimiçi), <http://www.unhcr.org/3ae68c434c.html>, 05 Mayıs 2016.

BM Deniz Hukuku Sözleşmesi (United Nations Convention on the Law of the Sea), 10 Aralık 1982, 1833 UNTS 3, 21 ILM 1261(1982).

Cartagena Mülteciler Bildirisi (Cartagena Declaration on Refugees, Colloquium on the International Protection of Refugees in Central America, Mexico and Panama), 22 Kasım 1984, (Çevrimiçi), <http://www.refworld.org/docid/3ae6b36ec.html>, 29 Nisan 2016.

International Convention for the Safety of Life at Sea (SOLAS), 01 Kasım 1974, 1184 UNTS 2, R.G. 25.05.1980/16998.

International Convention on Maritime Search and Rescue (SAR), 27 Nisan 1979, 1405 UNTS 97, R.G. 27.03.1985/18707.

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (Universal Declaration of Human Rights), 10 Aralık 1948, 217A (III) sayılı Genel Kurul Kararı (General Assembly Resolution), UN Doc A/810 s. 71 (1948), R.G. 27.05.1949/7217.

İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme (Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms), 04 Kasım 1950, 213 UNTS 221, R.G. 19.03.1954/8662, (Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi).

Mültecilerin Hukukî Durumuna Dair Sözleşme (Convention Relating to the Status of Refugees), 28 Temmuz 1951, 189 UNTS 150, R.G. 05.09.1961/10898.

Mültecilerin Hukukî Durumuna Dair Sözleşmeye Ek Protokol (Protocol Relating to the Status of Refugees), 31 Ocak 1967, 606 UNTS 267, R.G. 05.08.1968/12968.

Sınırşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi (United Nations Convention against Transnational Organized Crime), 15 Kasım 2000, 40 International Legal Materials (ILM) 335 (2001), R.G. 18.03.2003/25052.

Sınırşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'ne Ek İnsan Ticaretinin Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesine, Durdurulmasına ve Cezalandırılmasına İlişkin Protokol (Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, Especially Women and Children, supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime), 15 Kasım 2000, 40 ILM 335(2001), R.G. 18.03.2003/25052.

Sınırşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'ne Ek Kara, Deniz ve Hava Yoluyla Göçmen Kaçakçılığına Karşı Protokol (Protocol against the Smuggling of Migrants by Land, Sea and Air, Supplementing the United Nations Convention against Transnational Crime), 15 Kasım 2000, 40 ILM 384(2001), R.G. 18.03.2003/25052.

Türkiye Cumhuriyeti ile Avrupa Birliği Arasında İzinsiz İkamet Eden Kişilerin Geri Kabulüne İlişkin Anlaşma, 16 Aralık 2013, R.G. 02.08.2014/29076.

Türkiye Cumhuriyeti ile Yunanistan Cumhuriyeti Arasında Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı ile Yunanistan Cumhuriyeti Kamu Düzeni Bakanlığı Suç ile, Özellikle Terörizm, Örgütlü Suçlar, Uyuşturucu Madde Kaçakçılığı ve Yasadışı Göç ile Mücadelede İşbirliği Anlaşması'nın 8 inci Maddesinin Uygulanmasına Dair Protokol, 08 Kasım 2001, R.G. 24.04.2002/24735.

D. MAHKEME KARARLARI

ABD Yüksek Mahkemesi'nin, **Sale v. Haitian Centers Council** Kararı, 509 U.S. 155(1993), 21 Haziran 1993, 32 ILM 1039(1993).

AİHM'nin **Case of Ahmed v. Austria** Kararı, 25964/94, 17 Aralık 1996, (Çevrimiçi), <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58001>, 07 Mayıs 2016.

AİHM'nin **Case of Hirsi Jamaa and Others v. Italy** Kararı, 27765/09, 23 Şubat 2012, (Çevrimiçi), <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-109231>, 07 Mayıs 2016.

AİHM'nin **Case of Issa and Others v. Turkey** Kararı, 31821/96, 16 Kasım 2004, (Çevrimiçi), <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-67460>, 08 Mayıs 2016.

AİHM'nin **Case of Jabari v. Turkey** Kararı, 40035/98, 11 Ekim 2000, (Çevrimiçi), <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58900>, 08 Mayıs 2016.

AİHM'nin **Case of Medvedyev and Others v. France** Kararı, 3394/03, 29 Mart 2010, (Çevrimiçi), <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-97979>, 09 Mayıs 2016.

AİHM'nin **Case of Soering v. the United Kingdom** Kararı, 14038/88, 07 Temmuz 1989, (Çevrimiçi), <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57619>, 07 Mayıs 2016.

MAD'nın, **Case Concerning Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America)** Kararı, 27 Haziran 1986, I.C.J. Reports 1986.

E. İNTERNET SİTELERİ

AB Hukukuna Erişim İnternet Sitesi (Eur-Lex: Access to European Union Law), <http://eur-lex.europa.eu/>, 21 Nisan 2016.

Afrika-AB Ortaklığı İnternet Sitesi, <http://www.africa-eu-partnership.org/>, 26 Şubat 2016.

Anadolu Ajansı, <http://aa.com.tr/tr/dunya/siginmaci-krizi-dublin-sozlesmesini-askiya-aldirdi/12842>, 17 Aralık 2015.

Avrupa Akdeniz Göç Ortaklığı III İnternet Sitesi, <http://www.euromed-migration.eu/>, 27 Şubat 2016.

Avusturalya Mevzuat Sitesi, <https://www.comlaw.gov.au>, 07 Şubat 2016.

Bali Süreci İnternet Sitesi, <http://www.baliprocess.net/>, 25 Şubat 2016.

BMMYK Resmi İnternet Sitesi, <http://www.unhcr.org.tr>, 18 Aralık 2015.

Budapeşte Süreci İnternet Sitesi, <https://www.budapestprocess.org/>, 25 Şubat 2016.

Eurojust Resmi İnternet Sitesi, <http://www.eurojust.europa.eu/about/background/Pages/mission-tasks.aspx>, 18 Aralık 2015.

Frontex Resmi İnternet Sitesi, <http://frontex.europa.eu/>, 26 Mart 2016.

İnteraktif Çevrimiçi Göç Haritası (i-map), <https://www.imap-migration.org/>, 23 Şubat 2016.

Küresel Göç Kalkınma Forumu İnternet Sitesi, <http://www.gfmd.org/>, 25 Mart 2016.

Lahey Süreci İnternet Süreci, <http://thehagueprocess.org/>, 25 Şubat 2016.

Lima Süreci İnternet Sitesi, <http://csm-osumi.org/>, 21 Nisan 2016.

Prag Süreci İnternet Sitesi, <https://www.pragueprocess.eu/>, 23 Şubat 2016.

Puebla Süreci (RCM) İnternet Sitesi, <http://www.rcmvs.org/>, 27 Şubat 2016.

Rabat Süreci İnternet Sitesi, <http://www.processusderabat.net/>, 24 Şubat 2016.

Sahil Güvenlik Komutanlığı Resmi İnternet Sitesi, <http://www.sgk.tsk.tr/>, 28 Mart 2016.

T.C. İçişleri Bakanlığı GİGM Resmi İnternet Sitesi, <http://www.goc.gov.tr/>, 22 Mart 2016.

TDK Resmi İnternet Sitesi, <http://tdk.gov.tr/>, 01 Aralık 2015.

IMO İnternet Sitesi, <http://www.imo.org/>, 18 Ocak 2016.

IOM İnternet Sitesi, <http://www.iom.int>, 10 Aralık 2015.

ICMPD İnternet Sitesi, <http://www.icmpd.org/>, 26 Şubat 2016.

<http://news.nationalgeographic.com/2015/09/150919-data-points-refugees-migrants-maps-human-migrations-syria-world/>, 11 Aralık 2015.

<https://weblog.iom.int/world%E2%80%99s-congested-human-migration-routes-5-maps>, 10 Aralık 2015.

F. DİĞER

Akgün, Erhan: “Yasa dışı Göç Çerçevesinde Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri”, **Yayınlanmamış Doktora Tezi**, İstanbul, 2011.

Aral, Aslı: “Sığınmacı Krizi Dublin Sözleşmesi'ni Askıya Aldırdı”, **Anadolu Ajansı**, 09 Eylül 2015 tarihli haberi, (Çevrimiçi), <http://aa.com.tr/tr/dunya/siginmaci-krizi-dublin-sozlesmesini-askiya-aldirdi/12842>, 17 Aralık 2015.

Avusturalya: **Border Protection (Validation and Enforcement Powers) Act 2001**, (Çevrimiçi), <https://www.comlaw.gov.au/Details/C2004C01199>;
Maritime Powers Act 2013, (Çevrimiçi), <https://www.comlaw.gov.au/Details/C2013A00015>;

Migration Act 1958, (Çevrimiçi),
<https://www.comlaw.gov.au/Details/C2012C00331>, 07
Şubat 2016.

Koyuncu, Ayşe S.: “Göçmen Kaçakçılığı ile Mücadele Politikaları”,
Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2006,
(Çevrimiçi), <http://docplayer.biz.tr/827802-Ayşe-seda-koyuncu-102612020-galma-jahic-ma.html>, 16 Kasım
2015.

Sayın, Hüdayi: “Uluslararası Hukuk ve Türk Hukuku Bakımından Göçmen
Kaçakçılığı, İnsan Ticareti, Cinsel Sömürü Suçları ve
Bunlarla Mücadelede Uluslararası İşbirliği”,
Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2010.

Tokuzlu, Lami Bertan: “Non-refoulement Principle in a Changing European Legal
Environment with Particular Emphasis on Turkey, a
Candidate Country at the External Borders of the EU”,
Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2006.

“Avrupa’daki Sığınmacı Krizi-Frontex İcra Direktörü Leggeri”, **haberler.com**,
Frontex İcra Direktörü Fabrice Leggeri’nin 01 Mart 2016 tarihli basın açıklaması, ,
(Çevrimiçi), <http://www.haberler.com/avrupa-daki-siginmaci-krizi-frontex-icra-direktoru-8213062-haberi/>, 16 Mart 2016.

“AB Bakanı Bozkır: Avrupa'dan İade Edilecek Göçmen Sayısı Milyonlar Değil”,
Anadolu Ajansı, 10 Mart 2016 tarihli haberi, (Çevrimiçi),
<http://aa.com.tr/tr/politika/ab-bakani-bozkir-avrupadan-iade-edilecek-gocmen-sayisi-milyonlar-degil/534632>, 13 Nisan 2016.

“18 Mart 2016 Türkiye-AB Zirvesi Ortak Açıklaması” isimli basın açıklaması, (Çevrimiçi), http://www.ab.gov.tr/files/000files/2016/03/18/18_mart_2016_tr_ab_zirvesi_ortak_aciklama.docx, 21 Mart 2016.

Avrupa Komisyonu’nun 22 Nisan 2015 tarihli “The European Union's Cooperation with Africa on Migration” isimli Bilgi Notu, (Çevrimiçi), http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-15-4832_en.htm, 26 Şubat 2016.

Avrupa Komisyonu’nun 15 Mayıs 2007 gün ve SEC(2007) 691 sayılı “Study on the International Law Instruments in Relation to Illegal Immigration by Sea” isimli Çalışma Belgesi (Staff Working Document), (Çevrimiçi), http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/e-library/documents/policies/irregular-migration-return/pdf/irregular-immigration/sec_2007_691_en.pdf, 05 Şubat 2016.

Avrupa Konseyi’nin 18 Mayıs 2015 tarihli, “Council Establishes EU Naval Operation to Disrupt Human Smugglers in the Mediterranean” başlıklı basın açıklaması, (Çevrimiçi), <http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2015/05/18-council-establishes-naval-operations-disrupt-human-smugglers-mediterranean/>, 24 Ocak 2016.

“International Migrant Stock 2015”, (Çevrimiçi), <http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/data/estimates2/estimates15.shtml>, 12 Mayıs 2016.

Kazakistan Cumhuriyeti Sağlık ve Sosyal Kalkınma Bakanlığı, “The Almaty Process on Refugee Protection and International Migration”, Haz.: Kymbat Aliakbarkyzy, (Çevrimiçi), https://www.iom.int/sites/default/files/our_work/ICP/RCP/2015/2015-Global-RCP-Almaty-Process-Presentation.pdf, 24 Şubat 2016.

“Assistance for The Refugee and Migrant Crisis in Europe”, (Çevrimiçi), http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_128746.htm, 25 Nisan 2016.

“Avrupa Birliği’nin Bazı Hukuki Düzenlemelerinin Türkçe’ye Çevrilmesinde Kullanılacak Rehber”, (Çevrimiçi), http://www.ab.gov.tr/files/ceb/ab_nin_bazi_hukuki_duzenlemelerinin_turkce_ye_cevrilmesinde_kullanilacak_rehber.pdf, 21 Mart 2016.

“Avrupa Birliği Tarihçesi: Avrupa Birliği Kronolojisi” ve “Avrupa Birliği’nin Kurucu Antlaşmaları”, (Çevrimiçi), <http://www.ab.gov.tr/index.php?p=105>, <http://www.ab.gov.tr/index.php?p=46106>, 16 Aralık 2015.

“Türkiye’nin Yasadışı Göçle Mücadelesi”, (Çevrimiçi), http://www.mfa.gov.tr/turkiye_nin-yasadisi-gocle-mucadelesi-.tr.mfa, 23 Şubat 2016.

“Frontex ile İşbirliği Planı İmzalanması”, (Çevrimiçi), syb.icisleri.gov.tr/ortak_icerik/syb/Frontex%20işbirliği%20planı.pdf, 16 Mart 2016.

5543 sayılı İskân Kanunu, R.G. 26/09/2006/26301.

6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, R.G. 11.04.2013/28615.

Geçici Koruma Yönetmeliği, R.G. 22.10.2014/29153.

Sınır Yönetimi Alanında Kurumlararası İşbirliği ve Koordinasyon Hakkında Yönetmelik, R.G. 17.03.2016/29656.

Türkiye’ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye’den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılara ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik, R.G. 30.11.1994/22127.

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik, R.G. 17.03.2016/29656.